Filiala
Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România
„Valeriu Braniște” Timiș

ALDINE TM

Revistă editată de Uniunea Ziariștilor Profesioniști din România, Filiala „Valeriu Braniște” – Timiș
• Anul I • Numărul 2-3/2026 • 112 pagini

Charlottenburg, 2025, foto © Constantin Duma

CERCUL DE PRESĂ

Fascinantă și simbolică coincidență! Acum peste două secole și jumătate vedea lumina tiparului prima publicație din Banat, scrisă în limba germană, care iradia spre oameni informații menite să le deschidă ochii spre ce se întâmplă în lume.

În jurul ei s-a născut, concomitent, un cerc de cititori, iluminat spre cunoaștere de fiecare cuvânt scris.

De atunci, comunitățile din Banat și-au găsit în presă scrisă (mai întâi), iar apoi în media, sub toate formele ei, o sursă de lumină ce le-a călăuzit pașii prin viață, spre bine și spre adevăr.

Concomitent, în același an 1771, se năștea, pierdut printre dealurile Banatului, și primul sat - Charlottenburg - construit sub o formă rotundă, aproape ca un cerc, în jurul a ceva simbolic - o fântână...

Este ceea ce ne-a fascinat îngemănând aceste două momente speciale: fântâna - sursă de viață a satului, cu comunitatea împrejuru-i și presa - sursă de informații, de luminare, cu cercul ei de public, adăpându-se din fiecare cuvânt scris sau vorbit...

Începuturi pe care cercul - el însuși simbol clasic al egalității - le-a apropiat și care, la ceas aniversar, ne îndeamnă spre aduceri aminte și spre cinstire...

(G.C.)

ISSN 3153 – 3558 ISSN-L 3153 – 3558

Uniunea Ziariștilor Profesioniști din România
Filiala „Valeriu Branișteˮ - Timiș

ALDINE ™

• Anul I • Numărul 2-3/2026 • 112 pagini

Timișoara

Autorii textelor, membri ai Filialei, marcați cu * au fost prezentați în numărul 1 al publicației noastre.
Responsabilitatea pentru conținutul și corectitudinea materialelor le revine exclusiv autorilor.
Pentru următoarele numere de revistă, textele se vor trimite, în format word, pe adresa: ghita_crisan@yahoo.com
*****
Revista va apare trimestrial.
Editura și Tipografia David Press Print Timișoara: ISSN 3153 - 3558; ISSN-L 3153 - 3558.
Edițiile electronice ale publicației pot fi accesate la adresa: https://davidpressprint.ro/revista-aldine/

CASETA REDACȚIONALĂ:
Redactor-șef: **Gheorghe CRIȘAN**
Secretar de redacție: **Dumitru MNERIE**
Administrație: **Daniela FLORIAN**
Tehnoredactare: **Loredana BRADEA**
Editor: **Dr. Ioan DAVID, președintele Filialei „Valeriu Branițe" - Timiș a UZPR**

S U M A R
ALDINE - Anul I, Nr. 2 și 3/ 2026

Ioan DAVID, **Spiritul breslei - Etape ale istoriei presei româneşti din Banat** 5
Gheorghe CRIȘAN, **Puncte de vedere - Riscurile unui statut** 9
Tiberiu CIOBANU, Otilia BREBAN, **Vincențiu Babeș - 205 ani de la naștere** 16
Daniela FLORIAN, **Sever Bocu – Apostol al ziaristicii bănățene (I)** 18
Ioan MEDOIA, **Paul Iorgovici – Inițiator al primului ziar românesc** 20
Dumitru TOMONI, **„Bănățanul" – prima gazetă sătească din Banat** 21
Veronica BALAJ, **Gravură cu înaintașii noștri** 22
Constantin JICHIȚA, **Stindardul de la Lugoj** 24
Constanța Sylvia HÎRCEAGĂ, **Emilia Lungu Puhallo - cea dintâi ziaristă profesionistă din Banat** 26
Zoltan PATAKI, **Delejtu (Busola) - prima publicație timișoreană în limba maghiară** 29
Dan Dumitru GÂRJOABĂ, **Eminescu - atitudine de jurnalist** 31
Monica CONDAN, **Costa Roşu - însemnat susținător al presei din Banatul Istoric** 33
Hans VASTAG, **Presa Hatzfeld/Jimboliei - ca sursă de istorie** 34
Constatin FALCĂ, **Jurnaliști cărășeni** 37
Ionel POPESCU, **Revigorarea presei bisericești Bănățene** 39
Valentin BUGARIU, **„Doamna Țărilor Române în Evul Mediu Românesc" - Studiu de caz** 41
(Dumitru MNERIE) Redacția, **Cronică trimestrială a activităților U.Z.P.R., Filiala „Valeriu Branişte" Timiș** 44
Mariana CERNICOVA-BUCĂ, **În căutarea identității de breaslă** 50
Gheorghe CRIȘAN, **Viața Economică Bănățeană - VEB** 53
Gheorghe CRIȘAN, **Cocktail Enigma** 54
Dinu BARBU, **Cutiuța cu amintiri. O aventură. Jurnalul bănățean** 55
Dan COCLICI, **24 de ore din 24 în redacție, până la sfârșitul lumii** 57
Valentin SĂMÎNȚĂ, **Cum am devenit din jurnalist Curier Polar de dragul vinului românesc și al lui Moș Crăciun** 59

Redacția, **Schimbări în mediul online** 61
Lucian IONICĂ, **Presa și tehnologia** 62
Gheorghe CRIȘAN, **Un Forum pentru viitor** 63
Lia EPURE, **Despre ceea ce a fost ...jurnalismul „romantic”** 66
George BOIERU, **Viața ca o pauză** 67
Florian MIHALCEA, **Ziarist la început de lume** 68
Delia S. BARBU, **Arhitectura de pământ - formă de comunicare a satelor** 70
Ion TRAIA, **Ziariștii comunitari. Nevoia de comunicare în mediul rural** 72
Luciana FRIEDMANN, **Etajul nouă. Un veac de amintiri - Ladislau Roth** 73
Redacția, **Ildico Clara Achimescu** 75
Florian MIHALCEA, **Nobletea profesiunii de ziarist „Brândușa Armanca”** 76
Dinu BARBU, **Nic Lengher - cel cu rădăcini din Bobicești** 77
Dumitru MNERIE, **Nanoștiințele oglindite în presă** 78
Readacția, **Remetea Mare - Festivalul Rezistă...** 80
Maria MÂNDROANE, **„Graiu Mumii”, limba sufletului...** 82
Constanța Sylvia HÎRCEAGĂ, **Simpozionul dedicat Zilei Naționale a Limbii Române** 85
Gheorghe CIULPAN, **Limba noastră-i o comoară...** 87
Constanța Sylvia HÎRCEAGĂ, **Repere ale vechimii, unitații și continuității limbii române** 89
Teodora IDVOREAN, **Bisericile de lemn - vetre de spiritualitate și cultură** 92
Matei BÎTEA, **Cheile Carașului. Întoarcere în timp, înainte de schimbarea climei...** 95
Nicoleta POPESCU, **Spațiul locuibil care te reprezintă** 97
Eugen COCEA, **Sub semnul lui „N-a fost să fie”** 98
Dan GÂRLEA, **Cultură-Sport-Artă** 100
Octavian STĂNCIOIU, **Când Poli elimină Celtic** 101
Alexandru USUSAN, **Silviu Bindea - un fotbalist de excepție și un atlet complet** 103
Mariana CERNICOVA-BUCĂ, **Tinerețe… Cu Bătrânețe** 104
„Ambrozel”, **Rostul și prostul** 108
Constantin DUMA, **Charlottenburg – 255 de ani în cercul unui sat** 109
Vastag Hans, **Primul publicație din Banat** 111

ETAPE ALE ISTORIEI PRESEI ROMÂNEŞTI DIN BANAT

Ioan DAVID*

Textul următor reprezintă o adaptare - ocazionată de evenimentul sărbătorit în acest an - a unui articol personal publicat în „Anuar 2012" (2011, pp.45-54), apărut sub egida *Editurii Institutului de Cultură a Românilor din Voivodina.*

Ea este o încercare de a periodiciza - din punct de vedere cronologic, cât şi din perspectiva funcţiei dominante a presei din fiecare etapă - evoluţia presei româneşti din Banat, după cum urmează.

I. PERIOADA INTENŢIILOR ZIARISTICE
(1794 – 1874)

În aceast interval de timp sunt de reţinut trei aspecte:

1. Momentul Ion Molnar Piuariu şi Paul Iorgovici, care, începând cu 1789, au încercat să scoată, la Viena, în mai multe rânduri, o publicaţie, intitulată *„Foaia română pentru econom",* proiect sprijinit de Societatea Francmasonică *„Loja Sfântului Andrei"*, cu sediul la Sibiu, apărută în 1776[1]. Deşi nu s-a găsit dovada existenţei acestei tipărituri, unii istorici susţin că o astfel de publicaţie a ieşit, totuşi, de sub tipar. Bunăoară, Ilarie Chendi, analizând începuturile presei româneşti, menţionează că ziarul s-a tipărit la Viena, în 1794, de un *„anumit Paul Iorgovici şi că s-au trimis câteva exemplare la Gherasim Adamovici"* (episcop ortodox din Sibiu – n.n.). Despre o astfel de reuşită a vorbit şi G. Bariţiu, care, într-o scrisoare adresată publicistului maghiar Jacab Elek, în 1882, susţine că ziarul ar fi apărut, totuşi, dar într-un singur număr, în 1791 (şi că s-ar fi găsit în 1852, în una din bisericile române din Ocna Sibiului).

Aurel Cosma-junior se întreabă, în prima sa lucrare de istorie a presei[2], dacă nu cumva Paul Iorgovici a avut în intenţie scoaterea unui ziar în limba română la Vârşeţ pe vremea când funcţiona, aici, ca avocat consistorial.

2. Momentul Eftimie Murgu. Se presupune că, în toiul evenimentelor de la 1848, marele conducător al revoluţiei bănăţene ar fi scos un ziar în limba română, litografiat, pentru informarea bănăţenilor asupra desfăşurării evenimentelor (exemplare din acest ziar s-ar găsi la Biblioteca Academiei din Budapesta)[3].

3. Momentul Simeon Mangiuca. În 1860, imediat după căderea absolutismului, se face prima încercare temeinică pentru tipărirea unei gazete în limba română la Timişoara. Ziarul trebuia să poarte titlul *„Albina Banatului"*[4] şi urma să fie cârmuit de - pe atunci tânărul - Simeon Mangiuca, marele ziarist şi scriitor bănăţean de mai târziu.

Aceste demersuri rămân, totuşi, integrate doar în sfera „intenţiilor", lipsind *„dovada"*, adică ziarul ca atare, astfel încât nu le putem considera „bornele" de început ale presei româneşti din Banat.

II. PERIOADA PRESEI DE VOCAŢIE
(1874 – 1918)

Apare, în context, şi întrebarea esenţială: **care este, totuşi, începutul presei bănăţene în limba română?**

În literatura de specialitate, în scrierile de până acum, se vorbeşte de mai multe astfel de momente. Bunăoară, unii autori consacră începutul presei bănăţene româneşti în anul 1876, anul apariţiei publicaţiei *„Higiena şi şcoala"* a doctorului Pavel (Paul) Vasici, idee eronată fiind vorba, totuşi, de o publicaţie din domeniul medical (apărută la Timişoara doar în ianuarie 1877).

Alţi autori susţin că *„Luminătoriul"* (1880, Timişoara) ar fi publicaţia „bornă" pentru presa bănăţeană, idee pe care nu o agreem, ca şi în cazul anterior, fiind prima publicaţie dar din domeniul presei politice.

În opinia noastră, începuturile gazetăriei în limba română în Banat se leagă de săptămânalul *„Priculiciul",* apărut la Timişoara în 1874 şi care are o scurtă istorioară: Iulian Grozescu, unul din primii ziarişti de profesie din presa bănăţeană, pe vremea când conducea, la Budapesta, ziarul *„Albina"* a lui Vincenţiu Babeş, a scos, în 1872, o gazetă satirică, un supliment neoficial al ziarului pe care-l coordona.

La puţin timp, bolnav fiind, editorul publicaţiei s-a întors la Comloşul Mare, unde a şi murit, sistând astfel apariţia publicaţiei.

În 1874, la Timişoara, Pavel Rotariu reînvie "Priculiciul", în ideea de a aduna bani pentru înfiinţarea unui cabinet de lectură, a unui focular de cultură românească.

[1] Ioan, David, *Presa şi cultură*, Editura *Artpress / Augusta*, Timişoara, 2006, pag. 27-30

[2] dr. Aurel, Cosma-junior, *Istoria presei române din Banat*, vol. I, Editura *„Unirea Română"*, Timişoara, 1932, pag. 9

[3] De aceeaşi părere cu Aurel Cosma-junior este şi istoricul lugojan Dan Popescu în lucrarea din *Istoria presei bănăţene* (*Articole şi studii istorice*, Editura *Marineasa,* Timişoara, 1998)

[4] *Ibidem*, pag. 18-19

Ştiinţific vorbind, **1874 poate fi considerat, aşadar, anul începutului de presă românească în Banat**.

Au urmat, apoi, alte şi alte publicaţii care au ţinut trează flacăra românismului în acest spaţiu de cultură, dintre care amintim: *„Luminătoriul”* (Timişoara, 1880 – 1893, redactor responsabil şi editor Pavel Rotariu), *„Foaia diecezană” (*Caransebeş, 1886, fondator Ioan Popasu), *„Dreptatea”* (Timişoara, 1894 – 1898, editori Cornel Diaconovici şi Valeriu Branişte), *„Drapelul”* (1901 – 1919, proprietar şi editor Valeriu Branişte), *„Educatorul”* - 1909 – 1914 (Oraviţa, 1909; Coştei, Serbia, 1910 – 1913; Lugoj şi Reşiţa - 1914, prima publicaţie pedagogică din Banat).

Fiind vorba de presa de până la Marea Unire, cu un caracter profund vocaţional, trebuie să îndreptăm un lucru - Banatul a avut o presă proprie, chiar variată tematic (satirică, politică, medicală, pedagogică, economică, socială, religioasă, juridică etc.)[5] şi nu se alimenta cu informaţii din gazetele din Ardeal.

Nu avea, întradevăr, o presă specializată literară şi nici feminină[6] ...

În schimb, în 1904, apare la Timişoara, prima publicaţie antisocialistă din Banat - „*Dreptatea şi Lumina Poporului*”, editată de învăţătorul Emeric Andreescu, ca o o replică la cele două publicaţii muncitoreşti şi socialiste de pe Bega - *„Votul poporului”* (1903 – 1904) şi *„Muncitorul român”* (1905 – 1907)[7].

III. PERIOADA PRESEI MARILOR VALORI
(1918 – 1944)

Perioada se distinge prin câteva trăsături specifice:

1. Presa din acest interval de timp a fost *extrem de bogată şi diversificată,* în perioada 1919 – 1942 apărând 125 de publicaţii în limba română, iar alte 100 de ziare şi reviste în două sau trei limbi.

2. Tematica culturală a reprezentat trăsătura dominantă a presei bănăţene în limba română din această perioadă. În 1926, apare astfel, la Timişoara, în premieră, revista culturală *„Banatul”,* iniţiată de orăviţanul Simeon Samson Moldovan[8], publicaţie onorată de condeie de prestigiu: Lucian Blaga, Eugen Lovinescu, George Călinescu, Camil Petrescu, Aron Cotruş (ajuns chiar şi director al publicaţiei).

În 1928 asistăm la o nouă premieră - apariţia la Lugoj a primei reviste culturale *„Semenicul”*[9], condusă de profesorul Aurel E. Peteanu, publicaţie a intelighenţei bănăţene.

Revistele sunt deschizătoare de drumuri, desfăşurând o activitate de pionierat în presa culturală, netezind calea spre apariţia unor reviste culturale de anvergură, gen *Vrerea* (1932 – 1947, director Ion Stoia Udrea), *Revista Institutului Social Banat Crişana* (1933 – 1946, director Cornel Grofşoreanu), *Fruncea* (1934 – 1944, director Nicolae Ivan), *Luceafărul* (1935 – 1944, director Aurel Cosma), *Brazde bănăţene* (1938 – 1941, director şi proprietar Caius Pascu), *Contrapunct* (1941 – 1944, redactor responsabil Liviu Linţea)[10] sau parţial culturale, cum este *„Reşiţa”* (fondator şi director George C. Bogdan)[11].

3. Apariţia *fenomenului unic al condeierilor ţărani* - despre care revista noastră a scris deja - Banatul fiind cea dintâi provincie care a dat o literatură şi o publicistică scrisă de ţărani, despre care Camil Petrescu a scris, printre altele, în publicaţia *„Ţara”* din 7 ianuarie 1921, următoarele: *„Este un lucru neîndoios că dintre toţi ţăranii români de pretutindeni, bănăţenii sunt cei mai citiţi şi mai cunoscători de carte. Aici, în Banat, se desfăceau cu sutele şi miile revistele româneşti şi broşurile diferitelor biblioteci (...). Ceea ce vrem să ştie cititorii noştri este marele număr de scriitori ţărani, pe care îl dau satele bănăţene. Am auzit de multe ori poeţi de aceştia de ţară declamând la diferite ocazii poezii întregi compuse de dânşii. Banatul, care tot el e «fruncea», are nu numai compozitori ţărani, dar şi ţărani ziarişti, ţărani scriitori”*[12].

Cu constatarea că fenomenul condeierilor plugari din Banat a fost şi este o realitate, trebuie să menţionăm însă că atunci cînd se vorbeşte despre presa sătească din perioada interbelică, aceasta este atribuită, în exclusivitate, Banatului de Munte.

Deşi rădăcinile acestui fenomen se găsesc în Banatul de Pustă, mai precis la Beregsău Mare, unde învăţătorul Emeric Andreescu a scos. pe cheltuială proprie, în 1890, publicaţia *„Junimea română”*[13] destinată culturii tinerimii săteşti, iar un an mai târziu, în 1891, revista social-literară *„Săteanul”*[14].

[5] *Ibidem*, pag. 55-124

[6] Ioan, David, *Presa românească din Banat*, Editura *Artpress/ Augusta*, Timişoara, 2006, pag. 31-80

[7] *Ibidem*, pag. 97-98

[8] Ioan, David, *Banatul (1926-1930), o revistă multiculturală?*, în *Revista Română de Istorie a Presei,* anul IV, nr.2 (8), 2010, pag.55-65

[9] „*Semenicul*”. Revistă de cultură lunară. Apare la Lugoj (1 ianuarie 1928 – 15 aprilie 1932)

[10] Ion, Hangiu, *Dicţionarul presei literare româneşti* (1790-2000), Editura Institutului Cultural Român, Bucureşti, 2004, pag. 760, 308, 398, 110, 164.

[11] George C. Bogdan, *Din istoria culturală a Banatului*, Timişoara, Editura *David Press Print*, 2011.

[12] Aurel Cosma, *Condeieri ţărani din Banat*, Timişoara 1971, pag. 3

[13] Subintitulată „*Gazeta culturală*”, apare neregulat în perioada 1 august-17/19 octombrie 1890 (în total patru numere).

[14] Beregsău Mare, săptămânal, în perioada 15/27 august 1891-25 decembrie 1891/6 ianuarie 1892.

4. Prezenţa presei muncitoreşti şi socialiste.

Dacă parcurgem *„Istoria presei române”,* semnată de generalul Constantin Antip, constatăm că o cincime din carte este atribuită presei militante. Presa muncitorească şi socialistă a fost o realitate, dar nu la această dimensiune. Bunăoară, în Banat, germenii acestui tip de presă au apărut în 1904, respectiv 1905, prin apariţia publicaţiilor *„Votul poporului”* şi *„Muncitorul român”*. Sunt exagerări în această privinţă, unii atribuind dimensiuni socialiste şi altor publicaţii, în vădită contradicţie cu adevărul istoric.

Desigur, au existat preocupări antifasciste în unele redacţii (sau autori cu convingeri de stânga), dar publicaţii precum *„Vrerea”* sau *„Luceafărul”* nu au fost socialiste, presa militantă, muncitorească, fiind moderat reprezentată în perioada interbelică în Banat.

IV. PERIOADA PRESEI „REACŢIONARE”

(1944 – 1947)

Este o perioadă scurtă, dar extrem de tumultoasă, delimitată de două repere: apariţia primului oficios al Comitetului Regional al PCR – *„Luptătorul bănăţean”* (7 septembrie 1944, redactor responsabil George Cimponieru) şi suprimarea tuturor publicaţiilor, cu excepţia celor conduse de autorităţile comuniste (30 decembrie 1947).

Lupta împotriva presei „reacţionare” a cunoscut patru etape:

1. Ponegrirea publicaţiilor existente şi a personalităţilor vremii, unele chiar simboluri ale Banatului (ziarele *„Biruinţa”* şi *„Dacia”* erau socotite organe ale Gestapo-ului, iar *„Ecoul”, „Unirea Română” şi „Extrapost”,* fiţuici diversioniste, înveninând opinia publică[15], în timp ce Sever Bocu era socotit *„ilustru agent nazist” ”într-un larg front manisto-legionaro-brătienist al tuturor forţelor huliganismului român”*[16].

2. Reorganizarea cenzurii. Apariţia unei publicaţii, în această perioadă, presupunea un proces destul de anevoios întrucât orice editor trebuia să parcurgă patru paşi: *a) obţinerea unei autorizaţii din partea Cenzurii Centrale a Presei. b) eliberarea unui agrement din partea Comisiei Aliate de Control, prin Direcţia Presei. c) obţinerea unei ordonanţe prezidenţiale de la Tribunalul Timiş-Torontal* (în textul ordonanţei se preciza: titlul publicaţiei, periodicitatea, redactorul responsabil, proprietarul, tipografia unde se edita respectiva publicaţie). *d) înscrierea în Registrul publicaţiilor periodice,* ţinut tot la Tribunal.

Primul impact negativ asupra presei l-a avut, imediat după 23 august 1944, articolul 16 al Convenţiei de Armistiţiu, în care se precizează: *„Tipărirea, impactul şi răspândirea în România a publicaţiilor periodice şi neperiodice, prezentarea spectacolelor de teatru şi a filmelor, funcţionarea staţiilor de TFF, Poştă, Telegraf şi Telefon vor fi executate în acord cu înaltul Comandament aliat”.*

În prima parte a perioadei, Biroul Cenzurii a funcţionat în cadrul Prefecturii Timiş-Torontal, apoi cenzura s-a reorganizat, în Timişoara, pe baza Circularei nr. 1/1945 şi a Deciziei nr. 3395/1945 a Ministerului de Propagandă (şeful cenzurii presei de pe lângă prefectură era preşedintele Curţii Marţiale sau un procuror desemnat de acesta).

Dispoziţia era foarte clară şi aspră: *„Nici o publicaţie nu poate să apară până ce nu obţine «bun de tipar» de la Cenzura Presei” (Ordinul nr. 15735/18 august 1945, semnat de prefectul Valeriu Novacu)*[17].

Presa era în permanenţă urmărită, concluziile erau adunate în buletine zilnice şi rapoarte lunare, care constatau, bunăoară, existenţa unor „greutăţi” cu ziarul *„Banatul”* din Timişoara, unde se tolerează un spirit reacţionar, ziarul făcând mai multe greutăţi, decât servicii. Probleme erau şi cu săptămânalul ţărănesc *„Cuvântul satelor”* cu care se stătea prost întrucât elemente foarte dubioase (Pavel, Ioan Blidariu, Ciucurel etc. - proprietarii ziarului) nu-l lăsau pe responsabilul Frontului Plugarilor să se amestece în treburile ziarului (dintr-un raport din martie 1946)[18].

Erau supuse cenzurii şi oficioasele autorităţilor comuniste, bunăoară, *„Luptătorul bănăţean”* fiind critic pentru lipsa articolele-teoretice educative, a lozincilor sau a dărilor de seamă asupra cărţilor editate de Partidul Comunist şi de Cartea Rusă, ca atare impunându-se păstrarea *liniei juste* [19].

3. Suspendarea temporară a unor publicaţii. Prin ordinul telegrafic nr. 14654/31 decembrie 1944, Direcţia Presei comunica suspendarea, pe o perioadă de zece zile, a cotidianului *„Unirea română”,* pentru *„publicarea unor articole neconforme regimului democratic şi normelor stabilite de Comisia Aliată de Control”,* în unele cazuri publicaţiile fiind suspendate doar din ordinul prefectului, fără avizul prealabil obligatoriu al Direcţiei Presei (publicaţia *„Curierul Banatului”,* pe 30 de zile, în septembrie 1945, pe motiv

[15] Valerică G. Corduneanu, *Evoluţia presei timişorene în primii ani postbelici*, în Revista română de istorie a presei, anul IV, pag. 42.

[16] HYPERLINK”*http://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Sever_Bocu”, http: // enciclopediaromaniei.ro / wiki / Sever_Bocu.*

[17] Valerică G. Corduneanu, *op.cit.*, pag. 44-47.

[18] *Ibidem*, pag. 54.

[19] *Ibidem*, pag. 52

că proprietarul făcuse *„propagandă antibolşevică”*[20] - situaţie cu care s-au confruntat şi *„Viaţa bănăţeană” (*a PNL – Tătărăscu) sau *„Banatul”*.

4. Suprimarea publicaţilor. Procesul scoaterii în afara legii a unor publicaţii a început încă din 1945 şi s-a terminat după momentul proclamării Republicii (30 decembrie 1947), printre exemple amintind *„Observatorul”* (revistă literară, economică şi socială - la 30 aprilie 1945), *„Unirea română”* (pentru şantaj politic) şi *„Vestul”* (pentru atitudine profascistă) - la 2 mai 1945, *„Românul”* - 6 iunie 1945, *„Paranteza”* (revistă de pamflet politic) - 2 februarie 1946, *„Făclia”,* fostul organ de presă al P.S.D. - 8 martie 1946, *„Curierul Banatului”* - 21 iulie 1947, *„Banatul”* - 9 decembrie 1947[21].

V. PERIOADA PRESEI CU LIMBA DE LEMN
(1948-1989)

Presa cu limba de lemn se întinde pe o perioadă de mai bine de 40 de ani şi are câteva trăsături specifice:

✓ Toate publicaţiile apărute în acest interval de timp au deţinut subtitlul de organe de propagandă, aflate în mâna partidului de guvernământ sau ale organelor sale de masă şi obşteşti.

✓ Formatul era, de regulă, tabloid şi într-un număr limitat de pagini, 4 maxim 8.

✓ Tirajul era, de asemenea, redus şi se distribuia în proporţie de 90 % la abonamente.

✓ Diversitatea genurilor era aproape inexistentă, structura lor se limita doar la ştire şi articole de serviciu, acel text cenuşiu, pal, patronat de limba de lemn.

✓ Cuvântul scris a rămas sub chingile cenzurii până în 1977, iar după această dată s-a impus autocenzura.

✓ Din punct de vedere al managementului, acesta era „floare la ureche”: nu aveai grija materiilor prime, difuzării produsului, salariilor şi nici a balanţei de venituri şi cheltuieli.

✓ A existat şi un lucru pozitiv: *calitatea tipăriturilor* (nu iau în discuţie mesajul articolului), ziarele fiind elaborate şi concepute în spiritul normelor de tehnoredactare, curate şi fără greşeli de ortografie şi tipar (posturile de corector, redactor de serviciu şi cap limpede funcţionau precum „ceasul elveţian”).

✓ Erau extrem de restrânse ca număr, bunăoară în Timişoara existau, în 1989, doar şapte publicaţii în limba română: *„Drapelul roşu”* - cotidian, organ de presă al PCR, *„Orizont”* - revistă săptămânală a Uniunii Scriitorilor din România, *„Forum Studenţesc”* - revistă lunară a Centrului Universitar; *„Mitropolia Banatului”* - revistă religioasă, ortodoxă şi trei reviste SF: *„Paradox”, „Helicon”, „Biblioteca nova”.*

VI. PERIOADA PRESEI POSTDECEMBRISTĂ
(1989 – prezent)

În acest interval de timp, presa bănăţeană a parcurs câteva etape:

1. 1990 – 1992: Explozie editorială, atât din perspectivă numerică, cât şi a tirajelor. Numai în Timişoara au apărut peste 40 de publicaţii *(„Renaşterea bănăţeană”* se tipărea bunăoară, imediat după decembrie ’89, într-un tiraj de până la 140.000 de exemplare iar *„Timişoara”* în 80.000 de exemplare; un tiraj impresionant avea şi săptămânalul *„Agenda”*). Dar, supremaţia o deţinea, în această perioadă, presa naţională, centrală.

2. 1992 – 1994: Asistăm la o înviorare a presei locale, presa naţională fiind în scădere; în această perioadă se citeşte mult mai multă presă de proximitate (circa 40 %, susţin sondajele de opinie).

3. 1995 – 1996: Impunerea pe piaţă a audiovizualului, prin apariţia unor posturi de radio şi televiziune private, precum şi a societăţilor de cablu.

4. 1996 – 2000: Presa scrisă intră într-un con de umbră, dispar ziarele mai mici, în timp ce cele mari îşi reduc numărul de pagini sau de ediţii (fenomen sporadic).

5. 2000 – prezent: Asistăm la criza profundă a presei scrise, unele ziare îşi reduc dramatic tirajele, în timp de altele dispar; se manifestă, totodată, tendinţa de monopolizare a presei (trustul austriac *„Informedia”* se impune pe piaţa presei bănăţene prin cumpărarea unor publicaţii de prestigiu).

Tot acum, îşi face apariţia, la începutul anilor 2005 – 2006, presa electronică, care cunoaşte o expansiune spectaculoasă după 2008.

De asemenea, este de remarcat faptul că apar, în această perioadă, şi o puzderie de publicaţii săteşti, unele sub oblăduirea parohiilor, altele cârmuite de autorităţile publice locale.

Din 1989, până în 2009 au existat, numai în judeţul Timiş, peste 300 de publicaţii[22].

În prezent, însă, le putem număra pe două mâini, ceea ce ne obligă la o firească întrebare - **Cât va mai rămâne „în picioare” presa scrisă?**

* Preşedintele
Filialei „Valeriu Braniște” - Timiș a UZPR

[20] *Ibidem*, pag. 47
[21] *Ibidem*, pag. 48
[22] Mariana Cernicova-Bucă, *Universul mediatic timişean*, Editura Orizonturi Universitare, Timişoara, 2009, pag. 6

RISCURILE UNUI STATUT

Gheorghe CRIȘAN*

Uniunea Ziariștilor Profesioniști din România - UZPR este (și trebuie să fie), înainte de toate, reprezentanta unei BRESLE, înțeleasă în sensul cel mai simplu al ei - acela de ***asociație de meșteșugari de aceeași branșă, creată pentru apărarea intereselor comune; organizație închisă a meșterilor*** (vezi Dexonline)**.**

O definiție de dicționar, ce cuprinde însă cel puțin câteva cuvinte cheie - **meșteșugari, branșă, interese comune, închisă, meșteri** - pe care o să încercăm să le analizăm și să le găsim rostul și utilizarea cea mai bună.

Ori, cel mai potrivit moment pentru a face acest lucru este atunci când gruparea noastră în cauză - UZPR - își **stabilește regulile după care va funcționa și care o va individualiza** între celelalte structuri, respectiv **elaborarea Statutului.**

Adică a acelui **document care trebuie respectat de toți cei care se asociază** și care - odată verificat de legalitate de către organismele abilitate ale statului - devine **un fel de *Biblie***, de **carte de căpătâi pentru fiecare** dintre cei care consimt a fi împreună și **a face anumite lucruri** (care îi unesc în aspirații și îi particularizează în ansamblul comunității).

În cazul nostru, suntem în situația **de a adapta** (și, ulterior, de a-l adopta) **Statutul UZPR**, valabil din 2019 (cu modificările corelate **cu realitatea lui 2026**, respectiv la **modificările intervenite** în societate și în breasla ziariștilor, dar și **la obiectivele urmărite**, în condițiile apariției **unor dificultăți economice** tot mai sporite, **ale mutațiilor survenite în percepția și așteptările publicului** țintă, **ale evoluțiilor** explozive ale **progresului** tehnic și **ale alinierii la rigorile și la cerințele comunității europene.**

Au mai existat, prin 2023, **încercări** în acest sens, **dar ele nu s-au finalizat** din varii motive, astfel încât putem spune că **la multe din probleme s-au căutat** (și chiar s-au găsit) **soluțiile considerate optime.**

De altfel, acestea **au și fost discutate și aprobate de Adunarea Generală**, în 2024, dar **nu au fost validate de instanță**, așa încât nu au putut fi aplicate.

Tocmai de aceea, cum spuneam, **nu vreau să le comentez** (am făcut-o la timpul respectiv), ci **aș vrea să medităm** - atunci când ne gândim la soluțiile viitoare - **asupra unor lucruri la care**, în marea grabă, **nu ne găsim**, încă, **timpul necesar să ne oprim.**

În primul rând, se pare că **nu prea știm** (și nici nu ne-am hotărât încă) **cine suntem noi, ziariștii**?

În trecut, **când presa chiar era o meserie**, lucrurile păreau mai simple - ziariștii erau **cei care aveau înscrisă în cartea de muncă**, ca orice angajat, **activitatea în cauză pe care o prestau** și care le asigura cele necesare traiului zilnic (lucru la care Statutul din 2019 făcea, într-un fel, trimitere).

Statutul s-a păstrat, **dar practicile s-au schimbat din mers**, **fără** a avea **o susținere scriptică legală explicită** (situație care, din fericire, nu ne-a creat, deocamdată, probleme).

Dar, credem noi, **e momentul**, practic ultima șansă, **să rezolvăm această cerință** (și dilemă) **esențială** pentru organizația noastră.

Căci constatăm cu tristețe că ultimii ani (plini de incertitudini și de probleme interne) au lăsat **să pătrundă în rândurile noastre o suită de personaje** - unele chiar respectabile și respectate - care au activat (sau activează) în lumea scrisului dar **care**, statutar vorbind, **ar fi putut să aibă maximum calitatea de membru asociat.**

Trebuie înțeles faptul că **fiecare asociere are regulile și criteriile ei**, cele care, printre altele, **ne-au convins ca să ne punem activitățile și aspirațiile în comun** (și care ne deosebesc față de alte grupări similare).

Această stare de lucruri destul de ambiguă nu mai poate continua, căci fiecare caz de acest fel îngreunează situația în care ne aflăm, motiv ca **să decidem într-un fel sau în altul**.

Să nu uităm faptul că **suntem membri ai unei organizații profesionale** și că, **în exterior,** suntem **etichetați ca ZIARIȘTI PROFESIONIȘTI.**

Nu trăim singuri, ci **într-o comunitate** și sunt oameni care **ne cunosc activitatea și cine suntem**, și care - firesc și justificat - **se pot întreba** (și chiar mira) **relativ la unele persoane** pe care le primim în organizație.

Articolul publicat și pus în discuție (pe site-ul UZPR) **de domnul Viorel Popescu,** președintele Comisiei de Atestare Profesională, **încearcă să aducă unele clarificări**, dar, credem noi, **generează și o nouă serie de dileme.**

Tocmai de aceea, credem că **un asemenea subiect trebuie amplu dezbătut**, apelând, la nevoie, chiar și la specialiștii din afara Uniunii.

Vorbind **despre cine pot fi considerați** ca fiind ziariști, trebuie **să ținem cont și de toate conexiunile pe care le suscită o astfel de profesiune.**

Bunăoară, trebuie **să corelăm elementele din statut cu conținutul COR - 2026**.

Vom constata astfel că **ocupația de ziarist apare sub codul 264219**, încadrată în grupa de bază 2642 - Jurnaliști, **din cadrul grupei minore 264 - Autori, jurnaliști și lingviști**.

Într-o descriere neoficială a ocupației, constatăm că *"Ziaristul colectează, verifică și transmite informații de interes public prin intermediul presei scrise, online, radio sau televiziune. Este una dintre ocupațiile fundamentale ale democrației, asigurând dreptul cetățenilor la informare corectă. Activitățile principale includ: documentarea evenimentelor, realizarea de interviuri, redactarea știrilor și a articolelor, verificarea faptelor din surse multiple, respectarea principiilor deontologice ale profesiei (corectitudine, imparțialitate, transparența surselor) și adaptarea materialelor la specificul fiecărui mediu de comunicare. Profesia necesită studii superioare în jurnalism sau un domeniu de specialitate, curiozitate intelectuală, spirit critic, curaj în investigarea subiectelor sensibile și responsabilitate față de public. Ziaristul joacă un rol esențial în democrație, funcționând ca intermediar între fapte și cetățeni și ca observator critic al puterii".*

Ea este considerată ***"ocupație de specialitate în domeniul informării și documentării publice*** *prin articole și reportaje în publicații periodice, care presupune studii superioare în jurnalism sau comunicare.* ***Nivelul de calificare*** *recomandat este CNC 6".*

Observăm, cu acest prilej, că **se explicitează** - prin diverse acte normative - **care sunt ocupațiile care pot fi încadrate la acest Cod** (cu numere cuprinse între 264201 și 264226), cu detalierea activităților ce le incumbă: *Comentator publicist, Corector (studii superioare), Corespondent special (țară și străinătate), Corespondent radio, Corespondent presă, Critic de artă, Editorialist, Fotoreporter, Lector presă/ editură, Publicist comentator, Redactor, Reporter (studii superioare), Reporter operator, Secretar de emisie (studii superioare), Secretar de redacție (studii superioare), Secretar responsabil de agenție, Șef agenție publicitate, Tehnoredactor, Ziarist, Critic literar, Comentator radio tv, Redactor rubrică, Jurnalist tv (studii medii) și Jurnalist tv (studii superioare) și Jurnalist tv senior.*

Oficial și legal, acestea sunt, așadar, **ocupațiile care pot fi circumscrise** acestei activități majore - cea de **ZIARIST.**

Cum **COR este nomenclatorul oficial al ocupațiilor** din România, elaborat pe baza *ISCO-08* (Clasificarea Internațională Standard a Ocupațiilor) - **actualizat periodic prin ordine comune** ale Ministerului Muncii și Institutului Național de Statistică (și publicate în Monitorul Oficial) - **poate fi el eludat**?

Evident că nu, căci nici măcar **presa nu poate funcționa în afara cadrului legal**...

Ne mai reține atenția și **o specificație** - ***CNC 6,*** tradusă prin ***nivel de calificare*** ...

Și, uite-așa, ajungem la **Cadrul Național al Calificărilor** (CNC) și la o instituție specializată - în această direcție - a statului, respectiv **Autoritatea Națională pentru Calificări** (ANC).

Descoperim astfel că **există o întreagă legislație de reglementare a corespondenței** dintre nivelurile CNC, actele de studii ce se eliberează, tipul de programe de educație și formare profesională din România prin care pot fi dobândite anumite nivelurile de calificare, nivelurile de referință ale Cadrului european al calificărilor (CEC), precum și condițiile de acces corespunzătoare fiecărui nivel de calificare.

Care va să zică, **pentru a fi ziarist -** din categoria celor care au oficial această ocupație - **trebuie să ai nivelul de calificare CNC 6**?

Asta ar însemna că **trebuie să obții și să beneficiezi de acte adecvat**e: diplomă de licență,

certificat de atestare a competențelor profesionale și un certificat de absolvire, evident din domeniile care au legătură cu meseria de ziarist.

Iacătă că **treaba cu meseria** și, mai ales cu profesionistul, **nu e așa de simplă**...

Trebuie, însă, **să ținem cont de toate acestea**?

Da și nu!

Da, fiindcă, din punct de vedere **constituțional, nimeni nu poate fi mai presus de lege.**

Și constatăm că **meseria noastră**, deși nu pare, este **obiect al mai multor acte normative.**

Nu, sau, mai bine zis, **nu integral !.**.

Căci **dintre toate aceste obligații legale** pe care trebuie să le respectăm când facem o asociere, putem să **ne oprim doar asupra celor care ne definesc și pe care ni le asumăm** în comun!

În cazul de față, opțiunile noastre **pornesc de la sintagma de ZIARIST PROFESIONIST**.

Zicând *ziarist* nu trebuie neapărat **să ne oprim la toate codurile** din COR, ci la **acelea pe care ni le dorim să le avem în asociere** (și la care subscriem toți membrii organizației).

Vrem doar presă scrisă, ne oprim la codurile care fac **trimitere la acest gen de media**...

Zicând **profesionist,** nu putem, însă, să nu-l punem **în conexiune cu ideea de *calificare***, ce ne trimite, automat, la cele spuse anterior ...

Deci **avem opțiuni legale**, trebuie doar **să exprimăm care sunt cele ce ne unesc** ...

Cum, de regulă, nu ne desfășurăm activitatea individual, ci în cadrul unor organizații, **în discuție intervin și Codurile CAEN** (respectiv Clasificarea Activităților din Economia Națională), ce reprezintă un grup numeric din 4 cifre și **definesc obiectul de activitate** al unei firme sau PFA.

Pentru activitatea de ziarist, în funcție de specificul acesteia, **cel mai potrivit cod CAEN** este **9003 - Activități de creație și interpretare artistică** (pentru jurnaliști independenți) sau **6031 - Activități ale agențiilor de știri** (pentru presă și agenții).

Practic, prin codul CAEN sunt **definite activitățile pe care le putem desfășura** într-un **cadru legal cu caracter economic**, lucru ce poate părea că ține mai mult de birocrație, dar el **face parte dintr-o sistem de acte normative** ce trebuie respectate.

Nu mai **vorbim aici și de legislația europeană!**

Bunăoară, Legea europeană privind libertatea mass-media 2025 (European Media Freedom Act-EFMA) sau Tratatul privind Funcționarea Uniunii Europene (TFUE), articolele 56 și 57 care **amintesc de serviciile de media tradițională** (emisiuni de radio și televiziune, ziare, reviste și alte publicații de presă) **sau de media digitală** sau **online** (podcasturi audio video, publicistică profesională consecventă pe platforme online) și, în genere, **de furnizarea**, pentru publicul larg, **de programe** audio-video sau presă scrisă, **sub responsabilitatea editorială** a unui furnizor de servicii.

În concluzie, **Statutul** - deși reprezintă **voința părților** asociate - se face **exclusiv pe temeiuri legale** și de aici provine și **obligația validării lui** (și a oriărei modificări a acestuia) **în instanță**.

Iată doar cum **un singur aspect al Statutului** - cine pot fi membri ai UZPR - presupune **multiple unghiuri de abordare și luarea unor decizii clare.**

*

Dacă luăm în discuție un alt element din definirea actuală a UZPR - ***organizație de creație jurnalistică de utilitate publică*** - intrăm, din nou, într-un vast **câmp de dezbatere**.

Simplu cuvânt *creație* (în sensul simplist de a face ceva nou) **lasă loc la multe opinii**, chiar dacă asocierea cu tipul de creație, respectiv cu cea ***jurnalistică***, le mai limitează.

Uitându-ne la tipul de ocupații citate anterior, constatăm că unele din ele **nu par a presupune o muncă exclusiv creatoare,** ci o **activitate de rutină,** în care se pun în mișcare instrumente tehnice, programe specializate etc.

Chiar și așa, cel puțin din două motive, **nu putem însă elimina factorul *creație*** din exercitarea ocupației în cauză.

Căci, din perspectiva fiecărei activități, **modul în care ea se execută este creație în măsura în care** - putând fi făcută în mai multe feluri - **prestatorul ei alege o variantă**, ce va conduce, însă, la **o anumită formă** a produsului final (alta, în cazul în care s-ar fi ales una din celelalte variante).

Pe de altă parte, **din perspectiva produsului final**, acesta este, el însuși, **o creație dependentă,** în măsură covârșitoare, și **de drumul ales de fiecare protagonist** al actului creator.

Pentru mine **aceste discuții sunt vechi**, confruntându-mă cu ele, prin anii 2000, în calitate de fost președinte al Asociației Presei Timișorene, **când** - chiar depășind cu mult cifra de 600 de membri - am fost **supus unor presiuni,** din partea colegilor, **de a face mai laxe criteriile de acces** în cadrul organizației.

Discuțiile devin acum **mult mai complexe**, căci apare și **epitetul *profesioniști*,** ce poate să fie foarte variat definit ...

Nu mai departe, el este legat, de exemplu, de ideea c**ă profesionistul este cel care-și câștigă existența din meseria pe care o face** - evident **la cerințele și standardele impuse** de cel care-i asigură resursele - de unde și **cerința statutului de a exista un angajament contractual** în acest sens (pe care n-am aplicat-o și la care, se pare, suntem tentați să renunțăm!).

Angajament care **implică și obligații fiscale față de stat**, inclusiv **ideea de contributivitate**, esențială în cazul unui sistem de pensii (sistem de care este legată și aplicarea Legii nr. 8) ...

Dar **ceea ce particularizează** însă **UZPR -** în rândul celorlalte organizații profesionale de media - este **caracterul de *utilitate publică*** a activității acesteia, **calitate** acordată, în condiții stricte, de Guvernul României, și **care îi conferă un anumit prestigiu, o individualizează și asigură drepturi suplimentare** unor membri ai săi.

Tocmai de aceea, credem că **este momentul ca noul statut să reglementeze anumite aspecte definitorii pentru buna funcționare** a Uniunii și care **derivă tocmai din această validare**.

În principiu, **utilitatea publică definește serviciile și activitățile esențiale pentru confortul comunității** sau calitatea juridică acordată ONG-urilor **care activează în interes general**.

În cazul nostru, utilitatea publică **este definită în strânsă conexiune cu activitatea de creație.**

Deci **asta așteaptă cetățeanul de la noi**, nu alte servicii, specifice altor ocupații! ...

Așadar, din această perspectivă, **membrii organizației trebuie să creeze ceva** pentru uzul comunității, **în toate formele permise sau caracteristice** acestei ocupații.

Ca atare, ***nimic din tot ce ține de creație jurnalistică nu trebuie să ne fie străin!***

Cum **statutul** de utilitate publică **conferă** unor membri ai organizației și **anumite facilități**, **beneficiarii** acestora trebuie să fie primii care **să asigure respectivele servicii!**

Drept, dar și obligație, **activitatea de creație devine însăși esența funcționării organizației, cât și obiectivul** ei principal.

De aceea, **noua variantă de statut ar trebui să fie clară și fermă** în această privință, **condiționând calitatea de membru de implicarea** în această activitate!

Cu atât mai mult pentru membrii pensionari, **căci tocmai activitatea de creație este cea care le asigură**, implicit, și **accesul la facilitățile** oferite de cadrul legal (**valabile**, așadar, atâta timp **cât beneficiarul prestează** activități de creație de utilitate publică!).

În caz contrar, **drepturile ar putea** (și chiar ar trebui) **să fie retrase** ...

Iar pentru aceasta trebuie să existe în Statut și **prevederi clare legate de Sancțiuni, dar și o Comisie adecvată, capabilă să le aplice** (nu una doar de Etică, ci și de Disciplină și de analiză a respectării Statutului, care să poată susține propunerile de penalizări).

Printre altele, **revista noastră** - ALDINE (TM) - este doar **una din formele de manifestare a activităților de creație** (putând funcționa însă și alte forme de exercitare) ...

Pledoaria pentru derularea unor **astfel de activități** și **condiționarea acordării unor facilități de prestarea lor** implică și alte întrebări și **generează dificultăți - cine le monitorizează** și după ce **criterii,** cum se păstrează **dovezile**, cine le poate **invalida** etc.

O discuție recentă și interesantă cu coordonatoarea site-ului și a revistei UZPR legată de **funcționarea unor subredacții și de arhivarea unor reviste** (cazul ALDINE) **a reliefat alte probleme**, atât tehnice, cât și de principii de funcționare, **care trebuie măcar dezbătute**.

„Când și cum facem schimbările? - nu e doar o simplă întrebare”, statutul fiind nu doar un simplu document (de care ai nevoie pentru funcționare), el este chiar **legea internă de funcționare a organizației.**

Deocamdată, personal, **pledez pentru două schimbări esențiale** în Statut.

Prima este aceea de **a nu lega prevederile statutare de facilitățile oferite membrilor organizației de către cadrul normativ conex** (adesea aflat în continuă „mișcare”).

O lege la care poți apela **nu trebuie prevăzută expres** decât **dacă condiționează funcționarea organizației** și pe toți membri ei.

Ea poate deveni accesibilă prin aplicarea ei nediscreționară, în condițiile și la momentul în care **apare legătura cu ocupația** noastră și când, pe cale de consecință, **anumiți membri intră sub incidența aplicării ei**.

De aici și propunerea ca **în atribuțiile Comisiei de Atestare Profesională să intre exclusiv doar selectarea și acceptarea viitorilor membri** ai organizației, ea **fiind responsabilă -** în fața Uniunii **- de asigurarea calificării de ziarist și a calității de profesionist**.

Pentru punerea în aplicare a facilităților oferite anumitor membri de Legea 8, **trebuie înființată** - în baza unui regulament specific foarte strict - **o comisie specială distinctă**, care să îi valideze și **să îi susțină** doar pe acei pensionari care au desfășurat (și, mai ales, desfășoară) **o activitate de creație jurnalistică într-un cadru organizat și pe care o continuă** (și în noua ipostază de membri) **în diverse media sau în cadrul UZPR**.

Mai mult, aș propune ca **la aplicarea Legii 8 să se verifice dacă acești beneficiari** s-au achitat (sau se achită) de **obligațiile de contributivitate la bugetele statului**, pentru drepturile legale de care **au parte în prestarea activității.**

În cazul acestei comisii **vorbim de utilizarea cu eficiență** (și cu oarecare parcimonie) **a banului public**, iar orice **infracțiune** ce poate apărea în această direcție **are și un caracter penal**.

Funcționează în cadrul UZPR o decizie care **leagă acordarea drepturilor** (prevăzute de Legea 8) **de vechimea de 7 ani** în cadrul organizației, **cu plata de rigoare a cotizației.**

Regulă tot mai puțin aplicată, **ceea ce generează posibilitatea unor abuzuri** (ce te faci dacă devii membru UZPR doar cu câteva luni înainte de pensionare, situație adesea întâlnită?).

De aceea, pledez ca **aplicarea acelei legi să fie condiționată predominant de activitatea de creație de utilitate publică** prestată de solicitanții îndemnizației (mai ales în perioada premergătoare cererii), cea **care le și asigură dreptul de accedere la facilitățile respectivului act normativ**.

Poate fi găsită **soluția unor rapoarte electronice** anuale / semestriale **de activitate** a beneficiarilor legii, care să fie **validate** - sub rezerva prezentării dovezilor de rigoare - **de către conducerea filialelor,** în caz contrar putându-se lua **măsuri de retragere a drepturilor**.

De aici și îndemnul ca - la definirea noului statut **- să ne aplecăm cu mai multă atenție asupra ideii de a păstra** (sau nu) **și calitatea de *membru asociat*** (evident cu precizarea clară a caracteristicilor și elementelor definitorii ale acestei clasificări, decizie care ar putea de folos în rezolvarea multor cazuri particulare) ...

*

O problemă de fond ce trebuie clarificată de Statutul UZPR este **funcționarea organizației ca structură națională** (chiar internațională).

Evident, dat fiind numărul mereu crescut de membri, de pe aproape tot globul, **ea funcționează** - ca întreg - **în baza legilor naționale și a Statutului propriu**.

Dar, este clar că **există o diversitate a condițiilor specifice existente la locul unde-și desfășoară activitatea** fiecare membru, ceea ce **obligă conducerea Uniunii să gândească și acele reguli care să țină cont de aceste specificități** și care să le pună cât mai bine în valoare.

Acest deziderat **se impune și datorită faptului că majoritatea activităților curente** - ce-i drept, de mai mică amploare - **se desfășoară în teritoriu**, fiind influențate (și chiar dependente) de **peisajul media** local / regional și **de relația UZPR cu comunitatea** în cauză.

În plus, vorbim de **o organizație națională de utilitate publică**, utilitate cuantificată ca și o **sumă a utilităților publice asigurate**, în parte, **de fiecare componentă** a ei.

De aceea, **acestor structuri trebuie să li se asigure cadrul statutar și instrumentele** care să le permită s**ă valorifice la maximum resursele și oportunitățile locale,** inclusiv sistemul relațional creat - la nivel organizațional sau individual - al fiecărui slujitor ale breslei, **fără a ieși**, însă, **din spiritul și litera legii și ale UZPR**, în ansamblul ei.

Ori, deși declarativ **constituie principala țintă** a conducerii UZPR, **funcționarea celor peste 60 de structuri locale / zonale nu este stimulată prin diverse măsuri**, existând doar o **trimitere statutară** în acest sens.

Pe de altă parte, **orice prevederi -** care se vor lua în calcul în noua variantă de Statut - trebuie să fie permisive, respectiv **să fie orientative și nu imperative**, lăsând membrilor locali **decizia de a apela** (sau nu) l**a ele** în funcționarea lor cotidiană.

Căci **nu toate structurile** în cauză **doresc sau pot să funcționeze** independent.

În acest context, prima decizie este **punerea statutului în concordanță cu legislația** în vigoare, prin **schimbarea denumirii actualelor *Filiale* în *Sucursale*** (întrucât acestea nu au încă personalitate juridică).

Cum **denumirea de *Filială* incumbă și o instituționalizare a structurii** în cauză, ea trebuie **păstrată în Statut** doar în măsura în care **acesta asigură și dreptul Grupării locale de a funcționa** (evident, respectând Statutul Uniunii) **ca persoană juridică**.

Credem că **există**, din partea Uniunii, o **teamă nejustificată** în acest sens**,** deși **controlul conducerii centrale** asupra acestor structuri **poate fi asigurat** ușor **prin regulamente și înțelegeri** clare, cât și prin **avizarea obligatorie a documentelor** sucursalelor / filialelor.

Desigur, Filialele **nu cer nimic altceva decât să poată acționa independent și fără intermediari**, **valorificând specificitățile locale** cât și prestigiul breslei, **în interesul general al UZPR**.

Nu e nevoie, neapărat, **de personalitate juridică**, ci de condiții ca **fiecare sucursală să poată desfășura,** în cadrul UZPR, **activități lucrative distincte**, **în baza deciziilor proprii** și a atragerii - **și în nume și folos propriu -** de resurse, **prin conturi separate** (pe care să le gestioneze și de care trebuie să răspundă).

*

Pentru mulți, **UZPR este**, să recunoaștem, nu doar o organizație a breslei, ci, mai ales, **o asociere care îi legitimează ca ziariști** (nu mai departe, mulți membri încă **utilizează legitimația de membru drept legitimație de presă**, cu tot ceea ce derivă din această calitate):

În plus, unii s-au obișnuit **să** (mai) **creadă că fac parte din PUTERE** (chiar dacă doar pe poziția IV-a!).

Sentimentul se accentuează dacă prezența în cadrul organizației **este asociată unei funcții**, care - în majoritatea cazurilor - **nu este asimilată și cu o responsabilitate,** ci doar cu drepturi suplimentare.

De aceea, poate, **există** - și sub pretextul asigurării unei funcționalități sporite - **tentația de a centraliza** actul de decizie.

Cum **la o organizație de mii** de membri (în sine, personalități puternice, cu opinii bine cristalizate) **este aproape imposibil să asiguri cadrul real pentru o democrație participativă** (deși ultimele consultări online de la nivelul UZPR tind să mă contrazică), **s-a apelat la aplicarea democrației reprezentative**, prin posibilitatea mandatării dreptului de a participa la consultare și decizie.

Este clar și de necontestat că **Adunarea Generală - AG este și rămâne forul reprezentativ de decizie** la nivelul Uniunii.

În mod normal, într-o democrație reprezentativă, **componența AG este asigurată prin participarea** la decizie **a tuturor** membrilor, direct sau **prin mandatați.**

În cazul nostru **persistă două anomalii**.

Prima ține de faptul că **unii membri ai Uniunii pot beneficia de mai multe drepturi de a-și manifesta opțiunile**: primul, **în calitate de membru,** al doilea **de membru al unei structuri de conducere**, apoi încă **unul dacă este *șef de filială*** și, în final, un vot **în calitate de posibil reprezentant al altor maximum 20 de membri** (care nu pot fi prezenți la reuniune).

Ceea ce reprezintă o **deturnare a sensului real al unei adunări generale**, respecta acela de **reuniune, cu drepturi egale, a tuturor membrilor** ce pot participa, direct sau mandatat, **la luarea unor decizii** (ca și factor de conducere nu ar trebui să ai un vot în plus, fiindcă astfel poți influența conținutul hotărârilor).

Ca atare, **Statutul trebuie să reglementeze** clar acest lucru: **un membru poate să voteze** - participând la Adunarea Generală - **pentru el și**, în baza mandatului primit de la alți membri, **cu alte maximum 20 de voturi** (și nu cu un singur vot de reprezentare!).

Poziția lor de șefi de filiale sau de membri ai unor structuri de conducere **nu le schimbă calitatea de membru**, ceea ce le conferă **un singur vot**.

Așadar, **un membru = un vot** (direct sau prin mandatul dat unui participant)!

Altfel, **centralizăm puterea și anulăm un drept fundamental** (pe care îl regăsim reflectat în oglindă, cum e și firesc, și într-o **îndatorire de nivel individual**).

Credem că **această modificare a statutului trebuie să fie nenegociabilă**, întrucât este **fundamentală**!

*

Conexate cu aceste precizări, sunt și **câteva obervații legate de structurile de conducere** care trebuie **alese în cadrul Adunărilor Generale**, tocmai pentru a reflecta **voința tuturor membrilor organizației legată de cui se încredințează destinele Uniunii -** de la Președinte, la Consiliul Director, la Comisia de cenzori sau la șefii unor Departamente.

Desigur, **nu este o regulă obligatorie**, căci, în fond, **decizia aparține Adunării Generale** ...

Importantă este **consecvența în respectarea Statutului** ...

Se poate opta, de pildă, și pentru **votarea conducerii pe baza unor *moțiuni***, cum se obișnuiește în politica mare, mai ales la nivel de partide...

Adică **se alege un conducător** (dintre mai multe opțiuni posibile) **care**, ulterior, **propune o echipă** (pe motive de încredere, de cunoaștere reciprocă, de coeziune etc.), ce este validată implicit!

Dar asta **doar dacă așa ceva este prevăzut de Statut** și nu printr-o decizie luată ad-hoc, **chiar dacă aparținând Adunării Generale**.

Statutul poate fi, desigur, **modificat** - chiar și tot ad-hoc - de către Adunarea Generală, **după voința majoritară** (de 2/3 din membri), dar **punerea lui în aplicare este legală doar după validarea de către instanță a schimbării** (care nu este, evident, instantanee!).

Pe de altă parte, **Statutul,** în cazul UZPR, **trebuie să fie echilibrat și să țină cont de toate aspectele și interesele** ...

Bunăoară, în condițiile în care **UZPR există și activează preponderent în teritoriu**, acestă realitate **trebuie să se regăsească și la nivel de decizie**.

E vorba de **un principiu care**, mai ales în condițiile utilizării online-ului, **poate fi pus mai ușor în aplicare**, fie prin **structuri / responsabili regionali**, fie prin **cooptarea** în aceste structuri **a unor personalități din zonele reprezentative** (inclusiv ținând cont și de dimensiunea numerică a fiecărei grupări componente).

Orice!...

Astfel încât și **vocea celor din provincie să se facă auzită!**

E greu să rezolvăm, oare, **toate acestea?**

*

Cele de mai sus sunt doar niște **opinii personale**, la care am reflectat, **punând la bătaie și experiența unor ani în conducerea unei asociații** profesionale locale, **în gestionarea problematicii ONG** la nivel de mare județ și **în reprezentarea ziariștilor timișoreni** la nivel central.

Poate ar merita **să ne oprim la ele**, mai ales că atunci **când toate acestea vor fi abordate și rezolvate**, va trebui **să ne gândim și cum să le transpunem și la presa online,** cum să le apărăm de amenințarea IA și **cum să le conservăm** în fața imperativelor europene ...

Ceea ce **complică și mai mult dezbaterea** noastră este faptul că, deja, **suntem copleșiți** (și chiar total depășiți!) **de invazia de intervenții online** - cu pretenții de producții media - **realizate de oricine și de oriunde**, majoritatea ascunși sub noua ocupație de **creator de conținut** (imposibil de definit), care ne pândesc și **ne năpădesc de peste tot, sufocând și derutând** urmăritorii.

Care nu mai știu și **nu vor mai putea să distingă ce e rău și ce e bine** decât în măsura în care **noi vom reuși să le asigurăm niște repere**, ca niște **colaci de salvare în oceanul zbuciumat** al deznădejdii.

Iată de ce **misiunea noastră de a ne defini ca și creatori de utilitate publică este crucială** și **nu trebuie să țină cont de interese mărunte** și meschine.

Căci - în fapt și la urma-urmei - **este în joc meseria noastră dragă**, pentru care **ne-am consumat energiile și am făcut destule sacrificii.**

Și **care este**, mai mult ca oricând, **amenințată de dispariție.**

Acesta este poate **cel mai mare risc care ne pândește la zămislirea noului Statut!**

** Membru al Filialei „Valeriu Branițe" - Timiș a UZPR*

VINCENȚIU BABEȘ - 205 ani de la naștere (1821-1907)

Tiberiu CIOBANU, Otilia BREBAN*

Anul acesta se împlinesc, pe lângă cei 255 de ani de la apariția primei publicații în Banat (și în Europa de sud-est) și 160 de ani de la înființarea Academiei Române, prilej cu care Filiala Valeriu BranișteTimiș a UZPR a ținut să marcheze aceste momente de suflet.

Astfel, în 19 iulie, la cunoscutul Conac / Castel Mocioni, de la Foeni, județul Timiș - alături de Filiala Timiș a Academiei Române și de alte instituții publice - a organizat o manifestare deosebită, omagiind pe cei doi reprezentanți ilustri ai Banatului, care au participat la punerea pietrei de temelie a celei mai importante instituții științifice și spirituale a României - Andrei Mocioni și Vincențiu Babeș.

Ne facem un titlul de onoare să prezentăm, succint, personalitatea unuia dintre aceşti importanți ctitori ai Academiei Române și cărturari de frunte ai Banatului, dar și un ziarist combativ, extrem de incisiv.

Vincenţiu Babeş (avocat, profesor, ziarist, academician şi om politic român din Banat) s-a născut la 1 ianuarie 1821 în Hodoni, judeţul Timiş, anul acesta împlinindu-se 205 ani de la venirea sa pe lume. A început să urmeze şcoala din satul natal, în anul 1826. În anii 1830-1831 a învăţat la o şcoală sârbească din Timişoara şi, tot în acest oraş, în perioada 1831-1833, a făcut două clase „normale" la o şcoală germană, iar între anii 1833-1839 a urmat şase clase de gimnaziu la Timişoara şi Karlowitz.

Studiile medii cu cele două clase de liceu, denumite în acea vreme „ştiinţifice", le-a frecventat la Seghedin, între anii 1839-1841. În perioada 1841-1843 a urmat cursuri „pedagogice-teologice" la Seminarul-preparandie de pe lângă Episcopia Aradului. În afară de aceste cursuri pentru învăţători, a mai urmat la Arad cursuri teologice. A studiat dreptul, timp de doi ani (între 1843-1845), la Universitatea din Pesta, după a cărei absolvire a făcut un an de practică, până în 1846, la Tabla Regească din Pesta.

La sfârşitul acestei practici a fost numit „jurat-notar" la Tabla Regească din Arad, unde şi-a îndeplinit cu mare conştiinciozitate îndatoririle slujbei. La Tabla Regească a lucrat între 16 septembrie 1846 şi sfârşitul anului 1848. Judecătorul Constantin Ioanovici, al cărui asistent a fost Vincenţiu Babeş, s-a arătat a fi foarte impresionat de tenacitatea şi inteligenţa acestuia, de dorinţa lui de a se cultiva continuu (George Cipăianu, *Vincenţiu Babeş*, Editura Facla, Timişoara, 1980, p. 14). În iulie 1848, el a trecut „rigurosul" – un fel de examen de capacitate care proba competenţa profesională a tinerilor jurişti.

Paralel cu activitatea juridică, la Arad a desfăşurat şi una didactică, la Preparandia de aici, fără a fi plătit, afirmându-se şi în acest domeniu prin rezultate foarte bune. În 23 mai 1849, Vincenţiu Babeş a fost numit inspector al şcolilor româneşti de confesiune ortodoxă din comitatul Caraş şi din Graniţa militară românească din Banat, post în care a funcţionat, la Lugoj, până la sfârşitul Revoluţiei de la 1848-1849. În scurtul interval de timp cât a activat şi în această funcţie, el a încercat să ia o serie de măsuri pentru îmbunătăţirea procesului de învăţământ în şcolile româneşti din comitatul Caraş şi i-a îndemnat pe dascăli *„să lupte împotriva tutelei culturale slavizante, impuse în ultimele două secole de supremaţie spirituală a ierarhiei clericale sârbeşti"* (*Ibidem*, p. 18). Babeş le mai cerea învăţătorilor să deştepte în copii *„iubirea învăpăiată către neam, către patrie şi către libertate şi către omenie şi către dreptate"* (G. Joandră, *Vincenţiu Babeş ca director districtual de şcoli*, Lugoj, 1903, p. 20).

Potrivit atestărilor documentare, în 29 noiembrie/17 decembrie 1849, Vincenţiu Babeş era stabilit în Viena. Acolo, de-a lungul timpului, va ocupa posturi înalte în Justiţie. Astfel, în luna februarie 1851, el a fost numit în funcţia de secretar la Curtea Supremă de Justiţie şi Casaţie din Viena; în anul 1859 a fost promovat în funcţia de secretar aulic imperial. După trei ani (în 1862) a fost numit (împotriva voinţei sale) referent pentru cauzele criminale la Cancelaria aulică a Ungariei din Viena, iar în august 1863 a fost transferat la Tabla Regească din Pesta, în funcţia de jude (judecător) suprem (George Cipăianu, *op. cit.*, p. 19).

Vincenţiu Babeş s-a afirmat, în primul rând, în viaţa politică a românilor din Transilvania şi Banat. În anul 1860 s-a încadrat efectiv în rândurile oamenilor politici care s-au împotrivit primejdiei tendinţelor dualiste. Un rol hotărâtor în consacrarea sa politică, în prima parte a acelui an, l-a avut publicarea (la Viena) lucrării sale *Die Sprach-und Nationalitätenfrage in Österreich bei einem Rumänen*, lucrare care a fost republicată (tot în capitala imperială austriacă), în luna august a aceluiaşi an, şi în limba română (*Cauza limbelor şi a naţionalităţilor în*

Austria pertractată de un român). În paginile acesteia este prezentat un temerar program politic pentru românii din Imperiu, ale cărui idei au avut o influenţă benefică asupra luptătorilor naţionali Andrei Mocioni (1812-1880) şi Alexandru Mocioni (1841-1909) ş.a. Foarte plastic se exprimă Vincenţiu Babeş, în lucrarea sa, în privinţa absurdităţii tendinţelor dualiste: *„Fie cum va fi, nouă o suveranitate ungurească, în Austria, adică un stat unguresc în statul Austriei ni se pare un lucru atâta de absurd ca şi credinţa în doi Dumnezei; dar nu mai puţin nepotrivit ni se pare şi un semi, adică jumătate suveranitate ungurească, un fel de jumătate stat în stat, cam ca şi un semizeu din cei păgâneşti care fiindcă nu erau decât nălucire, ameţitoare şi înşelătoare, nici că puteau decât în acei timpi întunecaţi prin amăgire şi înşelăciune”* (*Cauza limbelor şi a naţionalităţilor în Austria pertractată de un român*, p. 56-57). În ansamblu, lucrarea se constituie într-o pledoarie pentru egalitatea în drepturi a tuturor naţionalităţilor din Imperiu, unirea românilor de aici într-un singur bloc naţional. În anii 1860-1861, Vincenţiu Babeş a participat, la Viena, la întrunirea reprezentanţilor tuturor românilor din Monarhia Habsburgică şi a redactat suplica (petiţia, cererea) doleanţelor acestora pe care a înaintat-o împăratului Franz Ioseph I (1848-1916) la 10 decembrie 1860. În februarie 1861 a adresat opiniei publice apusene o informare prin care arăta necesitatea emancipării naţionale a românilor din Imperiul Austriac, argumentând cu situaţia demografică (numărul mare al românilor) şi atrăgând atenţia asupra greutăţilor îndurate de aceştia, precum şi dorinţa lor de libertate, având un grad înalt de conştiinţă naţională. Materialul, în limba franceză, a apărut în ziarele *„La Patrie”* şi *„La Presse”* din Franţa, în *„Le Nord”* din Belgia şi în alte publicaţii din Europa.

În perioada 1861-1867, Vincenţiu Babeş a avut o bogată activitate parlamentară, fiind deputat în Cercul electoral român din Sasca Montană, comitatul Caraş. În această calitate s-a implicat în lupta pentru separarea ierarhiei bisericeşti a românilor.

De asemenea, el s-a implicat în acţiuni culturale şi a desfăşurat o semnificativă prestaţie publicistică, îndeosebi la *„Albina”* (Viena), gazetă al cărei fondator a fost în anul 1866. Sub presiunea autorităţilor austriece, redacţia „Albinei” a fost nevoită să se mute, în anul 1869, la Pesta, cea de-a doua capitală a Monarhiei Austro-Ungare. În această publicaţie, condusă efectiv de Vincenţiu Babeş, au fost abordate aspecte culturale şi economice ale naţiunii române, se pleda pentru unitatea spirituală a tuturor românilor şi, condamnându-se dualismul austro-ungar, se milita pentru autonomia Transilvaniei. Nemaiputând face faţă presiunilor politice la care a fost supusă din partea autorităţilor habsburgice, „Albina” şi-a încetat apariţia, în anul 1876. În ultimul număr al publicaţiei se arată că, prin „Albina”, *„nu se poate să nu fi pătruns şi să nu fi încolţit rădăcini în piepturile române şi ele vor răsări şi vor dezvolta ramuri puternice şi vor arăta calea vieţii, calea din robia Vavilonului (Babilonului – n.n. T.C.) spre pământul făgăduinţei, spre România şi împărăţia ginţii lui Traian”* („Albina”, XI, nr. 117-118, din 31 decembrie 1875/12 ianuarie 1876).

Vincenţiu Babeş a contribuit substanţial la crearea Partidului Naţional al Românilor din Banat şi Ungaria, înfiinţat la Timişoara, în 22 ianuarie 1869. Implicarea lui în această acţiune, cuvântarea ţinută de el la conferinţa de constituire a partidului – considerată a fi ostilă guvernului – au avut consecinţe grave asupra carierei juridice a lui Vincenţiu Babeş şi, implicit, asupra situaţiei sale materiale. A fost destituit din postul avut la Tabla Regească ridicându-i-se, totodată, şi dreptul la pensie. Însă, în iulie 1870, a preluat administraţia ziarului „Albina”, subvenţionat de familia Mocioni, rezolvându-i-se, astfel, trebuinţele traiului. În anul 1881, prin unirea celor două partide ale românilor, din Transilvania şi din Banat, s-a constituit Partidul Naţional Român, împrejurare în care Vincenţiu Babeş a fost ales membru al Comitetului Central Electoral şi, după aproape un deceniu, va fi ales preşedinte al Comitetului Central al Partidului Naţional Român. Din cauza unor dispute privitoare la întocmirea Memorandumului şi înaintarea acestuia autorităţilor, Vincenţiu Babeş a intrat în conflict cu majoritatea conducătorilor partidului şi, în anul 1892, a fost nevoit să se retragă din Comitet, aceasta însemnând, de altfel, sfârşitul îndelungatei şi fructuoasei sale activităţi politice, care i-a ocupat tot timpul, încât nu s-a putut dedica cercetărilor istorice, aşa cum năzuia în permanenţă. Zadarnică i-a mai fost încercarea, în ultimul deceniu al vieţii lui, de a mai recupera pentru scris, multul timp consumat în cadrul frământărilor politice şi sociale, străduindu-se să contribuie la propăşirea spirituală şi materială a neamului său.

Cu adâncul regret că nu şi-a împlinit o operă pe măsura capacităţii lui şi a bogatelor sale cunoştinţe, acumulate cu o pasiune rar întâlnită, Vincenţiu Babeş s-a stins din viaţă în 3 februarie 1907, la Budapesta. În plan cultural a lăsat urme ale complexei sale personalităţi în Academia Română (membru fondator al Societăţii Academice Române), în Asociaţia „ASTRA” (din anul 1862 a fost membru de onoare al Asociaţiunii pentru limba şi cultura poporului român din Bucovina), membru onorific în Consistoriul Mitropolitan Şcolar ş.a. Nicolae Iorga (1871-1940), care l-a cunoscut destul de bine (îndeosebi de la întrunirile de la Academie), scria despre Vincenţiu Babeş că *„prin cunoştinţele sale de drept, de istorie, prin elasticitatea sa de spirit, prin uşurinţa sa de vorbă şi prin talentul de a umbla cu oamenii mari, el a reprezentat bine pe românii de confesia şi din ţinutul lor şi, astfel, a adus servicii neamului”* (Nicolae Iorga, *Oameni care au fost*, Bucureşti, 1934, p. 251).

** Membri ai Filialei „Valeriu Braniște” - Timiș a UZPR*

SEVER BOCU – APOSTOL AL ZIARISTICII BĂNĂȚENE
• 75 de ani de la trecerea în nemurire (I)

Daniela FLORIAN*

„Eu cred în destinele neamului meu și perioadelor de slăbiciune le socotesc efemere, trecătoare… Eu cred în un destin al neamului meu și nu sunt un răspânditor de temeri, de îndoieli”.

Sever Bocu[1]

Fondator al unui curent de opinie „bănățenistă”

S-a născut, în 19 noiembrie 1874, deci în urmă cu 150 de ani, în localitatea Șiștarovăț[2] din apropierea orașului Lipova, aflat la limita între regiunile istorice Banat și Crișana. Rădăcinile lui Sever Bocu coboară undeva la mijlocul secolului al XVIII-lea.[3] Străbunicul său, Pavel Bocu, moț din localitatea Lazuri din Ținutul Hălmagiului, participant la Răscoala din 1784, condusă de Horia, Cloșca și Crișan, a sfârșit tras pe roată. O soartă deloc prietenoasă a cunoscut-o și tatăl său, învățătorul Gheorghe Bocu, stabilit în Șiștarovăț, în 1872. Ca neostenit militant pentru drepturile naționale ale românilor a fost condamnat la temniță de autoritățile austro-ungare pentru răspândirea *Doinei lui Lucaciu*, în satele arădene și nu numai.[4]

Într-o astfel de vatră străbună, purtată de idealuri mărețe privind soarta românilor din Transilvania și Banat, își trăiește copilăria Sever Bocu. Școala primară o începe în localitatea de baștină, avându-i dascăli pe învățătorul Tomici și pe tatăl său. Urmează studiile secundare la Lipova, apoi la Gimnaziul Maghiar de Stat din Arad, unde, în preajma examenului de bacalaureat, este exmatriculat întrucât refuză să poarte la butoniera hainei panglicuța cu culorile drapelului maghiar. Studiile superioare le continuă mai târziu la Academia Comercială din Viena, apoi urmează cursurile Școalei Practice de Studii Avansate din Paris (Ecole Practique des Hautés Études)[5].

Epoca în care a trăit Sever Bocu a fost extrem de complexă și, în același timp, trepidantă din punct de vedere istoric, încărcată de tensiuni, contradicții și confruntări, trăsături ce au marcat puternic destinul multor personalități din societatea românească. *„Viața și activitatea lui Sever Bocu* – susține regretatul istoric Ioan Munteanu – *s-au integrat deplin acestui destin, străbătut de pilduitoare strădanii închinate poporului din rândul căruia s-a ridicat, de notabile realizări, dar și de multiple suferințe și nedrepte încercări de care a avut parte în cursul anilor (…) Educat în spiritul sacrificiului pe altarul idealurilor naționale, Sever Bocu s-a implicat din tinerețe în opera de regenerare și de făurire a statului român unitar”*.[6]

Îl găsim, așadar, ancorat în diverse comitete, organisme și formațiuni civice și politice angrenate în acest scop, dar și în altele din perioada interbelică menite să ridice România la nivelul țărilor lumii civilizate. Între acestea reținem: *Conferința Partidului Național Român* (1892), *„Comitetul celor 12”* care, în numele refugiaților ardeleni declară, în mod simbolic, război Imperiului Austro-Ungar (membrii grupării, printre care Vasile Lucaciu, Ion Nistor, Octavian Goga, Zaharia Bârsan, alături de Sever Bocu și alții sunt,condamnați la moarte „în efigie”), *Adunarea Reprezentanților Popoarelor din fostul Imperiu Țarist* (1917), *Mitingul națiunilor asuprite din Monarhia Austro-Ungară* (au fost prezenți 10.000 de delegați (1917), *Comitetul Românilor din Austro-Ungaria* (1918, Iași), *Consiliul Național al Unității Române* (1918, Paris), *Conferința de Pace de la Paris* (1919), deputat în Parlamentul României Mari (pe lista Partidului Național Român, circumscripția Buziaș- 1921, președinte al *Uniunii Voluntarilor Români din Primul Război Mondial* (1922), președinte al *Partidului Național*

[1] Sever Bocu, *Drumuri și răscruci*, vol. I, Memorii, Timișoara, Editura Marineasa, 2005.

[2] Tot aici, în Șiștarovăț, s-a născut o altă personalitate a locului: Iuliu Suciu (1862-1939), avocat, om politic, militant de seamă al mișcării de eliberare națională a românilor din Transilvania și unul dintre organizatorii Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia, de la 1 Decembrie 1918.

[25] Ioan Munteanu, *Sever Bocu 1874-1951*, Timișoara, Editura Mirton, 1999, p. 7-8.

[4] Doina lui Lucaciu este o poezie lirică, dedicată lui Vasile Lucaciu, supranumit „Leul din Șișești”, luptător pentru drepturile naționale ale românilor din Transilvania. A fost scrisă de învățătorul Gheorghe Bocu (15/27 iulie 1893) la Șiștarovăț. Cântată individual sau în grup, doina a devenit simbol al luptei pentru eliberare națională a românilor din Imperiu, dar, în același timp, și un motiv de întemnițare, fiind cotată de autoritățile acelor vremi ca semn al răzvrătirii românești împotriva statului ungar. Textul original: *Cântă mierla prin păduri, of, of, of, / Robu-i Lucaciu la unguri / Pentru sfânta libertate / De care noi n-avem parte. / Nu fi mierlă supărată, of, of, of, / Nu-i robia ne-ncetată, / Vine dalba primăvară / Fi-va Lucaciu liber iar, / Vine dalba primăvară / Fi-va Lucaciu liber iar. // Nu suspina în zadar, of, of, of, / Du-mi-te pân-la Sătmar, / Unde-i Lucaciu la-nchinare, / Nu vede nici cer, nici soare, / Unde-i Lucaciu la-nchisoare, / Nu vede nici cer, nici soare. // Vântul bate, frunza pică, of, of, of, / De durere și de chin / Că-i Lucaciu la Seghedin, / De durere și de chin / Că-i Lucaciu la Seghedin. // Seghedine, Seghedine, of, of, of, / Dumnezeu cum te mai ține? / Mureș, Tisa până când / Te mai ține pe pământ? Mureș, Tisa până când / Te mai ține pe pământ? //*

[5] Academia Română, Filiala Timișoara, Institutul de Studii Banatice „Titu Maiorescu”, Societatea Enciclopedică a Banatului, *Enciclopedia Banatului. Istoriografia,* București/Timișoara, Editura Academiei Române / Editura David Press Print, 2020, p. 39-40.

[6] Ioan Munteanu, *op. cit.,* p. 5.

Român din Timiș-Torontal (1923). După fuziunea Partidului Național Român cu Partidul Țărănesc, Sever Bocu este ales președinte al Partidului Național Țărănesc din județul Timiș-Torontal, rămânând în această funcție până în momentul arestării, în 1950. A fost președinte al Consiliului de Administrație al Uzinelor de Fier și al Domeniilor Reșița (1942-1946), dar și președintele Eforiei Universității de Vest din Timișoara (1945).[7]

Și tot istoricul Ioan Munteanu mai afirmă, în aceeași lucrare, că Sever Bocu s-a aflat, în permanență, în postura unui „veritabil tribun" al Banatului: *„Îl aflăm necontenit angajat în acțiunile menite să ridice nivelul de civilizație din această provincie: întemeierea Universității de Vest, a Teatrului de Vest și Asociației Culturale din Banat, restaurarea Episcopiei Timișoara și înființarea Mitropoliei Banatului, ridicarea monumentelor în memoria eroilor căzuți în războiul mondial sau a marilor personalități bănățene (Dimitrie Țichindeal, Vincențiu Babeș, Eftimie Murgu, Alexandru Mocioni, Coriolan Brediceanu), împroprietărirea voluntarilor, repararea de biserici, construirea de școli etc. Prin strădania sa și neînduplecarea în susținerea cerințelor justificate ale Banatului și, cu deosebire, prin scrisul său inspirat, a fundamentat un curent de opinie* ***bănățenistă****, cu un cuprinzător suport popular, care, fără să contravină dezvoltării generale a statului românesc unitar, încuraja aici armonia interetnică, afirmarea forțelor creatoare locale și a instituțiilor democratice".*[8]

Ce se voia prin acest concept? Lămurirea vine chiar de la Sever Bocu: *„…aș putea rezuma bănățenismul nostru la câteva criterii, care nu ne sunt comune cu a altor români sau cel puțin nu într-o măsură egală. Acestea sunt: 1. Un sentiment organic al unității românești, așa cum el s-a manifestat prin Paul Iorgovici, Dimitrie Țichindeal, Eftimie Murgu, Mocionești; 2. Un atașament inerent față de dinastia întregitoare de neam și simbolizatoare a acestei unități, așa cum acest atașament s-a manifestat prin mișcarea pentru Restaurație, pornită de aici din Banat; 3. O toleranță față de națiunile conlocuitoare cu care împreună am realizat aici o civilizație și care trebuie să accepte și să prefere pe acest pământ, stăpânirea românească, fără constrângere; 4. Un sentiment inedit, pe care nu-l pot avea în aceeași măsură ceilalți români, care n-au lăsat ca noi, rude, frați, surori dincolo de hotarele nedrepte, asupra cărora nouă nu ne este permisă tranzacția nici vremelnic".*[9]

Dar pentru a nu se înțelege altceva, Sever Bocu aduce, în continuarea acestui text, câteva precizări: *„Noi suntem regionaliști. Dar nu suntem federaliști și separatiști. Noi ne simțim puternic, indiscutabil, legați și atașați de ideea unității de neam. Prin toate fibrele, prin toți fiorii sângelui nostru. În privința aceasta totul trebuie să fie foarte limpide, foarte clar, cu nici o posibilitate de subînțelesuri".*

Tocmai aceste idei, aceste preocupări - susținute în folosul țării și al poporului pe care-l slujea cu devotament și credință, plus statutul lui de ministru într-un guvern burghez și președinte al unei formațiuni politice cu tradiții istorice - au deranjat autoritățile statului, care au văzut în Sever Bocu un real pericol pentru sistemul politic totalitar. Ca atare, în noaptea de 5 spre 6 mai a anului 1950 a fost arestat[10], dus la Timișoara și de acolo, a doua zi, la închisoarea din Sighet, unde a și trecut în eternitate în 21 ianuarie 1951, în urma umilințelor, bătăilor și torturilor la care a fost supus.[11]

** Secretara Filialei „Valeriu Branițe" - Timiș a UZPR*

[7] *Sever Bocu, op. cit.,, p. 25-40; Academia Română, Filiala Timișoara, Institutul de Studii Banatice „Titu Maiorescu", Societatea Enciclopedică a Banatului, op. cit., p. 39-40.*

[8] Idem, *Ibidem*, p. 6.

[9] Vasile Bogdan, *Sever Bocu, un destin zbuciumat*, Timișoara, Editura Augusta, 1989, p. 173-174.

[10] Mărturia Marinelei Bocu, soția fruntașului național-țărănist Sever Bocu, despre arestarea soțului: Era noaptea, într-o vineri, ora două după miezul nopții; 5 spre 6 maiu 1950. Veghiam într-o somnolență ușoară și aud târșind pași prin aleea grădinii, pași de cizme și încă mulți; sar drept la fereastra odăei noastre de dormitor, care era larg deschisă și strig: cine este acolo? Dar i-am văzut imediat, cum sărea ultimul de pe scară ce o așezase pe zidul înconjurător al casei, SECURITATEA! Erau șapte și se îndreptau pe furiș spre scara principală, calculând cum să spargă geamul ușilor. Dar eu am ajuns mai iute spre ușă și nu am apucat s-o deschid bine că m-au și izbit țândările geamurilor sparte cu furie, de cel mai voinic, pe care îl comandau cei mai mici din spatele lui. Am deschis larg ușile; erau șapte inși și-i spun celui ce și sărise „curagios" printre geamurile sparte: Văd că purtați uniformă militară, pentru ce săriți pe geamuri când vi se deschid ușile?
Cinci au intrat direct în odaia noastră de dormit și au înconjurat imediat pe soțul meu care îi aștepta liniștit în mijlocul odăii și-i privea țintă drept în față, fără să le adreseze nici un cuvânt, în vreme ce ei își aruncau puștile mitraliere peste paturi, pe sofa și începeau să scotocească prin odae; iar cel mai mic dintre ei, care se părea că este cel mai mare (în grad – n.n.I.M.), îi poruncea furios și tremurând: *dacă nu ești gata de plecare în cinci minute, te ducem dezbrăcat.* Iar el le-a spus atâta, uitându-se spre odaia de culcare a copiilor, care dormeau adânc și cei doi ofițeri de Securitate îi îmboldeau brutal, cu paturile puștilor, să-i trezească mai iute: *Duceți-mă gol, că așa m-am născut!*
Și l-au dus doar cu ce era pe el, numai ceasul și l-a luat, în licărirea sălbatică de jinduire a celui mic, că era de aur și elvețian, și-n ciudă că nu putuse împiedeca la timp gestul sublimei ofrande, a celor cincizeci de ani de căsnicie fericită: Verigheta lui de aur, pe care, sărutând-o pios, mi-a strâns-o liniștit în mâna mea ce tremura și mi-a șoptit: *Nedespărțiți să fim și dincolo de lumea aceasta!* Am întins brațul la crucea de la icoane și am sărutat-o, (zicând): *Dumnezeu să fie cu tine!* În ușe au apărut copiii, cei doi băieți ai copiilor noștri, treji, palizi și liniștiți. I-a îmbrățișat prelung, cu disperarea vădită în tristețea ochilor, cu privirea de agonie a vulturului rănit, și a plecat, dus de biciușca aceea de omuleț ce sălta, „eroic" și triumfător de a-și fi împlinit atât de simplu misiunea, de a purta captiv, leul din cușcă. Și din ceasul acela fatidic a lui 5 maiu 1950, nu l-am mai văzut, nici semn, nici zvon, nici știre adevărată despre el, chinuita mea ființă nu a mai auzit, decât stereotipul: *Sever Bocu a murit!* (Ioan Munteanu, *op. cit.,* p. 114-115).

[11] Sever Bocu nu a fost judecat niciodată de o instanță judecătorească. A decedat în condiții neelucidate nici până în ziua de astăzi. Actul de deces a fost întocmit abia în 20 iulie 1957, documentul consemnează că a murit în 21 ianuarie 1951, ca urmare a unei insuficiențe circulatorii datorate miocarditei.

PAUL IORGOVICI - INIȚIATOR AL PRIMULUI ZIAR ROMÂNESC

Ioan MEDOIA*

Trebuie să recunosc de la început că personalitatea lui Paul Iorgovici (Brâncoveanu) m-a preocupat toată viața din datoria morală că suntem consăteni, născuți amândoi în comuna Vărădia, județul Caraș-Severin. Ca atare am scris multe articole despre activitatea sa rodnică, inclusiv o monografie intitulată „Paul Iorgovici învățat și patriot bănățean", *apărută cu prilejul împlinirii a două secole de la dispariție. Așa că unele idei se vor repeta, iar altele vor fi omise intenționat, mai ales cele referitoare la biografia sa deosebit de interesantă.*

Cert este că Paul Iorgovici dorea luminarea poporului prin cultură, prin limbă națională, propagând ideile de tip luminist cu care luase contact în marile capitale europene: Viena, Roma, Paris, Londra prin care a poposit și a învățat opt limbi de circulație europeană. Spre ghinionul lui și al nostru, a murit suspect la numai 44 de ani, în plină putere de creație, la Vârșeț în Serbia, unele voci susținând că ar fi fost otrăvit. Motivul? Tot ce a întreprins a fost în folosul patriei și al nației române. I s-a propus să renunțe la a mai scrie, dar a refuzat convins fiind că asta este menirea lui și că nu face nimic ilegal. Ba chiar a răspuns cu demnitate și curaj: *„Dacă nu vor plăcea românilor de acuma, am nădejde că se vor afla printre următorii noștri cei care le vor plăcea ce este a nației noastre și se vor sârgui a mai adauga în folosul nației".*

Paul Iorgovici ne lasă cartea *„Observații de limbă rumânească"* și un dicționar sau un glosar în patru limbi (română, latină, franceză și germană), care din păcate i-a fost confiscat (alături de alte documente), și distruse de autoritățile sârbești, iar autorul arestat. Eliberat din închisoare, el reușește să refacă dicționarul, din memorie (pentru că și copiile i-au fost arse cu o ură neobișnuită), doar până la litera „M"...

Cert este faptul că între anii 1793-1794, medicul oculist I. Molnar-Piuariu - împreună cu Paul Iorgovici, pe atunci revizor al tipografiei ilirice din Viena - au încercat să scoată un ziar românesc, pentru a-l trimite în zonele locuite de români.

Reacțiile au fost neașteptat de vehemente, mai ales după ce s-a aflat că episcopul ortodox Gherasim Adamovici din Sibiu ar fi primit câteva exemplare. Contele Gheorghe Banffi, guvernatorul Transilvaniei, a intervenit personal la Curtea din Viena, pentru a zădărnici acest plan. Oficialitățile au reacționat rapid, precizându-se că *„publicarea ziarului nu are nici o încuviințare și anume din motiv că astăzi, când lucrurile se agravează din zi în zi, răspândirea de ziare e mai puțin admisibilă ca oricând, căci periculoase idei de libertate se propagă cu mare iuțeală, încât orice apare în ziar, ușor s-ar putea răstălmăci, iar opiniile pot produce zguduirea liniștei publice".*

Până la urmă ziarul lui Iorgovici a fost suspendat și nu i se cunosc nici denumirea, nici tirajul. Oricum, era vorba despre un ziar politic, militant, asemeni gazetelor apusene.

Marele Nicolae Iorga susține însă că ziarul plănuit de Iorgovici și Molnar-Piuariu ar fi apărut (vezi *„Istoria Presei Românești"*, București, 1922, pag. 30).

Trebuie să ținem seama că acest început jurnalistic, mai mult sau mai puțin izbutit, de la Viena avea loc cu peste trei decenii înaintea ziarului românesc redactat de Damaschin Bojâncă, la Buda, și a celor apărute în țara noastră: *„Curierul Românesc"* al lui Ion Heliade Rădulescu (1829), în Muntenia, și *„Albina Românească"* a lui Gheorghe Asachi, în Moldova, apărut în același an, 1829.

Ori validarea pioneratului lui Iorgovici ar fi schimbat istoria presei românești...

Am amintit doar câteva adevăruri de care trebuie să se țină seama - Paul Iorgovici a avut meritul de a fi unul dintre promotorii ziaristicii românești, care a văzut necesitatea presei în propagarea ideilor și învățăturii în limba română...

* *Membru al Filialei „Valeriu Branițe" - Timiș a UZPR*

„BĂNĂȚANUL” – PRIMA GAZETĂ SĂTEASCĂ DIN BANAT

Dumitru TOMONI*

Anul I. Făget, 18. Ianuare v. 1904. Nr. 2.

BĂNĂȚANUL

Abonamentul: Pe un an 6 cor. Pe ½ an 3 cor. Pe ¼ an 1 cor. 50 fil. Un număr costă 12. fil.

Inserate se plătesc cu prețuri forte moderate. — Pe stările neînsemnate și avisuri nu se primesc.

Proprietar și redactor responsabil **Traian Unipan**

Apare in fiecare Duminica.

MANUSCRIPTELE SUNT ASĂ ADRESA REDACȚIUNEI. Prețul abonamentului și al inseratelor însă Administrațianei **Molnár Árpád Fagot.**

Avis

Cu numărul de față, întrerupem deocamdată edarea „Bănățanului” până la completa adjustare a tipografiei, cu tóte literele trebuincióse românești, pentru care rugăm scusa An. cetitorî.

Redacțiunea.

din și ura. Miliône de omeni cu armele modernității unii prediind mai multe drepturi, alții împărțirea a erî bogăților, alții vêțênd organisări, nisuesc a distruge tóte cadrele clasice ale societe, în fine unii cerii în ingâlirea lor, desconsiderâ cu dispreț pe deaprópele sêu, arogându-și numai sieși totul, mărire, avuție și putere. —

Tóte acestea în schimbul iubirei, carea are atâta înfluință asupra bunăstă-

acum, cu atât mai vêrtos s pentrucă, în acest viac numai patimile dominéză pesteinimă, și aciasta a devinit ne putinciósă, iar acolo unde patimile dominează, sê naște nemulțămirea, și nemulțămirea conturbă mersul regulat, al afacerilor în familie și societate, atât moral cât și material.

Nu e desjuns ca în acest veac al luminii sê ne înbogățim numai cunoșcințele pentru ca se fim desăvîrșiți ci și

După ce la 1 ianuarie 1902 apărea săptămânalul local în limba maghiară „Facseti Ujsag” („Gazeta Făgetului”), exact peste doi ani, învățătorul Traian Unipan a editat **„Bănățanul”** - prima publicație românească din Făget.

Apărut în perioada când mișcarea națională din Banat și Ardeal adoptase aproape în totalitate „activismul” politic, „Bănățanul” a reprezentat **o inedită încercare de editare a unei gazete sătești în Banat.**

Tipărit la Făget, în tipografia lui Arpad Molnar, avându-l ca proprietar și redactor responsabil pe învățătorul Traian Unipan – primul dirijor al corului „Doina” – „Bănățanul” se voia o *„foaie socială, literară și economică”.*

Programul gazetei a fost prezentat de Traian Unipan în articolul de fond, intitulat „Puterea voinței” și publicat în numărul 1, din 1 ianuarie 1904. Se exprima *„voința neclintită într-o lucrare mai intensivă pentru înaintarea bunăstării poporului nostru (...) prin modestele noastre puteri a contribui și noi la ridicarea marelui palat și a împodobirii grânariului”*[1].

Potrivit învățătorului făgețean, doar prin popularizarea simțămintelor și ideilor mărețe s-ar putea realiza *„comunicațiunea între minte și inimă”*. Această sacră misiune nu s-ar putea rezolva decât prin sârguința celor două instituții fundamentale ale neamului - școala și biserica. Dovedind o înțelegere profundă a rolului școlii, luminatul învățător considera că aceasta, *„pe lângă procurarea cunoștințelor din obiectele prescrise de învățământ, trebuie să fie căminul educației, care mai târziu să-i continue amvonul”*[2]. În acest sens, imperativul momentului era: *„să educăm poporul, să-l apropiem la treptele altarului culturii, făcându-l să ne înțeleagă, ca înțelegându-ne, să-i putem fi de folos întru prosperitatea lui morală, materială și culturală”*[3].

Greutățile și nevoile locuitorilor din zonă constituiau subiecte de analiză și reflecție pentru publicația făgețeană. Potrivit acestor analize, starea materială precară a fost determinată atât de insuficiența pământului, cât și de lipsa cunoștințelor agrozootehnice. De aceea, gazeta oferea sfaturi practice pentru agricultori și pomicultori.

Deși promova idei moderne – avea rubrici permanente de educație, igienă, informații curente, curiozități din lumea largă, reclame comerciale – din cauza costului ridicat (12 fileri exemplarul), gazeta „Bănățanul” și-a încetat, doar după două numere, apariția.

După cum aprecia cunoscutul istoric al presei bănățene, Aurel Cosma-junior, „Bănățanul” *se înscrie în categoria publicațiilor apărute în Banat pentru a sluji lupta națională, „pregătind poporul și pe intelectualii lui pentru bătălia finală și pentru marile evenimente ce nu-și puteau întârzia evoluția lor firească și impusă de legile obiective ale istoriei”*[4].

** Membru al Filialei „Valeriu Branișteˮ - Timiș a UZPR*

[1] „Bănățanul”, an.I, nr.1, din 1 ianuarie 1904, p. 1

[2] *Ibidem*

[3] *Ibidem*

[4] Serviciul Județean Timiș al Arhivelor Naționale. *Fond Familial Cosma*, dosar 144, f.15; vezi și Aurel Cosma junior, *Istoria presei române din Banat*, ed. A III-a, Timișoara, Editura Unirea, 1932, p. 15

GRAVURĂ CU ÎNAINTAȘII NOȘTRI

- ***JURNALIȘTI DIN VECHEA TIMIȘOARĂ***
(Partea I-a)

Veronica BALAJ*

Mă folosesc pentru început de mirare... De parcă acum aș fi descoperit valoarea, puterea gravă sau fermecător-tămăduitoare a cuvintelor. Materia primă în meseria de jurnalist. Ca și pentru alte meserii. Oricum, ele, cuvintele pot dezerta dintr-un timp în altul. Devin memorie, mereu posibil de reînviat, ne călăuzesc spre faptele scrise în documente, le apără dar ademenesc și fantazarea...

Aici, în acest areal, vreau să vă invit.

Vă propun, așadar, să coborâm în vechea cetate a Timișoarei din anul 1868. Vara. În calendarele vremii scria 28 Iulie și putem să ne imaginăm că suntem invitați la Teatrul Orășenesc *(Temeswarer Stadttheater*), la unul dintre spectacolele prezentate de trupa *Societății teatrale Pascaly*. În orașul imperial, multietnic, unde conveţuiau români, germani, maghiari, sârbi evrei, se remarca prezența unor tineri entuziaști, intelectuali români implicați în diferite acțiuni culturale, gazetărești. Așa se face că aceștia și-au arătat disponibilitatea și entuziasmul pentru organizarea primirii oaspeților din București. Evenimentul trebuia pregătit cu fast ...

Cel mai important document în acest sens este mărturia consemnată de înaintașul nostru, jurnalistul Pavel Rotariu, *în scrierea "Autobiografie",* manuscris confirmat de Biblioteca Națională a României (Ms.21821). O fotocopie a acestuia se păstrează în arhivele Secției de istorie a Muzeului Banatului din Timișoara.

Pavel Rotariu făcea parte din comitetul de organizare a primirii trupei Pascaly, având rol *de "aranjator în comitetul de primire", după* cum el singur notează. Acest tânăr de 28 de ani primise încrederea unor personalități consacrate, membri în comitetului respectiv, precum Iulian Grozescu, poet și Director al Teatrului Orășenesc sau Traian Lungu, învățătorul în casa căruia au fost invitați actorii trupei între cele două spectacole, în 29 Iulie 1868. (Vezi foto mai jos).

Pavel Rotariu se întorsese de la Viena unde exersase meseria de jurnalist la ziarul "Albina". Avea deja o experiență în domeniu, făcuse munca de corector, de autor de materiale și distribuitor de ziare. Mărturisea că dormea foarte puțin întrucât la orele dimineții, devreme, era trezit să predea textul scris pentru ziua respectivă. Desigur, își luase cu toată răspunderea rolul de "aranjator" al primirii trupei de actori. Auzise deja de Mihail Pascaly, directorul *Societății teatrale* așteptată la Timișoara. Căci Mihail Pascaly (1830-1882) era deja cunoscut pentru traducerile în limba română din Moliere, Victor Hugo ("Ruy Blas)" sau Aexandru Dumas. La Timișoara, repertoriul cuprindea, în special, piese de Bolintineanu, comedii ale lui Vasile Alecsandri sau traduceri semnate de Pascaly (după cum informa, zilnic, *Temeswarer Zeitung* din acea perioadă). După descrierea făcută de C.I. Nottara în paginile revistei *"Literatura și Arta Română"* (1898), Pascaly se remarca în public prin zâmbetul șiret și ironia care-i înflorea în colțul buzelor. Avea studii de artă dramatică dar, mai ales, avea un impact puternic emoțional ca actor în fața publicului, spunea tot C.I. Nottara, jocul său fiind dezvelit și pătrunzător în dramă și cald și vioi în comedie. A fost primul interpret al rolului Hamlet în teatrul românesc, așa că, fără îndoială, Pavel Rotariu avea știință despre importanța oaspetelui care urma să vină la Timișoara.

La sosirea trupei, ne putem închipui că actorii au fost întâmpinați cu flori, cocarde cum era obiceiul vremii la momente festive, trăsuri decorate, iar

sala teatrului fusese aranjată într-un mod special. Știrea fusese consemnată în ziarul *Temeswarwr Zeitung,* intrând astfel în istorie nu doar ca un fapt informativ. Evenimentul - în desfășurarea sa, pe perioada reprezentațiilor scenice - avea să se constituie într-o adevărată *declarație culturală în limba română din Banatul vremii.* Presa a fost și de această dată, ca totdeauna de la apariția sa, *un fanion, un far din cuvinte* pentru a lega verigile istoriei.

Iată, deci, actorii sosind cu bagaje, în care erau costume și recuzită, adăugând emoțiile unei noi întâlniri. Între ei, un tânăr de doar 18 ani, sufleur, secretarul directorului trupei și, la nevoie, și actor figurant - viitorul poet Mihai Eminescu. Poate că Pavel Rotariu l-a privit doar în treacăt, fără a bănui surprizele istoriei, cum că rolul său de *aranjator* al evenimentului va fi amintit prin ani. Și, mai ales, nu-și închipuia că tânărul acela va deveni un nume uriaș...

Farmecul documentelor și al fantazării despre seara primului spectacol

... „Căldura verii s-a mai retras la ceasurile înserării". Trăsurile, în fața teatrului ajunse, încetinesc tropotul cailor pe pavajul din piatră cubică. La intrarea în sală, o adevărată paradă a galanteriei. Doamne în rochii lungi, domni în haine de gală, dar și tineri veniți să vadă trupa de actori sosiți de departe. Clădirea fostului teatru, acum *Liceul Lenau***,** mai păstrează ceva din farmecul și emoția acelor reprezentații actoricești. Trebuie doar să facem uz de fantazare. Căci noi mai avem privilegiul palpabil de a mai putea vedea aievea zidurile în interiorul cărora, într-un anume moment, subtil și inefabil, istoria s-a statornicit în viața orașului...

În sală, rumoarea unduia ca un val limpede. Printre oaspeții de seamă se afla și familia Mocioni, care susținuse prezența trupei în oraș. Sala era, desigur, atent observată de Pavel Rotariu, care trebuia să se asigure că totul fusese bine organizat. Nu mai puțin preocupat era și Iuliu Grozescu, nu doar ca director al teatrului, ci și ca poet pregătit să dedice versuri special scrise pentru actorii care nu doar că jucau piese de teatru, ci înfăptuiau, fără să știe, un ales moment-eveniment, care urma să intre în paginile despre existența orașului-cetate. Iar, de aici, să ocupe și un loc aparte în istoria culturală...

Cuvântul scris artistic atunci își va dovedi puterea de a străbate veacurile. Foile tipărite cu poemul sunt pregătite pentru a fi împărțite spectatorilor...

Cortina se ridică. Lumea aplaudă. Au în fața lor pe directorul *Societății teatrale,* pe însuși Pascaly. Intrau cu toții, fără să știe, în istorie. Iuliu Grozescu recită poemul „*Salutare Thaliei Române"*. Un gest care la vremea respectivă nu însemna doar un salut protocolar. Era începutul unui drum...

*

În ziua de 29 Iulie, între două reprezentații, actorii sunt invitați în casa învățătorului Traian Lungu. O fotografie păstrează încă imaginea casei unde, a fost oaspete și tânărul sufleur de-atunci, alias inegalabilul Mihai Eminescu.

După cum se observă în fotografia care a rezistat anilor, toate persoanele din grupul respectiv impresionau și prin aspectul fizic, prin intelectualism și prin alura de oameni cu distincție. Aveau o eleganță vestimentară admirabilă astăzi. Chiar lângă tânărul sufleur stătea Emilia Lungu Puhalo, scriitoarea de mai târziu (n.r. - prezentată în paginile acestei ediții), care va mărturisi că nu a putut uita niciodată acel moment. Gazda, Traian Lungu, în picioare, în capul mesei, cu un pahar în mână, face probabil o urare de bun venit.

Atmosfera încăperii cu tablouri de epocă, lasă loc imaginației. E ca o carte poștală cu farmec vetust, trimisă dinspre ei, spre noi...Ce vor fi discutat la masa din casa învățătorului Traian Lungu? Rămâne un mister...

** Membru al Filialei „Valeriu Branițe" - Timiș a UZPR*

STINDARDUL DE LA LUGOJ

• *Cum a culcat „Drapelul” un imperiu la pământ*

Constantin JICHIȚA*

O plimbare pe bătrânele străzi ale Lugojului, într-o după-amiază liniștită, în care lumina blândă a Timișului mângâie fațadele clădirilor de epocă, te întoarce, inevitabil, în timp. La începutul secolului al XX-lea, acest oraș cochet, încărcat de parfumul proaspăt al teilor și de ecoul profund al vechilor acorduri muzicale, nu era doar o *capitală spirituală a culturii bănățene*, ci și *inima unei rezistențe discrete*, dar de o dârzenie de fier.

Aici, la 1/14 ianuarie 1901, prindea viață legendarul ziar *„Drapelul”,* o publicație de elită, care avea să devină, până la punctul său terminus, din anul 1920, conștiința vie, scutul protector și purtătorul de stindard al românilor din Ardeal și Banat.

Într-o epocă marcată de asprimea administrativă a dualismului austro-ungar, această foaie, proaspăt tipărită, a adus ceva profund nou și revigorant în publicistica românească - o lecție exemplară de echilibru, clarviziune istorică și demnitate națională, scrisă nu cu patimă oarbă, ci cu o rară eleganță literară.

Portretul de epocă al lui Valeriu Branișteț, cu privirea sa ageră și sobră

În spatele acestei minunate punți de hârtie îndreptate spre sufletele românilor, se afla o minte sclipitoare - marele cărturar **Valeriu Branișteț**. Personalitate de o rară noblețe morală, Branișteț înțelegea că adevărata libertate nu se câștigă prin strigăte sterile, ci prin cultivarea asiduă a minții și a hergheliei de caractere.

Sub condeiul său strălucit și al unei pleiade de colaboratori de elită – minți luminate ale Banatului, precum Coriolan Brediceanu, George Popovici, Ștefan Petrovici, istoricul Ioan Sârbu, tinerii publiciști Ion Clopoțel, George Dobrin și legendarul muzician Tiberiu Brediceanu – ziarul a devenit model de presă modernă.

Dincolo de paginile rigide, de politică strictă, „Drapelul” respira cultură prin toți porii săi, aducea cronici literare de mare sensibilitate, poftea cititorul la o profundă meditație filosofică și deschidea punți spirituale direct spre marile capitale europene. Limbajul folosit era cald, curat, ferit de vulgaritatea polemicilor mărunte. Branișteț a impus o deontologie exemplară: adevărul – înainte de toate, iar adversarul politic combătut cu argumente juridice și istorice.

Această rețea de colaboratori prestigioși bănățeni a transformat publicația într-un veritabil creuzet de idei reformatoare, unde fiecare text devenea un manifest al demnității intelectuale în fața opresiunii.

Această clarviziune a fost bine ilustrată prin modul în care ziarul a unit idealul libertății naționale de cel al emancipării sociale. „Drapelul” a susținut, înaintea altor publicații, că *„un popor nu poate fi cu adevărat liber dacă este strivit de povara greilor ani de sărăcie și a ignoranței”.*

Coloanele ziarului au devenit, astfel, o veritabilă tribună pentru țărani și intelectuali, deopotrivă. Gazeta îi învăța, pas cu pas, cum să înființeze bănci populare, cum să își înființeze cooperative de credit și cum să își apere pământul strămoșesc în fața abuzurilor administrative maghiare.

Într-un Banat multicultural, dar supus unei politici agresive de maghiarizare, „Drapelul” a susținut discret, dar neîncetat, că *„limba română și școala confesională sunt ultimele redute ale dăinuirii noastre colective”.* În mod constant, ziarul publica analize economice și sfaturi practice, demonstrând că un țăran educat și independent financiar e mult mai greu de manipulat sau de asuprit, transformând, astfel, cititorul de rând într-un cetățean conștient de drepturile sale.

XIX Année Lugoș Jeudi le 24 Avril 1901

DRAPELUL

ORGANE NATIONAL POLITIQUE ROUMAIN

EDITION FRANÇAISE POUR NOS AMIS ET ALLIÉS.

Le départ du Général

Facsimil cu antetul elegant al ziarului „Drapelul” din anul 1901

Prețul acestui curaj a fost, însă, unul pe măsură, iar istoria ziarului se confundă cu o cronică neagră a prigoanei administrative. Cenzura imperială veghea, cu ochi de vultur, asupra fiecărui rând. Doar o singură lună de la apariție a fost de ajuns pentru ca autoritățile să îi intenteze, lui Valeriu Branițe, un proces de presă răsunător. În februarie 1901, el era smuls, violent, din sânul comunității bănățene și aruncat în celula rece, umedă și întunecată, a închisorii de la Seghedin.

Între acele ziduri cenușii de piatră, unde timpul părea încremenit într-o ostilitate mută, sufletul cărturarului nu a putut fi, totuși, ferecat în lanțuri. Noaptea, la lumina palidă și pâlpâitoare a unei lumânări, tremurând de frig, dar încălzit pe dinăuntru de focul sacru al idealului național, Branițe continua să scrie cu o îndârjire uimitoare.

Rândurile sale, pline de dorința mistuitoare de dreptate și libertate, se înălțau dincolo de gratiile grele de fier, sub un pseudonim de o melancolie profundă: „Ler". Acele ceasuri lungi de izolare, în care ecoul pașilor grei ai temnicerilor spărgea liniștea nopții, au devenit momente de intensă creație spirituală și rugăciune tăcută.

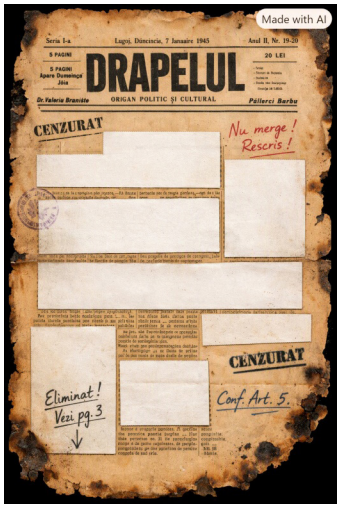
Între timp, în redacția de la Lugoj, jurnaliștii rămași la datorie învățau rapid alfabetul supraviețuirii, dezvoltând o adevărată „artă a eschivei". Când textul devenea periculos pentru siguranța gazetei, uzitau parabole istorice fine și metafore subtile, pe care cititorul le înțelegea instantaneu, descifând abuzurile cenzurii.

În anii sumbri ai Primului Război Mondial, presiunea cenzurii militare a devenit sufocantă. Adesea, ziarul ieșea din tipografie profund mutilat, având coloane întregi complet albe – spații goale și tăcute, ce sugerau publicului zbuciumul unor vremuri de cruntă și abuzivă teroare administrativă, mai sângeros, mai dramatic și mai elocvent decât orice text scris.

Acele pete albe erau, în sine, o stringentă declarație de independență, un refuz categoric de a sluji minciuna oficială a unui imperiu aflat în agonie. Fiecare gol lăsat de foarfecele nemilos al cenzorului devenea, în mintea cititorului, un monument dedicat libertății interzise, o dovadă de netăgăduit a slăbiciunii unui sistem autoritar care se temea, peste măsură, de forța cuvântului românesc.

Răsplata pentru toată această suferință îndelungată a venit în toamna de grație a anului 1918. Când vechiul mecanism imperial s-a prăbușit sub greutatea propriilor nedreptăți istorice, „Drapelul" a devenit epicentrul reînvierii naționale în Banat. În acele zile febrile de noiembrie, tipografia din Lugoj lucra zi și noapte într-un ritm amețitor, sub o presiune uriașă, dar purtată de aripile unui entuziasm de nedescris.

Ziarul a îmbrăcat haine festive de sărbătoare, publicând manifestele oficiale ale Consiliului Național Român și organizând, în detaliu, delegațiile bănățene. Reportajele din acele zile magnifice, premergătoare marelui 1 Decembrie, erau impregnate de un lirism vibrant, o bucurie aproape mistică, ce inunda paginile și inimile tuturor.

Reproducere a unei pagini de ziar din timpul războiului, cu dreptunghiuri mari, albe, tăiate de cenzura militară

Se descriau, cu o sensibilitate poetică rară, trenurile libertății care plecau din gările bănățene, ilustre alcătuiri pe roți, împodobite cu cetină verde de brad și purtate de freamătul mândru al tricolorului. Mii de suflete care plângeau și cântau laolaltă, lăsând în urmă secole de obidă, se îndreptau spre inima istoriei.

Aerul de pe peronul gării din Lugoj vibra de acordurile imnului național, iar bătrânii își binecuvântau fiii cu mâini tremurânde de emoție și duioșie. În acea duminică sfântă, sub cerul plumburiu, dar binecuvântat al Albei-Iulia, „Drapelul" a strâns, în paginile sale, lacrimile de fericire ale unui neam care își îndeplinea visul de veacuri, transformând, definitiv, cerneala tipografică în aurul curat al unei noi istorii românești. Visul Unirii se împlinea triumfător prin jertfă, speranță și cuvânt.

În anul 1920, misiunea istorică a ziarului se încheia în mod firesc. Banatul era unit pentru totdeauna cu Țara, iar idealurile măreț pentru care Branițe și echipa sa își riscaseră libertatea au devenit o realitate palpabilă. „Drapelul" s-a retras din arena publică nu din oboseală sau slăbiciune, ci pentru că își îndeplinise, pe deplin, jurământul sacru în fața istoriei naționale.

A rămas în memoria culturii noastre ca un model neatins de jurnalism total, de înaltă ținută estetică, morală și civică, unde rigoarea informației s-a împletit, armonios, cu vibrația caldă a sufletului românesc, lăsând o moștenire vie și curată publicisticii noastre naționale.

** Membru al Filialei „Valeriu Branițe" - Timiș a UZPR*

EMILIA LUNGU PUHALLO - CEA DINTÂI ZIARISTĂ PROFESIONISTĂ DIN BANAT

Constanța Sylvia HÂRCEAGĂ

Nu se poate concepe o istorie a presei din Banat, fără să amintim **numele celei dintâi femei ziariste profesioniste - Emilia Lungu Puhallo,** care, alături de alte personalități marcante ale vieții sociale și culturale, și-a pus amprenta asupra dezvoltării și propășirii societății de la jumătatea secolului al XIX-lea și început de secol XX.

Și nu putem trece cu vederea faptul că a fost **prima învățătoare română din Banat**, care - prin activitatea sa remarcabilă - a revoluționat cultura și educația tinerelor fete, a deschis largi orizonturi emancipării femeii din societatea bănățeană, fiind cu adevărat o pioniera și deschizătoare de drumuri în planul culturii și al educației.

Ea însăși, o femeie cultă și emancipată, cu multă experiență pedagogică deprinsă mai întâi de la tatăl său, învățătorul și liderul intelectualilor români din cartierul Fabric-Timișoara, Traian Lungu, s-a implicat ca ziaristă și învățătoare în procesul de reformare a învățământului primar din Banat, conștientizând faptul că școala, la fel ca și biserica, au rolul important în educarea tinerei generații și sunt temelia fiecărei națiuni.

Emilia Lungu s-a născut la data de 23 octombrie 1853 în orașul Sânicolau Mare, județul Timiș, în familia învățătorului și publicistului Traian Lungu (1830-1917) și a soției sale, Eufemia Popa, de obârșie din Comloșu Mare, de acolo de unde venea și unchiul său, poetul și ziaristul Iulian Grozescu, cel care va avea un rol important în educarea nepoatei, îi va dezvolta dragostea pentru poezie și scris, îi va deschide căile către activitatea publicistică. Va merge de la vârsta de 2 ani la școala unde preda tatăl său și, ca urmare a ambiției și a dragostei față de carte, la 5 ani știa să scrie și să citească. Urmează apoi studii secundare în Timișoara, la școala de pe lângă mănăstirea Notre Dame și devine de foarte tânără o colaboratoare fidelă a revistei *„Familia”* (unde Iulian Grozescu era redactor), fiind apreciată de Iosif Vulcan pentru talentul său. A scris și publicat poezii, articole, nuvele, schițe și va fi **prima femeie din Banat autoare a unui roman scris în limba română** (pe când romanul, ca specie literară, se afla la începuturile sale). Romanul *„Elmira”* - publicat, în foileton, în revista „Familia”, în anul 1882 - va fi bine primit de cititori. De altfel, regina Elisabeta a României îi va recunoaște meritele și, pentru activitatea sa laborioasă, îi va conferi Ordinul „Steaua României” (în anul 1904).

Provenind dintr-o familie de intelectuali, cu frumoase și profunde sentimente patriotice, cu vederi largi și principii umaniste, etice-morale, Emilia Lungu voia să transmită și să insufle aceste valori și altora, iar fetele bănățene să aibă acces la instruire în limba maternă și la emancipare. Iar în acest scop măreț și, totodată, îndrăzneț, reușește să înființeze, la vârsta de 18 ani, în anul 1872, **prima asociație feminină din Banat - „Reuniunea Damelor”**. Acest proiect s-a bucurat de mult succes, iar ca secretară a acestei societăți, Emilia Lungu s-a implicat în organizarea unor activități literare, culturale, serate, evenimente sociale și caritabile, festivaluri, baluri, pe care femeile timișorene le apreciau foarte mult și strângeau fonduri pentru demararea unui alt proiect important, înființarea unei **școli românești pentru fete.**

A fost primul pas care o va ajuta pe Emilia Lungu să realizeze proiectul din anul 1874, chiar dacă nu așa cum ar fi vrut. Căci el ar fi cuprins o școală românească în care să găsim trei secții: școală primară, școală normală superioară și școală de industrie și economie casnică, ceea ce în condițiile acelor vremuri, când învățământul din Banat era organizat după legile guvernului austro-maghiar era de neconceput. A depășit, însă, toate piedicile puse în cale, beneficiind de ajutorul episcopului Ioan Meținanu din Arad și a dr. Pavel Vasici-Ungureanu, primind toate avizele, Iar la 13 noiembrie 1875 este numită învățătoare și înființează **prima școală pentru fete cu predarea în limba română** în Izvin, la câțiva kilometri de Timișoara. A fost un adevărat act de curaj și, în același timp, un act patriotic, care a revoluționat învățământul. Cu toate că nu absolvise atunci o școală cu profil pedagogic, datorită pregătirii ei

superioare și a experienței deprinse de la tatăl său, Emilia Lungu devine **prima învățătoare românca din întregul Banat**. A predat 2 ani la Izvin și, în paralel, a urmat cursurile Institutului Pedagogic din Arad, primind- după 4 ani - diploma de învățătoare.

Emilia Lungu Puhallo și-a făcut ucenicia jurnalistică la *„Familia*", o revistă care încă de la înființarea ei (1865-1880 la Pesta și 1880-1906 Oradea) avea ca obiectiv principal emanciparea tuturor românilor din Imperiul Austro-Ungar, a femeii în societate, susținerea și promovarea literaturii și ziaristicii feminine (luând ca model revista *„Amicul familiei"*, înființată la București de către jurnalista Constanța Dunca, adusă de Iulian Grozescu la Pesta). În urma discuțiilor cu Iosif Vulcan, concluzia a fost că emanciparea trebuie făcută din interiorul familiei - prin participarea acesteia - nu de amici sau de alți străini. De aceea vom găsim în paginile revistei, în perioada anilor 1874-1883,foarte multe articole scrise de Emilia Lungu referitoare la rolul femeii în societate, aducând combativitate în jurnalistică, militând pentru progres și pentru drepturile femeilor, inspirând - prin gândirea și atitudinea sa - generații de tineri intelectuali.

În articole precum *„Instrucțiunea femeii române", „Monahia sau căsătoria"* sau *„Femeia Română"*, autoarea prezintă rolul important, de necontestat, al femeii în familie și societate, ca susținătoare, mamă, educatoare, căci „p*e sânul femeii se bazează spiritul popoarelor, moravurile, prejudecățile și virtuțile lor sau, mai bine zis, civilizațiunea neamului românesc".* Articolele sale vor fi adevărate studii sociologice despre condiția femeii în societate. Ea abordează cu mult curaj probleme de organizare a vieții culturale și învățământului, militând și pentru drepturile și interesele românilor bănățeni în istoria locală și națională, devenind astfel un simbol al culturalizării, un far luminos ce a deschis drumuri noi, a declanșat noi începuturi, fiind astfel considerată prima femeie militantă pentru drepturile femeilor din Banat.

Va scrie și despre necesitatea și importanța școlilor de fete și despre instruirea lor pentru a fi pregătite să-și îndeplinească foarte bine rolul în familie, de educare a copiilor și de participarea a lor la viața socială, culturală și politică a comunității. În articolele *„Educațiunea primă"* și *„Educațiunea națională"* ridică problema remedierii învățământului, propune reforme pentru eficientizarea lui, considerând benefică începerea învățării copiilor de la vârste cât mai mici, susținând înființarea grădinițelor pentru preșcolari la sate și orașe.

La insistențele mamei sale se va întoarce acasă la Timișoara, casa de pe strada Spion Strasse nr.19, numită apoi Timocului, din cartierul Fabric, acolo unde în anul 1868 familia sa a găzduit actori din trupa Pascaly venită în turneu cu Mihai Eminescu (și pe care Emilia l-a văzut mai ales că Iulian Grozescu i-a vorbit de multe ori despre el). Se va ocupa intens de activitatea literară și publicistică, folosind ca pseudonime *„Bănățeanul Moș", „Bănățeanul călător"* sau *„Bănățeanul June"*, va publica 24 de nuvele, peste 30 de articole și studii asupra problemelor de educație a tinerilor, fiind și autoare de programă școlară și metodologie pedagogică.

Greu încercată, marcată de evenimentele tragice ale anului 1891, când în decurs de numai 2 săptămâni își pierde soțul și copilul nou născut, Emilia Lungu Puhallo se refugiază în scris, se va dedica ziaristicii și literaturii, opera sa bogată și scrisă cu un real talent aducându-i admirația cititorilor și recunoaștere din partea criticii literare. Colaborează la multe ziare și reviste, dar cel mai prestigios cotidian timișorean *„Dreptatea"* (13 ianuarie 1894-13 ianuarie 1898), având ca director pe C. Diaconovici și pe Valeriu Branițte ca redactor principal, va lansa **prima ziaristă profesionistă din cultura bănățeană - Emilia Lungu Puhallo**. A colaborat la *„Amicul familiei"* din București în perioada 1879-1883, cu articole pe aceeași temă a rolului femeii în societate precum *„Femeia română", „Femeia și influența ei",* a publicat în ziarul bisericesc *„Biserica și școala",* în *„Noua bibliotecă română", „Dreptatea Poporului", „Drapelul"* lui Valeriu Branițte din Lugoj, unde are un studiu premiat, la *„Drapelul" din Chicago*, SUA, la ziarul *„Plugarul român", unde a fost și redactor.* În articolul *„Femeia română scrie":* „*Ce înseamnă femeia. Ce seamănă ea, nime nu dezrădăcinează, căci fiind copilul copia fidelă a ei, își însușește atât ce e bun în ea, cât și ce e rău. Iată dar de ce femeia e întâiu! E modelul după care se formează generațiuni și popoare...Ea dă direcțiunea viitorului și imprimează caracterul care merge cu noi în mormânt".*

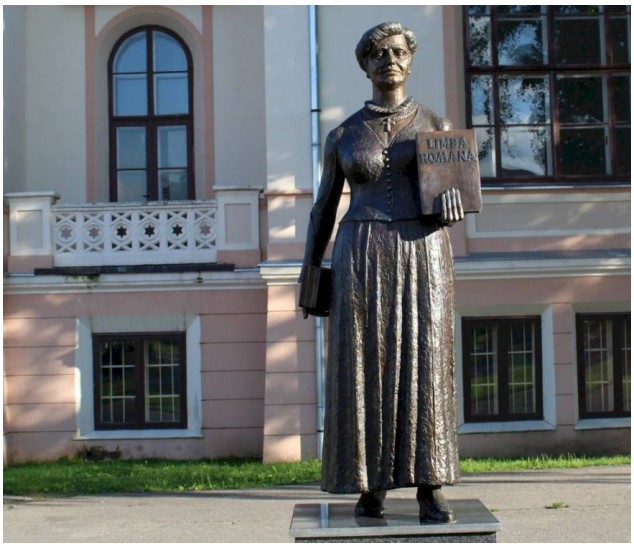
Alte articole au titluri precum *„Bănățenii”, „Noi românii”, „Graiul bătrânesc”* sau *„Școalele noastre”,* prin care îndeamnă tinerii să păstreze limba cea străbună, să nu se dezică de tradițiile și datinile românești. Militează pentru reînființarea Mitropoliei Banatului și critică autoritățile ecleziastice sârbe, care nu se împăcau cu independența ierarhică a bisericii ortodoxe române. După ce învățătorul Emeric Andreescu editase la Timișoara, ziarul *„Dreptatea poporului”*, renunță la conducerea lui și Emilia Lungu este angajată ca ziaristă. Ea a dat o nouă orientare revistei, a fixat programul ei, rolul principal al gazetei fiind acum lupta pentru apărarea drepturilor și intereselor poporului român.

Activitatea desfășurată pe plan cultural a Emiliei Lungu Puhallo este cu atât mai importantă cu cât în perioada dualismului austro-ungar întâia mișcare literară și jurnalistică românească s-a întemeiat târziu, comparativ cu inițiativele maghiare sau germane din același spațiu geografic, pentru românii bănățeni condițiile istorice și politice fiind vitrege, cu totul nefavorabile. Învățământul se desfășura în limba maghiară, nu a funcționat nici un liceu în limba română, iar lipsa școlilor românești i-a marcat cu siguranță pe elevii români, obligați să învețe într-o atmosferă uneori ostilă, șovină, îndurând umilințe, după cum mărturisește Aurel Cosma-Junior în *„Memorii”,* Editura Mirton 2010.

Emilia Lungu Puhallo a avut o contribuție importantă, alături de tatăl său, la înființarea primei *„Reuniuni de Lectură”* din cartierul Fabric-Timișoara. În multe articole ea se ocupă de problema cărților în limba română pentru lectura elevilor, de necesitatea înființării acestor centre publice de lectură, unde tinerii și intelectualii din cartier să poată avea acces la ziare și cărți românești. Cea dintâi bibliotecă în Timișoara a fost înființată în anul 1870, iar prima bibliotecă în cartierul unde locuia autoarea articolului a fost înființată în anul 1873. În condițiile în care Legea Apponyi prevedea ștergerea tuturor elementelor de identitate ale românilor bănățeni, frecventând aceste enclave de spiritualitate românească, cititorii veneau în contact cu literatura universală, cu operele valoroase traduse din diferite culturi avansate, contribuind în acest fel la cunoașterea și educația lor superioară. Dorința Emiliei Lungu Puhallo era să învețe copiii *„carte românească cât mai multă, căci numai așa vom folosi națiunei, ajungând a fi ceea ce cu mândrie trebuie să fim: români cu limba și sufletul”.* Se preocupă și de soarta românilor din provinciile asuprite de Imperiul Austro-Ungar, va scrie despre originile românilor și răspândirea lor în alte provincii istorice, despre datinile și graiul lor *„cu sunete dulci, și tropi de cuvinte, pline de farmec versuitor”.*

Emilia Lungu Puhallo s-a stins din viață la vârsta de 93 de ani în Timișoara și a fost înhumată în cimitirul din Calea Buziașului. Această primă femeie ziaristă și romancieră din Banat devine eroina romanului cu titlul *„Doamna de pe Spion Strasse. Cel ce n-a găsit drumul s-a rătăcit?”* al cunoscutei noastre scriitoare, Nina Ceranu, apărut în anul 2016 la Editura Eubeea. Din postura de cronicar al familiei sale și al orașului Timișoara, cele mai exacte și importante informații despre viața și opera Emiliei Lungu Puhallo le oferă avocatul și ziaristul Aurel Cosma -Junior (1901-1983), în lucrările sale, pentru că a cunoscut-o foarte bine și i-a fost aproape, îngrijind-o la bătrânețe, până în clipa morții (cele două familii au fost prietene și au locuit o perioadă pe aceeași stradă).

Amintirea Emiliei Lungu Puhallo este păstrată în orașul Timișoara prin Placa comemorativă așezată pe casa în care a locuit, pe strada care acum îi poartă numele. De asemenea, o stradă din Arad și una din București poartă numele său, iar orașul Sânicolau Mare, locul unde s-a născut, i-a amplasat o frumoasă statuie în curtea castelului Nako, dezvelită pe 7 septembrie anul 2018 și realizată de sculptorul Aurel Gheorghe Ardeleanu.

Zoltán PATAKI

Jurnalist și redactor (n. 4 octombrie 1954 la Timișoara)., inginer electrotehnic, absolvent (1979) al Institutului Politehnic. A început să lucreze în presă după revoluție: între 1990 - 1992 jurnalist la *Temesvári Új Szó*, redactor la *Heti Új Szó* (1992 - 2007) și colaborator la *Erdélyi Napló* (Oradea), *României Magyar Szó* și *Új Magyar Szó* (din București). Din 2007 șeful redacției din Timișoara a cotidianului *Nyugati Jelen*. Membru MÚRE (Asociația Ziariștilor Maghiari din România) și UZPR (Uniunea Ziariștilor Profesioniști din România)..

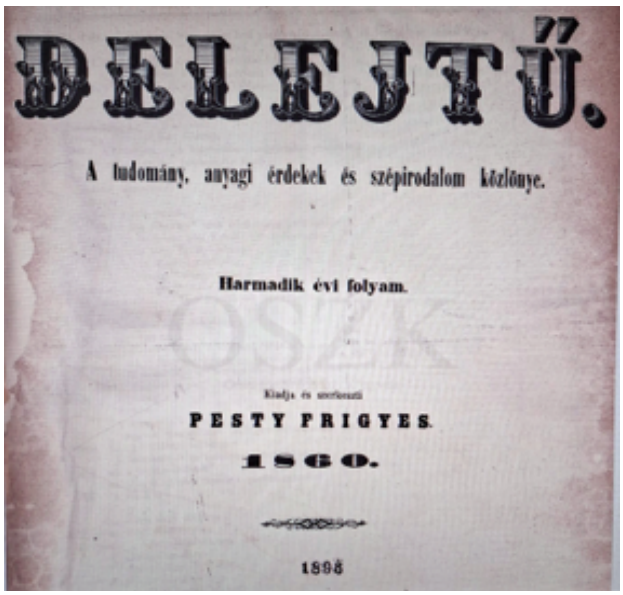
DELEJTŰ (BUSOLĂ) – PRIMA PUBLICAȚIE TIMIȘOREANĂ ÎN LIMBA MAGHIARĂ

În lucrarea sa intitulată ***„Istoria tipografiei și a presei din Timișoara”*,** publicată în anul 1900 și cuprinzând 200 de pagini, **dr. Berkeszi István** prezintă în detaliu istoria presei timișorene, care la acea vreme avea deja 130 de ani.

„Istoria tipografiei a fost deja scrisă în mai multe dintre orașele noastre din țară, însă până acum Timișoara nu s-a numărat printre ele. Este adevărat că tipografia timișoreană este relativ tânără: are abia 130 de ani de existență; în ultimii 32 de ani însă s-a dezvoltat într-un ritm atât de rapid, încât, din acest punct de vedere, cu greu i-am putea găsi perechea printre orașele din provincie. La fel, sau chiar într-o măsură și mai mare, s-a dezvoltat și presa sa. Abia apăruse prima tipografie la Timișoara, că odată cu ea s-a născut și presa timișoreană, care, de la restabilirea constituției, a luat o asemenea amploare, încât în 1868 apăreau deja trei ziare cotidiene, iar în 1882 șapte. În 1895, numărul ziarelor și revistelor timișorene ajunsese deja la 32. Niciun alt oraș de provincie nu se poate lăuda cu o presă atât de bogată... ... Între 1771 și sfârșitul anului 1898 au apărut la Timișoara 144 de ziare și reviste diferite, însă până acum nimeni nu le-a adunat și nu le-a descris în mod sistematic”, scria, printre altele dr. Berkeszi István. ...

... Prima publicație timișoreană în limba maghiară a fost **Delejtű**, apărută în 1858 și publicată până în 1861.

Intitulată **Delejtű (Busolă) -** *„Buletinul științei, al intereselor materiale și al literaturii”* (1858–1861) - publicația apărea la Timișoara în format mare, în fiecare zi de marți, fiecare număr având între 8 și 10 pagini, uneori chiar 12. Abonamentul costa 6 forinți pe an, respectiv 3 forinți pentru o jumătate de an, plătibili în moneda vremii.

DELEJTŰ.

A tudomány, anyagi érdekek és szépirodalom közlönye.

Harmadik évi folyam.

PESTY FRIGYES.

1860.

1898

Ediţiile aveau o **numerotare continuă a paginilor**. Astfel, volumul anului 1858 cuprindea în total 212 pagini, cel din 1859 – 418 pagini, iar cel din 1860 – 372 de pagini. Primul număr a apărut la 6 iulie 1858. Fiecare număr indica anul de apariție, data publicării, numele redactorului și al tipografului.

Editorul și redactorul responsabil era **Pesty Frigyes**, iar publicația era tipărită cu literele lui **Hazay M. și ale fiului său, Vilmos**. Începând cu 3 aprilie 1861 (numărul 14), redactarea publicației a fost preluată de **Öttevényi**, în timp ce proprietar și editor a rămas, în continuare, Pesty Frigyes. Din cauza orientării lor politice, Pesty și Hazay au fost arestați și închiși, la 1 septembrie 1860, la Timișoara-Iosefin. În noiembrie 1860, Pesty și-a relansat ziarul. În 1861, Pesty a fost ales deputat în parlamentul de la Budapesta, motiv pentru care **Öttevényi Ferenc** a preluat redacția, fiind urmat apoi de **Hazay Vilmos**. Publicația și-a încetat apariția la 23 iulie 1861.

„Pesty Frigyes a reușit să-i reunească în paginile ziarului său pe cei mai valoroși publiciști maghiari ai epocii. Printre colaboratorii Delejtű, *menționându-i doar pe cei mai importanți, se numărau: Boleszny Antal, Berecz Imre, Dunyov István, Öttevényi Ferenc, Kazinczy Gábor, Karcsay (Csaplár B.), Knauz Nándor, Lugossy József, Márky József, Mészáros Károly, Nagy Ferencz, Ötvös Ágoston, Ormós Zsigmond, Pados János, Rosty Zsigmond, Sárváry Béla, Szabó Károly, Szalay László, Szilágyi Sándor, Suhajda Sándor și Remellay Gusztáv. Totuși, cele mai multe articole erau scrise chiar de redactor. Numai această listă de nume este suficientă pentru a arăta nivelul la care se situa primul ziar maghiar din Timișoara. El nu se adresa doar publicului timișorean și celui din sudul Ungariei, ci întregii comunități maghiare."* — scria dr. Berkeszi István.

Structura fiecărui număr era, în linii mari, următoarea: primele articole erau, de regulă, studii științifice, mai ales de natură istorică, dar adesea și despre probleme economice și interese materiale. Publicația reproducea frecvent documente maghiare vechi, din secolele al XVI-lea și al XVII-lea.

Rubrica **„Tárcza"** cuprindea povestiri și romane originale sau traduse, precum și relatări de călătorie. În rubrica **„Heti Szemle"** erau prezentate cele mai importante știri din țară, iar sub titlul **„Temesvári Újdonságok"** erau publicate știrile locale. Ziarul se încheia cu una-două pagini de anunțuri.

În multe numere apăreau, de asemenea, rubricile **„Levelezés"** („Corespondență"), **„Irodalom"** („Literatură") și **„Művészet"** („Artă"). În prima dintre acestea, redactorul prezenta, sub forma unor scrisori din Pesta, informațiile publicate în principalele ziare maghiare, în timp ce în rubricile dedicate literaturii și artei erau prezentate pe scurt cele mai recente cărți maghiare și erau relatate spectacolele de teatru.

„*Importanța Delejtű,* după cum spunea însuși Pesty Frigyes în prefața editorială, *constă, pe de o parte, în faptul că apare într-o regiune în care până atunci nu existase nicio publicație maghiară, iar pe de altă parte, în faptul că, punând știința alături de interesele materiale, indică direcția pe care trebuie să se înainteze pentru ca numele maghiar să-și găsească gloria și națiunea să dobândească bunăstarea publică. Prin aceasta înțelegem dezvoltarea culturală a națiunii și progresul său material*."

După încetarea apariției *Delejtű*, a trebuit să treacă destul de mult timp până când la Timișoara a apărut din nou o publicație maghiară, fie ea ziar sau măcar revistă.

„În decurs de 148 de ani (între 1771-1919) la Timişoara au apărut 98 de ziare în limba germană, în curs de 61 de ani (1858-1919), au apărut 65 de ziare în limba maghiară, iar în decurs de 45 de ani (1874-1919) au apărut 13 ziare în limba română. Primul ziar în limba română la Timişoara, Priculiciu, a apărut în 1874." (Stefan Both: *Primul ziar german din sud-estul Europei a apărut la Timişoara. Cel dintâi cotidian politic a supraviețuit căderii Imperiului, dar a fost închis de comuniști* – adevarul.ro, 25.02.2015).

1858

DELEJTŰ.

A tudomány, anyagi érdekek és szépirodalom közlönye.

Megjelenik a lap Temesvárott minden kedden.

Előfizetési díj akár helyben, akár postai szétküldéssel:
Egész évre . . . . 6 fl. pp.
Fél évre . . . . . 3 fl. pp.

A helybeli előfizetők a lap házhordásáért rendelési tekintetnek a lap kiadó hivatalában.

Szerkesztői iroda: belváros, bécsi utca 69. szám, első emelet.

Előfizethetni helyben a szerkesztőségnél, vagy a helybeli könyvkereskedésekben; vidéken minden cs. kir. postahivatalnál a szerkesztőséghez utasítandó bérmentes levelekben.

Hirdetések minden közhasználatban lévő nyelven felvétetnek. A beigtatások minden három hasábos egyes sorért 4 p. krajczárnyi díj számittatik.

Kiadó hivatal: belváros, elnöki utca 62. szám Heil Adolf könyvnyomdájának intézetében.

Kedd, julius 6. 1858. 1 szám. Első évi folyam.

Szerkesztői előszó.

A temesvári magyar lap létesült, és midőn azt a tisztelt közönség elé bocsátjuk, ugy hisszük, nem lehet hogy örömet ne érezzünk ez eredményen innen is, túl is a Maroson. Tudjuk hogy a régi Temesközt képezett megyékben, melyeket most a szokás erejével bánságnak hallunk nevezni, régente elterjedtebb volt a magyar elem, sőt az a többit mind felülhaladta. Magyar népségek: kúnok, székelyek, bessenyők, jászok, magyar-oroszok fészke volt ez, sőt magyar családok birtokolták a földeket. Ezt tanusítják a történet, ezt a hagyomány, ezt a most is hangosan szóló helynevek. Az idők viharа honunk határaihoz hozta a keleti barbarismust, midőn nemzetünk éppen legjobb fejlődésnek indult. Nemzetünk saját hazája és Europa érdekében megvivott a ha-

EMINESCU – ATITUDINEA DE JURNALIST

Dan D. GÎRJOABĂ*

Mihai Eminescu este cunoscut în primul rând ca fiind cel mai mare poet al literaturii române, autor al unor creații lirice de o profunzime și frumusețe neegalate. Totuși, activitatea sa nu s-a limitat doar la poezie. Eminescu a fost și un important jurnalist, publicist și gânditor politic, implicat activ în viața socială și culturală a României din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Convingerile sale naționaliste, atitudinea critică față de corupție și preocuparea pentru soarta țărănimii transpare în articolele sale, multe dintre ele fiind publicate în ziarul *Timpul*, organ de presă al Partidului Conservator.

Până în 1877, Mihai Eminescu a publicat articole pe teme politice sau culturale la reviste precum *„Familia”* (condusă de Iosif Vulcan), *„Convorbiri literare”* (revista Societăţii Junimea), *„Curierul de Iaşi”* (ziar numit cu ironie, de Eminescu, *„Foaia vitelor de pripas”*).

Mai mult, la îndemnul lui Titu Maiorescu şi al lui Ioan Slavici, Eminescu se angajează, la *“Timpul”,* ca redactor, ulterior, între 1880- 1881, fiind chiar redactor şef. Activitatea jurnalistică a lui Eminescu completează portretul unui intelectual angajat, care a folosit cuvântul scris nu doar ca mijloc artistic, ci și ca armă de luptă ideologică și politică.

Eminescu a început să colaboreze la publicații încă din perioada studenției, la Viena și Berlin, când a fost atras de ideile politice conservatoare și de spiritul naționalist. Primele articole semnificative au apărut în reviste precum ”*Convorbiri Literare”* sau ”*Federațiunea”*, unde poetul a început să își contureze stilul polemic, direct și critic la adresa unor realități sociale și politice. *„Eminescu lucrează cu zel şi cu mai multă credinţă decât mine. Nu-l strică decât lipsa lemnelor de foc”* - nota Ioan Slavici.

În publicistică, editorialistul Eminescu - analistul profund al vieţii noastre politice, administrative, economice, culturale, al politicii noastre externe, observatorul fin şi criticul moravurilor şi năravurilor celor din clasele sus puse, ale conţopiştilor care mergeau la Paris să-nveţe *„la gât cravatei cum se leagă nodul”* -ne-a lăsat o moştenire la fel de bogată şi valoroasă ca şi în poezie. Însuși „divinul critic”, George Călinescu, afirmă că Eminescu este egal cu sine atât în poezie, cât și în jurnalistică.

Articolele sale *pe teme de economie* constituie un model de analiză lucidă asupra cauzelor pentru care România contemporană lui era atât de mult rămasă în urmă sub raportul dezvoltării forţelor şi mijloacelor de producţie şi, pe cale de consecinţă, al nivelului de trai al majorităţii populaţiei (formată atunci în proporţie de peste 90 % din ţărănime). Priceperea lui Eminescu la problemele economice, îndeosebi la cele agrare, nu o putea pune nimeni la îndoială după ce-i îi apăreau în pagini de la ”*Timpul”* acele articole vizionare. Mai târziu, marele critic literar Şerban Cioculescu avea chiar să observe, pe bună dreptate, că *„Economismul este, de fapt, marea revelaţie a ziaristicii eminesciene, un economist în curent cu doctrinele curente, agonisire a studiilor berlineze”*.

Este important de menționat că, dincolo de activitatea sa jurnalistică critică, Eminescu și-a asumat și *misiunea de a ghida tineretul din punct de vedere ideologic*. El aspira să contribuie la formarea unei generații tinere educate în spiritul adevărului și al valorilor reale și durabile. Convingerea sa personală – pe care nu dorea să o impună altora – era că politica practicată în România acelor vremuri, indiferent de orientare, era imatură. În opinia sa, înțelegerea profundă și corectă a instituțiilor statului putea fi atinsă doar prin educarea unei noi generații, care urma să fie formată începând din prezent. În viziunea sa, școala avea rolul de a clădi caractere, nu doar de a transmite cunoștințe. Învățarea mecanică a unor informații nu transforma un individ într-o persoană atașată de adevăr sau capabilă să judece corect și să distingă binele de rău. Pentru Eminescu, adevărata formare nu se rezuma nici la acumularea de date (învățătură), nici la diversitatea domeniilor

cunoscute (cultură), ci era definită de impactul acestor cunoştinţe asupra personalităţii şi de procesul prin care intelectul este disciplinat. În lipsa acestor două elemente esenţiale, chiar şi o memorie bogată nu poate umple acel gol moral profund care, în timp, poate duce la grave rătăciri interioare.

Unul dintre cele mai importante aspecte ale activităţii jurnalistice eminesciene este *angajamentul profund faţă de valorile tradiţionale româneşti*. Eminescu a fost un susţinător fervent al unităţii naţionale, al conservării identităţii culturale şi al independenţei economice. În articolele sale, el critică dur influenţele străine care, în opinia sa, deformau spiritul românesc autentic.

De asemenea, Eminescu a fost *un critic aspru al clasei politice dominante*, pe care o acuza de demagogie, incompetenţă şi trădare a intereselor naţionale. În articolul *„Liberalism şi naţionalism”,* de exemplu, el opunea liberalismului de import tradiţiile şi valorile poporului român, pledând pentru un stat condus de o elită morală, cultivată şi devotată binelui public.

Printre temele centrale abordate de Eminescu în scrierile sale se număra Războiul de Independenţă din 1877, instituţia monarhică reprezentată de Carol I, tensiunile dintre curentele politice dominante – liberali şi conservatori, personalităţile politice marcante ale epocii, precum şi chestiunea Unirii Mari, care avea să fie realizată abia în anul 1918. A adoptat o poziţie critică faţă de Parlament, mai ales în contextul pierderii Basarabiei, pe care o considera o trădare naţională. De asemenea, îi acuza pe unii colegi de implicare în înfiinţarea de bănci cu scop speculativ, profitând de influenţa lor politică.

Era f*erm împotriva unei apropieri de Imperiul Austro-Ungar*, pe care o considera atât imposibilă, cât şi periculoasă pentru interesele româneşti. Eminescu a fost profund implicat în apărarea cauzei naţionale, criticând în mod egal atât liberalii, cât şi conservatorii, pe care îi acuza că fac compromisuri în defavoarea poporului. A condamnat, evident, procesul de maghiarizare a numelor româneşti în Transilvania, dar şi pasivitatea regelui Carol I, care nu lua măsuri ferme în acest sens. De asemenea, a denunţat alianţele de convenienţă dintre cele două mari partide politice, denumite de el drept „mica înţelegere”, atitudine ce i-a atras şi mai mulţi adversari.

Aşa cum el însuşi afirma, *„Istoria vorbeşte, în genere, clar.”*

Stilul său publicistic era sobru, incisiv şi adesea ironic. Eminescu stăpânea perfect limba română şi o folosea cu o precizie aproape matematică în articolele sale. Polemicile sale sunt argumentate cu rigoare, cu apel la fapte istorice, statistici sau exemple concrete. Acest stil l-a făcut temut şi respectat în egală măsură.

Prin publicistica sa, Mihai Eminescu a avut un rol important în *formarea opiniei publice* din România secolului al XIX-lea. El a adus în centrul atenţiei teme precum exploatarea ţăranilor, pericolul colonizării economice a ţării, pierderea valorilor tradiţionale şi lipsa unei clase conducătoare responsabile. Dincolo de critică, articolele sale sunt animate de un profund patriotism şi de dorinţa sinceră de a vedea România prosperând într-un mod echilibrat şi coerent cu identitatea sa istorică.

Într-o epocă în care presa devenea tot mai influentă, Eminescu a demonstrat că jurnalismul poate fi o formă de rezistenţă intelectuală şi un instrument al adevărului. Din păcate, poziţia sa critică şi radicală i-a atras numeroase antipatii. Se presupune că presiunile şi conflictele generate de activitatea sa jurnalistică au contribuit la degradarea sănătăţii sale.

Cu toate acestea, moştenirea sa publicistică rămâne o mărturie a spiritului său combativ şi a verticalităţii sale morale. Activitatea jurnalistică a lui Mihai Eminescu este o componentă esenţială a operei sale şi o dovadă a angajamentului său total faţă de destinul naţional.

Deşi astăzi este cunoscut mai ales ca poet, **Eminescu trebuie redescoperit şi ca ziarist,** ca un spirit lucid şi neînduplecat, care a folosit condeiul pentru a apăra adevărul şi pentru a lupta împotriva nedreptăţii.

Într-o perioadă de confuzie şi corupţie, vocea sa a fost una clară, dârză şi neînfricată, iar articolele sale rămân actuale prin profunzimea observaţiilor şi curajul opiniilor exprimate.

Bibliografie: **Eminescu, Mihai** – *Opere, vol. IX. Publicistică* (ediţie îngrijită de Perpessicius), Editura Academiei Române, Bucureşti, 1980; **Negoiţescu, Nicolae** – *Eminescu – modă şi adevăr*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1993; **Ciopraga, Constantin** – *Eminescu. Studiu monografic*, Editura Junimea, Iaşi, 1971, **Zub, Alexandru** – *Istorie şi finalitate. În căutarea unei paradigme naţionale*, Editura Junimea, Iaşi, 2004.

** Membru al Filialei „Valeriu Braniște” - Timiș a UZPR*

COSTA ROŞU - ÎNSEMNAT SUSȚINĂTOR AL PRESEI DIN BANATUL ISTORIC

Monica M. CONDAN*

Cuvântul scris prezintă atât situaţia actuală cât şi cea trecută. Pentru păstrarea şi promovarea identităţii culturale şi spirituale a românilor din Banatul sârbesc, presa scrisă în limba română, alături de şcoală, biserică şi puţinele instituţii culturale, a jucat şi joacă un rol primordial. Publicaţiile, studiile de cercetare, cărţile laice şi bisericeşti reprezintă firul călăuzitor printre meandrele evenimentelor istorice, pentru cunoaşterea spaţiului geografic identitar românesc, a momentelor importante trăite şi a conştiinţei comune despre propria existenţă, spijinită de unitatea de limbă, aceeaşi religie şi istorie comună.

În acest context, printre personalităţile de seamă ale culturii româneşti din Banatul sârbesc este şi va rămâne **academicianul Costa Roşu,** jurnalist, istoric literar, cercetător, bibliograf şi folclorist. Remarcabilul om de cultură şi ştiinţă a avut o activitate care se întinde pe parcursul a peste 40 de ani şi a scris mii de pagini de istorie culturală a colectivităţii româneşti din Banatul sârbesc. Printre altele, el aduce o contribuţie extrem de importantă despre primele atestări documentare cu privire la prezenţa românilor în zona Banatului şi despre relaţiile româno-sârbe din cele mai vechi timpuri, redefinind conţinutul patrimoniului cultural moştenit-clădiri, monumente, instituţii- pentru a fi ocrotite şi cercetate în continuare.

După anul 2011, cu ocazia diferitelor simpozioane de la Novi Sad şi Zrenianin, dar şi din Aula Academiei Române, filiala Timişoara, unde am fost invitaţi să participăm cu lucrări, l-am cunoscut personal pe Academicianul Costa Roşu. Întreaga echipă a Asociaţiei Culturale „Constantin Brâncuşi", din care fac parte, a avut întâlniri directe şi fructuoase cu distinsul cărturar, discipol al eminentului profesor Radu Flora. De altfel, a colaborat şi la revista de cultură *Coloana Infinitului* (nr.118/2021), al cărei redactor-şef sunt, cu articolul *„Vincenţiu Babeş, membru fondator al Academiei Române"*. Legătura lui Costa Roşu cu Asociaţia Culturală „Constantin Brâncuşi" este însă mult mai veche, el fiind bun prieten cu Aurel Turcuş, fostul preşedinte de onoare al asociaţiei (care i-a prezentat o *Laudatio*, în 3 decembrie 2010 - publicat şi în revistă - cu prilejul decernării premiului „Pro-Cultura Timisiensis", de către Consiliul Judeţean Timişoara).

Ca ziarist, Costa Roşu îşi începe activitatea redacţională în 1970 la Casa de Presă şi Editură *„Libertatea"* din Panciova. A fost şi redactor-şef şi responsabil al săptămânalului „Libertatea", ziarul central al românilor din Voivodina. Mai târziu, redactor responsabil –adjunct, în mai multe mandate, apoi din nou redactor-responsabil. Într-o perioadă a fost redactor-şef şi responsabil al revistei *„Tribuna tineretului"* şi pentru scurt timp şi secretar de redacţie al revistei *„Lumina"*. În 1990 este numit redactor-şef şi responsabil al publicaţiilor Societăţii de Limba Română din Voivodina. A fost fondator şi redactor responsabil al revistei de etnografie şi folclor *„Tradiţia"*, începând cu 1993 şi preşedinte al festivalului de Folclor şi Muzică Românească din Voivodina (1990-2002), iar în 1995 a înfiinţat la Torac *„Societatea (Fundaţia) de Etnografie şi Folclor din Voivodina"*, cu sediul la Novi Sad, fiind preşedintele acesteia până în 2020, conştient de faptul că o comunitate poate supravieţui în timp doar dacă îşi păstrează şi promovează valorile patrimoniale. Din 2008 şi până în 2013 a fost director şi director de onoare (din 2013) al *Institutului de Cultură al Românilor* din Voivodina. A fost membru al Societăţii Ziariştilor din Voivodina şi al Asociaţiei Scriitorilor din Voivodina, al Uniunii Scriitorilor din România şi al Uniunii Ziariştilor Profesionişti din România. Între anii 2010-2019 îl găsim redactor de număr al revistei *„Piramida"*. În 16 decembrie 2015 este ales membru de onoare al Academiei Române.

În primul rând publicistica lui Costa Roşu este vastă ca tematică şi prezentă în majoritatea publicaţiilor în limba română din Voivodina. El va rămâne autorul unei opere de cercetare impresionantă, concretizată în monografii, studii, cărţi de istorie culturală, bibliografii, lexicoane.

A cercetat în amănunt colecţia publicaţiei *„Libertatea"* şi cea a revistei de literatură şi cultură *„Lumina"*, a analizat cataloagele *Editurii Libertatea*

şi a realizat trei lucrări de referinţă: *Bibliografia săptămânalului „Libertatea”, Bibliografia revistei „Lumina”* şi *Bibliografia Editurii Libertatea*, în 13 cărţi masive, scriind astfel, pentru posteritate, istoria spiritului românesc din Banatul sârbesc. Săptămânalul *„Libertatea”* este publicaţia de bază a românilor din Serbia, cu cea mai îndelungată apariţie, primul număr apărând la 27 mai 1945. Ceea ce a reuşit Costa Roşu este o mică istorie în date despre românii şi cu românii din Voivodina, despre locuri şi evenimente şi în acelaşi timp despre importanţa pe care Casa de Presă şi Editura „Libertatea” din Panciova o are într-o perioadă de peste 60 de ani.

Apoi, lucrarea *Bibliografia revistei „Lumina”,* de o mare relevanţă nu numai pentru istoria presei în limba română din Banatul sârbesc, dar şi pentru istoria literaturii de expresie românească de aici, conţine 3.119 unităţi bibliografice cu numele autorilor, titlul lucrărilor, anul şi numărul apariţiei revistei, locul apariţiei, revista fiind lectura necesară scriitorilor şi profesorilor de diferite generaţii, dar şi publicului larg. Referindu-se la perioada cercetată, Costa Roşu concluzionează: *„În cei 30 de ani de apariţie (1947-1977)* „Lumina” *a fost focarul activităţii literare de expresie românească din Iugoslavia. Marea majoritate a autorilor de contribuţii literar-artistice de limba română de la noi au trecut şi prin coloanele revistei. Sute de nume de scriitori iugoslavi, clasici şi contemporani au fost prezenţi în paginile „Luminii”. „Lumina” a fost când era necesar şi revista în paginile căreia s-au publicat materiale teoretice şi practice necesare cadrelor didactice şi învăţământului în limba română”.*

De mare interes pentru publicistică este *Lexiconul jurnalisticii româneşti din Iugoslavia între anii 1798-1998*, considerată de omul de cultură Nicu Ciobanu *„cartea care îl reprezintă şi rămâne opera capitală a autorului”*[1] (până la acea dată- n.n.). *Lexiconul* marchează un eveniment de seamă şi anume împlinirea, în 1998, a 200 de ani de la încercarea avocatului Paul Iorgovici de a tipări la Vârşeţ primul ziar în limba română, prin aceasta începându-se o nouă etapă în viaţa românilor bănăţeni. Această operă a cercetătorului Costa Roşu este un reper pentru cunoaşterea istoriei generale a jurnalisticii şi *„oferă o perspectivă diacronică cât şi sincronică asupra jurnalisticii de expresie românească de pe teritoriul fostei Iugoslavii”*, afirmă publicista Annenarie Sorescu Marinković[2] .

Însă subiectul constant ale cercetărilor lui Costa Roşu, încă de la debutul său jurnalistic, a fost **folclorul românesc**: *Foaie verde spic de grâu*, împreună cu Radu Florea (o colecţie de folclor bănăţean, poezie lirică), *Foaie verde lămâiţă*, împreună cu Radu Florea (colecţie de folclor bănăţean II, strigături, cântece epice, genuri minore, 1982), *Proverbe şi zicători bănăţene,* culegere, selecţie şi prefaţă de Costa Roşu, 1994, *Legende bănăţene* (culegere, selecţie şi prefaţă de Costa Roşu, 1994), *Colinde româneşti*. *Folclor literar bănăţean* (culegeri, selecţie şi note explicative, 1999), *Folclor românesc din Banatul sârbesc* (colecţie de folclor literar bănăţean în versuri şi proză, 2010), *Corurile noastre bănăţene*; *Frumoasele festivaluri, laudă cântecului şi jocului bănăţean* etc. Este considerat cel mai vrednic culegător, redactor, tehnoredactor al materialelor folclorice şi poeziilor populare. Şi desigur, lucrările lui Costa Roşu sunt importante pentru întreaga cultură românească.

„Valoroasa operă a lui Costa Roşu învederează temeinicie, acribie ştiinţifică, un spirit scrutător al autorului mereu preocupat de finalizări definitorii, de a spori cu date noi cunoştinţele cititorilor despre multiple aspecte ale realităţilor culturale, sociale şi istorice ale comunităţii româneşti din Serbia ” scria Aurel Turcuş în *”Laudatio”* (publicat în *Coloana Infinitului,* anul XIII, nr. 75, 2010, p. 51-52).

Costa Roşu, bănăţeanul din Voivodina, a fost, toată viaţa sa, un slujitor al credinţei, al limbii şi culturii române, a promovat *„moştenirea primită de la străbunii săi”* şi este unanim considerat o personalitate de seamă a culturii româneşti din Banatul sârbesc şi din întreaga Românie.

Referinţe bibliografice: Academia Română, Filiala Timişoara, *In honorem magistri, Costa Roşu 70*, Ed. David Press Print, Timişoara & Ed. ICRV, Zrenianin, 2017; *Costa Roşu-opera:contribuţii la monografie.Reper în definirea valorilor identitare*, ediţie prefaţată şi îngrijită de Virginia Popović, Ed. ICRV, Zrenianin & Ed. David Press Print, Timişoara, 2021.

** Membru al Filialei „Valeriu Branişte” - Timiş a UZPR*

[1] Nicu Ciobanu, *Lexiconul jurnalisticii româneşti din Iugoslavia*, Ed. Libertatea, Panciova, 1998, coperta IV; „Piramida”, nr 6, toamnă-iarnă, 2012-2013, p. 76.

[2] Annenarie Sorescu Marinković în „Piramida”, nr 6, toamnă-iarnă, 2012-2013, p. 76-77.

PRESA HATZFELD/JIMBOLIEI - CA SURSĂ DE ISTORIE

Hans VAȘTAG*

Pentru mine, ca originar din HATZFELD/JIMBOLIA, o istorie cuprinzătoare a presei din acest oraș vestic al României - care lipsește cu desăvârșire - constituie demult o temă interesantă și utilă de cercetare. Nici cartea de istorie a Jimboliei, publicată de Asociația Patrimoniului Jimboliei, nu are un capitol dedicat, doar monografia în limba română a orașului oferind o scurtă prezentare generală. Situație într-un fel justificată de dificultățile legate de identificarea surselor bibliografice.

Nu vom detalia și investiga această problemă - ea fiind abordată mai pe larg în lucrarea prezentată la Simpozionul aniversar dedicat apariției, acum 255 de ani, a primei publicații din Banat - *ci vom observa doar faptul că Jimbolia a aparținut, în ultimii 150 de ani, la trei state diferite , astfel încât copiile unor publicații - obligatorii din punct de vedere legal - au fost trimise la locațiile de depozitare răspândite în trei țări: Budapesta - până în 1918, Karlowitz (Sremski Karlovci, Serbia) - până în 1924, după care la București, Cluj-Napoca și Iași.*

Din 1917, Institutul pentru Relații Culturale Externe (Institut für Auslandsbeziehungen) din Stuttgart, care s-a format din Institutul German de Externe (Deutsches Auslandsinstitut), a colectat și publicații germane din străinătate, dar nu în format tipărit, ci doar sub formă de microfișe, ceea ce îngreunează cercetarea lor.

*

Despre începuturile presei la Jimbolia a scris pe larg **Luzian Geier**, în ediția din 9 august 1981 a ziarului *„Heide-Blatt”,* o secțiune specială a ziarului *„Neue Banater Zeitung”* de la Timișoara, ce menționa și primele publicații jimboliene - *„Hatzfelder Sonntags-Zeitung”, „Südungarische Bauer”* și *„Hatzfelder Zeitung”*.

Mult mai târziu, stabilindu-se la Jimbolia, scriitorul Petre Stoica a inițiat, în anul 2007, înființarea la Jimbolia, a Muzeului Presei *„Sever Bocu”*, singurul muzeu de profil din țară.

În acest fel se poate vorbi de tradițiile de peste un secol de presă la Jimbolia, al cărui prim ziar, „**Hatzfelder Sonntags-Zeitung**”, a apărut, încă din 1883, sub forma unui mic săptămânal în patru pagini (până în 1884), având ca editor pe Franz Kaufmann, un tipograf calificat care închiriase o tipografie, în 1883, de la un bogat comerciant. De altfel, Kaufmann, co-fondator și președinte al *Asociației Comerciale din Jimbolia*, a publicat în 1916 și **prima istorie locală a orașului Hatzfeld/Jimbolia,** intitulată *„Anul nostru jubiliar”,* semnând sub pseudonimul Müller-Thoreße-Pheder.

În 1885, la un an după ce *„Ziarul de duminică din Jimbolia”* a încetat să apară, a fost lansat și *„Fermierul din sudul Ungariei”*, o revistă pentru agricultură și cultură, care a funcționat doar până în 1888.

Tipografia *Manzin-Kaufmann* a fost preluată de Rudolf Wunder, un tipograf și jurnalist care, în ziua de 18 decembrie 1887, a publicat un număr *„de probă”* al ziarului *„Hatzfelder Zeitung”,* subintitulat *„Organ pentru interese locale, agricultură, comerț, transporturi și viață publică”*. Ziarul a început să apară săptămânal începând cu ianuarie 1888.

În 1905, acesta a predat ziarul directorului casei de economii, Johann Koch, care s-a mutat la Budapesta, devenind primul tipograf pentru *„Pester Lloyd”*.

Întrucât toponimiile germane erau interzise în Ungaria, ziarul a trebuit să-și schimbe, în 1900, numele în *„Zsomboliaer Zeitung”,* după care, în 1921, a reapărut sub numele său original schimbând și subtitlul în *„Deutschvölkisches Wochenblatt”* (Săptămânalul Naționalist German).

După 1918, redacția ziarului „Hatzfelder Zeitung” s-a schimbat frecvent, uneori din motive politice, printre cei care s-au perindat aici fiind Johann Biber, Andreas Schira, Peter Jung (care a ocupat și funcția de redactor-șef al ziarului „Hatzfelder Zeitung” timp de 17 ani), Johann Welsch, Karl von Möller.

La sfârșitul lunii martie 1941, *Hatzfelder Zeitung* a fost închisă la instigarea conducerii etnice germane, ca parte a *Gleichschaltung*-ului (coordonatori ai presei de limbă germană din România).

Totuși, cu cei 54 de ani de existență, ziarul este considerat ca fiind nu doar *cel mai longeviv ziar al orașului Jimbolia*, ci și *cel mai important,* o adevărată sursă indispensabilă pentru cunoașterea istoriei locale.

La începutul secolului al XX-lea, două ziare săptămânale maghiare au fost publicate și în Jimbolia, timp de mai mulți ani: *„Zsombolyai Közlöny”* („Știri din Jimbolia ”, 1901-1903) și *„Zsombolia”* (1901-1904).

„Zsomboliaer Politisches Volksblatt” (Ziarul Politic Popular Zsombolia), publicat între 1906 și 1915, a fost al doilea săptămânal în limba germană din Jimbolia, un organ pentru interese politice, sociale, culturale și economice, purtător de cuvânt al Partidului Independenței Maghiare și al Partidului Revoluționar din 1848, aflat într-o concurență acerbă cu *„Zsomboliaer Zeitung”* (Ziarul Zsombolia), organul Partidului Liberal.

Publicația succesoare a ziarului în limba germană a fost *„Zsomboliaer Volksblatt”* (Ziarul Popular Zsombolia), apărut în 1915.

Apoi, farmacistul Leonhard Kartye (1884-1949), lider socialist, a fondat în 1920 un ziar săptămânal numit *„Vorwärts”* („Înainte”), ca organ central al secției germane a Partidului Social Democrat Iugoslav, care a funcționat până în septembrie 1923.

Din 1925, el a lansat un alt ziar, intitulat *„Banater Arbeiter-Presse”* (Presa Muncitorilor din Banater). cu o existență de maximum 2 ani.

Jimbolia făcea deja parte din România la acea vreme, după cum o dovedește și subtitlul

Este probabil ca *„Hatzfelder Volksblatt”* să fie considerat al doilea cel mai important ziar al Jimboliei, din perioada interbelică, apărut pe 22 iunie 1924 și prezentat ca un *„organ independent pentru politică, comerț, agricultură și interese locale”*. Redactor-șef a fost tipograful Johann Schmidt iar ziarul a rezistat pînă în 1932.

Tipografia Schmidt a produs și *„Banater Volksblatt”,* care era distribuit în principal în Lovrin sau ziarul dialectal umoristic-satiric *„Die Spinnstub”*.

Ca periodice trebuie menționate și două calendare publicate în Jimbolia: *„Illustrierter Hatzfelder Volks- und Hauskalender”* (1890-1895) și *„Hatzfelder Volkskalender für den Handels-*, Gewerbe- und Landmann” (1914-?).

Odată cu închiderea ziarului *„Hatzfelder Zeitung”,* în 1941, Jimbolia nu a avut un ziar propriu timp de peste o jumătate de secol, în afară de *„Heideblatt”*, o secțiune specială rezervată Jimboliei din ziarul *„Neue Banater Zeitung”* din Timișoara, care era publicat de obicei lunar.

Primul număr al *„Heideblatt”* a apărut în septembrie 1971, redând orașului o publicație periodică după o pauză de 30 de ani. Timp de mulți ani, redactorul a fost Franz Th. Schleich, apoi Luzian Geier, iar în final, până în 1990, Hans Vastag.

După căderea comunismului, din februarie 1995 Jimbolia a avut din nou un ziar local, săptămânalul *„Observator de Jimbolia”*, editat cu implicarea personală esențială a fostul primar al orașului, Kaba Gábor, ziar care conținea și secțiuni maghiare și germane.

Succesorul său, *„Noul Observator”,* lansat în octombrie 2000, a continuat această tradiție până în august 2002.

După doar șapte numere (februarie-mai 2003) și *„Jimbolianul”* a încetat să apară, iar din martie 2004 a apărut săptămânalul *„Gazeta de Jimbolia”*.

Toate acestea au condus la apariția săptămânalului „*Gazeta bănățeană*”, în iunie 2007, care a rezistat puțin timp.

Pentru a completa imaginea presei lui Jimbolia după 1945, ar trebui menționate și periodicele publicate în Republica Federală Germania.

Astfel, din 1982 până în 1997, o pagină despre Jimbolia a apărut ca supliment independent la revista *„Das Donautal-Magazin”*, editată inițial de Irene Decker, apoi de Karl-Hans Gross și, în final, de Hans Vastag.

În 1992, Vastag a schimbat titlul paginii speciale în *„Hatzfelder Volksblatt”* (Ziarul Poporului Jimbolia), cu referire la ziarul cu același nume al bunicului său, care fusese publicat în perioada interbelică.

Asociația pentru Patrimoniul Local din Jimbolia a publicat o revistă periodică începând cu 1991, care va apărea anual pînă în 1998.

De asemenea, *„Heimatblatt Hatzfeld”* (Jurnalul de Istorie Locală din Jimbolia) a fost editat de Walter Tonța, continuând cu Hans Vastag și Franz Quint (începând cu ediția din 2014), constituind o legătură spirituală între jimbolienii din întreaga lume.

Anul acesta a fost publicată cea de-a 22-a ediție, cuprinzând 160 de pagini (edițiile anterioare depășind 200 de pagini).

Este demn de remarcat faptul că fondatorul *„Banater Post”,* buletinul informativ al Asociației Șvabilor Banatului, a fost avocatul Peter Maurus, originar tot din Jimbolia, revista - apărută în 1956 - devenind proprietatea *Asociației Șvabe Banatene* din 1961 (Walter Tonta și Emmerich Reichrath fiind tot din Jimbolia).

Timp de șaisprezece ani, Emmerich a condus ziarul care, din 1993, apare sub numele de *„Allgemeine Deutsche Zeitung für Rumänien”* (Ziarul German General pentru România), fiind singurul cotidian în limba germană din Europa de Sud-Est.

La rândul lui, Hans Vastag a fost editorul de machetare al revistei catolice lunare *„Gerhardsbote”* (Mesagerul lui Gerhard) din Dieceza de Rottenburg-Stuttgart, iar Michael Vastag (fost colaborator la Neuer Weg) este editor foto pentru presa muzicală și populară din Germania din 1986.

Dar despre ziariștii originari din Jimbolia, se pot afla amănunte în lucrarea citată la început, prezentată la Simpozion.

Cert este, așadar, că **Jimbolia se poate bucura de o bogată tradiție editorială**, în mai puțin de șase decenii, între 1883 și 1941, fiind publicate aici 12 periodice, 9 dintre ele având titluri germane, iar 3 maghiare, dar doar *„Hatzfelder Zeitung”* a reușit să se impună ca un ziar de lungă durată.

Iată de ce un studiu monografic poate fi o provocare pentru istoricii locali sau pentru muzeografi, identificându-se deja o evidență bibliografică de aproape 1000 de titluri (doar pentru perioada 1814-1983).

Ori, și acest scurt articol poate fi un îndemn pentru o viitoare investigație, dar și pentru o vizită la Muzeul Presei *Sever Bocu* din Jimbolia.

* Profesor, Stuttgart, originar din Jimbolia

Hatzfelder Volksblatt

Unabhängiges Organ für Politik, Handel, Gewerbe, Landwirtschaft u. Lokalinteressen.

Unsere Loyalität.

Eine der wichtigsten Zeitungen des Heidestädtchens der Zwischenkriegszeit war das „Hatzfelder Volksblatt", das sich im Untertitel „Unabhängiges Organ für Politik, Handel, Gewerbe, Landwirtschaft und Lokalinteressen" betitelte. Es erschien vom 22. Juni 1924 (im Bild Titel der ersten Ausgabe) bis zum Ausbruch der Wirtschaftskrise 1932 als Wochenschrift mit Dr. Stefan Lichtfuss als Hauptschriftleiter und Johann Schmidt als verantwortlichem Schriftleiter.

Constantin FALCĂ

Profesor universitar doctor, absolvent al Facultății de Medicină Veterinară Timișoara (1972). A inițiat și condus revista *,, Jurnal de Răcășdia”*. Membru în *Asociația publiciștilor presei rurale din Banat* și în colegiul de redacție al ziarului *,,Suflet Nou”* din Comloșu Mare. A publicat cărțile *,,Medici veterinari slujitori ai muzelor”*, vol. I-IV (coautor) - premieră pe plan național și internațional, iar serialul *,,Cărășeni de neuitat”* (volumele I- XLIX) acoperă, până în prezent, peste 6700 de pagini, cu peste 3700 de medalioane. Colaborări la revistele *,,Coloana Infinitului”, ,,Tibiscum”*- Uzdin, *,,Vestea Mehadiei”*- Mehadia, *,,Arcadia”* - Anina, *,,Icoane Bănățene”* – Mehadia , *„Palia de la Orăștie”* - Orăștie, *,,Bocșa Culturală”* –Bocșa s.a. Laureat al Academiei Române în 2007 și 2013, *,,Omul anului 2004”* (conferit de Institutul Biografic American), Cetățean de onoare al comunei natale Răcășdia și al județului Caraș Severin .

JURNALIȘTI CĂRĂȘENI

Colegii noștri, jurnaliștii cărășeni s-au remarcat de-a lungul timpului și al activității lor prin profesionalism și dragoste pentru ținutul lor natal.

Dorim să-i facem cunoscuți, în acest sens, pe o parte dintre ei, mai puțin mediatizați, dar nu mai puțin importanți.

✓ **Silviu Romulus Molin** s-a născut la 27 septembrie 1886, în localitatea Măidan de lângă Oravița, desăvârșindu-și pregătirea profesională la Universitatea din Budapesta, unde a absolvit Facultatea de Drept. A studiat, în continuare, științele jurnalistice la Universitatea din Zurich și la Universitatea catolică din Lille. A urmat apoi cursurile de ziaristică la Paris, Perugia și Munchen. A colaborat la cotidianul *,,La Croix” d*in Franța și a lucrat ca ziarist acreditat la Societatea Națiunilor din Geneva. În perioada 1911-1912 a fost redactorul ziarului *,,Poporul român*”și al ziarului *,,Lupta”* din Budapesta. A colaborat la *,,Almanahul Banatului*”, al cărui redactor responsabil a fost în anul 1909. A participat la ședința pentru înființarea gazetei *,,Opinca”*, ziar care a jucat un rol major în Banatul sârbesc, în perioada marii Uniri a Românilor din 1918. Pentru meritele sale incontestabile în promovarea intereselor majore ale românilor din Banatul sârbesc, el a fost ales de compatrioți să-i reprezinte la Alba Iulia, în calitatea de delegat titular al cercului electoral Vârșeț. De asemenea a fost colaborator al revistei pedagogice școlare *,,Educatorul”,* care a apărut între anii 1909-1913 la Coștei, lângă Vârșeț, și unde a publicat o serie de articole: Școala și familia , Monografia școlilor sătești, Poziția învățătorului în armată etc. A fost fondatorul cunoscutului ziar *,,Nădejdea”* din Vârșeț, alături de Savu Butoarcă și Nicolae Roman, redactor responsabil. A mai colaborat cu diferite publicații: *„Prezentul”*- București, *,,Economia rurală”*- București, *,,Țara”*- Sibiu, *,,Știrea”*- Arad, *,,Chemarea”* – Iași, *,,Drum nou”*- Turnu-Severin, *,,Gorjanul”* – Târgu-Jiu, *,,Ramuri”* și *„Arhivele Olteniei”* – Craiova, *,,Vestul”* și *,,Curierul Banatului”*- Timișoara. Împreună cu Mihai Gropșianu a fondat *,,Foaia Oraviței”* iar în anii de după Unire a editat cotidianul *„Tribuna Banatului”* unde a publicat articole despre Școala românească în Banat, Stările dintr-un județ, Ecouri de dincolo de Cula Vârșețului etc. Silviu Romulus Molin s-a evidențiat și pe plan politic participând ca delegat al cercului electoral Vârșeț la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918. A mai fost, timp de 13 ani, deputat sinodal al Eparhiei Caransebeșului și al Congresului Național Bisericesc al Mitropoliei Ardealului și Banatului. După revenirea de la Alba Iulia a fost prigonit, urmărit și maltratat de noile organe administrative din Vârșeț, fapt care l-a decis - din dorința de a evita arestarea - să se refugieze în România. În luna martie 1919 s-a stabilit la Timișoara. A trecut la Domnul într-una din zilele anului 1957...

✓ **Paul Târbățiu** s-a născut în data de 19 iulie 1902 la Comorâște, la 20 de km de Oravița, în familia unor țărani mijlocași. A absolvit cinci clase

între anii 1909-1914. Orfan de tată, după Primul Război Mondial, s-a dedicat creșterii animalelor și muncii câmpului. Când avea ceva bani își cumpăra cărți, își tipărea lucrările sau scotea câte un ziar. Din această cauză *,,satul îi zicea nebun, fiindcă , în timp ce sătenii cumpărau pământ, el cumpăra cărți și tipărea cărți". ,,A citit mult și a dorit să-ți spună în scris ce avea pe suflet"*- mărturisește soția lui. A debutat cu articole inspirate din viața țăranilor, în paginile ziarului *„Poporul românesc"* din Șoșdea, în ianuarie 1923, ziar al confratelui său mai mare Ion Ciucurel. De atunci și până în ultimele sale clipe de viață (24 mai1965), numele său a fost prezent în multe ziare și reviste, fiind unul dintre cei mai prolifici țărani din Banat: *„Țărănimea ", ,,Junimea", ,,Curierul Național", ,,Opinia noastră"* (toate din Oravița), *,,Semenicul"* din Lugoj, *,,Vestul"* din Timișoara, *,,Îndreptarea poporului"* și *„Gazeta noastră ilustrată"* din București, *„Drum nou"* din Bocșa Montană. A publicat broșura *„Cântece și flori-populare , originale și culegeri",* imprimată la Tipografia Kalen din Oravița. Apoi i s-a tipărit volumul de poezii *,,Vântului"*. În anul 1938 a publicat cel mai consistent volum de versuri *,,Sclavii pământului"*, la Editura *Librăria românească* din Oravița. Avea în pregătire mai multe lucrări de poezie, teatru și proză. A editat, la Comorâște, revista lunară *,,Zorile Banatului"*, în jurul căreia a format un cenaclu de creație literară. A redactat *Calendarul țăranilor* pe anul 1931, tipărit la tipografia Felix Weiss din Oravița. A fost recompensat cu premii pentru activitatea sa pe tărâm literar: *,,Premiul Firu Sulea"* din partea „Cercului bănățenilor" din București și un alt premiu din partea ziarului *,,Frontul plugarilor"*. A colaborat la revista *,,Orizont"* a Filialei Asociației Scriitorilor din Timișoara, începând cu anul 1958, când s-a mutat la Timișoara. În amintirea acestui țăran luminat Căminul Cultural din Comorâște și un cenaclu literar din Bocșa îi poartă numele.

✓ **Gheorghe Chirilă,** născut la 21 septembrie 1926 în localitatea Slatina – Nera, a absolvit liceul „General Dragalina" din Oravița, fiind apreciat de profesorul de literatura Mihai Novac. Ca elev în cursul superior de liceu, a editat revistele de grafică satirică și epigrame *„Viespia"* și *„Opoziția"*. S-a înscris la două facultăți - cea de litere și cea de drept - dar în anul al doilea a fost arestat și deținut timp de 8 ani, astfel că nu a mai putut termina studiile superioare. Fiind atras de mișcarea rebusistă și de magia cuvintelor a devenit colaborator la revista *,,Rebus"*. A înființat un cerc rebusist la Anina în Banat, în anul 1959. A fost membru fondator al *Cercului rebusist București* și al *Clubului XX*. A fost membru fondator al Uniunii Epigramiștilor din România. A colaborat la *,,Urzica", ,,Orizont", ,,Săgeata epigrame"*. A fost distins cu premiul al III-lea la ediția din 1986 a trofeului *Nory Bedighian*. Rebusistul și epigramistul de talent Gheorghe Chirilă ne-a părăsit pentru totdeauna în 8 mai 2006, la București, în urma unui infarct.

ERATĂ:

În primul număr al revistei ALDINE, în cadrul articolului **Presa timișeană (1989-1990),** apare informația că săptămânalul **Agenda** a apărut la 11 februarie 1990, editat de Trustul de presă Agenda, având difuzare regională, informație care cuprinde unele inexactități.

În realitate, la 11 februarie 1990 apărea săptămânalul *Agenda*, fondat și editat de Zoltan Kovacs (trustul fiind constituit mult mai târziu).

REVIGORAREA PRESEI BISERICEȘTI BĂNĂȚENE

• Contribuția Mitropolitului Nicolae Corneanu

Pr. Ionel POPESCU*

Presa bisericească din spațiul românesc s-a dezvoltat intens pe parcursul secolului al XIX-lea și în prima jumătate a secolului al XX-lea. Publicațiile bisericești ale acestei perioade nu au fost doar instrumente de pastorație și informare religioasă, ci și piloni fundamentali ai culturii, alfabetizării și păstrării identității naționale.

Până la instaurarea deplină a regimului comunist-ateu, în perioada 1947-1950, presa bisericească a cunoscut o dinamică remarcabilă, evoluând de la modestele „foi" (ziare) eparhiale cu caracter administrativ la publicații de înaltă ținută teologică și reviste de cultură creștină, adresate atât clericilor și credincioșilor, cât și publicului larg.

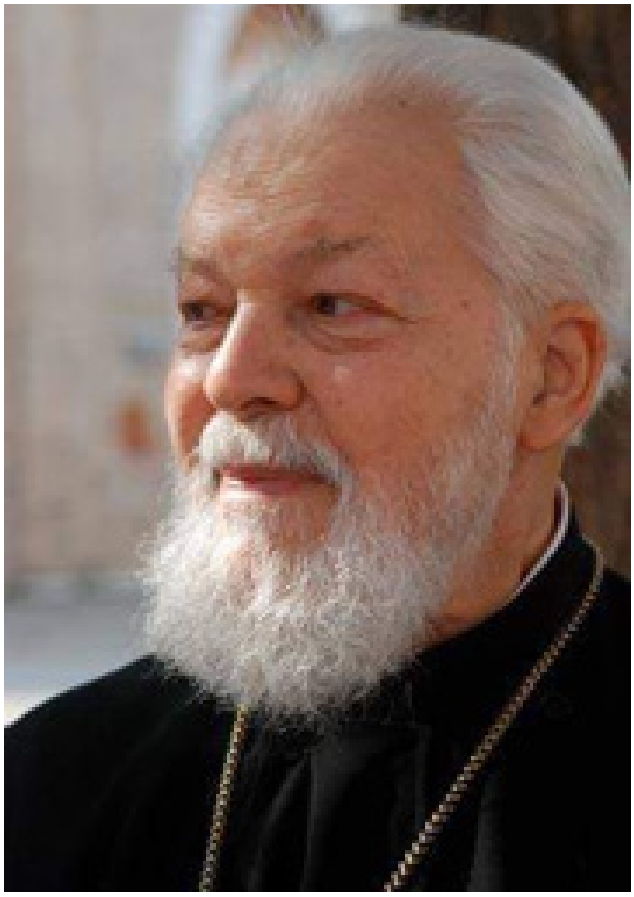
Așa au apărut cunoscutele ziare *„Telegraful român"* de la Sibiu, cea mai veche publicație cu apariție neîntreruptă din țara noastră, *„Foaia diecezană"* de la Caransebeș, *„Biserica și Școala"* de la Arad (ultimele două încetându-și, însă, apariția odată cu instaurarea regimului de tristă amintire).

După Marea Unire de la 1918, presa bisericească s-a diversificat și a ajuns să concureze tematic cu presa laică de mare tiraj.

Din păcate, regimul comunist a marcat sfârșitul presei bisericești libere, publicațiile eparhiale fiind supuse unei cenzuri drastice, nu puține fiind desființate. Cu toate aceste impedimente, în Banat au fost tipărite, până în anul 1948, *„Biserica bănățeană"*, apoi revista *„Mitropolia Banatului"* (după 1990, *"Altarul Banatului*"). De asemenea, a fost editat și *„Calendarul Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului"* (azi *Calendarul Almanah*).

La 1 aprilie 1990, a fost înființată foaia eparhială *„Învierea"* a Arhiepiscopiei Timișoarei.

Ierarhul care s-a ocupat îndeaproape de publicațiile bisericești din Banat, începând cu anul 1962, a fost **Mitropolitul Nicolae Corneanu**. Absolvent de Teologie și Litere, inclusiv limbi clasice, Mitropolitul Nicolae a coordonat, zeci de ani, publicațiile menționate, a întocmit personal planurile lor redacționale și a ținut ședințe trimestriale cu membrii comitetului de redacție, străduindu-se să coopteze preoți, profesori de Teologie, laici din

mediul academic local și național, care au publicat multe materiale în paginile revistelor noastre. Dacă nu toți răspundeau chemării sale, completa el revista cu articole scrise, de pildă, sub pseudonimul **„preot N. Sebeșan".**

De altfel, articolele scrise de-a lungul anilor le-a și adunat într-o lucrare de excepție, *Pe baricadele presei bisericești* (apărută, în două volume, la Editura Învierea, 2000, lucare care care însumează aproape 1300 de pagini).

Titlul metaforic *„pe baricade"* subliniază efortul de a deschide și menține un dialog activ între Biserică și societatea civilă, care trecea prin profunde transformări politice, sociale și democratice.

Textele programatice, eseurile, articolele de fond și editorialele publicate în cele două volume

abordează relația dintre Biserică și Stat, implicarea Bisericii în activitatea social-filantropică, dar și teme de actualitate despre viața culturală sau morală postdecembristă , chiar și teme sensibile ale vieții medicale.

Evident, articolele Mitropolitului au un pronunțat caracter academic, dar au și meritul de a rămâne accesibile publicului larg. Ele reflectă, totodată, și viziunea sa ecumenică, precum și deschiderea spre modernitate, câteva din titluri fiind edificatoare: *„Creștinismul și cultura”; „Discriminare, rasism și antisemitism”; „Noi și ecumenismul”; „Ecologia și bisericile”; „Nevoia de toleranță și de dragoste”; „Romii și Biserica”; „Pastorația deținuților”; „Pericolul denatalității”; „Biserica și intelectualii”; „Limba de lemn”; „Invazia pornografiei”; „Știți ce este clonarea?; „Din nou despre corupție” etc.*

La acestea se adaugă notele, meditațiile și reacțiile prompte ale Mitropolitului față de evenimentele cotidiene. Asemenea subiecte - analizate în rubrica *„Crâmpeie din cotidian”* a foii *Învierea* - sunt adevărate pastile de înțelepciune creștină, aplicate direct pe realitățile străzii, economiei sau culturii de tranziție.

În volumul al doilea regăsim chiar și numeroasele interviuri acordate de către mitropolit presei laice: ziare, reviste culturale, posturi de radio și televiziune. Acestea consemnează răspunsurile sale curajoase legate de ecumenism și reconciliere religioasă, dar și pozițiile originale, distincte de ale altor ierarhi pe acest subiect.

Poate de acea, volumele *Pe baricadele presei bisericești*, dar și *Credință și viață*, (*Editura Dacia*, Cluj-Napoca, 2001) și *În pas cu vremea*, (*Editura Mitropoliei Banatului*, Timișoara, 2002) au o valoare documentară de excepție, atât pentru Biserică, cât și pentru viața culturală și științifică de la noi.

Ele vorbesc de la sine despre preocupările unui ierarh cult, bine informat, atent la schimbările și frământările societății, care a încercat- și, în mare parte, a reușit - să scoată discursul religios din tiparele rigide ale vremurilor comuniste și să-l așeze pe baricadele dezbaterilor din spațiul public.

*

Publicațiile bisericești din Banat - printre cele mai numeroase și semnificative din țară - au devenit astfel, sub coordonarea sa, vectori importanți ai promovării păcii, bunei înțelegeri și toleranței între diversele comunități și confesiuni religioase din această parte de țară. Totodată, prin apreciabila opera sa jurnalistică, mitropolitul Nicolae Corneanu a contribuit la susținerea libertății de exprimare și la reformarea mentalităților societății românești, aflate în plină tranziție de la dictatură la democrație.

** Membru al Filialei „Valeriu Branițe” - Timiș a UZPR*

Trecute vieți de doamne și domnițe

„DOAMNA ȚĂRILOR ROMÂNE ÎN EVUL MEDIU ROMÂNESC” - STUDIU DE CAZ

Pr. Valentin BUGARIU*

În Evul Mediu femeia a fost văzută ambivalent, pe de o parte ca icoană a maternității, pe de alta ființă înșelătoare și ispititoare, cel mai bun ajutor al diavolului, o veșnică Evă incomplet răscumpărată de Maria, o ființă primejdioasă ce trebuie supravegheată, un rău necesar tocmai pentru existența și funcționarea familiei, pentru procreare și controlarea unui pericol major pentru omul creștin, sexualitatea[1].

Pentru a ilustra demersul nostru ne-am oprit la Doamna Despina Milița (1487 – 1554), soția lui Neagoe Basarab (1482-1521), domnul Țării Românești (1512-1521).

A fost aleasă această femeie, dincolo de capacitățile avute, datorită legăturii ei cu localitatea Birda, prin părintele Iovan Brancovici, despotul Sremului (1496-1505) și ctitorul Mănăstirii Sângeorge, de la marginea localității.

Din însemnările Despinei Milița, călugărită după moartea soțului Platonida, avem o mărturie prețioasă a fiicei despre părintele său: *„El m-a iubit mult până la sfârșitul vieții sale și, deși era mereu plecat cu treburile Curții ori la vreo bătălie, totuși, din vreme în vreme își făcea timp și pentru mine, luându-mă în drumurile pe care le făcea la rudele noastre, la mănăstiri ori la curtea regelui Vladislav de la Buda, unde mergea uneori, deoarece ca despot a căutat peste tot sprijin pentru ca țărișoara noastră să nu piară de tot sub stăpânirea turcească”*[2].

Prin această menționare „la mănăstiri” înțelegem faptul că Iovan Brancovici și-a dus fiica la ctitoriile monahale ale sale, între aceste se numără și Mănăstirea Partoș și Sfântul Gheorghe din Birda, județul Timiș. În stadiul actual al documentării este doar o ipoteză - că o Sfântă a Bisericii noastre, Sfânta Cuvioasă Platonida a pășit în locul în care trăim noi astăzi.

Mănăstirea Sângeorge a fost ctitorită de despotul Iovan Brancovici. Acest lucru ni-l demonstrează o pisanie de piatră din 1487, care vorbește despre acest ctitor. Lăcașul de cult și de învățătură - pentru că aici a fost și o școală de slavonie - a avut continuitate de-a lungul timpului. Defterele turcești menționează mănăstirea în anii 1569-1579, un veac mai târziu este pomenit egumenul Leontie care viețuia aici, în 1623. Arsă de turci la retragerea lor din Banat, în 1716, Mănăstirea a fost refăcută în veacul al XVIII-lea (se cunoaște chiar o listă a egumenilor între anii 1613-1891).

În veacul al XVIII-lea (1764-1794) și în cel următor biserica mănăstirii a fost transformată. Ea se prezintă ca o biserică sală, cu o absidă semicirculară amplă, ușor decroșată. Nava este compartimentată în două travee[3] inegale, de către grupuri de pilaștri și un pronaos. Fiecare travee are o altă formă de boltă; prima cu o turlă pe calotă, pornită din forme *a vela*, pronaosul cu bolți turtite, scunde, peste care se ridică turnul clopotniță. A fost înzestrată cu pictură în același timp cu transformarea bisericii. Iconostasul a fost parțial pictat în 1748 de pictorul Pavel Teodorovici, cu întregiri ale altor pictori în secolul următor. Alte icoane sunt realizate de Nedelcu Popovici (1759) și pictori din familia Giurgiev[4].

Cucerirea de către turci a țărilor sârbești a declanșat migrații ale populației spre Câmpia Panonică. Ele au cuprins și aristocrația. Membri ai dinastiilor Mrnjavcevici, Lazarevici și Brancovici, la chemarea regilor unguri, au trecut în ținuturile panonice pentru a întări apărarea Regatului Ungariei. Aici, regii maghiari le-au dăruit posesiuni întinse pe care s-a stabilit populația sârbă refugiată[5].

[1] Jacques Le Goff (coord.), *Omul medieval,* trad. Ingrid Ilinca și Dragoș Cojocaru, Editura Polirom, Iași, 1999, p. 6.

[2] *Măria Sa, Neagoe Basarab. Însemnările monahiei Platonida. Doamna Despina a Țării Românești,* ediție alcătuită și îngrijită la Mănăstirea Diaconești, Editura Bonifaciu, Bacău, 2012, p. 17 (Se va prescurta în continuare *Însemnările monahiei Platonida*...).

[3] Porțiune dintr-o construcție (edificiu, pod, viaduct etc.) care cuprinde două puncte de reazem (stâlpi, coloane, grinzi, pile etc.) și deschiderea dintre ele.

[4] Adrian Andrei Rusu (coord.), *Dicționarul mănăstirilor din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș,* Editura Presa Universitară, Cluj-Napoca, 2000, p. 168-169.

[5] Ljubivoje Cerović, *Sârbii din România. Din Evul Mediu timpuriu până în zilele noastre,* trad. Ivo Muncian, Uniunea Sârbilor din România, Timișoara, 2005, p. 8.

Serbia a devenit, pe de o parte, purtătoare a titlului imperial de Imperiu al sârbilor și grecilor începând cu 1346, pe de altă parte, singurul stat ortodox organizat pe o structură feudală similară statelor occidentale, ceea ce a înlesnit apropierea de Ungaria.

Putem crede că aristocrația medievală a încercat să își salveze situația printr-o reîntoarcere la Bizanț. Așa cum prima revoluție cruciată din istoria Occidentului a fost declanșată de apele Bizanțului, care a dus la cruciadă, ceea ce a determinat și prima sacralizare a nobilimii, pe modelul eroului luptător în lupta sfântă pentru cruce,. Dar care are la bază redescoperirea intactă în Bizanț a ideii apărătorului militar al credinței, ilustrat de cultul Sfinților militari, de abia atunci preluat din Bizanț, prin contagiune în momentul trecerii cavalerilor prin imperiu[6].

Ortodoxia este stâlpul de rezistență al popoarelor din Răsăritul Europei. Cel mai spectaculos fenomen – ne spune un cercetător al problemei – al regândirii istorice a ortodoxiei îl constituie ideea canonizării regilor. Serbia a fost singurul stat balcanic ce s-a ferit de tendințele uniatiste și care a avut o coerență a poziției teologice și politice ortodoxe față de catolicism[7].

Încoronarea regilor de Paști a fost preluată de la împăratul bizantin Iustinian cel Mare (527-565) de Ștefan Nemanja, urmat de Neagoe Basarab și Ștefan cel Mare.

Bătălia de la Kosovo Polje (1389) - între sârbi și otomani - este icoana martirajului creștin. Se întrevăd paralele între moartea regelui și cea a lui Hristos. S-a creat cu această ocazie vidovanul dinastic, al regilor care se jertfesc pentru binele poporului.

Viața Sfinților Lazăr și Milița ne dă o informație prețioasă cu acest prilej al bătăliei pentru libertate și Independență: înainte de luptă, Sfântul Lazăr a participat - împreună cu toți soldații săi - la dumnezeiasca Liturghie, ca să poată primi Sfânta Împărtășanie. Patriarhul Danilo al III-lea, un contemporan al sfântului, a descris cuvintele Sfântului Lazăr către soldații săi după cum urmează: ,,Atunci principele a zis cu o voce blândă și liniștită tuturor celor prezenți la dumnezeiasca Liturghie: *<<Dacă urmează să experimentăm o lovitură de sabie, sau o rană, sau mii de morți, vom suferi această dulceață pentru Hristos și pentru dreapta credință ortodoxă a patriei noastre... Fie să fim numiți ostași ai lui Hristos, pătimitori pentru credință, astfel încât numele noastre să poată fi înscrise în Cartea Vieții!>>*. La final, ei au cântat împreună vestita spusă a Sfântului Sava: *<<Renunță la toate pentru Hristos, însă nu renunța pentru nimic în lume la Hristos>>*[8].

Urmașii Țarului Lazăr au continuat ideea de libertate, independență și ortodoxie a poporului sârb. Trebuie menționat faptul că Iovan Brancovici a fost un conducător puternic, care a reușit să ridice prestigiul luptei antiotomane, realizând câteva campanii până la moartea sa, când fiicele sale, au fost preluate în grijă de fratele său Gheorghe, călugărit și ierarh sub numele de Maxim[9].

Țara Românească a simțit presiunea, fiind mereu amenințată cu transformarea într-un pașalâc. Atât în Răsărit, unde turcii luaseră Chilia și Cetatea Albă (1484), transformând Marea Neagră într-un ,,lac turcesc", cât și în victoriile din Apus, prin dezastrul de la Mohàcs (1926), primul asediu al Vienei (1529), transformarea Budei în pașalâc (1541), care au pus presiune atât pe țară, cât și pe domnitorii ei. Acesta a mai fost potolită de plătirea haraciului către Înalta Poartă. În această perioadă au domnit Vlad Călugărul, Radu cel Mare și Neagoe Basarab (1512-1521), toate aceste domnii fiind model al echilibrului[10].

Viitorul domn s-a născut pe domeniile boierilor Craiovești, a învățat carte la Mănăstirea Bistrița și a fost la început jupan și postelnic. S-a căsătorit cu Despina Milița Brancovici și a avut șapte copii: Theodosie, Ion, Milița, Petru, Anghelina, Stana și Ruxandra. Unchiul Doamnei, Maxim, fratele tatălui Iovan a devenit mitropolitul Țării Românești (1505-1508).

Neagoe a fost implicat și a sprijinit tipărirea primelor trei cărți din istoria țării: *Liturghier* (1508), *Octoih* (1510) și *Tetraevanghel* (1512).

Pe întreaga sa viață până la călugărie, Milița si-a păstrat descendența de Despină, ca urmașă

[6] Ștefan Stareț, *Despotatul Sârb de Srem, conexiuni genealogice și influențe sârbești în spațiul românesc între secolele XIV-XVI,* Editura Lux Libris, Brașov, 2017, p. 33 (Se va prescurta în continuare *Despotatul Sârb de Srem...*).

[7] Ștefan Stareț, *Despotatul Sârb de Screm...,* p. 41; 43.

[8] David și Mary Ford, *Viețile sfinților căsătoriți,* trad. Constantin Făgețean și Florin Caragiu, Editura Sophia, București, 2023, p. 332.

[9] Ștefan Stareț, *Despotatul Sârb de Serem...,* p. 215.

[10] Radu-Ștefan Ciobanu, *Neagoe Basarab (1512-1521),* Editura Militară, București, 1986, p. 25.

a despoților de Srem. Ea a fost prima din cele cinci fete ale lui Iovan Brancovici. Mama Miliței a fost Donca, așa cum reiese din însemnarea pe un epitrahil dăruit Marii Lavre de la Athos. După moartea soțului, s-a închinoviat la schitul Ostrov, ctitoria lui Neagoe Basarab din ultimii ani ai vieții.

Cele mai consistente date despre viața Sfintei Cuvioase Platonida le avem din *Însemnările* sale făcute pe parcursul unui an bisericesc din 15 septembrie 1551 și până în 9 septembrie 1552. Așadar, aceste rânduri, un succint jurnal a fost scris la treizeci de ani de la moartea voievodului, după trecerea în veșnicie a celor șapte copii, la 64 de ani ai fostei doamne.

Însemnările vorbesc despre nașterea și copilăria monahiei, lupta de la Kosovo, orfană la 12 ani de tată, încredințarea copilei icoanei Născătoarei de Dumnezeu de către bunica Anghelina, logodna și nunta cu Neagoe Basarab, locuirea la Craiova și Târgoviște, nașterea copiilor, alegerea de domn al lui Neagoe și împărtășirea cu Sf. Taine și ungerea cu Sfântul Mir al viitorului domn, zidirea Mănăstirii Argeșului și sfințirea ei, așezarea moaștelor Sfântului Ierarh Nifon al Constantinopolului, daniile domnești către Muntele Athos, Ierusalim și Cruședol, boala și moartea copiilor și a soțului.

Despre naștere și familie, Sf. Platonida a notat: *„Primele mele amintiri sunt din anii copilăriei, din Țara sârbească, în care am văzut lumina zilei și am primit harul Sfântului Botez. Tatăl meu a fost despotul Iovan Brancovici, domnitorul de atunci al sârbilor. Am fost crescută la Curtea din Srem de dascăli iscusiți în toate științele, dar mai ales în cunoașterea credinței pravoslavnice și a învățăturilor Scripturii. Copilăria mea la Curtea sârbească a fost însoțită de umbrele despoților ale căror vieți ne erau povestite înainte de a adormi. Eram legănați de șoaptele cântărilor ce lăudau vitejia și evlavia țarului Lazăr, căci înfrângerea de la Kosovo a fost cântată de sârbi mai mult decât orice biruință. Și ni se insufla în chip tainic că fiecare fiu ce se năștea într-o familie de sârbi are o singură moștenire de la înaintași. Datoria de a fi urmaș al pătimirii țarului Lazăr”*[11].

Rămas orfană de tată la doar doisprezece ani, Despina Milița a fost pusă sub ocrotirea Maicii Domnului de către bunica Anghelina: *„Aveam câțiva anișori când bunica mea, despota Anghelina. m-a dus înaintea icoanei Născătoarei de Dumnezeu și mi-a zis: Iată Milița, ea este maica ta, care te va ocroti toată viața! Când nu va fi nimeni să te ajute, când nu va fi nimic să te poată alina, singură Maica Domnului nu te va părăsi! Și așa a fost, cu adevărat”*[12].

La un banchet al regelui Vladislav la Buda l-a întâlnit pe viitorul domnitor Neagoe și căruia i-a dăruit chipul ocrotitorului ei: *„...aș vrea să vă fac un dar din partea țarului Iovan Brancovici. Este un medalion cu chipul Maicii Domnului, maica celor pătimesc, ocrotitoarea creștinilor...Și i-am întins medalionul pe care-l purtam la gât. El m-a privit cu dragoste și uimire, spunând că nu este vrednic de un asemenea dar...”*[13].

Este redat momentul încoronării tânărului domn, după tipicul ortodox, în cadrul Sfintei Liturghii: *„La sfârșitul rugăciunii de încoronare, Patriarhul l-a uns pe domn cu Sfântul Mir pe frunte, pe ochi, pe buze, pe urechi, pe piept și pe brațe. Iar eu, nevrednica, am fost mirunsă pe frunte, după rânduială. Apoi ne-am împărtășit cu Trupul și Sângele Mântuitorului Hristos: domnul Neagoe în sfântul altar, cu clericii, iar eu înaintea ușilor împărătești”*[14].

Neagoe Basarab a trecut la cele veșnice pe 15 septembrie 1521 fiind înmormântat la ctitoria sa de la Curtea de Argeș.

Sf. Cuvioasă Maică Platonida a fost descendenta familiei bizantine Cantacuzino și nepoata sfinților Ștefan Brancovici, Anghelina și Maxim Brancovici.

Un aspect deosebit l-a reprezentat cultura și diplomația acestei Doamne arătată în diverse prilejuri. A avut și un sigiliu inelar. De la ea s-au păstrat patru scrisori.

Monahia Platonida a trecut la cele veșnice la 30 martie 1554 la Sibiu. Osemintele au fost aduse de mitropolitul Anania al Țării Românești și așezate în biserica Mănăstirii Curtea de Argeș, de unde au fost mutate în afara bisericii cu prilejul restaurării bisericii în 1875 – 1880. În anul 2025 Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a trecut-o în rândul sfinților cu zi de pomenire pe 26 septembrie.

** Membru al Filialei „Valeriu Braniște” - Timiș a UZPR*

[11] *Însemnările monahiei Platonida...*, p. 12; 13-14.

[12] *Însemnările...*, p. 16.

[13] *Ibidem*, p. 20.

[14] *Ibid.*, p. 150-151.

CRONICĂ TRIMESTRIALĂ A ACTIVITĂȚILOR U.Z.P.R., FILIALA „VALERIU BRANIȘTE” - TIMIȘ

Ca în fiecare număr al revistei ALDINE, vă prezentăm în continuare, spre informareo scurtă cronică a activităților derulate în perioada premergătoare apariției. De această dată, sunt prezentate principalele acțiuni organizate și desfășurate în trimestrele II și III ale anului 2026.

TRIMESTRUL II/2026

✓ **Luna aprilie** a început, pentru membrii filialei *„Valeriu Branişte”* Timiș a UZPR, cu o activitate având o temă de impact, mai ales pentru intelectuali. Astfel, **în 6 aprilie**, la sediul UZPR din Bastion Theresia, doamna *Constanța Sylvia HÂRCEAGĂ* a susținut expunerea cu titlul *„Războiul împotriva cărților”*. Moderatorul, prof. univ. Dumitru MNERIE, după prezentarea câtorva remarci, a provocat audiența la interesante intervenții.

✓ Miercuri, **8 aprilie**, începând cu ora 10, la sediul UZPR, *Bastion Theresia*, jurnaliștii, integrați în grupul *Cenaclul literar „Seniorii”*, au marcat *ZIUA MONDIALĂ A CĂRȚII ȘI A DREPTULUI DE AUTOR*. După prezentarea de către doamna *Constanța Sylvia HÂRCEAGĂ* a comunicării *„Cărțile și informațiile lor periculoase”*, atmosfera a fost animată de discuțiile purtate, legate de temă, dar și de prezentarea unor creații literare proprii ale participanților.

✓ Marcându-se împlinirea a 120 de ani de la primul zbor cu *un obiect mai greu decât aerul*, în ziua de **20 aprilie**, la sediul UZPR - Bastion, colegul de filială UZPR, *Prof.dr. Dumitru TOMONI*, a prezentat expunerea: „*Traian Vuia (1872-1950).Contribuții și rectificări privind biografia unui mare savant și patriot român*”. Prin moderarea președintelui filialei, conf. univ. *Ioan DAVID*, au urmat o serie de intervenții din partea participanților, care au susținut personalitatea lui Traian Vuia, aducându-se și unele detalii legate de viața și activitatea globală a pionierului aviației mondiale.

✓ Luni, **27 aprilie**, în baza parteneriatului cu Muzeul Satului Bănățean, în incinta acestuia, doamna etnolog *dr. Mara MÂNDROANE* (membră UZPR), a susținut expunerea *„Fenomenul Condeierilor plugari – presa rurală. Închideri sau deschideri?”* În prezentare s-a evidențiat necesitatea multiplicării interesului, nu doar în analiza valorilor culturale din trecut, ci interesul să fie mai clar îndreptat către *conservarea* acestor valori, astfel încât să fie îmbogățit continuu patrimoniul cultural, pentru a rămâne un izvor nesecat de inspirație pentru generațiile care vin. La discuții, pe lângă jurnaliștii prezenți, mai mulți membrii ai Asociației condeierilor bănățeni și-au prezentat - într-un mini-spectacol - unele creații literare și muzicale. În calitate de moderator, *prof. univ. Dumitru Mnerie*, a adus în discuție pregătirea, în colaborare cu UZPR filiala „Valeriu Branişte” Timiș, a celei de-a XX-a ediție a *Festivalului condeierilor plugari din Banat*, programată pentru luna septembrie.

✓ **Luna mai** a fost o lună bogată în evenimente, mai ales referitoare la jurnalism. În ziua de **4 mai**, la sediul UZPR, doamna *conf. univ. dr. Lia Lucia EPURE*, directoarea cotidianului Ziua de Vest, a prezentat - în ciclul de acțiuni *„File din istoria presei”* - comunicarea *„Libertatea de exprimare, norme și paradoxuri”*. Auditoriul a asistat la o interesantă expunere, bogată în date istorice și exemplificări elocvente, pentru a cunoaște cât mai corect evoluția reglementărilor privind libertatea de exprimare, dar și de înțelegere a stării și evoluției *mass-media,* până în zilele noastre. Cu recunoscuta-i competență profesională, doamna *Lia Lucia EPURE* a făcut o analiză critică, reliefând rolul fundamental al unei informări corecte și libere, pilon esențial al oricărei societăți democratice, mai ales în contexte de criză. În completarea bogatei expuneri, în spirit nu doar de colegialitate, a intervenit doamna *conf.univ.dr. Mariana CERNICOVA-BUCĂ*, care a adus importante precizări cu privire la schimbările apărute în formele de comunicare practicate în societatea contemporană, presa profesionistă fiind concurată într-un mod incorect și abuziv de unele rețele de socializare. Moderatorii dezbaterii, *conf. univ. CS II, dr. Ioan DAVID* - președinte al filialei noastre, respectiv ziaristul de carieră, *lect.univ.dr. Gheorghe CRIȘAN*, au asigurat un caracter deschis discuțiilor, legând propriile opinii de ale celorlalți vorbitori. Veteranul filialei, profesorul *Ion MEDOIA*, a făcut o comparație a modului în care se făcea „presă” în cele două regimuri. În aceeași zi, s-a dat un

prim semnal privind editarea numărului inaugural al revistei **ALDINE**, periodic al UZPR - Filiala *„Valeriu Branişte”* Timiş. Redactorul-şef, *Gheorghe CRIŞAN,* şi secretarul de redacţie, *Dumitru MNERIE*, au realizat o scurtă prezentare. Moderatorul evenimentului, *conf. univ. dr. Ioan DAVID*, a adus câteva precizări legate

de oficializarea revistei în baza de date a Bibliotecii Naţionale, editare şi tipărire.

✓ În **11 mai**, a participat ca invitat domnul ing. *Ioan CIAMA*, din partea *Asociaţiei patriotice şi culturale „Avram Iancu”,* care a susţinut expunerea *„Octavian Goga. Trecut şi prezent”*. În continuare, prof.univ. *Dumitru MNERIE* a realizat o prezentare succintă referitoare la semnificaţiile istorice ale zilelor de 8, 9 şi 10 mai. Ambele prezentări au sensibilizat auditoriul, moderatoarea *Constanţa Sylvia HÂRCEAGĂ* reuşind cu succes să gestioneze intervenţiile din sală.

✓ Menţinând buna colaborare dintre filiala noastră şi Cenaclul literar „Seniorii”, în ziua de **13 mai**, la sediul Filialei a avut loc o întâlnire dedicată creaţiilor literare şi jurnalistice ale *prof. Gheorghe SINESCU*. În principal au fost prezentate două dintre ultimele apariţii publicistice. Despre volumul de poezie *„Pelerin prin viaţă”*, a vorbit doamna *Constanţa Sylvia HÂRCEAGĂ*, iar despre volumul de proză *„Eseuri din peniţa sufletului”* şi-a prezentat recenzia *prof. Dumitru RADA*. Evenimentul s-a încheiat cu prezentarea şi a altor creaţii proprii din rândul participanţilor.

✓ Luni, **18 mai,** mai mulţi membrii ai filialei au audiat expunerea *„Asemănări şi deosebiri între lobby, advocacy şi jurnalism”*, susţinută de colegul *Mircea MITRUŢIU*, lector univ. dr., expert în advocacy şi comunicare. În calitate de moderator al activităţii, *conf. univ. dr. Ioan DAVID*, a contribuit la dezvoltarea subiectului şi antrenarea la discuţii aferente. Expunerea a stârnit un mare interes audienţei, mai ales prin modul interactiv în care a fost realizată. Au fost explicaţi succint termenii: *Advocacy* - ca o pledoarie retorică şi argumentată pentru susţinerea unei cauze comune, respectiv *Lobby*-ul**,** o activitate de influenţare etică, persuasivă şi transparentă a deciziilor, politicilor şi legislaţiei, în folosul *grupurilor legitime de interese*. Desigur că, au apărut diferenţe de opinie privind legitimitatea unor grupuri beneficiare a unor asemenea servicii plătite. Interesantă a fost situarea jurnalistului în unele mecanisme relaţionale, susţinute prin *advocacy* şi *lobby*.

✓ În **25 mai,** tot la sediul UZPR, doamna *Constanţa Sylvia HÂRCEAGĂ* a susţinut expunerea *„Un jurnalist pe nedrept uitat. Cassian Munteanu*

(1892-1921". Moderatorul evenimentului, *prof. univ. Dumitru MNERIE*, a apreciat calitatea materialului expus, bogăția detaliilor, provocând auditoriu la dezbateri privind unele aspecte din istoria jurnalismului românesc. S-a adus, astfel, un binemeritat omagiu celui care și-a dedicat scurta-i viață scrierii, luând atitudine față de nedreptăți, un jurnalist, publicist și patriot bănățean, recunoscut pentru activitatea sa din perioada Primului Război Mondial, un susținător al idealului Marii Uniri. A activat atât în Banat, cât și în București și Craiova, remarcându-se prin articole cu caracter național și patriotic.

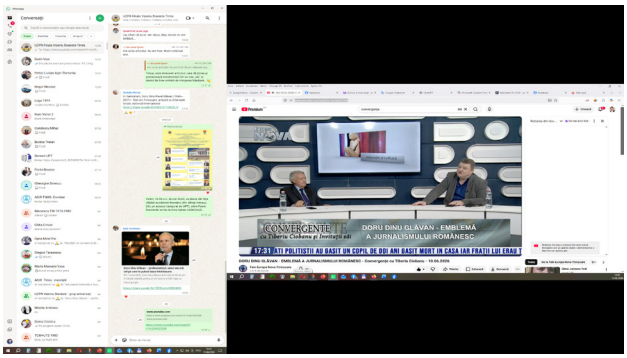
✓ În **28 mai**, o parte dintre membrii filialei noastre au acordat un sprijin în organizarea la Timișoara a *Zilei veteranilor de război*, instituită în onoarea tuturor militarilor români care au luptat și și-au dat viața, pe timpul celor două conflagrații mondiale, pentru apărarea independenței, suveranității și integrității teritoriale a României. Doamna *Constanța Sylvia HÂRCEAGĂ* a fost moderatoarea simpozionului organizat, iar *prof. univ.dr. Dumitru MNERIE* a prezentat mesajul din partea UZPR, filiala „Valeriu Branițe" Timiș.

✓ Prima acțiune **din luna iunie** a fost una mai specială, emoționantă pentru toți membrii filialei UZPR „Valeriu Branițe" Timiș. Sâmbătă, **6 iunie**, a avut loc o slujbă de pomenire, urmată de un simpozion: *„In memoriam. Doru Dinu GLĂVAN, președintele UZPR - 80 de ani de la naștere, 5 ani de la moarte"*. Acțiunea s-a desfășurat în trei momente distincte: la *Cimitirul din Calea Șagului*, *Biserica Ortodoxă din Iozefin* și în *Sala de festivități „Preot Ioan Imbroane" a parohiei*. În prima parte a Simpozionului, *prof. univ. dr. Dumitru MNERIE* a făcut o trecere în revistă a vieții și activității regretatului jurnalist bănățean Doru Dinu Glăvan. Moderator al întregului eveniment, *conf. univ. dr. Ioan DAVID*, președintele filialei noastre a UZPR, a prezentat interesante amintiri, din perioada de colaborare. În cadrul simpozionului a fost evocată personalitatea jurnalistului, reporterului, redactorului și comentatorului sportiv *Doru Dinu Pavel GLĂVAN*. Despre viața și ostenelile sale jurnalistice au vorbit și *preotul dr. Ionel Popescu* și preotul *Petru Berbentea*, unul dintre invitații participanți din UZPR - Caraș-Severin. Cei prezenți au avut posibilitatea de a urmări și filmul documentar despre cel comemorat, realizat de regizorul *Victor POPA*.

În același timp, s-a realizat și o ediție specială din ciclul de emisiuni *Convergențe cu Tiberiu Ciobanu și invitații săi* (la TV- *Europa NOVA*), dedicată omagierii lui *Doru Dinu GLĂVAN*, și cu participarea, ca invitat, a domnului *conf. univ. CS II, dr. Ioan DAVID*.

✓ Miercuri, **10 iunie**, la sediul UZPR, Bastion s-au reunit din nou membrii ai filialei cu Cenaclul literar „Seniorii", organizându-se o interesantă întâlnire. Cu acest prilej, doamna *Constanța Sylvia HÂRCEAGĂ* a susținut expunerea cu tema *„Mihai Eminescu, jurnalistul"*.

✓ La câteva zile, în **15 iunie**, chiar în ziua comemorării genialului poet, doamna *Constanța Sylvia HÂRCEAGĂ*, a prezentat un referat

intitulat *„Gazetarul Mihai Eminescu - apostol al neamului”*. A II-a jumătate a acestei întâlniri a fost dedicată colegului *Dumitru GÂRLEA*. Au prezentat recenzii la volumul acestuia - intitulat *„Iertarea ta cu gust primejdios” - prof. Gheorghe CIULPAN* și *doamna HÂRGEAGĂ*. Au urmat un șir de discuții și comentarii moderate de *prof. univ. dr. Dumitru Mnerie.*

✓ Vineri **19 iunie,** în incinta *Casei de Educație Națională „Mocioni de Foeni”* (Castelul „*Mocioni de Foeni*”), din județul Timiș, filiala „Valeriu Branițe” – Timiș, a UZPR, s-a alăturat inițiativei Filialei Timișoara a Academiei Române, în organizarea ***Simpozionului omagial*** prilejuit de împlinirea a *160 de ani de la înființarea Academiei Române și a 75 de ani de la întemeierea filialei timișorene*, cu tema „*Iluștrii bănățeni fondatori ai Academiei Române: Andrei Mocioni și Vincențiu Babeș*”. S-au susținut, în principal două comunicări: *„Vincențiu Babeș, personalitate ilustră a Banatului”* (de prof.em.univ.dr.ing. *Sabin IONEL*), respectiv *„Andrei Mocioni, unul dintre fondatorii Academiei Române”* (de Academician *Ioan PĂUN OTIMAN*). Moderator și principala gazdă a fost conf. univ. dr. Ioan DAVID. La organizarea evenimentului s-au asociat și Consiliul Județean Timiș, Universitatea Politehnica Timișoara, Primăria și Consiliul Local al comunei Foeni și Asociația „My Banat”. Interesul pentru participare a fost foarte mare, sala de festivități a conacului devenind neîncăpătoare. De remarcat, prezența în sală a Rectorului UPT, conf.univ.dr. *Florin DRĂGAN*, a părintelui Vicar eparhial *Timotei ANIȘORAC,* a acad. *Ion BOLDEA,* a prof.univ. M.C. al A.R., dr. *Liviu MARȘAVINA*, a altor cadre didactice, cercetători, oameni de cultură, scriitori și artiști, personalități ale administrației locale și județene, tineri - elevi și studenți. În debutul evenimentului, au fost adresate mesaje de întâmpinare de către academicianul *Mircea DUMITRU*, vicepreședinte al Academiei Române, precum și de către academicianul *Dan DUBINĂ*, președintele Filialei Timișoara a Academiei Române. Calitatea de moderator a fost asigurată de *conf. univ. CS II, dr. Ioan DAVID*, coordonatorul Bibliotecii Academiei Române – Filiala Timișoara și Președinte al filialei UZPR „Valeriu Branițe” Timiș. Cu viu interes a fost urmărită și proiecția filmului documentar *„Fondatorii”*, realizat de publicistul și cineastul *Victor POPA* (membru UZPR).

✓ Luni, **22 iunie**, la sediul UZPR din clădirea Bastionului, *lector univ.dr. Gheorghe CRIȘAN*, a susținut expunerea *„Relația administrației locale și comunicarea cu presa”*. Moderator a fost *conf. univ. dr. Ioan David*. Colegul nostru *Gheorghe CRIȘAN* a adus în atenție o serie de forme și reguli care s-au încetățenit în această relație de cooperare, menite să asigure imaginea și transparența activității instituțiilor publice față de cetățeni.

Inserând mai multe exemplificări din experiența proprie, s-au făcut referiri la uzanța comunicatelor de presă, a conferințelor de presă și a comunicării ritmice și corecte. Doamna *conf.univ.dr. Mariana CERNICOVA-BUCĂ*, cunoscută pentru multele realizări și competențe acumulate, a făcut referire la conținutul și modul în care se respectă în prezent Legea nr. 544/2001, principalul act normativ care reglementează relația administrației publice cu presa.

✓ Luni **29 iunie**, membrii UZPR ai Filialei l-au avut ca invitat pe *pr.dr. Daniel ALIC*, cercetător științific al Academiei Române, doctor în Istorie și Teologie, lector universitar la Universitatea „Eftimie Murgu" Reșița, cercetător științific în cadrul Institutului de cercetări socio-umane „Titu Maiorescu" al Academiei Române, Filiala Timișoara, departamentul de Istorie și Arheologie - domeniul Istoriei ecleziastice a Banatului. Domnia sa a susținut o interesată expunere cu tema *„Presa bisericească din Banat. Istoric și evoluție",* bogată în detalii mai puțin cunoscute, rod al unor cercetări documentare minuțioase și a unei exemplare capacități de interpretare a datelor, în contextul realităților istorice ale vremurilor trecute. S-a aflat faptul că - din nevoia de răspândire a informațiilor bisericești și cultural-naționale - au apărut mai multe tipografii, prima fiind la Arad, în anul 1879, când s-a editat și prima publicație bisericească *„Lumina"*, cu apariții bisăptămânale în perioada 13.08.1872-11.07.1975. Din 1877, Episcopia Aradului a editat revista *„Biserica și Școala"*, cu apariții neîntrerupte până în 1948. În Banatul istoric, publicația Episcopiei Caransebeșului a devenit *„Foaia Diecesană"*, cu tipărirea primului număr în 5/17 ianuarie 1886, în propria tipografie, înființată în 2/14 decembrie 1885.

Trimestrul III/2026

Deși lunile iulie și august reprezintă , de regulă, o perioadă de vacanță, membrii UZPR din filiala noastră s-au implicat, singular sau în colaborare, în organizarea unor acțiuni de amploare și/sau au participat activ la mai multe evenimente.

✓ Astfel, s-a acordat un sprijin și s-a participat la activități din cadrul *Scolii de vară internaționale*, numită generic „*Heritage without borders*" („Patrimoniu fără frontiere"), un proiect de cooperare academică internațională dedicat patrimoniului cultural, prin cercetare interdisciplinară. Activitățile s-au desfășurată în perioada **20-31 iulie 2026**, fiind coordonate de *Universitatea de Științele Vieții „Regele Mihai I" din Timișoara* (USVT), alături de *Fundația Regală pentru patrimoniu și dezvoltare*, respectiv *Muzeul civilizației dacice și romane Deva*.

✓ Membrii filialei au fost mereu prezenți în cele peste 130 de acțiuni inițiate în Timișoara, cu ocazia *Zilei Timișoarei.* Evenimentele din programul celebrării *„Zilei Timișoarei"*, derulate pe perioada **31 iulie – 3 august**, au avut ca mesaj generic: „*Un oraș. O mie de feluri de a-l trăi. Diversitate*". În numele filialei noastre, *prof. univ. dr. Dumitru MNERIE*, a fostul unul dintre colaboratori implicați în organizarea în parte, la Timișoara, a celei de-a VI-a ediții a „*Turneului Național de Educație Istorică*", asigurat prin creațiile cinematografice realizate de *Chainsaw Europe.* Pe afișul turneului au fost menționate titlurile a trei filme: *„Maria, Inima României", „Regele Mihai: Drumul spre casă"* și *„Tovarășu': facerea, gloria și desfacerea unui dictator".* Fiecare documentar a fost bogat în imagini inedite, date și declarații folosite ca argumente de netăgăduit pentru convingerea veridicității informațiilor transmise, constituind importante și atractive lecții de istorie.

✓ Ca în fiecare an, la **31 august**, România sărbătorește *Ziua Limbii Române*, o zi dedicată unuia dintre cele mai importante elemente ale

identității noastre culturale. Jurnaliștii din cadrul filialei UZPR *„Valeriu Branişte”* Timiș au dovedit și de această dată că înțeleg presa ca pe un apostolat și, apărând limba română, ei apără însăși memoria colectivă, demnitatea și continuitatea noastră în istoria României, reprezentând pentru comunitatea culturală și jurnalistică din Banat mai mult decât o reverență calendaristică, fiind un act de rezistență spirituală și de afirmare a identității naționale *(evenimentul este reflectat, pe larg, într-un articol al acestui număr).*

✓ Mulți membri UZPR ai filialei au activat în organizarea și desfășurarea, în ziua de **11 septembrie,** a Festivalului concurs internațional de creație literar-artistică și educativ-științifică de inspirație religioasă *„Lumină lină – in memoriam Aurel Turcuș”*, ajuns la ediția a XXIII-a, fiind onorați și cu Diplome de Excelență. Ca de obicei, evenimentul s-a desfășurat la Biserica Parohiei Ortodoxe Române Timișoara din cartierul Dacia, fiind moderat de conf. univ. dr. *Tiberiu CIOBANU* (unul din membrii Filialei), responsabil de proiect.

✓ În zilele de **12-13 septembrie**, filiala noastră a fost partenerul Primăriei din Remetea Mare în organizarea celei de-a XX-a ediție a *Festivalului condeierilor plugari din Banat* - o sărbătoare a cântecului, a poeziei și a jocului strămoșesc. Manifestarea a fost oficiată de gazdele primitoare și de colaboratorii care au făcut posibilă această întâlnire de suflet, oameni care cred cu tărie că tradiția și folclorul autentic se păstrează în inima comunității. În prima zi a Festivalului au fost momente în care s-au împletit armonios, cântecul tradițional propriu-zis - de la doina de dor și jale, la cântecul vesel de joc, purtat de soliști autentici, păstrători ai graiului din străbuni, dar și poezia - creația poeților locali, rostită cu suflet, pentru că acolo unde e cântec, e și cuvânt ales. Entuziasmul a fost dat de dansul popular, desfășurat cu succes pe scenă de reprezentanții a trei generații: copii, tineri si adulți îmbrăcați în straie de sărbătoare, care au demonstrat energia și bucuria satului românesc. Sărbătoarea a continuat și duminică, la Biserica din localitate, cu momente de profundă încărcătură spirituală, oferite de sfânta slujbă bisericească. Acolo, participanții la festival au înalțat pricesne, cântări sfinte care vin să mângâie sufletul și să unească cerul cu pământul. În final, coordonatoarea principală a evenimentului, doamna etnolog *dr. Mara MÂNDROANE* (membru al Filialei), avându-l alături pe omul de televiziune *Dan LIUȚ*, din Bocșa, au coordonat o adevărată șezătoare a condeierilor plugari prezenți. Au fost acordate diplomele și aprecieri din partea organizatorilor. Dintre interpretări, s-au remarcat cunoscuta solistă de muzică populară din zona de sud a Banatului, *Maria GARAȘ,* precum și a talentata elevă *Ana ȘELARIU (eveniment reflectat pe larg și într-un alt articol din acest număr).*

✓ În **14 septembrie**, de *„Ziua inginerului român”*, la sediul filialei de la Bastion, a avut loc o dezbatere cu tema *„Inginerul jurnalist”,* cu intervenții pregătite de *ing. Dumitru MNERIE* și *ing. Gheorghe CRIȘAN*, eveniment moderat de *conf.univ.CS II, dr. Ioan DAVID*. De asemenea, cei doi au reprezentat Filiala și la acțiunea organizată cu acest prilej de Filiala Timișoara a Asociației Generale a Inginerilor din România - AGIR.

✓ În perioada **25-26 septembrie**, *Ioan DAVID, Daniela FLORIAN* și *Dumitru MNERIE,* membri filialei, au participat la cel de-al XIX-lea *Congres Internațional de Istorie a Prese*i, desfășurat la Craiova, prezentând lucrările legate de specificul presei din Banat.

✓ Tot în cursul acestei luni, au avut loc ședințe de lucru ale Comitetului Director, dedicate, în special, pregătirii acțiunilor din trimestrul a IV-lea.

Conducerea Filialei „Valeriu Branişte” *Timiș a UZPR, va continua să antreneze cât mai mulți membri la viitoarele activități din acest an, încercând stimularea capacitățile organizatorice și creative ale puternicei noastre organizații de jurnaliști profesioniști.*

REDACȚIA

ÎN CĂUTAREA IDENTITĂȚII DE BREASLĂ • ASOCIAŢIILE PROFESIONALE LOCALE ALE JURNALIŞTILOR TIMIȘORENI

Mariana CERNICOVA-BUCĂ*

Dispariţia monopolului asupra presei, în decembrie 1989, şi apetitul uriaş al publicului pentru informaţie au condus la apariţia rapidă a unor noi instituţii media, fără alte limite decât cele ale resurselor proprii aflate la dispoziţia producţiei şi difuzării de tipărituri, programe radio sau emisiuni de televiziune. Creşterea presei a însemnat, simultan, absorbirea unui mare număr de realizatori de presă, în postură de finanţatori, ziarişti sau personal tehnic.

Abordările au fost cât se poate de diferite: *era vorba de afacere? de eliberarea unui talent latent? de nevoia de a dezvălui lumii întregi ce se petrece? de a canaliza opiniile divergente, plurale ale unei societăţi în redescoperire de sine?*

Toate interpretările au fost valabile. O bună parte din presa nouă s-a bazat pe atragerea de ziarişti dintre cei ce îşi făcuseră ucenicia în presa studenţească sau în calitate de colaboratori la presa de dinainte de 1989. O şi mai mare parte a recrutat ce s-a putut, aidoma începuturilor presei, când n-a contat conţinut sau profesionalism, ci doar dorinţă de a face presă, după celebrul îndemn care a făcut carieră pe sol românesc: *„Scrieţi fraţilor orice, numai scrieţi…”*

Destul de curând, însă, noua presă a constatat că simpla sa producţie şi difuzare nu sunt suficiente. Lipsea ceva esenţial: abordarea comună, coerentă, a problemelor de zi cu zi. Parcă era temei pentru solidaritate. Parcă mijeau elementele unei conştiinţe de breaslă...

Articolul de faţă recuperează istoria intens trăită de jurnaliştii din judeţul Timiş, pentru care căutările legate de identitatea profesionale, de definirea valorilor breslei şi de operaţionalizarea mecanismelor de apărare a intereselor au luat forma unei succesiuni de asociaţii locale, atâta timp cât iniţiativele naţionale s-au lovit de incoerenţă, orgolii, incapacitate de acţiune şi lipsă de viziune.

Prima problemă cu care s-au confruntat noile ziare timişene, în prima jumătate a anului 1990, a fost accesul la capacitatea de producere a tipăriturilor. Unica tipografie de ziare, Întreprinderea Poligrafică **Banatul**, nu făcea faţă comenzilor. Pentru soluţionarea problemei, la 11 iunie 1990, un grup de iniţiativă format din ziarişti ai redacţiilor **Timişoara**, **Gazeta de Vest** şi **Dialog liberal** a decis constituirea **Uniunii ziariştilor democraţi din Timişoara.** Această organizaţie şi-a propus ca obiective: să acţioneze solidar în cazul în care ar fi afectate interesele privind condiţiile de apariţie (periodicitate, număr de pagini, tiraj). Uniunea se socotea a fi îndreptăţită să poarte un dialog constructiv cu sindicatul tipografilor în vederea soluţionării tuturor problemelor legate de tipărire, să apere libertatea de exprimare şi toate drepturile ce vor decurge din statut; să intervină prin mijloace specifice de protest, mergând până la grevă, în cazul exercitării oricărui fel de presiuni asupra membrilor săi; să promoveze o strategie protecţionistă în domeniul financiar.

Uniunea s-a declarat deschisă tuturor ziariştilor care prin activitatea lor au demonstrat că apără principiile democraţiei autentice şi respectă libertatea de opinie şi exprimare. Ziariştii de la publicaţiile provenite din presa apărută şi în perioada comunistă nu au aderat la această organizaţie, considerând că nu au interese comune cu „intruşii” în breaslă, cărora nici nu le prevedeau viaţă profesională de durată. UZTD n-a fost suficient de atractivă, aşa că, la scurt timp, la 2 iulie 1990, a apărut, din iniţiativa publicaţiilor **Timişoara**, **Gazeta de Vest** şi **Agenda,** o altă formă de organizare -- **Cartelul de Presă TIMPRESS**, la care s-au afiliat 28 de publicaţii. Întrucât titulatura coincidea cu cea adoptată de Administraţia Presei Locale, care adoptase numele de TIMPRESS şi asigura editarea publicaţiilor care şi-au continuat apariţia la Timişoara după Revoluţia din 1989 (**Renaşterea bănăţeană, Temesvari Uj Szó, Banater Zeitung** şi **Nasa Reč**), cartelul de presă s-a transformat, de la adunarea generală a membrilor săi, în 23 iulie 1990, în **Uniunea Presei Timişorene (UNIPRESS).** Deşi în primele articole ale statutului sunt prevăzute obiective privind reprezentarea şi apărarea intereselor profesionale, înfiinţarea unui club al presei, ridicarea nivelului calitativ al pregătirii membrilor uniunii, scopul principal al asociaţiei a fost negocierea spaţiului din singura tipografie care deservea presa locală, Întreprinderea Poligrafică **Banat** din Timişoara, şi instituţionalizarea dialogului cu autorităţile şi cu sindicatul tipografilor. În Consiliul de Conducere al UNIPRESS au fost aleşi Ioan Haţegan – preşedinte (redactor şef la ziarul **Contact**), Lucian Vasile Szabo – vicepreşedinte (redactor şef la cotidianul **Timişoara**), Zoltan Kovacs – vicepreşedinte (editor al săptămânalului **Agenda**), Marius Lăpugean – secretar general (redactor şef la ziarul **Dialog liberal**), Mircea Mitruţiu (redactor şef la **Gazeta de Vest**), Petru Hubert (redactor şef la ziarul **Ecou 17** şi lider al tipografilor din secţia Ziare a Întreprinderii Poligrafice **Banat** din Timişoara), Lucian Ionică (redactor şef al revistei **Paradox**). La reuniunile UNIPRESS au participat reprezentanţi ai publicaţiilor **Ea şi El, Fapta bănăţeană, Pardon, Paradox, Ecologistul, Mozaic, Contact,**

Cocktail Enigma, Ecou 17, Dialog Liberal, Mutulică, Amicul public, Citadela, Glasul Romilor, Noaptea, Banatul, Gazeta de Vest, Strada, Râsu' Plansu', Timişoara, Vestul, Renaşterea bănăţeană, Eco Banat, Agenda, Revoluţia, RET, Drapelul (Lugoj), Timpolis, Viaţa Economică Bănăţeană.

Între timp, în Capitală se încercau, simultan, organizări care să revigoreze dialogul profesional şi să păstreze patrimoniul vechiului sindicat al jurnaliştilor. **Societatea Ziariştilor Români (SZR)**, s-a văzut, însă, ameninţată de falia produsă în jurul convingerilor ideologice ale membrilor. Astfel că bună parte dintre ziariştii din presa de opoziţie faţă de puterea vremii s-a constituit în **Asociaţia Ziariştilor din România**.

Ulterior, fondurile SZR au dispărut fără posibilitatea reconstituirii responsabilităţilor pentru gestiunea lor. „Provincialii" nu s-au mai regăsit în aceste zbateri. Afilierile la SZR şi AZR au fost mai degrabă sporadice, cu orgoliul (nu întotdeauna justificat) că de la Timişoara se dă ora democraţiei româneşti. Viaţa asociativă locală a intrat în letargie. Bună parte din ziare au dispărut. În schimb, au apărut noi tipografii: Fundaţia Europeană Drăgan şi-a asigurat, prin aducerea unei tipografii moderne, intrarea în rândul acţionarilor Timpress şi a eliminat, pentru câteva publicaţii locale, obligaţia bătăliei cu sindicatul tipografilor. UNIPRESS s-a dizolvat de la sine, părând că nu mai există interese comune pentru ziarişti.

Până în 1995, când, la iniţiativa lui **Gheorghe Crişan, Mircea Mitruţiu şi Gheorghe Ilaş**, s-a creat **Asociaţia Presei Timişorene - APT,** având 133 de membri fondatori. Conform Statutului, obiectivele principale ale APT erau întărirea unităţii de breaslă a ziariştilor şi afirmarea lor ca o categorie socio-profesională distinctă, apărarea ziariştilor de presiunile ce puteau împiedica exercitarea profesiunii şi apărarea libertăţii de expresie, respectarea deontologiei profesionale şi a codului de conduită a ziaristului, promovarea profesionalismului, sprijinirea tinerilor ziarişti, promovarea dialogului profesional, organizarea plăcută a timpului liber. APT cuprindea peste 400 de membri (la un moment dat chiar peste 600), reprezentând personalul de creaţie de la majoritatea instituţiilor de presă din Timişoara.

Merită remarcat faptul că localismul ridicat la rang de virtute a dus, în continuare, la fărâmiţări şi mai pronunţate. În Lugoj, jurnaliştii noii prese, neregăsindu-se în formele asociative de la „centrul" timişorean, creează **Liga Tinerilor Jurnalişti** (21 aprilie 1995).

Revenind la funcţionarea, timp de aproape 15 ani, a Asociaţiei Presei Timişorene, după retragerea în plan secund a fondatorilor, APT şi-a mai pierdut din energie, concomitent cu părăsirea activităţii de presă propriu-zisă a unei părţi din membrii iniţiali. Premiile anuale pentru creaţie, balurile presei şi alte acţiuni de socializare, dar şi facilităţile de transport pentru ziarişti (cele mai evidente activităţi ale APT) au fost sistate după 2002. Totuşi, APT şi-a exprimat public opinia în situaţii care vizau demnitatea, onoarea şi capacitatea de exercitare a profesiei de jurnalist în mediul timişorean. De asemenea, APT a participat, prin reprezentanţi autorizaţi, la reuniunile anuale ale **Convenţiei Organizaţiilor de Media (COM)**, organizate de Centrul pentru Jurnalism Independent din Bucureşti. Până la urmă, Convenţia a fost soluţia de compromis care a permis aducerea la masa discuţiilor a peste 40 de organizaţii media – mari şi mici, locale, regionale sau naţionale, de factură sindicală sau de vocaţie profesională. Apoi, APT s-a dizolvat pe tăcute, căzând oarecum în uitare...

S-au soluţionat, astfel, dilemele presei de vreme nouă? Câtuşi de puţin. La urma urmelor, APT era doar o asociaţie cu vocaţie locală, COM – o manifestare sporadică. Pe de altă parte, crearea **Asociaţiei Editorilor de Presă Locali** sau a **Clubului Român de Presă** a răspuns doar intereselor patronilor de publicaţii, nu şi a ziariştilor de rând, pentru care nevoia de dialog profesional a rămas nesatisfăcută.

O nouă tentativă de răspuns a venit sub forma **Consiliului Consultativ al Presei din Banatul Românesc şi din Banatul Iugoslav,** constituit în urma întâlnirii redactorilor-şefi ai publicaţiilor independente din Banatul românesc şi ai celor româneşti din Banatul iugoslav, desfăşurată în perioada 4-6 aprilie 1997 la Timişoara şi la Valea lui Liman. Printre hotărârile acestei întâlniri se numără: înfiinţarea Biroului de consultare (informare) la Timişoara (România), la Universitatea „Tibiscus"; organizarea de tabere de vară pentru tinerii ziarişti, organizarea de stagii de informare, documentare şi practică în redacţiile din Banatul românesc, schimb de publicaţii între redacţiile semnatare, instituirea de premii pentru cel mai bun material de presă şi pentru ziaristul anului, editarea anuală a unui almanah ş.a. La *Consiliul Consultativ* au participat, din Banatul românesc, **Argonauţii, Făgeţeanul, Foaia Oraviţei, Redeşteptarea, Renaşterea bănăţeană, Agenda, Orient latin, Timpul, Observator de Jimbolia, Anotimpuri literare, Heliopolis, La curţile dorului.** Banatul sârbesc a fost reprezentat de **Libertatea, Tinereţea, Bucuria copiilor, Buricul pământului, Cuvânt românesc, Unirea, Foaia bobocilor, Satul 889, Sarcia, Cuvânt românesc torăcean, Tibiscus, Săcălazul strămoşesc** (duplex România – Serbia). Intenţiile fondatorilor n-au putut fi duse la îndeplinire în mare măsură din motive de conjunctură socio-politică şi economică. Consiliul consultativ nu s-a dizolvat, dar întâlnirile au fost sporadice iar rezultatele concrete pe care le-a înregistrat au fost puţine.

Deschiderea către dimensiunea regională transfrontalieră a fost rodnică. În 1999, jurnaliştii de la

postul de radio RadioVest decid să creeze **Fundaţia Vest pentru Jurnalism Regional şi Euroregional - FVJ** care şi-a stabilit ca obiective promovarea, stimularea şi susţinerea integrării regionale şi euroregionale a comunităţilor locale prin intermediul unor programe specifice activităţii jurnalistice, cu scopul ameliorării accesului la informaţie, al liberei circulaţii a acesteia, al consolidării dialogului între cetăţeni şi autorităţile locale şi centrale, precum şi cu instituţiile statului de drept, al mediatizării iniţiativelor societăţii civile şi al apărării drepturilor omului. FVJ a sprijinit cooperarea şi solidaritatea jurnaliştilor, dreptul la opinie şi libertatea presei, în paralel cu respectarea principiilor deontologice şi cu asumarea responsabilităţilor sociale şi morale ale profesiunii de ziarist. Proiectele fundaţiei instituţionalizau programe de perfecţionare în domeniul ziaristicii, susţineau publicarea unor lucrări de specialitate, realizarea unor reuniuni, conferinţe, şcoli de vară, simpozioane şi colocvii locale, regionale, naţionale şi internaţionale. FJV a susţinut, alături de **Radio Vest** Timişoara (România), **Radio Media 6** Szeged (Ungaria) şi **Radio 021** Novi Sad (Serbia), primul parteneriat Euroregional în domeniul radiofoniei private în Euroregiunea Dunăre-Mureş-Tisa-Criş - **Euromedia DKTM.**

Pentru ziariştii timişoreni, însă, tot nu era de ajuns. Ideea unei structuri capabile să deschidă perspectivele afilierii internaţionale a condus, în cele din urmă, la crearea, în toamna anului 2001, la Timişoara, a **Sindicatului MEDIAVEST**. Sindicatul a reunit jurnalişti din presa scrisă şi audiovizuală din Timiş, Caraş-Severin, Arad şi Hunedoara (Marius Ghibuş, Raico Cornea, Sorin Torcan, Liliana Brad, Mihai Junea, Marius Pentelescu, Mario Balint, Constantin Mărăscu, Anca Fara, Nicolae Pârvu, Diana Trocmaier) şi s-a afiliat, rapid, la Societatea Ziariştilor Români şi la Federaţia Internaţională a Jurnaliştilor cu sediul la Bruxelles (Belgia). Sindicatul şi-a propus să evalueze şi să cuantifice mass-media din euroregiunea Dunăre-Criş-Mureş-Tisa, să stabilească legături profesionale între jurnaliştii din regiune, să stimuleze cooperarea euroregională. Cea mai notabilă realizare a sindicatului este publicarea volumului **Agenda MEDIAVEST 2002** în care, printre altele, se făcea inventarul instituţiilor de presă din euroregiune. După plecarea preşedintelui sindicatului în teatrele de război din Irak, sindicatul a intrat în amorţire. Ca multe alte forme de asociere, Mediavest nu şi-a pronunţat, oficial, dispariţia, dar n-a mai fost activ, aşteptând un impuls exterior.

Cea mai nouă formă de asociere local-regională, lansată la 10 aprilie 2008, la Muzeul Satului Bănăţean din Timişoara, a încercat să stimuleze o altă direcţie de acţiune: *revigorarea presei rurale,* specifică Banatului istoric**.** Constatând că problemele presei rurale nu sunt abordate coerent şi că există experienţe, dificultăţi, teme ce merită discutate între realizatorii publicaţiilor săteşti, fondatorii au mandatat un comitet condus de Vasile Todi să redacteze statutul asociaţiei şi să organizeze adunarea generală de constituire a **Asociaţiei presei rurale din Banat**. Şi-au exprimat interesul să devină membri fondatori: Ioan Traia – reprezentant al publicaţiei **Satul bănăţean,** Aurel Turcuş – publicist, Marius Matei – reprezentant al revistei **Magazin,** Vasile Suciu – reprezentant al publicaţiei **Vatră Nouă** din Giarmata, Lăcrămioara Tomiuc – reprezentant al publicaţiei **Vatră Nouă** din Giarmata, Marius Circa – reprezentant al publicaţiei **Vatra Satului** din Ferendia, Valentin Bugariu – reprezentant al publicaţiei **Lumină Lină** din Gătaia; Nica Sabovici – reprezentant al publicaţiei **Cronica Ceneiului,** Ghiţă Blejuşcă – reprezentant al publicaţiei **Foaia Săcălazului**, Gheorghe Doran – reprezentant al publicaţiei **Cenăzeanul,** Silvia Muller – reprezentantă a publicaţiei **Jurnalul de Recaş**, Victor Enache – reprezentant al publicaţiei **Revista Aromână,** Ştefan Tomoioagă – reprezentant al publicaţiei **Foaia Săcălazului**, Sever Lazăr – reprezentant al publicaţiei **Lumina Satului** din Giroc; Ioan Murariu – reprezentant al publicaţiei **Lumina Satului** din Giroc, Lionel Popa – reprezentant al publicaţiei **Gazeta de Satchinez** şi Vasile Todi – reprezentant al Trustului de presă **Magazin**. Grupul de iniţiativă a mai hotărât ca data de 10 aprilie să fie ***Ziua Presei Rurale din Banat***, marcată distinct pentru a da vizibilitate publicaţiilor bănăţene şi pentru a le susţine dezvoltarea ca instituţii continuatoare ale tradiţiei presei ţărăneşti din acest spaţiu geografic şi cultural.

Cu certitudine nu vorbim astfel despre închiderea capitolului formelor asociative – locale, regionale sau naţionale pentru ziarişti. Doar că această căutare frenetică de forme reflectă deruta cu privire la aşteptările ce pot fi formulate în legătură cu rezultatele asociaţiilor. Pot ele garanta, de pildă, drepturi de natură sindicală? Greu de crezut. În perpetuă transformare, în căutare de sine, presa românească trece prin crize succesive: creştere, comasare, tabloidizare, digitalizare, descreştere urmată de internaţionalizare. Fiecare dintre etape este marcată de frământări, dileme şi încercări de gestionare raţională, urmată de identificarea unei noi modalităţi de regrupare a intereselor jurnaliştilor, câteodată în aceeaşi direcţie, câteodată divergent de interesele patronilor de instituţii media.

Despre Uniunea Ziariştilor Profesionişti din România, respectiv despre filiala *„Valeriu Branişte”* Timiş n-am făcut vorbire aici, tema meritând o desfăşurare distinctă. Pentru micro-istoria locală, demersul de mai sus fixează, credem, câteva repere importante, înţelegând că energiile locale nu au mari şanse de supravieţuire dacă iniţiativele rămân la scară mică...

** Membru al Filialei „Valeriu Branişte” - Timiş a UZPR*

VIAȚA ECONOMICĂ BĂNĂȚEANĂ - VEB

Gheorghe CRIȘAN*

În 1990 când noile organizații profesionale de-abia reușeau să-și strângă rândurile și să-și cristalizeze ideile și planurile, la Timișoara își făcea apariția o revistă care încerca să dea un răspuns multiplelor întrebări ce bântuiau noua economie, trecută brusc de la planificarea centralizată, la inițiativa și piața liberă.

Greu de realizat acest lucru, majoritatea specialiștilor provenind, cum era și firesc, din vechea economie (și școală economică), timpul scurt și izolarea de dinainte de 1989 limitându-le posibilitățile de documentare și de cristalizare a unor noi idei călăuzitoare.

În aceste condiții, Revista ***Viața Economică Bănățeană - VEB*** (practic, la începuturi, doar un simplu ziar) a dus-o greu, cu apariții sporadice și cu sprijin limitat de partea mediului de afaceri (mai mult prin intemediul AROMAR - Asociația Română de Marketing).

În 1995, când am preluat revista, lucrurile au căpătat însă o altă turnură, prin apariția și dezvoltarea unei societăți comerciale editoare, purtând numele revistei, și având ca acționariat o parte din conducerile celor 3 entități din domeniu: *Asociația Generală a Economiștilor din România - AGER (Filiala Timiș), AROMAR și Direcția Generalăa Finanțelor Publice Timiș*, dar și câțiva specialiști din domeniu sau gazetari cu experiență.

Treptat-treptat, revista a prins o anumită periodicitate, numărul și calitatea materialelor a crescut considerabil, iar în paginile ei au început să semneze numeroase cadre didactice de profil de la Facultatea de Științe Economice din Timișoara, dar și de la alte școli economice din țară.

Remarcabil, în acest sens, a fost aportul regretatului profesor universitar Mihail Epuran, un catalizator al eforturilor de editare, care a făcut posibil ca revista să apară cu o periodicitate bună, arealul de difuzare crescând continuu, grație și numeroaselor manifestări științifice organizate (la care s-a difuzat revista), dar și legăturilor stabilite între diversele organizații profesionale din domeniu (tot mai mult implicându-se și Corpul Experților Contabili și al Contabililor Autorizați din România - CECCAR).

Nu vom vorbi mult despre conținutul ei, ci doar despre faptul că în aceea perioadă în care prezența cercetătorilor științifici și a cadrelor didactice din domeniul economiei în presa de specialitate din țară și străinătate era relativ redusă, VEB-ul și-a deschis larg paginile, astfel încât majoritatea corpului didactic (de până în anul 2000) al facultăților de profil din Timișoara și-a asigurat portofoliul de lucrări științifice în paginile acestei reviste.

In timp, grație deciziei decanului Facultății de Științe Economice, prof.univ.dr. Emil Cazan, realitatea din revistă și-a găsit reflectare și în realitatea celor care o editau, Facultatea devenind unul din cei 3 stâlpi de bază ai apariției publicației (sporindu-i astfel anvergura și prestigiul universitar).

Dincolo de aparițiile tot mai consistente (inclusiv din punct de vedere științific), revista a început să fie o prezență mai activă în viața comunității, participând la diverse manifestări de prestigiu, organizând conferințe sau dezbateri pe diverse teme, dar și primul Seminar Național al Presei Economice.

Din păcate, pe fondul unor dificultăți de finanțare, revista își încetează, în 2000, apariția.

Dar, doar chiar și numai prin cele enumerate mai sus, revista - în calitatea ei de coagulant al lumii științifice economice din Timișoara (și nu numai) - își justifică din plin importanța și rolul ei semnificativ în presa de specialitate din Banat.

** Redactor șef VEB, 1995-2001*

COCKTAIL ENIGMA

Timișoara și oamenii săi au fost, dintotdeauna, promotori ai noului, în toate domeniile de activitate, spiritul occidental al progresului fiindu-le astfel o trăsătură definitorie, concretizată în multe din prioritățile deținute la nivel național sau internațional.

Metaforic vorbind, nu întâmplător Timișoara a fost primul oraș european **iluminat** electric ....

Dacă prima publicație din România a apărut, acum 255 de ani, la Timișoara, tradiția întâietăților a fost respectată - mai ales după 1989, anul câștigării libertății de expresie - chiar și **într-un domeniu al loisir-ului**, respectiv prin apariția **primei reviste particulare de divertisment** din România, revista **Cocktail Enigma.**

Ideea a aparținut lui Oscar MANTO, un inspirat și interesant rebusist timișorean, care - alături de Radu Dimeca și Silviu Ioan - au decis să se avânte pe tărâmul presei libere (deși veneau din alt domeniu de activitate).

Le-am însoțit primii pași în Tipografia Banatul, de unde și-au achiziționat și primele utilaje de tipărit, care au stat apoi la baza uneia dintre cele mai interesante imprimerii timișorene - ***Grafoprint.***

Atunci s-a consolidat și ideea apariției revistei rebusiste, în care am fost atras, în calitate de redactor, alături de reputatul rebusist Nicolae Andronescu.

Șansa apariției ei - căci trebuiau adunate, într-un timp foarte scurt, mulțime de materiale rebusiste, în condițiile în care lumea nici nu se dezmeticise cum e cu libertatea - a fost bogatul portofoliu de cuvinte încrucișate și enigmistică pe care-l dețineam din substanțiala mea activitate de dinainte de 1989, în calitate de realizator al multor publicații de gen - *Forum Rebus Magazin, Negru pe Alb, E toamnă iar!, Pe loc, repaos, De la munte la mare, Rebus Opera, Do-Rebus, Rebus-vacanța, Orizont magazin, Timi-Rebus etc.*

Astfel încât realizarea primului număr al revistei nu a durat mult, Cocktail Enigma îmbogățind rapid piața de presă a Timișoarei (și pe acționarii ei) cu un tiraj exorbitant al publicației (mai ales față de cel al oricărei reviste rebusiste a acestor anilor)...

Au mai apărut, apoi, încă două numere ale revistei și, ca orice lucru bun, n-a ținut mai mult ...

Oscar Manto - directorul publicației și unul din acționarii Fundației ROS - s-a lansat în alte afaceri, stimulat și de resursele financiare acumulate în urma comercializării.

Personal, temător în privința afacerilor, am rămas să public, până în zilele noastre, careuri de cuvinte încrucișate sau chiar să coordonez diverse suplimente rebusiste, atunci când am fost solicitat (*Timpolis, Vest-Info etc.) ...*

Pentru istoria presei însă, Timișoara a rămas - inclusiv prin presa rebusistă - un reper de necontestat, ce nu trebuie uitat, ci promovat cu fiecare ocazie.

(G.C.)

CUTIUȚA CU AMINTIRI
O AVENTURĂ. „JURNAL BĂNĂȚEAN” (ANUL 2004)

Dinu BARBU*

Sorin Petrache (laureat al Premiului „Vip în Banat”) făcea într-un editorial *„Jurnal bănățean”* o avanpremieră destul de aspră la alegerile locale din 2004.

Dar am găsit și pete de lumină, precum gratularea făcută de redactorii cotidianului - colegului Daniel Neacșu, care împlinea 25 de ani - un mic text, însoțit de o fotografie a sărbătoritului făcută de colegul de redacție Adrian Lupuț.

O alta „luminozitate”era anunțul făcut de „Jurnal” ce amintea cititorilor că Radio Analog (99.o fm) găzduia editorialul fm al lui Marcel Tolcea, la ora 7,50, și, cu repetir, la 17.50.

De unde și nostalgia după dispariției postului de radio înființat în anul 1998 de oamenii de afaceri Nicolae Gavra și Nicolae Suli, având șefi de departamente pe Adrian Ilica și Dorin Ștefan, post de radio extins în 1999 și la Caransebeș, pe frecvența 99.9 Mhz. Radio Analog, dar risipit în eter…

Iar redacția „ Jurnal bănățean” de la începutul mileniului al III-lea era, la rândul ei, demnă de luat în seamă. Sediul - aflat la etajul dispărutei „Fabrici de Pălării” - era aranjat „americănește”: o sală mare, luminoasă, cu birouri la vedere, de puteai observa „la liber” gazetarii trudind la calculator. În față tuturor - biroul redactorului șef Sorin Petrache, ca la o clasă cu elevi cuminți (sistem de aranjament redacțional promovat - pentru prima dată la Timișoara - la cotidianul *„Paralela 45-Realitatea bănățeană*”, în anul 1995, doar că, în acel caz, birourile erau despărțite de paravane de sticlă mată).

Redacția „Jurnalului bănățean”era împărțită în redactori (șapte), reporteri (șapte), fotoreporteri (unu), tehnoredactori (trei), corectori (doi). Iar în fruntea tuturor era Kovacs Geza, administratorul gazetei, reprezentant al patronatului (aflat undeva pe tărâmul vechiului imperiu austro-ungar)…

Dintre tehnoredactorii „Jurnalului”, foarte bine cunoscut îmi era Virgil Dan Barbu Simonescu, nepotul pictorului academic Virgil Simonescu. Dan a plecat de la modeling și a ajuns un apreciat artist fotograf. O parte din publicațiile și cărțile pe care le-am îngrijit l-au avut ca tehnoredactor pe Dănuț Simonescu.

Fotoreporterul Cosmin Bradu, un tip cu apecieri politice normale, a renunțat la presă (parțial) și a ajuns interfața Societății de Transport Public Timișoara, așa cum a fost, timp 13 ani, și colegul lui de presă, Livian Hotico, la RETIM Ecologic Service SA.

Dintre reporteri, numele lui Radu Andronescu mi-a sărit în ochi ca o lumină. Radu mi-a tradus (un colaborator excelent) partea de limbă engleză a celor patru ediții ale mini-albumului *„I love Timișoara”* (1999). Prin Radu l-am cunoscut pe excepționalul om de presă Harry Morgan (Fulbright Professor-USA, Cetățean de Onoare al Timișoarei-1999). Și tot Radu mi-a tradus în engleză placheta de poezii *„Lecția de numărat Burgtemesul”* (2008).

Redactorul Adrian Lupuț (ba chiar Deputy Editor in chief), pasionat de fotografie până la calitatea de fotoreporter (să nu uit cei trei ani și un pic petrecuți de el la *„Ziua de Vest”*) și-a găsit drumul în viață până la onoranta funcție, din 2008, de Manager Public la Consiliul Județean Timiș (neexploatat la maxim de niciunul dintre președinții sub care a rezistat - Costi Ostaficiuc, Titu Bojin, ca să nu mai spun de Ionel C. Dobra, dar și de Alin Nica). Deși Adi era școlat și la University of Birmingham, insituție de top din Anglia.

Despe Andreea Lukici numai de bine. Soția senatorului Eugenius Dogariu, nepotul prietenului istoric-fizician Octavian Dogariu, ca să nu mai vorbim de socrul Andreei, inginer Jackie Dogariu, coleg de generație, liceean la C. D. Loga, haver cu haverul meu Adi Iliescu - Iliesen.

Fac aici o paranteză necesară: Adrian-Adi-Iliescu-Iliesen, fiul doamnei dr. ginecolog

Iliescu, a fost cumnatul lui Victor „Paulie" Șuvăgău, textierul de altădată al Phoenix-ului, el fiind căsătorit cu Silvia Iliescu, soru lui Adrian. Versurile piesei CANARUL, compusă între 1966-1967 de Nicolae Covaci și Florin Bordeianu, au fost scrise de Paul Victor Șuvagău. Frumoasa melodie a fost lansată pe discul „Vremuri" din 1968, apărând apoi pe discurile „Remember" (1991), „Evergreens" (1993) și „Vremuri, anii 60…" (1998). Melodia „Canarul" a fost tema centrală a coloanei sonore a filmului „Canarul și viscolul" (1969, în regia lui Manole Marcu).

Andreea „s-a procopsit" de câțiva ani buni: a ajuns director adjunct la Institutul Cultural Român la Budapesta, cu filială la Seghedin, așa cum apărea pe site-ul Ministerului Afacerilor Externe numele orașului înfrățit cu Timișoara (urbea cu cea mai bună universitate din Ungaria e trecut în românește, SEGHEDIN, precum se scria pe hărțile românești interbelice: Debrețin, Jula (Giula) Aletea, Micherchi, Otlaca Pusta, Chitichaz, Bedeu, Bătania, Poceiu, Săcal, Letea Mare etc.).

Eleganta Simona Bader, după ce a trecut pe la Agenția de turism „Ultramarin" ca manager, și-a găsit menirea: cadru universitar (lector dr. la Univesitatea de Vest, dacă nu o fi ajuns deja conferențiar), iar în 2021 a lansat volumul *„Particularitățile presei online din România. Dinamică și concepte"*, realizat împreună cu Corina Sîrb. Am reîntâlnit-o pe Simona în anul 2025 la lansarea volumului *„De la Marcel Avramescu, la Părintele Mihail Avramescu. „Convertirea" la creștinism. Între isihie și Gnosis"*, atunci când Aula Universității de Vest a fost plină-plină de fanii autorului, profesor universitar dr. Marcel Tolcea.

Redactorul Corina Eva s-a retras din presă și s-a axat pe o afacere în lumea dură a imobiliarelor, dar a reușit. Altfel nu s-ar fi găsit pe podiumul celor premiați de Camera de Comerț și Industrie Timișoara. Și Simona și Corina sunt laureate ale Trofeului *„Vip in Banat"*!

Despre fosul redactor Dorin Șipețian nu mai știu mare lucru. Pe scurt, a rămas fan extrem de romanțios al lui Vasile Șeicaru (*„Iubita mea să ne-aruncăm în valuri/împleticiți în sare și guvizi…"*), da-i plac și peisajele cu nea și telescaun.

Iar Liviu Gordea era student la Electro când a debutat în ziaristică la *„Realitatea"*, în 1997, la Departamentul Sport (condus de Livian Hotico sau Eugen Cocea). A trecut la *„Agenda zilei"* în 1998, la rubrica „Sport"; a urmat „*Jurnal bănățean"* apoi a renunțat la terenul sportiv pentru cel agrar, așa că s-a consacrat la revista *„Ferma"*. A ajuns ștab în Comitetul Director al Asociației Presei Agricole din România, ca membru fondator și vicepreședinte. Liviu Gordea este cel care a intervievat-o pe Suzanne Husky, artista franco-americană ale cărei lucrări redau scene legate de agricultură, de relația om-mașină-natură și ale cărei acuarele, spune critica „depășesc simpla estetică pentru a deveni un instrument puternic pentru conștientizarea ecologică și istorică. "

Într-una din edițiile prea devreme dispărutului cotidian „Jurnal bănățean", redactorul șef Sorin Petrache scria (era în anul 2004, înainte de alegerile locale) un editorial intitulat NIMIC: *„M-am hotărât să scriu despre nimic. E simplu. Fiindcă nu se întâmplă numai nimic, ar fi o rușine. Nimic despre Ino Ardeleanu bătut de un nimic. Nimic despre valizele de aur, recuperate de sub sechestrul autorităților și scoase ca un nimic peste graniță. Nimic despre corupție. Nimic despre votul uninominal impus Senatului prin protocol de aderare la Uniunea Europeană. Nimic despre Punctul 8 de la Timișoara. (...) Nimic despre cameleonii politici, nimic despre navetiștii și oportuniștii travaliului electoral. Nimic despre țara cu un singur partid și o mulțime de alianțe care simulează opoziția. Nimic despre nimic. E liniște. Acum se scriu listele Puterii, se împarte pâine și cuțitul, se fac calcule și sponsorizări, se iartă păcatele, se vopsesc urnele. După nimicul din vară, urmează nimicul mare și tare din iarnă, apoi un nimic de patru ani.*"

** Membru al Filialei „Valeriu Branițe" - Timiș a UZPR*

24 DE ORE DIN 24 ÎN REDACȚIE, PÂNĂ LA SFÂRȘITUL LUMII

Dan COCLICI

Există un ritual la mai toate întâlnirile dintre ziariștii cu câteva decenii de presă în spate. Discuția curge aproape mereu în aceeași direcție: încep să iasă din sertarele memoriei colegi, șefi imposibili, câte o anchetă care a făcut valuri și a clătinat scaune, o ediție salvată în ultimul moment.

Spațiul redacției, în schimb, e amintit cel mult în treacăt. Camera propriu-zisă, cu mesele înghesuite sau risipite prin birouri, cu telefoanele sunând deodată, cu telexul din care ieșea sacadat șarpele de hârtie. Câțiva oameni care auzeau simultan același pont într-o cameră comună lucrau altfel decât dacă fiecare dintre ei ar fi stat cu ușa închisă, iar zgomotul, lumina și distanța dintre două mese schimbau felul în care circula informația — și, uneori, felul în care ieșea ziarul a doua zi. Geamul îl deschideai la trei dimineața, după zece ore de stat înăuntru, și descopereai cu oarecare surprindere că orașul continua să existe și fără tine.

În perioadele aglomerate, redacția devenea mai casă decât casa ta din buletin. Plecai doar ca să dormi câteva ore și să te schimbi...

Pentru mine cea dintâi a fost, prin 1988–1989, o cameră din căminul studențesc C15, gazda *Forumului Studențesc*. Doisprezece metri pătrați împărțiți de vreo zece oameni deodată, cel puțin la prima ședință pentru numărul următor. Pe rafturi, pe post de bibelouri tematice, bucăți de zinc rămase de la tipografie, după imprimarea fotografiilor. De la generațiile anterioare aflasem că în anii ’70 existase acolo și un telefon cu disc de la care se putea vorbi interurban pe gratis, un lux aproape indecent pentru o epocă în care centralista, cu inevitabila voce nazală — «Vorbiți???» —, era înzestrată cu puteri absolute asupra interlocutorilor. Când i-a venit rândul generației noastre — a decreteilor —, dispăruseră deja și facilitatea, și telefonul...

Redacția asta s-a mutat din nou imediat după Revoluție. În 1990, *Forum Studențesc* s-a transferat în fostul sediu al Aseceului (cine mai știe azi ce era ASC-ul să ridice mâna! E cineva împotrivă? Se abține cineva? Mulțumesc!), la etajul al doilea al Rectoratului Politehnicii. Spațiul venise la pachet cu un portret de aproximativ trei pe doi metri al Tovarășului, prins cu două piroane enorme în parchet, obiect involuntar de patrimoniu, care ne-a dat mult de furcă atunci când am încercat să-l aruncăm pe geam. Dar asta e cu totul altă poveste... Tot de acolo am alimentat cu curent *Zona liberă de comunism* din Piața Operei și am urmărit *Proclamația de la Timișoara*, la redactarea căreia participaserăm cu o noapte înainte, în aceeași redacție.

Din 1991, pentru trei ani, a urmat *căsuța-apartament* a cotidianului *Timișoara*, cu multe camere decomandate și uși aproape mereu deschise. Secțiile aveau teritoriile lor, dar coridorul ținea loc de rețea internă: dacă voiai să afli ce se întâmplă la Sport, puteai striga dinspre Externe. Camerele mici dădeau fiecărei secții aerul unui mic trib, cu glume și expresii proprii, dar ușile deschise nu lăsau pe nimeni să se izoleze de tot. Ședința de redacție aduna, pentru o oră-două, toate vocile împrăștiate prin apartament.

În 1995, la *Realitatea bănățeană*, decorul s-a schimbat radical. Când telexul din holul de la intrare începea să țăcăne sacadat, știrile agențiilor ieșeau, rând după rând, pe o bandă continuă de hârtie albă. Era o redacție mare, deschisă, ca în filmele americane din anii ’70, cu peste șaizeci de jurnaliști sub același acoperiș și telefoane care sunau simultan din toate direcțiile. Informația circula și fără să fie chemată: auzeai din întâmplare o discuție de la un birou aflat la trei rânduri de mese distanță și, până să-ți dai seama, aveai un subiect nou pe listă. La finalul zilei, textele ajungeau în cele șase computere mici și primitive care își făceau totuși treaba, după ce așteptai la coadă câteva ore ca să-ți vină rândul la tastatură. Așa au trecut cei doi ani de acolo.

În 1997, redacția s-a mutat la marginea orașului: *Realitatea* avea sediul pe șoseaua spre Giroc, în Cartierul Francez, într-o vilă nouă de la ferestrele căreia se vedea un câmp cu iepuri și fazani. Era periferie în sensul propriu al cuvântului. Centrul administrativ și politic al orașului era departe, dar viața obișnuită era aproape: naveta, traficul, cartierele noi, magazinele, marginea orașului care se întindea de la un an la altul. Stăteai în redacția aceea și te puteai simți izolat. Ieșeai pe teren și îți

aminteai, de fiecare dată, că orașul nu se termina în Piața Operei...Secția de anchetă fusese dotată cu faimoasele stații Motorola. Le uitai deschise fugind spre troleibuz, iar difuzorul alegea mereu momentul cel mai prost să tune și să fulgere cu sonorul dat la maxim — chiar în toiul înghesuielii, când butonul de volum era, practic, de neatins. Se făcea instantaneu liniște în troleu: călătorii aveau șansa rară de a afla ce vor citi în ziarul de mâine...

Cu puțin înainte de faimoasa eclipsă de Soare, în 1999, ne-am mutat la *Prima Oră,* exact în extrema cealaltă: în buricul târgului, deasupra atelierului foto de lângă cofetăria Violeta, . Internetul exista, dar într-o formă aproape ceremonială — un singur iMac verde, proaspăt apărut pe piață, la care aveau acces doar cei aleși. Aleși de redactorul-șef, desigur. În schimb, sediul central avea avantajele lui: instituțiile, tribunalul, sursele erau toate la câțiva pași. Coborai din redacția de la ultimul etaj și pășeai direct în mijlocul orașului. Anul următor, 2000, ne-a găsit tot acolo. Aveam să primim primele telefoane mobile Bosch, cu un credit lunar de 1 $ (un dolar!) în rețeaua Connex.

Între 2002 și 2011, cea mai confortabilă dintre toate a fost redacția săptămânalului *Bănățeanul*, cu vedere spre Piața Unirii. Până și pauza de cafea avea peisaj. Aveam tehnologie de top pentru vremea aceea: transmisie prin satelit, la nevoie, a paginilor către tipografia din Cluj, unde se făcea joncțiunea cu tirurile care transportau PRO TV Magazin, astfel încât ziarul tipărit să ajungă la Timișoara înainte de a se crăpa de ziuă. Un adevărat tur de forță!

De toate aceste locuri ne leagă câte ceva...

*

Dar astăzi ne-am propus să povestim și despre cea mai improbabilă redacție din cariera *noastră cea fără adresă.* Se numea Haff, avea motor Fiat și patru roți. Înăuntru încăpeau laptopuri, aparate foto, telefoane și încărcătoarele lor, haine pentru minus douăzeci de grade, borcane de zacuscă, ba chiar și câteva zeci de sticle cu vin românesc. În 2017, timp de unsprezece zile și aproape 9.000 de kilometri, până la capătul lumii și înapoi, redacția a funcționat non-stop. Și a fost singura noastră redacție care se muta odată cu subiectul... Are cuvântul Vali!

Bănățeanul în colimator...

Realitatea unei redacții

În redacție, la *Prima Oră*

Bucuria inaugurărilor...

CUM AM DEVENIT DIN JURNALIST CURIER POLAR DE DRAGUL VINULUI ROMÂNESC ȘI AL LUI MOȘ CRĂCIUN

Valentin SĂMÎNȚĂ

Redacția mobilă *alunecă pe drumurile înghețate ale Norvegiei, gonind deasupra unui fiord cu zăpada în spate. Gândurile redactorului care-și publică din mers jurnalul de călătorie se întorc însă înapoi cu viteza luminii, a Luminilor Nordului.*

Dacă ar fi să derulezi îndărăt filmul vieții, ca în thriller-urile de Hollywood care-și propun să explice privitorului încă de la început ce e cu eroul și cu lumea lui, de unde ai începe dacă ai vrea să lămurești cum ai devenit **„curier polar”**?

Secvențele s-ar derula cu repeziciune, școala cu trese de pionier, liceul aproape industrial, facultatea cam prea politehnică, redacția studențească îmbibată în fumul unor magiștri, revoluția care a frânt în două absolut toate destinele noastre mici, prietenia cu Dan Coclici și toate redacțiile prin care ai trecut, de la mașina de scris devenită electrică la primul computer și metafizicul concept de „salvare” a textelor, de la mirosul de linotip, de zinc și de șpalt proaspăt la ecranul cu lumină albastră al calculatorului Pentium III, de la cicero și șif și șapou la Windows XP, la blog și la site, la rețelele sociale și la AI.

De toate redacțiile fixe prin care am rătăcit vreodată, s-a ales praful într-o zi de toamnă a anului 2008, când am aflat că presa tipărită se închide. Ei bine, poate că nu tocmai asta, ci mai degrabă că voi fi dat afară de la săptămânalul tabloid al Media Pro și al domnului Adrian Sârbu pe motiv de criză financiară mondială; însă cu asta, deși nu s-a prăbușit cerul, s-a dus totuși de râpă și lumea cuvântului tipărit pe foaie de ziar, aruncat prin curțile oamenilor de curierii de tot felul ai epocii Gutenberg. Și începea, de fapt - continua, în toată splendoarea ei, **era cuvântului virtual**, colportat prin rețeaua globală a internetului, a ecranelor de tot felul, a palantirelor noii tehnologii.

Ce mă fac așadar? Cum salvez o pasiune, scrisul, dar și pe profesionistul din mine care exercitase aproape 20 de ani de meserie? Îmi sun sufletul pereche, pe Adina, și îi spun de catastrofa concedierii. Nu-i nimic, zice senină, am câștigat! Ce-am câștigat, întreb. O excursie la Florența, exclamă draga soție. Cumpărasem din Praktiker o lampă de 160 de lei și participasem la o tombolă cu bonuri la betonieră, iar eu și dânsa am devenit fericiții posesori ai unui voucher de 600 de euro, prilej numai bun să ne cazăm în epicentrul Renașterii, la doi pași de Galeriile Uffizi și de Ponte Vecchio. Și uite-așa s-a deschis o gaură de vierme, o nișă în prezentul precar, un hublou prin care am fost absorbiți în mod magic în infinitul univers al vinului.

Cochetasem cu asta, aveam deja pasiunea. O degustare de vin organizată la o cramă din apropiere, aparținând familiei Pazzi, rivala istorică a celei de Medici, care a condus Firenze sute de ani, a declanșat în subconștientul jurnalistului boem ideea înființării unui club de vin la Arad.

Din noua redacție, cea de vinuri, nu putea să lipsească Dan Coclici, cu care împărtășisem din1988 încoace multe bucurii și tristeți, multe premii și concedieri. Și dacă până atunci scrisesem mii de texte pe la ziarele unde am lucrat, pe noile site-urile ale clubului aveam să adăugăm alte mii de articole virtuale.

De-a lungul anilor am pus în practică foarte multe idei năstrușnice, cum ar fi transformarea Halloween-ului în Hallowine, conceptul de *flashtasting* – călătorirea împreună cu vinul în locuri șui cum ar fi autostrada Timișoara-Arad, cazematele lui Gheorghiu-Dej, turnul din Pisa, salinele extreme, podul bunicii, cetatea mutată de Ceaușescu de pe Ada-Kaleh pe Șimian, cotețul de găini de la țară, teatrul de păpuși al urbei…

Cea mai năstrușnică dintre ele s-a dovedit însă aceea de a-i duce în dar vinuri românești lui Moș Crăciun. Căci există un Moș oficial, care se semnează *Joulupukk*i, cu reședință oficială într-un sat oficial, Napapiiri, de lângă orașul finlandez Rovaniemi, situate chiar pe Cercul Polar de Nord. Cum asociația și clubul nostru, Clubul Degustătorilor de Vin Neautorizați (CDViN) au ca obiectiv promovarea vinului românesc, ce putea fi mai spectaculos decât să-i dăruim obiectele pasiunii noastre celui mai hibernal Dăruitor al lumii?

Zis, și mai greu de făcut însă, din motive enervant de clare: banii, logistica, echipa de aventurieri. Adina, de felul ei medic stomatolog, geniul financiar și administrativ al clubului, a convins zece crame și alți patru sponsori, am primit baxuri de vin, am făcut evenimente, am vândut vinul, am transformat totul în bani: 3.000 de euro. Pe ceilalți aventurieri, adică pe cei care aveau să conducă vehiculul nostru polar, i-am găsit printre prieteni: Gabi Mohaci, proprietar de grădină zoologică privată lângă Sâmbăteni, un om care făcuse de câteva ori drumurile Nordului cu sau fără reni în „sania” sa de întreprinzător, o dubiță VW mult încercată; Ciprian Moldoveanu, pasionat al automobilismului off-road, un șofer genial pe care l-am cunoscut înaintea unei partide de pescuit la Mureș, pe când își zbuciuma Nissanul modificat prin canalele de irigație din zonă.

Totodată, Gabi avea să fie și sponsor al expediției: plănuia să vândă un cerb lopătar cu 3.000 de euro. Cerbul

l-a dat, însă cumpărătorul a găsit de cuviință să-i achite cu 500 de euro mai puțin. Ironia sorții, la câteva zile după vânzare, animalul a evadat, dispărând pentru totdeauna în pădurile imense ale patriei. Una peste alta, am găsit apoi și mașina potrivită pentru călătorie, și o extraordinară bunăvoință din partea patronului firmei de închirieri, *Haff*, care a devenit la rându-i sponsor, încântat de ideea de a-și promova afacerea în felul acesta.

Așa se face că, într-o bună zi de noiembrie, chiar în acea zi în care avusese loc, cu 100 de ani în urmă, blestemata Revoluție din... Octombrie, reporterii Dan și Vali s-au îmbarcat în rulota redacției pe nume *Haff* cu gândul de a străbate mări (3 la număr) și țări (12 mai exact), de a vizita cramele Nordului, de a duce vinuri la Moș Crăciun, de a atinge cel mai nordic punct al continentului european, Nordkapp, de a cunoaște crescătorii de reni, de a rătăci prin ținutul Sami, de a atinge coarne de elani și de a surprinde aurora boreală. Și, în plus, de a scrie și a publica în fiecare zi pe site-ul clubului, **cdvin.ro,** jurnalul de bord al călătoriei, reportajul de rigoare.

Ungaria – Slovacia – Polonia – Lituania – Letonia – Estonia – Finlanda – Norvegia – Suedia – Danemarca – Germania – Cehia și apoi, spre casă, iar Slovacia și Ungaria. Aproape 9.000 de kilometri... De-a lungul a 11 zile, am avut bucuria, plăcerea, uimirea, emoția să vizităm cinci capitale: Vilnius, Tallinn, Helsinki, Copenhaga, Praga, un club de vin din Cracovia, un muzeu al băuturilor din capitala Estoniei, să mâncăm urechi de porc și să bem bere într-un local din Vilnius, să facem salturi pentru eternitate la malul mării în Letonia, să ne îmbarcăm pe un feribot de lux cu zece etaje între Tallinn și Helsinki, să întâlnim un cunoscut blogger winelover și să savurăm cel mai bun somon din lume într-un foarte scump bar din Helsinki. Și-am mai avut fericirea să traversăm toată Finlanda, să poposim într-un muzeu al clopotelor, să înhămăm niște reni la sanie, să facem grătar de cârnați de cerb arădean prin nămeții unui sat arctic. Ne-am atins cu brio scopul expediției, întâlnindu-l pe Moș Crăciun și dăruindu-i zece vinuri românești, izbutind să ne pozăm cu niște apetisante Crăciunițe, să trimitem clubului vederi semnate de curierii polari, să pășim pe Cerc la paralela 66º33'43".

Am petrecut apoi o noapte și o zi singuri la Capul Nord, într-un peisaj aproape nelumesc, fotografiind o timidă aurora boreală, globul de metal de la capătul lumii, corbii containerelor, lumina fără-de-soare a unor zori care nu se mai termină, a unui crepuscul care nu începe niciodată. Pentru asta a trebuit să traversăm un tunel submarin situat la 212 m sub nivelul mării cu rulota udată de apa sărată a adâncului, a adâncurilor Mării Norvegiei și Mării Barents. Și de parcă n-ar fi fost destul, am ajuns în acel punct de la care începe acest articol și care a stârnit gândurile autorului: o goană cu zăpada în spate pe cele mai dificile drumuri ale Norvegiei, către orașul Alta, cu a sa Catedrală a Luminilor Nordului, cu al său restaurant unde se mănâncă cel mai bun halibut din lume și unde ni s-au terminat, pentru o vreme, banii.

Trecuți în Suedia, am poposit o vreme la Överkalix, unde am intrat în grațiile unui bucătar rubicond și ale unui simpatic crescător de reni septuagenar, a cărui soție ne-a hrănit o porție dumnezeiască de carne de ren servită în compania unui piure de cartofi cu dulceață de fructe de pădure. Pentru câteva minute de cumpănă, redacția noastră auto a fost înconjurată de zeci de reni, ca să ne asigurăm în poze că totul e aievea. Ne-am pus apoi coarne în fotografie la un atelier de înfrumusețat podoabele pierdute de elanii risipitori ai codrilor Suediei, țară pe care am traversat-o de la un cap la altul cu scopul precis de a ajunge în Danemarca. La periferia Copenhagăi am vizita *Dansk Vin Center*, acolo unde o italiană drăguță, administratorul locului, ne-a oficiat o degustare și ne-a arătat o vie a Nordului, însoțită de un cățel simpatic și de fiorii întâmplării.

La urmă, am trecut din nou Marea Baltică într-un mic feribot, am ajuns la ceas de seară în Rostock pentru a devora un șnițel excelent în compania unei chelnerițe cu nuri. Am tăiat Germania de Est în două pentru a ajunge la Praga, la o berărie pentru un desfrâu cu multe halbe la care numai ghinionistul, abstinentul șofer nu s-a putut deda, și la un local steampunk cum nu s-a mai văzut.

Iar în final, ca să-l citez pe autor, *„nu ne-a mai rămas decât să o luăm către casă, pentru a ajunge la Arad în zori"*.

Vali, Dan, Gabi, Cipri, aventurieri la Capul Nord

Autoredacție înconjurată de reni la Överkalix

Acasă la Moș Crăciun

Dan și Aurora ...Boreală (Överkalix, Suedia)

Toate sunt consemnate pe site-ul cdvin.ro, cu scrisul tremurat încropit în redacția mobilă, asta ca să nu ne ciupim pentru a ne trezi din cine știe ce vis. Unul cu reni, cu biciclete în zăpadă, cu Moș Crăciun și Fetești Negre. Atunci, ca și acum, am trăit și redat clipa în… ***Aldine****.*

SCHIMBĂRI ÎN MEDIUL ONLINE

Consiliul Național al Audiovizualului a emis Decizia nr. 116/2026 (publicată deja în Monitorul Oficial), care impune o serie de modificări pentru mediul online.

Prezentăm în continuare Comunicatul de presă emis de CNA cu acest prilej:

Decizia Consiliului Național al Audiovizualului nr. 116/2026 privind procedura de licențiere, de autorizare și de notificare a serviciilor media audiovizuale a fost publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 718 din 28 august 2026, și intră în vigoare la 27 septembrie 2026.

Decizia stabilește, pentru prima dată, o procedură distinctă de notificare pentru canalele de pe platformele de partajare a materialelor video care, prin caracterul comercial, prin responsabilitatea editorială și prin modul de organizare a conținutului, funcționează ca servicii media audiovizuale la cerere.

Reglementarea nu se aplică oricărui utilizator și nu transformă orice videoclip publicat online într-un serviciu media audiovizual.

Decizia nu instituie o autorizare prealabilă a conținutului și nu conferă CNA competența de a aproba opiniile înainte de publicare.

Libertatea de exprimare rămâne garantată.

Ea trebuie exercitată însă cu respectarea normelor în vigoare, atunci când sunt difuzate, publicate sau distribuite programe, materiale video ori comunicări comerciale audiovizuale.

În sensul prezentei Decizii, simpla publicare a unui podcast sau a unui vlog nu determină automat calificarea canalului drept serviciu media audiovizual la cerere.

Podcastul și vlogul sunt formate de conținut; numai canalul care furnizează conținut audiovizual și îndeplinește cumulativ criteriile și condițiile prevăzute de Decizie poate fi calificat drept serviciu media audiovizual la cerere.

Protecția minorilor și a publicului reprezintă una dintre rațiunile reglementării serviciilor media audiovizuale furnizate prin intermediul platformelor de partajare a materialelor video, potrivit preambulului Deciziei.

Normele privind conținutul audiovizual — protecția minorilor, demnitatea umană, informarea corectă și comunicările comerciale — rămân cele deja în vigoare potrivit Legii audiovizualului nr. 504/2002, cu modificările și completările ulterioare și Deciziei CNA nr. 573/2025 (Codul de reglementare a conținutului audiovizual), nemodificate prin această Decizie.

Un canal este calificat drept serviciu media audiovizual la cerere numai dacă îndeplinește, cumulativ, cinci criterii: activitatea are caracter comercial; utilizatorul are responsabilitate editorială asupra selecției și ordonării conținutului; publicul poate accesa conținutul la cerere individuală; obiectivul principal este informarea, divertismentul sau educarea; difuzarea se face printr-o platformă de partajare a materialelor video (art. 33).

Notificarea nu înseamnă aprobarea conținutului.

Obligația revine numai canalelor care îndeplinesc, cumulativ, cele cinci criterii de calificare (art. 33) și cele cinci condiții de notificare (art. 36).

Obligația de a notifica CNA apare numai dacă, în plus, sunt îndeplinite cumulativ încă cinci condiții: canalul este accesibil publicului din România; conținutul se adresează publicului din România și cetățenilor români din afara țării; există minimum 100.000 de urmăritori sau abonați, inclusiv cumulat pe mai multe platforme; au fost încărcate cel puțin 24 de materiale audiovizuale în ultimele 12 luni; din activitate se obțin bani, produse, servicii sau alt beneficiu (art. 36).

Caracterul cumulativ este esențial.

Dacă un singur criteriu sau o singură condiție nu este îndeplinită, obligația de notificare nu există.

Numărul de urmăritori, luat izolat, nu produce niciun efect juridic.

Notificarea se realizează prin completarea formularului-tip prevăzut în Anexa nr. 5 la Decizie.

Pentru difuzarea pe mai multe platforme se depune o singură notificare și se acordă un singur aviz de furnizare.

Avizul atestă că notificarea a fost realizată; el nu evaluează conținutul editorial.

Furnizorii notificați au obligația de a afișa pe canalul propriu o adresă de e-mail de contact, astfel încât publicul să știe cui i se poate adresa.

Termenul de depunere a notificării este de 60 de zile de la intrarea în vigoare a Deciziei.

Aceeași obligație revine și furnizorilor de servicii media audiovizuale la cerere difuzate prin rețele de comunicații electronice, care depun formularul prevăzut în Anexa nr. 4.

CNA întocmește și actualizează pe pagina de internet www.cna.ro Registrul public al furnizorilor de servicii media audiovizuale la cerere, precum și Lista furnizorilor de servicii media audiovizuale la cerere difuzate prin intermediul platformelor de partajare a materialelor video, aceasta din urmă cu precizarea criteriilor și a condițiilor care au stat la baza calificării (art. 48 alin. (1) și (2)).

Decizia CNA nr. 116/2026 reunește într-un singur act normativ prevederi care anterior erau reglementate distinct, înlocuind, integral sau parțial, Deciziile CNA nr. 320/2012, nr. 277/2013 și nr. 304/2015.

Ea aplică logica Directivei 2010/13/UE modificate de Directiva (UE) 2018/1808, iar reglementările tehnice pe care le conține respectă procedura de notificare prevăzută de Directiva (UE) 2015/1535, care presupune informarea Comisiei Europene și a celorlalte state membre.

Obligații de înregistrare, de notificare sau de declarare a serviciilor media audiovizuale la cerere există, sub forme diferite și cu sfere de aplicare diferite, în Țările de Jos, Italia, Irlanda, Franța, Spania și Germania.

Decizia CNA nr. 116/2026 stabilește dacă și în ce condiții un canal trebuie notificat ca serviciu media audiovizual la cerere. Respectarea normelor privind conținutul audiovizual se analizează separat, în temeiul Legii audiovizualului nr. 504/2002, cu modificările și completările ulterioare, și al Codului audiovizualului (Decizia CNA nr. 573/2025, cu modificările ulterioare).

Textul integral al Deciziei CNA nr. 116/2026 și formularele-tip sunt disponibile pe pagina de internet a instituției, la adresa *https://cna.ro/a-decizie-nr-116-din-24-februarie-2026-privind-procedura-de-licentiere-de-autorizare-si-de-notificare-a-serviciilor-media-audiovizuale-f7lm0wjz0eli08jh4l0add17/*

Lucian IONICĂ

Scriitor și regizor, cadru universitar, doctor în flozofie, fost director TVR Timișoara.

PRESA ȘI TEHNOLOGIA

După cum bine se știe, imediat după Revoluția din 1989, au apărut foarte multe publicații noi, naționale, regionale și locale, iar cele vechi și-au schimbat profilul, atunci când n-au dispărut cu totul.

A fost o perioadă când se făcea coadă la chioșcuri pentru a prinde un exemplar.

La noi în oraș a repornit Radio Timișoara, ca o instituție publică.

Curând au apărut posturi de radio și televiziuni locale private.

Succesul lor a crescut foarte mult odată cu apariția transmisiei prin cablu.

Publicul putea urmări acum, foarte comod, teme și subiecte ce țineau de orașul sau de regiunea sa.

Trecerea la Wi-Fi, un alt progres tehnologic, a avut, paradoxal, și un efect negativ: majoritatea televiziunilor locale au dispărut, iar cele care mai există, au făcut economii și și-au redus programele, ca să reziste în continuare.

Asta pentru că, pe de o parte, oricine poate avea acum acces la peste 150 de posturi de televiziune, naționale și străine, dar, pe de altă parte, navigarea pe internet, devenită extrem de facilă, a diminuat interesul pentru presa tipărită, din moment ce se puteau vedea ușor nenumărate publicații online chiar și pe telefonul mobil.

Probabil că mulți jurnaliști se întreabă *ce s-ar putea face ca meseria lor, atât de importantă, să nu-și diminueze rolul său* în societatea de azi și de mâine, cu o tehnologie aflată în continuă evoluție.

O cale ar putea fi o cunoaștere mai bună a publicului, de fapt, a publicurilor, ceea ce ar însemna să scrii, să faci emisiuni radio-tv, având în gând predominant cărei categorii te adresezi.

Televiziunile au reușit să găsească un anumit răspuns la această problemă prin cunoașterea modificării audienței pe parcursul zilei.

Ea se realizează cu ajutorul unor echipamente amplasate într-un număr de apartamente, desigur, cu acordul celor în cauză, repartizate în întreaga țară.

Fiecare membru al familiei dacă dorește să urmărească o anumită emsiune, folosește o telecomandă specială prin care este identficat în sistem.

Datele sunt coletate rapid și teleziunile primesc zilnic rezultatele audienței, pentru fiecare emisiune.

Astfel, pot să ia decizii pentru a-și crește numărul de telespectatori.

Desigur, un asemenea sistem nu se poate aplica pentru presa scrisă.

Ce s-ar putea face ar fi realizarea unor anchete sociologice, pe diferite categorii de cititori, pe zone geografice, privind opiniile lor despre presa scrisă actuală și ce anume ar dori să citească.

Un alt lucru extrem de important este problema arhivării presei online, pentru că ea nu trebuie să dispară pur și simplu după un anumit timp.

Pe plan internațional, nu doar că s-a discutat deja despre acest subiect, dar s-au și luat deciziile necesare, prin care s-a înființat sistemul de depozit legal pentru presa on-line.

La noi, nici măcar nu se discută despre acest lucru...

UN FORUM PENTRU VIITOR

Gheorghe CRIȘAN*

Într-o mărturisire cu iz autobiografic, publicată în recenta apariție a Filialei Timiș a UZPR (intitulată sugestiv *Redând vieții clipa trecătoare),* apreciam că aș putea considera, fără falsă modestie, că am fost implicat major în două din experiențele care au marcat pregnant evoluția presei timișorene a ultimilor peste 5 decenii - **apariția și funcționarea revistei *Forum studențesc* și existența *Facultății de Ziaristică a Universității Banatul*** (universitate dispărută, pe nedrept, din motive pe care nu e cazul să le comentez).

În ambele experiențe, fără a-mi aroga merite prea mari, afirm, totuși, că am reușit să le influențez semnificativ evoluția chiar și prin simplul fapt că am reușit să-mi alătur, în locul și la momentul potrivit, oameni cu care am rezonat și, mai ales, care ne-am dorit să facem împreună ceva deosebit, ALTFEL decât vedeam în jur și cu care, poate, eram prea obișnuiți...

Și aș începe spunând că vorbim despre un colectiv în care am reușit - în condițiile în care Timișoara nu avea, prin anii 1994, cadre didactice de specialitate în domeniul ziaristicii - să îi *aduc împreună,* printre alții, pe Șerban Foarță, Marcel Tolcea, Iosif Cheie, Iosif Costinaș, Robert Șerban, Lia Lucia Epure, Constantin Mărăscu, Dumitru Oprișor, Mircea Pora, Marian Odangiu, dar și pe eminenții profesori bucureșteni Mihai Coman sau Mihai Dinu

Învățând - mulți dintre noi - teoria poate chiar odată cu învățăceii noștri, am încercat, împreună, în schimb, să punem în practică nu doar tot ce știam, ce deprinsesem și ce gândeam noi, ci, mai ales, dragostea și respectul față de cuvânt, neastâmpărul creator și acea curiozitate care te îndeamnă să n-ai stare până ce nu vezi ceva creat de mintea sau din mâinile tale.

Împreună am construit chiar și o revistă studențească, T*empo,* care s-a putut mândri cu semnături care, azi, onorează presa timișoreană.

La *Banatul* am experimentat tot ce se putea inventa în materie de predare a ziaristicii, am născocit examene care sfidau regulile universitare stricte și i-am purtat pe colegii noștri mai tineri, studenții, prin toate ungherele meseriei.

Spun colegi, fiindcă asta era relația noastră normală, mai ales când majoritatea dintre noi îi *luam de mână* - după așa-zisele ore de curs - în redacțiile în care lucram, punându-i la treabă, ucenicindu-i în toate treburile gazetărești.

Ba, mai mult, depășeam chiar și acest stadiu relațional ...

Căci, nu de puține ori, ne retrăgeam pe strada Paris, în clădirea Casei Universitare, unde - la ultimul etaj - funcționa un Club (patronat de Asociația Presei Timișorene, pe care am avut onoarea să o conduc în acei ani), unde ne retrăgeam la *un pahar de vorbă*, la un dans sau la o audiție muzicală.

Așa s-a construit, practic, o adevărată generație de tineri ziariști, risipită acum prin toate colțurile țării și în toată media românească (dar și-n alte domenii).

Cu riscul de a-i omite pe unii, mă mândresc că i-am avut atunci alături - într-o plăcută și specială *relație dascăl-student* - pe ziariștii Melania Cincea, Amalia Matei, Adriana Dolcianu, Mălin Bot, Dan Negru, Mario Balint, Mile Cărpinișan, Stefan Both, Aurelian Tecușan, Horațiu Ardelean, Petru Novac Dolângă, Adina Borcan, Ovidiu și Sorin Mărăscu, Adrian Panduru, Gheorghe Miron, Ilie Sârbu,Dorin Șipețian, Romulus Stoian, Simona Bader, Raluca Ivănescu, Grațian Mihăilescu, Liana Dacilescu, Ani Giurcă, Dorin Șipețian, Aurelia Marcoane, Liana Toma, Cristina Băican, Roxana Florea-Morun, Cerasela Coca, Paula Neamțu, Flavius Boncea, Daniela Surulescu, Mariana Drăghia, Loredana De Maio, Florin Cărăbaș, Liliana Iedu, Cosmin Bradu, Raluca Costea, Cerasela Miu, Anca Fleacă, Gabriela Savischi, Medana Pop, Otilia Herghelegiu, Diana Neda, Ionela Gogoț etc.

Nume care, ele însele, au adus presei (dar și altor domenii în care i-au purtat drumurile vieții) realizări deosebite și acea stare de spirit pe care ți-o dă, dintotdeauna, libertatea de creație și de exprimare, deprinsă - din belșug - pe băncile facultății, o școală în care s-au învățat nu teorii savante, ci, mai ales, știința lucrului bine făcut, cu pasiune, seriozitate și ingeniozitate ...

Am simțit nevoia (și o simt de fiecare dată când am ocazia) să readuc în memorie această școală, nemeritat uitată, și pentru simplu fapt că susținerea examenului de licență - de către cei citați anterior - la Universitatea de Vest sau la cea din București i-a transformat în absolvenți ai acestor instituții.

Ori, adevărata lor formare s-a datorat însă, în exclusivitate, unei alte școli și, mai ales, unor oameni valoroși, meseriași de-adevăratelea, uniți prin respect și prietenie și printr-o o infinită pasiune pentru cuvânt.

Și fiindcă în titlu am folosit și cuvântul *FORUM,* aș apela la el - asemenea lui ALTFEL - și în cazul acestei facultăți, fiindcă el caracterizează cel mai bine atmosfera de reuniune și de dezbatere deschisă a fiecărei probleme din cadrul acestei *școli de meserii* (în cel mai bun și adevărat înțeles al cuvântului).

Tot ce s-a construit la *Banatul* a fost posibil întrucât el a fost gândit și decis în comun, reverberând apoi în *forumul interior* al fiecărui protagonist, pentru a declanșa, cu responsabilitate și dăruire, combustibilul necesar pentru fiecare acțiune ...

Despre celălalt FORUM la care vreau să fac trimitere, *Forum studențesc* - revista anilor mei de tinerețe - s-a scris ceva mai mult, eu însumi dăruind subiectului multe pagini și chiar un început de cercetare.

Revin la acest subiect fiindcă, stârnit de Inteligența Artificială - IA, am apelat la serviciile ei într-o investigație legată de importanța acestei publicații în dezvoltarea de ansamblu a presei bănățene, în cei peste 250 de ani de existență a acesteia.

M-am întrebat, așadar, cât de importanți au putut să fie cei aproape 20 de ani de existență continuă a *Forumului Studențesc* în ansamblul celor peste două secole și jumătate de funcționare a presei bănățene?

Având o prezență fizică marcantă în lumea presei studențești de mai bine de un deceniu, am încercat adesea să-i evidențiez, din interiorul fenomenului, toate atuurile - de la conținut, formă, recompense etc., până la oamenii care au semnat în paginile revistei (echivalând cu un adevărat repertoar de nume marcante ale presei, literaturii și culturii bănățene și chiar românești), dedicându-i nu doar o ediție specială de 32 de pagini, ci și o producție media, un volum de interviuri sau 2-3 lucrări de cercetare.

Surpriza cea mare care a venit de la această IA revoluționară este că, *luată la întrebări,* aceasta mi-a oferit o suită de considerații ce îngemănează nu doar tot ce s-a afirmat despre *Forum studențesc* în mediul virtual, dar și neașteptate *judecăți de valoare* pe care doar o privire obiectivă, din exterior, poate să le genereze.

Mi-am permis așadar să le citez, în sinteză, fără prea multe comentarii - reunite ca într-un decalog - pe o parte din ele, dezvoltarea lor urmând a fi prezentată într-o cercetare personală de amploare (intitulată simbolic *Forum Studențesc - reverberații ale presei ALTFEL)* în cadrul unei manifestări științifice (organizată de Filiala noastră a UZPR).

1. Mai bine de un deceniu și jumătate, înainte de 1989, *Forum Studențesc* nu a fost doar o revistă, ci chiar *vocea comunității universitare* timișorene, care a creat o *identitate comună - cea de student al Timișoarei.*

2. Pentru sute de studenți, revista a însemnat *primul contact cu profesia de jurnalist,* ce *a cultivat spiritul inovator și a promovat teme de avangardă*, fiind una dintre cele mai moderne publicații ale epocii.

3. Ea a documentat viața universitară, paginile ei însemnând *cea mai amplă cronică a vieții studențești timișorene* din ultimele decenii ale secolului XX.

4. Revista a încurajat debutul cultural, funcționând ca un *laborator al creației universitare*, ce a promovat *multiculturalitatea Banatului*, reflectând *spiritul deschis și pluralist* al Timișoarei, *dimensiunea pregnant europeană*, ceea ce i-a conferit, implicit, o identitate aparte în peisajul presei studențești românești.

5. În limitele impuse de epocă, revista a abordat, critic și responsabil, problemele reale ale vieții universitare, fiind nu a fost doar un instrument de informare, ci și un *spațiu de reflecție și de dialog, o școală de cetățenie*, devenind astfel și *un document al memoriei colective* (ce reprezintă cea mai importantă moștenire).

6. Forum Studențesc este o *arhivă a unei generații și o conștiință publică a comunității*

universitare timișorene, *un laborator de creație* în jurnalism și cultură și un spațiu al dialogului și al inovației. Ea a reușit *să surprindă și să dea expresie spiritului unei comunități* universitare, într-un moment important al istoriei sale, constituindu-se astfel într-o *secțiune distinctă a patrimoniului cultural* al Timișoarei.

7. Alături de *Forum Studențesc* a funcționat, cu o istorie paralelă, Cercul de presă al Casei studenților, o instituție complementară și una din foarte puținele forme de pregătire practică în jurnalism. El a reprezentat, indubitabil, *o comunitate de practică, un spațiu al experimentului, o școală fără diplome, dar care oferea mentorat, experiență și apartenență* la o comunitate profesională constituind - împreună cu revista - un adevărat *nucleu al unui ecosistem mediatic universitar.*

8. Acordând o atenție deosebită elevilor și tinerilor din productie, revista a devenit o *voce distinctă a tinerilor*, o publicație a unei generații, centrul unei comunități și *veritabilă punte între liceu, universitate și societate.*

9. Independența sa economică (aspect trecut aproape neobservat) - susținută de tirajul de peste 10 mii de exemplare - îi asigura, dincolo de o *sporită forță de penetrație*, o prezență constantă în întreg mediul universitar timișorean și o *comunitate stabilă de cititori*, ceea ce îi conferea și o anumită *autonomie profesională și o independență editorială* în raport cu sistemul politic, reducând presiunea unor constrângeri economice imediate și permițând *dezvoltarea unor proiecte editoriale ambițioase* (suplimente, numere tematice, rubrici permanente, investiții în prezentarea grafică și în ilustrație). Existența unei comunități de cititori (care și-o asuma ca pe propria-i publicație) transforma însă relația dintre revistă și public într-un *contract simbolic de apartenență la aceeași comunitate universitară* - aspect rar discutat în istoria presei, mai ales a celei comuniste - fiind și un *indicator al coeziunii sociale*.

10. Fără a fi o publicație cuminte (sau propagandistică), redactorii Forumului *nu vorbesc despre dizidențe, ci despre încercări de a face o presă ALTFEL*. Originalitatea ei a constat în faptul că a încercat *să lărgească permanent spațiul de exprimare permis*, fără a ieși din limitele care ar fi condus la interzicerea publicației - strategie pe care am putea-o numi, simbolic, *„presa ALTFEL”*.

Argumente suplimentare, care - chiar și numai pe exemplul presei studențești - ne obligă *să privim altfel*, mult mai profund, *rolul și importanța presei într-o comunitate*.

Iar *Forumul studențesc* - o adevărată zonă culturală periferică a timpului - cu atât mai mult.

Sintetizând, *ceea ce mi se pare inedit*, privind peste ani, este că *atunci se cultiva o adevărată cultură a curiozității, a noului, a ineditului*.

Curiozitatea mergea *în toate direcțiile* - către știință, către cultură, către tehnologie, către lume etc., în fond către oameni - *deschidere care era*, în sine, o formă de modernitate și care, de ce nu, *ar trebui să fie una din atributele esențiale ale unui bun ziarist.*

** Membru Filiala „Valeriu Branițe” -Timiș a UZPR*

Lia Lucia EPURE (n.Petric)

Debut, ca studentă, în revista *Forum Studențesc*. A intrat în presa scrisă în 1990, activând ca ziarist la *Renașterea bănățeană și Timișoara*, dar și în TVR - Timișoara, ca publicist comentator. Director la *Focus Vest* (din 2001) și la franciza *Ziua de Vest* (din 2001) și colaborator la mai multe publicații naționale și regionale. S-a remarcat prin multe anchete jurnalistice dedicate luptei împotriva corupției. Este conferențiar universitar la UVVG Arad și predă și la Universitatea Politehnica Timișoara, la Facultatea de Comunicare. Doctor în Managementul Comunicării Organizaționale la UVT, din anul 2011. A scris opt cărți, ca autor sau în colaborare cu alți autori, printre care și cea pe care o iubește cel mai mult - *"Regele Mihai, un surâs care nu se vede"*. Susține cursuri de comunicare pentru diverse organizații publice sau private.

DESPRE CEEA CE CRED EU CĂ A FOST ... JURNALISMUL „ROMANTIC"

Pentru ca această idee minunată, cea legată de realizarea unei reviste scrisă de noi, membri ai UZPR, cu ocazia sărbătoririi celor 255 ani de la apariția primei publicații la Timișoara, să fie proba autenticității, am ales să scriu despre felul în care am perceput primii mei ani de presă. Nu fac asta din orgoliu, nici din dorința de a lăsa "pași pe nisip", căci totul este trecător. Pur și simplu, o parte a activității mele jurnalistice are, pentru mine, o notă pe care îndrăznesc să o numesc "romantică".

Romantismul a fost definit, din punct de vedere cultural, a fi fost un curent artistic și literar din secolul al XVIII -lea, ce punea accent pe emoție, sufletul uman, libertate, iubire. Chiar dacă jurnalismul nu se suprapune literaturii, există genuri jurnalistice care fac casă bună, cum se spune, cu o parte a literaturii, cea în care dialogurile scot în evidență personajele, ba chiar le creează, le expun public. Desigur, în istoria presei, găsim mulți scriitori și jurnaliști, în același timp, la care preocupările pentru comunicare nu pot fi delimitate cu nicio graniță de ceea ce ar putea face zid între scrisul unei cărți sau scrisul unui articol.

Am început să scriu la finalul anilor 70, la revista studențească " Forum Studențesc", pe care am iubit-o. Nu existau facultăți de jurnalism, eram studentă la Universitatea Politehnică, ce purta atunci nobilul nume de "Institutul Politehnic Traian Vuia". Nu era ciudat, mai ales că majoritatea eram studenți la "poli" sau "medicină", la Universitatea Timișoara, la ISE, cei mai puțini erau la Filologie. Anul 1980 avea să fie cel de intrare în deceniul eliberării noastre. Felul în care noi scriam atunci era supapa de defulare a energiilor noastre de adolescenți și post adolescenți, entuziasmul romantic (chiar atunci) nu putea fi stăvilit, iar eu eram în poziția de fi fost fiica unui fost deținut politic, trăind mereu spaima că într-o zi nu o să mai pot scrie. Spaima că un "binevoitor" va arăta cu degetul spre mine și voi fi invitată să părăsesc redacția.

A fost cumva, cu grija Îngerului meu păzitor, un context general din care această "invitație" nu a venit. Și a fost bine așa.

Revoluția de la Timișoara a fost bucuria care mi-a umplut sufletul pentru schimbarea profesională ce a urmat imediat. Am intrat în presa scrisă chiar la începutul anului 1990. Entuziasmul, libertatea pe care o simțeam, dorința de a scoate în evidență oameni care stăteau ascunși în unghiurile lor discrete sau temătoare, pentru că era dictatura ce controla comportamentele umane, bucuria de a lăsa libere gândurile refulate în interiorul ființei ani de zile, toate acestea erau pentru mine fundația pe care aveam să exersez "jurnalismul romantic al anilor 90". Așa mi l-am definit, așa l-am intitulat, nu pentru manuale, nu pentru studenți, nu pentru lumea din jur, ci pentru felul în care percepeam lumea, proaspăt ieșită de sub dictatură, lumea ce dorea să spună, să strige, să arate, să caute, să fie în lumină.

Jurnalismul romantic era pentru mine puterea de a nu mă teme. După numai câteva luni de la intrarea în presă (mai întâi, la Renașterea bănățeană, apoi la Ziarul Timișoara, între 1990 – 1996), am început o serie de investigații în rândul mafiei arabe, traficului de țigări, cafea, alcool. Legea 544/2001

nu era votată, deci investigația era pură, se baza pe inteligență, intuiție, relații personale, bună-credință, dorință de face lumină în lumea întunecată a corupției.

Jurnalismul romantic se ”antrena” în slujba adevărului, oamenii aveau curajul de a vorbi, ceea ce ținea de epoca romantică a umanității, iar credința că schimbarea României avea nevoie de noi, jurnaliștii încrezători în acest concept, ne (mă) făcea și mai cutezătoare.

Dezvoltarea relațiilor interpersonale în zona unor instituții importante ale statului era extrem de importantă. Desigur, ele se dezvoltau mai ales intuitiv, era nevoie de încredere din ambele părți. Aici era partea delicată, cumva, din curentul romantic al societății ce era în suferință, în perioada post – decembristă.

O altă parte a implicării mele în consens cu cele expuse mai sus, a fost susținerea reîntoarcerii celui care a fost MS Regele Mihai I al României, pentru personalitatea căruia mi-am dedicat o parte a activității jurnalistice, din care a rezultat și cartea *”Regele Mihai, un surâs care nu se vede”,* apărută, până la această, oră în patru ediții. Cartea a avut ca motivație interioară un interviu pe care l-am realizat când eram senior editor al TVR Timișoara. Interviul a fost realizat în decembrie 1998, cenzurat de conducerea de la acea oră a TVR Timișoara și ascuns, apoi a fost ”ciopârțit” de TVR București în cadrul unei emisiuni dedicată MS Regelui Mihai al României, în 30 decembrie 1998, dar despre care regele m-a întrebat după cinci ani, în cadrul unei cine de la Castelul Săvârșin... Și atunci, i-am cerut acordul de a-l publica... Așa s-a născut cartea.

Convingerea mea personală era că ”jurnalismul romantic” va schimba lumea, țara, oamenii, calitatea relațiilor dintre noi. Acum, nu mai sunt la fel de sigură.

În anii 90, noi, jurnaliștii, eram atenți la limbaj. La calitatea lui, la finețea sau duritatea lui, fără să folosim injuriile.

Acum, jurnalismul romantic este o etapă în istoria jurnalismului post-decembrist. O amintire.

VIAȚA CA O PAUZĂ...

George BOIERU*

O fotografie de prin 1979–1980. Am descoperit-o întâmplător, răsfoind într-o noapte, în „Arhiva 25”, sute de fotografii și privind, din acest prezent, spre unele nostalgii ale activității editoriale studențești a acelor vremuri.

În fotografie, câteva personaje ale acelei lumi.

Gheorghe Crișan, redactorul-șef al publicației *Forum studențesc* și cel care a dus presa locală de profil la unul dintre cele mai ridicate standarde de calitate editorială.

Iosif Berwanger, un artist al fotografiei, nu numai prin imaginea de ziar sau de revistă, ci și prin expoziții cu tematică diversă.

O tânără colegă jurnalistă al cărui nume, cu scuzele de rigoare, nu-mi mai vine în minte, dar care pare, în fotografie, cea mai preocupată de evenimentul pentru care lua notițe, sub privirile mai mult sau mai puțin ironice ale celorlalți „reporteri”.

Ioan Băcălete, omul „de casă” al Forumului studențesc, ziaristul din redacție — pragmatic, tipic, diferit.

Ovidiu Corduneanu, un fel de freelancer în termenii de azi, cel mai experimentat dintre toți, care afla „pe surse” o mulțime de lucruri din mediul universitar timișorean.

George Boieru, de la Viața studențească, publicație care părea atunci mai „aparte” și care s-a dovedit, ulterior, o adevărată pepinieră pentru numeroși ziariști ai presei românești contemporane.

Iar în spatele aparatului fotografic, Constantin Duma, fotoreporterul frenetic, prezent pretutindeni, pe orice vreme, la evenimente de tot felul, discret, dar super-profesionist...

... O fotografie, așadar. O clipă oarecare dintr-o lume care atunci ni se părea fără sfârșit.

Privind-o astăzi, îmi revin în memorie secvențe, întâmplări, oameni. Dar, mai ales, o anumită atmosferă.

Timișoara universitară avea atunci o viață proprie. Facultățile, căminele, cantinele, cluburile și manifestările culturale formau un **oraș paralel**, populat de tineri veniți din locuri diferite, cu formații profesionale diferite și, adesea, cu o

curiozitate intelectuală care depășea cu mult programa facultății pe care o urmau.

În această lume, presa studențească ocupa un loc aparte.

Forum studențesc era legat nemijlocit de mediul universitar timișorean, iar *Viața studențească* oferea perspectiva unei publicații cu o circulație și o deschidere mai largi. Între cei care scriau, fotografiau, căutau subiecte sau pur și simplu gravitau în jurul acestor redacții se forma o comunitate. Nu era nevoie ca toți să urmeze jurnalismul — de altfel, mulți veneau din cu totul alte facultăți. Gazetăria era, mai întâi, o pasiune.

Presa studențească a anilor ’70–’80 nu trebuie însă desprinsă artificial de epoca în care apărea. Era presa unei societăți controlate politic, cu limite clare ale libertății de exprimare, cu subiecte obligatorii și cu altele imposibil de abordat direct. Ar fi nedrept față de adevărul acelor ani să transformăm retrospectiv această lume într-o insulă de libertate deplină. Nu era...

Și totuși, între limitele impuse exista un teritoriu în care inteligența, talentul și tinerețea găseau modalități de exprimare. Se învăța arta nuanței. Uneori a aluziei. Alteori a ironiei. Se învăța să spui lucrurile fără să le spui până la capăt și să ai încredere că cititorul va înțelege restul.

Iar cititorul, de multe ori, înțelegea.

Poate că tocmai aici se afla una dintre lecțiile acelei prese. Gazetăria se făcea individual, fiecare își semna propria creație, dar ziaristul se forma într-un grup, într-o inițiere colectivă. Textele se discutau. Ideile circulau. Se făceau glume. Se nășteau orgolii și rivalități. Se învăța unul de la celălalt. Iar sentimentul apartenenței la acea mică lume conta poate la fel de mult ca articolul care urma să apară.

După aproape o jumătate de secol, multe dintre întâmplările de atunci și-au pierdut contururile.

Numele unor oameni se încăpățânează să rămână, altele se retrag undeva în memorie.

Rămâne însă atmosfera.

Și rămâne fotografia. Și poate chiar o notă nostalgică. Nu după epocă. Ar fi nedrept și, până la urmă, neadevărat. Știm prea bine că nu toate vremurile acelea erau bune.

Este nostalgia după vârsta posibilităților. După vremea în care aveai sentimentul că ceea ce faci contează.

Pentru o clipă, timpul s-a oprit înainte ca cei din fotografie să știe că va trebui, într-o zi, să-și amintească. Poate că acesta este rostul unei asemenea fotografii.

Nu să ne facă să spunem: „Ce vremuri bune erau.”

Ci, mult mai simplu: *„Ce tineri eram. Și cât de mult credeam în ceea ce făceam.”*

Iar pentru presa studențească timișoreană a acelei generații, poate că nu există un elogiu mai potrivit..

** Membru al Filialei „Valeriu Branițe” - Timiș a UZPR*

ZIARIST LA ÎNCEPUT DE LUME

Florian MIHALCEA*

Să trăiești în Timișoara în anul 1990, înconjurat de istoria ce avea să se nască, era un privilegiu. Să vezi schimbările de pe fețele oamenilor, care simțeau efervescența acelor zile, să participi, pentru prima oară, la transformările unei societăți încremenite, pentru prea mult timp, să-i poți vedea în haine vărgate și rași pe cap pe cei care fuseseră, pentru atâta vreme, simboluri ale terorii impuse de statul totalitar în care vieţuiam, în tribunalul ad-hoc de la Casa Tineretului, erau instantanee și trăiri de neimaginat cu foarte puțin înainte.

Dar să fii și ziarist în acele clipe și în acea urbe, îmi depășea așteptările. Ziaristul avea acces în locuri interzise, cunoștea oamenii momentului, primea informații altfel greu de accesat, era mereu

acolo unde se întâmplă ceva, încercând să înțeleagă de ce lucrurile se înlănțuie așa și nu altfel...

Am făcut parte din acel grup de *„tineri scriitori și ziariști timișoreni care au participat nemijlocit la Revoluție”,* grup care a hotărât că era momentul (la jumătatea lunii ianuarie 1990) să ofere timișorenilor o alternativă la presa transformată din fosta presă de partid. Un ziar independent, scris de foștii gazetari ai presei studențești.

Anul 1990 mi-a adus și două din momentele pentru care tot efortul făcut de un ziarist - în zilele și nopțile acelor luni de început de lume - a meritat.

Bunăoară, în noaptea primei apariții a ziarului „Timișoara” m-am întors, după 5 ani de când încetase colaborarea mea la „Forum studențesc”, în tipografia de la marginea Parcului botanic. Nu se schimbase nimic. Același miros de cerneală tipografică și plumb, aceiași lucrători de care parcă mă despărțisem cu o zi în urmă. Tripon, Gelu Dogioiu, Farcaș, Laza... După ce a fost „tras” tot tirajul (zeci de mii de exemplare), m-am culcat într-un fel de țarc enorm, unde se aruncau rebuturile, și m-am acoperit cu ziare. Trebuia să mai aștept să pornească tramvaiele. Și, la prima oră a dimineții, m-am urcat într-unul, ce oprise pe „Circumvalațiunii”, nu departe de „Ciocanul”. A urmat un prim moment de grație, de care-mi voi aminti întotdeauna. Majoritatea călătorilor, care stăteau pe scaune, aveau deschis, în mâini, câte un exemplar al ziarului „Timișoara”, proaspăt ieșit de sub tipar, murdărindu-și degetele cu cerneala, neuscată încă, ce se întindea spre colțurile hârtiei. Nimeni nu mă privea complice. Nimeni nu știa de unde vin...

... Au trecut câteva luni. Era în perioada mitingului-maraton din Piața Universității din București. Mergeam des acolo, în acele zile. Cu trenul de noapte. Dimineața ajungeam în Gara de Nord și mă îndreptam către metrou. Mulți dintre cei care, ca mine, călătoriseră în noapte spre București, aveau ca destinație Piața Universității. La ieșirea din metrou, spre Universitate, pe peretele din dreapta, inscripții și

desene vorbeau despre Punctul 8 al Proclamației de la Timișoara, despre alegerile ce urmau să vină, despre comuniștii transformați, peste noapte, în democrați. Acolo, pe acel perete pe care erau selectate mesajele importante ale mișcării din piață, fusese lipit un articol - decupat din ziarul Timișoara - purtând semnătura mea...

Nu cred că pentru un ziarist poate exista un premiu, o recunoaștere, mai mare. Diplomele, decorațiile și cuvintele elogioase ulterioare nu pot echivala cu bucuria trăită de un ziarist din provincie care știe că cineva, un cititor, s-a oprit asupra articolului său, și-a luat timp să-l decupeze, să-l aducă în locul cel mai important din România, în acele zile, și să-l lipească pe zid.

Iar tu, tânăr ziarist timișorean, să-ți vezi semnătura pe bucata de hârtie de ziar trecută prin rotativa instalată într-o clădire, dispărută acum, lângă Parcul botanic. Nimeni nu mă privea complice. Nimeni nu știa de unde vin... Poate din istorie...

** Membru al Filialei „Valeriu Branițe” - Timiș a UZPR*

ARHITECTURA DE PĂMÂNT - FORMĂ DE COMUNICARE A SATELOR

Delia S. BARBU*

Comunicarea, după definiția ei cea mai simplă - procesul prin care un emițător transmite un mesaj către un receptor printr-un canal, cu scopul de a împărtăși informații sau emoții – își găsește în mediul rural un canal de nișă în arhitectura caselor construite din pământ.

Dacă presa bănățeană scrisă a ultimelor două secole și jumătate cu gazetele, calendarele populare și corespondenții săi sătești a vorbit în cuvinte publicului său, arhitectura tradițională a caselor din pământ și-a transmis mesajele - și continuă să o facă - printr-un sistem de semne la fel de dens, dar scris în alte forme, nu cele de cerneală. Mai mult decât a fi un adăpost, casele din pământ povesteau despre cei ce le locuiau în egală măsură în care exprimau, la propriu, ADN-ul locului, materialul primordial din care erau ridicate. Casele de pământ nu era doar adăpost, ci și o comunicare despre sat și oamenii care îl locuiau: prispa vorbea despre deschiderea spre lume, tinda marca trecerea dintre public și intim, iar grinda datată sau motivele pictate pe fațadă și pe stâlpii porții, reprezentau semnătură vizuală a familiei.

Astăzi, la prima vedere, acest canal de comunicare al satelor, această „scriere” care nu are o ediție finală, vorbește în cea mai mare măsură despre absență, despre faptul că oamenii par a nu mai fi interesați de acest gen de informație. Cu unele excepții. Importante.

De la arhivă tăcută la laborator viu - Regio Earth 2026

Pământuri de culori diferite, tehnici tradiționale care vorbesc despre identitatea locurilor și întâlniri cu oameni care transmit cunoașterea și transformarea pământului constructiv mai departe. Acestea sunt câteva dintre elementele proiectului intitulat *„O călătorie culturală în pământurile Banatului”*, derulat timp de șase luni - începând cu luna iunie 2026 - în Timișoara, în organizarea Asociației My Banat, în colaborare cu Atelier Terrapia și Universitatea de Vest – Facultatea de Arte și Design.

Co-finanțat de Administrația Fondului Cultural Național (AFCN), proiectul vizează patrimoniul cultural imaterial reprezentat de locuirea de pământ din Banat și oferă un alt fel de comunicare a prelucrării pământului local, printr-un limbaj accesibil și o perspectivă proaspătă, interdisciplinară.

Activitățile proiectului urmăresc transmiterea cunoașterii tehnice despre pământul constructiv către marele public și au debutat cu extragerea a patru feluri de pământ din regiunea Banat, ce au fost folosite pentru a inova tehnici tradiționale în cadrul unor ateliere deschise publicului, ateliere organizate la începutul lunii septembrie în inima orașului Timișoara.

"Prin colaborări interdisciplinare, echipa proiectului își propune să transmită potențialul creativ și cultural al patrimoniului din pământ, de la contextualizarea materializării lui în teritoriu, la experimentarea și inovarea în inima Timișoarei a tehnicilor constructive locale, iar apoi la promovarea lor internațională" - au transmis organizatorii.

Prezența în cadrul atelierelor deschise publicului a unei părți importante de locuitori ai satelor din Banat sau deținători de case din pământ reprezintă dovada faptului că, pentru ruralul bănățean, această formă de comunicare continuă să aibă un public și speranța ca acesta să devină mai numeros în viitor. Dorința de sustenabilitate, confort și, deseori, de întoarcere la simplitate – toate, oferite de locuirea în casele din pământ – sunt argumente de neglijat în acest proces de comunicare.

Astfel, ediția 2026 a Școlii de Vară internaționale Regio Earth, desfășurată la Timișoara în cadrul proiectului „O călătorie culturală în pământurile Banatului", poate fi citită exact ca un efort de a relua o corespondență întreruptă despre satele din Banat, o încercare de a înțelege atent un material disponibil în regiune și adaptarea cunoașterii moștenite la cerințele actuale.

Altfel spus, Regio Earth nu tratează arhitectura de pământ ca pe un text de arhivat, ci ca pe o limbă vie, pe care încearcă s-o repună în circulație — traducând-o pentru „cititorii" de azi: publicul larg, comunitate locală și arhitecții contemporani.

Foto: Asociația My Banat

** Membru al Filialei „Valeriu Branițe" - Timiș a UZPR*

ZIARIȘTII COMUNITARI

• Nevoia de comunitare în mediul rural

Ioan TRAIA*

Satele noastre îmbătrânite se sting în tăcere din multe pricini și cauze obiective, dar mai ales când oamenii uită să mai vorbească între ei. Astăzi, televizorul urlă în fundal despre scandaluri din marile orașe, pe telefon fiecare stă în bula lui, iar la cârciumă se rotesc obsesiv aceleași trei teme obosite. Am pierdut obiceiul de a ne privi în ochi.

Nevoia asta de a lega satul prin cuvânt nu-i însă o fiță modernă. S-a născut din necesitate în secolul al XIX-lea, din disperarea de a scoate lumea din izolare. Pe atunci, alfabetizarea nu era un moft, ci o luptă de supraviețuire.

Tăcerea a fost spartă prima dată prin două mișcări pornite de jos, din lumea țăranilor și a satelor.

Nu e o coincidență că tocmai în secolul al XIX-lea s-a produs această explozie a nevoii de comunicare în mediul rural. A fost perioada în care satul românesc a început să se trezească la viață, iar motoarele acestei schimbări au fost exact **reuniunile de lectură** și **asociațiile învățătorești**. Fără aceste două mișcări de la baza societății, **ideea de presă sătească sau de gazetă locală nici nu ar fi putut apărea.**

Reuniunile de lectură

Într-un sat în care majoritatea oamenilor nu știau să scrie și să citească, lectura nu era un act individual, ci un eveniment comunitar. Un singur om din sat — de cele mai multe ori învățătorul, preotul sau un fecior școlit — citea cu voce tare dintr-o carte sau dintr-un ziar venit de la oraș, iar ceilalți ascultau și comentau. Oamenii au înțeles pentru prima dată că informația le schimba viața practică. Aflau din cărți despre tehnici noi de agricultură, despre igienă sau despre drepturile lor. Lectura colectivă a creat dezbatere. Oamenii nu doar ascultau, ci puneau întrebări, comparau cu ce știau ei și simțeau nevoia să își spună propria părere. Lectura a creat **prima vatră de dezbatere publică** la țară.

Asociațiile învățătorești

Învățătorii au fost adevărații misionari ai comunicării rurale. Izolați în comunități unde adesea se loveau de reticență și lipsuri materiale, au realizat că singuri nu pot schimba nimic. Așa au apărut asociațiile învățătorești. Învățătorii din mai multe sate au început, sub îndrumarea episcopilor, să se adune periodic, pentru a discuta problemele școlii, dar și ale comunității.

Din aceste asociații au apărut primele buletine, reviste și foi populare destinate satului. Învățătorii nu scriau pentru elita de la oraș, ci direct pentru țăran: simplu,

la obiect, pe înțelesul tuturor. Asociațiile au transformat învățătorul dintr-un simplu funcționar într-un **lider de opinie și un organizator** al comunității. **Ei au fost primii ziariști comunitari.**

Rădăcinile presei rurale de azi sunt astfel în acele șezători de lectură și în întâlnirile învățătorilor din secolul XIX. Atunci s-a schimbat mentalitatea, iar comunicarea n-a mai fost văzută ca un lux al celor de la oraș, ci ca o **necesitate de supraviețuire și dezvoltare** pentru sat.

Când un învățător din secolul XIX aduna 10 țărani într-o odaie și le citea dintr-o broșură, el punea bazele a ceea ce numim azi **informare publică și dialog comunitar.**

Dacă te uiți atent, **gazeta sătească de azi** — fie ea o foaie tipărită la imprimantă din primărie sau un buletin parohial — face exact același **lucru pe care îl făceau învățătorii acum 150 de ani.**

Când citești în ziarul local că un vecin a găsit o metodă mai bună să trateze solul, că școala are nevoie de lemne sau ce decizii s-au luat în consiliul local, bârfa din sat e înlocuită de informația utilă. Poveștile bătrânilor nu se mai pierd odată cu ei, ci rămân scrise. Iar proiectele comune, de la curățatul șanțurilor până la repararea unui drum, capătă viață pentru că foaia ajunge la fiecare poartă.

Nu cere nimeni filosofie sau analize geostrategice într-o publicație de comună. Oamenii au nevoie de lucruri simple: *cine s-a născut, cine a plecat, ce bani s-au cheltuit și cum ne ajutăm între noi.*

Un sat care nu comunică prin propriile resurse e doar o adunătură de case separate prin garduri înalte. **Ziarul local** — oricât de sobru sau primitiv ar arăta **— dă jos gardurile astea și reamintește tuturor că aparțin aceluiași loc.**

Iar Internetul face asta în timp de real !...

** Membru al Filialei „Valeriu Branițe" - Timiș a UZPR*

ETAJUL NOUĂ.
UN VEAC DE AMINTIRI – LADISLAU ROTH

Luciana FRIEDMANN - Tel Aviv, Israel*

În **Bat Yam,** la etajul nouă al unui bloc obișnuit, dintre acelea pe lângă care trecem fără să ne întrebăm cine locuiește dincolo de ferestre, trăiește, de zeci de ani, un om care poartă cu sine istoria unui secol.

Maestrul **Ladislau Roth** are **106 ani.** M-am întrebat, întâlnindu-l, cât poate încăpea într-o viață de om. În cazul său, aproape neverosimil de mult: România interbelică, Holocaustul, Auschwitz și alte lagăre de exterminare, începuturile Operei din Timișoara, apoi Israelul, orchestre, scene internaționale, generații de artiști pe care i-a învățat și i-a ghidat. Peste toate, ca un fir care nu s-a rupt niciodată - **Muzica.**

Ladislau Roth s-a născut la 4 iulie 1920, la Satu Mare. A studiat muzica la Cluj și apoi la Academia „Franz Liszt" din Budapesta, până când legislația antisemită i-a întrerupt studiile. Familia sa l-a urmat la Oradea.

În primăvara anului 1944, Ladislau Roth și familia sa au fost închiși, împreună cu ceilalți evrei ai orașului, în ghetoul din Oradea. Avea 23 de ani când a fost deportat la Auschwitz. Mama sa a fost trimisă imediat la moarte. Mamele cu copii mici aveau această soartă chiar la sosire. Luase în brațe un copil al unei rude îndepărtate. Ambii au pierit în camerele de gazare.

Tânărul muzician a fost pus, curând, în fața unei realități pe care cu greu o putem cuprinde astăzi în cuvinte: trebuia să care cadavrele celor uciși în camerele de gazare spre crematorii. Printre miile de oameni uciși acolo se afla și mama sa...

Ladislau Roth vorbește despre toate acestea după mai bine de opt decenii. Nu ca despre o pagină de istorie, ci ca despre ceva văzut și trăit. Auschwitz este pentru el locul în care, la 23 de ani, a cunoscut dimensiunea aproape imposibil de imaginat a răului.

Multă moarte, puțină muzică

Au urmat Mauthausen, Melk și Ebensee. Foamete, muncă forțată, moarte. Și, oricât de stranie ar părea alăturarea, muzică. Talentul său a fost remarcat și a ajuns să cânte într-o formație a prizonierilor. Pianul, instrumentul său, nu exista acolo, așa că a învățat acordeonul. De atunci nu se mai poate uita la acest instrument.

Din acea perioadă povestește o întâmplare incredibilă. În noaptea de Revelion a anului 1944, orchestra deținuților fusese dusă să cânte la petrecerea comandantului lagărului. La un moment dat, un german beat i-a pus pistolul la tâmplă și i-a cerut să cânte o melodie care să îi placă. Dacă nu, îl va împușca.

Ce alegi să cânți când viața ta depinde de următoarele câteva note?

Ladislau Roth a ales muzica lui Joseph Haydn. A început melodia din Kaiserquartett, cea care avea să stea la baza imnului german. Omul care îl amenința a trebuit să își retragă pistolul și să se ridice în picioare.

Câteva note și o secundă de inspirație schimbaseră totul.

Nu știu dacă putem spune că muzica salvează. Poate ar fi prea simplu. Dar în viața lui Ladislau Roth a existat un moment în care distanța dintre viață și moarte s-a măsurat, literalmente, în câteva măsuri muzicale.

În 1945 a fost eliberat de armata americană și a urmat o dureroasă călătorie înapoi, printre umbre și amintiri.

Un nume al începuturilor Operei timișorene

După război și-a reluat studiile la Budapesta, soarta i-a deschis apoi drumul să studieze în Italia, apoi s-a întors în România. Din 1947, destinul său se leagă de cel al tinerei Opere din Timișoara. A făcut parte din generația de muzicieni care i-a construit începuturile și a contribuit la consolidarea instituției, devenind ulterior prim-dirijor.

Un tânăr care se întorsese din lagăre participa acum la construcția unei instituții de cultură. După experiența distrugerii, răspunsul său era construcția.

După ce a solicitat permisiunea de a emigra în Israel, în 1958 a fost îndepărtat de la Operă. Au urmat doi ani în care a fost un paria în orice instituție de cultură sau de învățământ din România. În 1960 a reușit să plece, iar familia l-a urmat. S-au stabilit la Bat Yam, orașul care avea să îi devină acasă pentru următoarele decenii.

Peste șapte decenii, în 2019, Ladislau Roth avea să revină la pupitrul Operei timișorene. Muzicianul începuturilor revenea într-o instituție a cărei istorie devenise parte din propria sa biografie.

Israel – încă un început

În Israel și-a construit o nouă carieră. A dirijat Corul de Cameră din Tel Aviv, Orchestra Simfonică Radio din Ierusalim, Corul Tzadikov și ansambluri ale radiodifuziunii israeliene, a colaborat cu Opera israeliană, a realizat orchestrații și aranjamente și a fost profesor. Activitatea internațională l-a purtat în Europa, Africa de Sud, Statele Unite și Mexic, acolo pentru un deceniu.

După 1989 s-a întors în repetate rânduri în România, inclusiv la Timișoara. În 2022, statul român i-a acordat Ordinul Național „Steaua României" și a fost decorat cu numeroase alte distincții de Primăria Timișoara, Federația Comunităților Evreiești din România, Ministerul Culturii, de alte Municipalități.

Trei generații prin muzică

Muzica a continuat și în familie. Fiul său, Paul Roth, este muzician, iar nepotul, Peter Roth, a dobândit faimă în muzica israeliană contemporane – muzician, compozitor, aranjor și producător.

Trei generații, alte timpuri, alte sonorități. Același fir al muzicii...

Într-un final, mă întorc la etajul nouă. La blocul simplu din Bat Yam și la contrastul tulburător dintre obișnuitul locului și dimensiunea memoriei pe care o adăpostește.

Calculatorul unde face și azi orchestrații, pianina care nu are zi să stea neatinsă, sute de partituri, discuri, cărți de muzică. Dar și o serie de picturi, atât de calde și umane, pe care muzicianul le-a pictat.

În fața mea se află omul care a cărat morții din camerele de gazare spre crematorii, care a cântat cu un pistol la tâmplă, care și-a pierdut mama la Auschwitz și care, după toate acestea, a ales să construiască: o carieră, o familie, o viață...

La 106 ani, povestea lui Ladislau Roth nu este numai despre supraviețuire.

Este, poate mai ales, despre *puterea de a continua după ce ai văzut cât de departe poate merge răul.*

** Membru al Filialei „Valeriu Branițe" - Timiș a UZPR*

Președintele muzicii simfonice

Muzica, peste veacuri

Muzică la nivel înalt

Acasă la maestru...

REDACȚIA DE SUFLETE DIN CERURI

Deschidem din acest număr o rubrică de suflet pe care, cu sinceritate și speranță, ni-o dorim să apară cât mai rar, din lipsă de subiecte.

E vorba de amintirea celor care au fost colegii noștri și, care, spre regretul nostru și durerea celor apropiați, ne-au părăsit (adesea prea devreme și după mare suferință), plecând spre înalturi, poate pentru a întemeia ceea ce, cu siguranță, și-ar fi dorit să fie posibil - REDACȚIA DIN CERURI:

ILDICO CLARA ACHIMESCU

Acum peste un an și jumătate, lumea literară și jurnalistică din Timișoara și-a luat rămas bun de la **Ildico Clara Achimescu,** plecată spre alte meleaguri, după o lungă și grea suferință.

A fost un ziarist special, cu o educație bogată, cult și atent la lumea din jur, mai ales la cea culturală. **Ildico,** cum ne-ndemna să-i zicem pe nume, a fost o timișoreancă get-beget, ce și-a făcut studiile elementare în Piața Lahovary, la Școala Elementară nr. 4, urmate de cele la Liceul Clasic Mixt (viitoarea Școală Medie nr. 7 și, ulterior, Colegiul Național Bănățean).

A urmat cursurile Facultății de Filologie a Universității de Vest din Timișoara, secția română -germană, iar între 1972-1973 a aprofundat studiile de jurnalism la București.

A fost inițial profesoară la Nerău, apoi a devenit referent literar la Teatrul „Matei Milo" din Timișoara și Teatrul „Alexandru Davila" din Pitești.

Cariera sa jurnalistică a început în 1969, aproape 4 decenii fiind redactor (sau chiar redactor șef-adjunct) la publicațiile *„Drapelul Roșu", „Renașterea bănățeană", „Realitatea bănățeană", „Agenda", „Agenda zilei", „Prima oră"* și *„Bănățeanul"*.

A debutat în 1984 cu romanul *„Un om cu numele meu",* urmat de volumul de proză scurtă *„Romanță cu busola"* (1986) și antologia *„Ca sticla, zidul..."* (2004), fiind, însă, și o excelentă traducătoare de literatură maghiară, la volumul *„Rătăcitorul"* (1986) de Majtényi Mihály și, mai ales, la *„Amiaza cu flori"* (1985), al bunei sale prietene, **Maria Pongracz Popescu** - o altă mare dispărută, săptămânile trecute, dintre noi.

Membră a Uniunii Scriitorilor din România - Filiala Timișoara, din anul 1998, a fost apreciată de specialiști, care au răsplătit-o cu **Premiul Asociației Presei Timișorene** (1997), **Premiul Literar de Excelență al Uniunii Scriitorilor** (2000), **Diploma de Excelență** a Direcției pentru Cultură, Culte și Patrimoniu Cultural Național Timiș (2002) și Premiul **„Pro Cultura Timisensis"** (2007).

Dar răsplata cea mai dragă pentru Ildico erau evoluțiile multora dintre cei care am găsit, întotdeauna, la ea cuvintele potrivite și sprijinul necondiționat pentru a ne începe cu bine cariera, pentru a deveni încrezători în forțele și talentul proprii.

Mulți au beneficiat de spațiul generos de apariție al publicațiilor la care ea a lucrat și unde a girat mulți tineri, promovându-i, corectându-i și susținându-i spre a vedea lumina tiparului.

Apropiată mediului universitar, mulți forumiști și-au intersectat pașii cu ai ei, drept pentru care îi păstrează cu recunoștință memoria.

Cronicar cultural de excepție, Ildico privește cu siguranță și legitimă curiozitate, de-acolo de sus, spectacolul lumii, gândindu-se cu tristețe la punerile în scenă ale atâtor grozăvii ...

REDACȚIA

NOBLEȚEA PROFESIUNII DE ZIARIST „BRÂNDUȘA ARMANCA”

Florian MIHALCEA

Într-un interviu dat cu puțin timp înainte de devastatorul accident cerebral suferit, Brândușa Armanca vorbea despre *„noblețea profesiunii de ziarist”*. Asta într-o vreme în care a definitiva o anchetă jurnalistică înseamnă a te scufunda în tenebre și a răscoli zone întunecate și murdare. Pentru a scoate în lumină adevărul. Pentru ca cititorii să înțeleagă ce li se întâmplă... Dar Brîndușa se încăpățâna, oricât de adânc ar fi fost abisul, să descopere noblețea demersurilor jurnalistice. Într-o lume în care mulți din cei plecați în căutarea adevărului cu pana, cu stiloul, cu mașina de scris sau cu laptopul, ajungeau să aprecieze favorurile primite pentru a nu vedea, a nu auzi și a nu spune ceea ce știu. Ba mai mult, în era știrilor inventate, a probelor contrafăcute și a jurămintelor false. Brândușa susținea o adevărată campanie de demascare a știrilor mincinoase și își învăța studenții să recunoască și să respingă fake-ul, neadevărul și grosolănia frazelor dintr-un articol.

Încă din anii începuturilor ei în presă, înainte de 1989, în timp ce unii ziariști își foloseau legitimația doar pentru a pătrunde în cele mai exclusiviste locuri rezervate nomenclaturii de partid, Brândușa ne obișnuia cu decența și onestitatea. Să cauți adevărul, atunci și acum, arată că profesia poate să aibă noblețea ei, pe care o poți intui în ochii și cuvântul unora, tot mai puțini, din colegii noștri de breaslă.

Brândușa Armanca vorbea despre „ noblețea profesiunii de ziarist „ și de la catedră, rugându-i pe studenți să caute și să găsească, oricât ar fi de ascuns, adevărul. Să ajungă la esența lucrurilor, să afle perlele pierdute pe străzile desfundate, prin noroi. Să caute, deci, și să găsească „noblețea profesiunii de ziarist”.

Și cât de greu i-a fost ei, Brândușei, să vorbească și să predea despre un astfel de principiu, în timp ce proprii colegi, sau chiar foștii studenți o atacau folosind injurii în loc de argumente...

Apoi, *18 iunie 2026* - comemorarea deportării bănățenilor în Bărăgan. În jurul monumentului din Parcul justiției, oficialități, foști deportați, urmași ai acestora, timișoreni, ziariști... Lipsește Brândușa. Nimeni nu știe de ce. Nu lipsise niciodată de la un eveniment atât de important pentru comunitatea timișoreană.

Urma sa fie, de atunci, mereu absentă.

Brândușa nu mai apare, însă, cu reportofonul în mână, atentă la tot ce se întâmplă în jurul nostru...

Canicula continuă să ne țină în case, la fel cum continuă dezbaterea în jurul figurii viitorului-posibil prim-ministru. Vecinii se ceartă că nu se respectă orele de liniște, oamenii se îndreaptă cu pancarte pe umăr către Piața Operei, iar grădinița numărul 34 a încheiat un nou contract cu o firmă de pază. Lipsește Brândușa. Dar, peste tot în jurul nostru, poate fi ușor reperat un personaj discret – ziaristul, cel care ne netezește drumul spre cunoaștere. Ziaristul. Oricare ar fi el.

NIC LENGHER - CEL CU RĂDĂCINI DIN BOBICEȘTI

Dinu BARBU*

Nic Lengher m-a invitat (ca şi pe alţi amici gazetari) să-i apreciez opera (adunată întro expoziţie personal de caricatură organizată pe facebook). Grafician, desenator şi caricaturist de mare vibraţie, Nicolae Lengher mi-a fost prieten peste 30 de ani. Ne-a legat gazetăria şi nu numai. Nic, în afară de desen şi caricatură, a fost un excelent secretar general de redacţie, postură în care l-am avut tovarăş de fantezie politică la **„Dialog liberal”,** în anii 1991-1992. Nic era un monarhist convins (ca şi soaţa lui Domnica); eu am fost unul de conjunctură, până în momentul în care, instabil politic, Radu Câmpeanu l-a propus pe Mihai I candidat la Preşedinţia României…

Sigur, faima lui Nic Lengher. unul dintre cei mai talentaţi caricaturişti români, a depăşit graniţele Ţării. Era faimos pentru linia elegantă a desenului său, aproape didactică, de Belle Arte, fără înfloriturii inutile. Foarte explicit. Negru pe alb. Sobru. Alteori exploziv în culoare, aşa cum îi era inspiraţia. Dar nu despre fabuloasa carieră de caricaturist a lui Nic Lengher vreau să povestesc ... Ci despre şansa de a-l fi avut alături într-o zonă în care nu bănuiam că voi păşi: **manualul-joc** (istorie-matematică-desen), o cărticică de graniţă pe care am gândit-o, iniţial, doar pentru elevii mei de gimnaziu, de la Şcoala Gimnazială nr. 18 din Circumvalaţiunii, clasele a V-a şi a VI-a.

Seria I a cărţuliei **„Jocart”** am finalizat-o în 1988-1989, împreună cu regretatul prof’ de mate’ Ioan Buna şi cu artistul plastic Marcel Brăileanu. Doi prieteni excelenţi. Jocart I l-am publicat în 1988, cu strângere de inimă. Doream să„trag” două-trei sute de exemplare, pentru elevii mei, material didactic pentru Cabinetul de Istorie. Nae Aurel Laslău-Tipograful a văzut cărţulia, ne-a pus de am făcut, toţi trei, Ion, Marcel şi cu mine, contract cu Întreprinderea Poligrafică „Helicon” Banat (care avea distribuţie de carte în toată ţara) şi aşa s-au tipărit 20.000 de exemplare! Am primit şi ceva parale, cam două mii de lei Ion şi cu mine, fiecare, iar Marcel de trei-patru ori mai mult, că desenul e creaţie... Jocart-ul s-a vândut ca pâinea caldă şi mă bucur când mai văd la *„Okazii. ro”* câte un exemplar scos la vânzare acum prin anticariat. Preţul e încă unul elegant: 50 de lei. Cam mult, după modesta mea părere.

În 1995 am scos **Seria a II-a din Jocar**t. Am realizat cărţulia împreună cu Nic Lengher. Ne-am descurcat binişor: am tras 5000 de exemplare. Ilustraţiile lui Nic Lengher din Jocart II sunt faine, pline de gingăşie, doar se adresau unor copii de 11-12 ani. Nic m-a dăruit şi cu ilustraţiile pentru coperta unei cărţi de colorat, dar şi pentru o „delicatesă” tipografică: *„Reţete din caietul bunicii”*. Nu i-am mulţumit destul lui Nic pentru ajutorul dat atunci. O fac acum, în aminirea lui!

Deşi Nic purta un nume care te ducea cu gândul la imperiul habsburgic – Lengher - prin venele caricaturistului curgea cel mai pur sânge de oltean (spre oarecare bulvesare a unor bănăţeni gomoşi care se se consideră urmaşii direcţi ai Mariei Therezia ori ai feciorului Iosef al II-lea). Nicolae Lengher, pe linie maternă, îşi are rădăcinile în comuna Bobiceşti, de pe malul Oltețului, județul…Olt. Un sat minunat unde primăvara are loc evenimentul expoziţional *„Din bucătăria bunicii”,* în care regăseşti obiecte care făceau parte odinioară din bucătărie tradiţională oltenească: vatra cu ţestul de pământ, piua pentru sare, putineiul pentru bătut laptele, tâlvul pentru scos vin sau găvanul pentru pisat usturoi.

Şi tot în Bobiceştiul moşilor lui Nic Lengher (aşezare aflată la aproximativ 6 kilometri de Balş şi la 30 de kilometri de Craiova) se găseşti EPON Hipic Center HORSE LAND, un Centru de Echitaţie aparţinând „haiducului” Dan Dicu, un antreprenor de baştină din Bobicești. Un om deştept şi harnic. Pe locul unui vechi CAP comunist, Dicu a reuşit un adevărat colţ de rai, rupt din alte timpuri, cu haiduci, boieri şi domniţe. Caii şi poneii de la Epon Hotrse Land sunt pricipala atracţie, dar Dan Dicu şi soţia lui, teribil de ospitalieri, te primesc cu drag în conacul lor de secol al XVI-lea, realizat după modelul celebrului conac al haiducului Iancu Jianu.

** Membru al Filialei „Valeriu Braniște” - Timiș a UZPR*

NANOȘTIINȚELE OGLINDITE ÎN PRESĂ

Prof. univ. dr. Dumitru MNERIE*

Anual, de 26 de ani încoace, în *14 septembrie*, se marchează *Ziua inginerului*, instituită prin H.G. nr. 525/2000. Cu multe ocazii, pentru a omagia profesia de inginer, se evocă un moment istoric interesant, petrecut în anul 1927, când, de la tribuna Parlamentului, *Nicolae Iorga* îl întreba pe Premierul-inginer *Ion I.C. Brătianu*: *„Ce pot eu să învăț de la un inginer?”* Acesta i-a răspuns: *„Măsura, domnule Iorga!”*

Desigur că noțiunea de *„măsură”,* apărută în disputa politică, poate fi abordată cu mai multe înțelesuri. De-a lungul timpului, progresul științific și tehnologic a depins de *unitatea de măsură* care putea fi folosită și controlată în activitățile lucrative și de cercetare. Reprezentanți din 17 state au semnat, la 20 mai 1875, *Convenția Metrului*, un acord care punea bazele colaborării globale în știința măsurării, pentru aplicațiile sale industriale și comerciale. Scopul inițial al *Convenției Metrului* era uniformizarea măsurătorilor la nivel mondial. România a aderat la Convenția Metrului în 1883, renunțând la unități de măsură precum stânjenul, prăjina, cotul, palma, pogonul sau ocaua, banița, vadra. Cercetările tehnico-științifice fundamentale au avansat în concordanță cu posibilitatea abordării și controlului dimensional cu subdiviziuni din ce în ce mai mici ale metrului: milimetru (10^{-3}), micrometru (10^{-6}), *nanometru* (10^{-9}).

Bazele moderne ale *nanoștiințelor* au fost puse în anul 1959, când fizicianul american Richard Feynman a propus pentru prima dată conceptul de *control și determinare a stării materiei la nivel atomic și molecular*. Un nanometru este o miliardime dintr-un metru în lungime, a mia parte dintr-un micron sau de zece ori diametrul unui atom de hidrogen. Au urmat succesiv etape de evoluție: *1974* - profesorul japonez Norio Taniguchi, a folosit pentru prima dată termenul oficial de „nanotehnologie; *1981* - lansarea practică a nanoștiințelor; *2000* - comercializarea. Guvernele lumii au lansat programe masive de finanțare (precum *National Nanotechnology Initiative* în SUA), transformând nanoștiințele dintr-un concept teoretic într-o industrie globală prezentă astăzi în medicină, electronică și materiale avansate.

În perioada 1970 – 1980 precizia controlabilă era de 3-10 μm, realizându-se microprocesorul Intel 8088, iar în microbiologie a apărut accesul cercetării structurii bacteriilor. După 2010 nivelul controlabil a coborât sub 50 nm, cu posibilități tehnologice materializate în multe domenii, mai uzuale fiind telefonia mobilă și cercetările la nivelul celulelor roșii de sânge. După 2025 nivelul controlabil a coborât sub 10 nm, cu acces la cercetarea structurii virușilor.

Nanoștiințele stau la baza *nanotehnologiilor*, reprezentând domeniu deosebit de interesant pentru studiul relației dintre *știință, tehnologie* și *mass-media*. Presa a încercat într-o oarecare măsură, nu să transmită doar informații despre cercetarea la scară nanometrică, ci să contribuie la construirea imaginii sociale a acestui domeniu: ce înseamnă „nano”, unde poate fi utilizat, ce beneficii poate produce, dar și ce riscuri poate implica.

Spre exemplu, nanotehnologia aplicată în dispozitivele electronice îmbunătățește claritatea ecranele și siguranța la vizualizare. Aceasta implică reducerea consumului de energie, reducând în același timp greutatea și grosimea ecranului. Densitatea cipurilor de memorie este în creștere.

Cercetătorii lucrează la un cip de memorie cu o densitate de un terabyte de memorie pe inch pătrat sau mai mare. Produsele *nanotehnologice* vor fi, de asemenea, mai mici, mai ieftine și mai ușoare.

Nanotehnologia este o ramură nouă, interdisciplinară, conectând între ele chimia, fizica și biologia. Astfel a apărut domeniul hibrid al *nanobiotehnologiei,* cu importante soluții în detectarea bolilor transmise prin alimente, crearea de noi platforme de senzori, eficienți în izolarea și detectarea rapidă a agenților patogeni. Tehnicile de detectare prin nanotehnologie includ detectarea luminescenței prin utilizarea punctelor cuantice.

Nanotehnologiile au potențialul de a îmbunătăți eficiența energetică în toate industriile, mai ales prin creșterea performanțelor valorificării energiei regenerabile. Progresele nanotehnologiei pot avea un impact asupra tuturor aspectelor lanțului valoric energetic, incluzând sursele de energie și conversia energiei.

Nanotehnologia joacă un rol crucial în viitoarele misiuni spațiale. Utilizarea *nanosenzorilor* contribuie la îmbunătățirea performanțelor materiilor prime și a materialelor, spre exemplu în sistemele de propulsie ultra-eficiente utilizate în aeronautică.

Nanotehnologiile au potențialul de a îmbunătăți performanța tuturor tehnologiilor existente. Aplicațiile practice ale nanotehnologiei contribuie la îmbunătățirea calității vopselei, a performanței pilelor de combustie, a bateriilor etc.

Cercetările asupra comunicării nanotehnologiei arată că reflectarea mediatică a fost, în general, relativ redusă ca volum, iar articolele au acordat frecvent prioritate progresului tehnologic și aplicațiilor, în timp ce riscurile pentru sănătate și mediu și problemele etice au ocupat un spațiu mai restrâns. Este recunoscut faptul că presa constituie una dintre principalele interfețe dintre *comunitatea științifică, industrie, autorități și public*. În cazul nanoștiințelor, această funcție este importantă deoarece multe dintre concepte sunt dificil de înțeles pentru nespecialist. Jurnalistul trebuie să traducă într-un limbaj accesibil noțiuni precum *nanoparticulă, nanomaterial, efecte la scară nanometrică, nanomedicină, nanoelectronică, nanobiotehnologie, nanomateriale pentru energie, aplicații ale nanotehnologiilor în industria alimentară, riscurile toxicologice și ecotoxicologice ale nanoparticulelor.*

Prin urmare, presa generală realizează o mediere cognitivă destul de redusă între cunoașterea specializată și societate. Un element caracteristic discursului jurnalistic despre nanoștiințe îl constituie prezentarea potențialului de transformare a societății.

Nanotehnologia poate fi asociată în presă cu *materiale mai rezistente, medicamente mai precise, dispozitive electronice mai mici, tehnologii energetice mai eficiente* și *soluții pentru probleme de mediu.*

Presa poate aduce un mare serviciu societății, prin aducerea la nivelul de înțelegere general a „promisiunilor" și realizărilor *nanotehnologiei.* Acest tip de discurs poate transforma o descoperire experimentală într-o promisiune tehnologică. De aceea, este importantă diferențierea jurnalistică dintre: *rezultat demonstrat → prototip → posibilă aplicație → aplicație comercială.* Confuzia dintre aceste niveluri poate crea așteptări exagerate privind efectele unei tehnologii, apărând și interpretări eronate în spațiul public.

Dar, *nanoștiințele* prezintă o particularitate importantă: aceleași proprietăți care fac *nanomaterialele utile* pot ridica întrebări privind efectele lor negative lor asupra organismului și mediului. În consecință, presa trebuie să abordeze simultan: *beneficiu – risc – incertitudine – reglementare – responsabilitate*.

Cercetările asupra comunicării publice a nanotehnologiei identifică tocmai această dificultate: *publicul poate avea un nivel redus de cunoaștere, iar percepțiile sunt influențate nu numai de informațiile factuale, ci și de încredere, valori și emoții.*

Un concept important pentru cercetarea presei este *framing*-ul – modul în care jurnalistul selectează și organizează elementele unei probleme. Aceeași cercetare poate fi prezentată ca pe o „descoperire revoluționară" sau să iște întrebări privind „nesiguranța nanoparticulelor". Faptele de bază pot fi aceleași, dar cadrul narativ este diferit.

Literatura de specialitate arată că reprezentările mediatice ale nanotehnologiei s-au diversificat în timp, de la un *framing predominant științific* spre abordări care includ implicații sociale, economice și de reglementare. În etapa inițială, informația despre *nanoștiințe* circula în principal prin ziare, reviste, radio, televiziune, publicații științifice și tehnice. Ulterior, internetul a modificat profund circuitul informației. Publicul poate ajunge direct la site-urile universităților, la reviste științifice accesibile online, platforme de cercetare; comunicate ale laboratoarelor, bloguri științifice, rețele sociale; podcasturi și materiale video.

Studiile privind mediul online au arătat că internetul a devenit o componentă importantă a mediului informațional privind *nanotehnologia*, modificând atât modul în care publicul caută informații, cât și tipurile de conținut pe care le întâlnește.

O perspectivă modernă nu mai consideră comunicarea științifică doar ca pe un proces de tip:

cercetător → jurnalist → public.

Modelul contemporan este mai apropiat de: *cercetător ↔ jurnalist ↔ industrie ↔ autorități ↔ organizații ale societății civile ↔ public*.

Literatura de specialitate subliniază că informarea publicului despre nanotehnologie trebuie adaptată contextului și că o comunicare eficientă nu poate fi redusă la simpla transmitere de informații.

Nanoștiințele reflectate în presă reprezintă un caz relevant pentru analiza relației dintre progresul științific, inovația tehnologică și comunicarea publică a riscului. Prin selectarea temelor, alegerea surselor și utilizarea anumitor cadre interpretative, presa poate să contribuie la configurarea reprezentării sociale a *nanotehnologiilor.* Analiza discursului mediatic permite identificarea *echilibrului* dintre *prezentarea beneficiilor* și *discutarea riscurilor*, precum și a modului în care *cercetarea fundamentală este transformată în informație accesibilă publicului*.

Reflectarea mediatică a *nanotehnologiei* a fost, în multe contexte, orientată către progresul și aplicațiile tehnologice, în timp ce aspectele privind sănătatea, mediul, etica și reglementarea au primit o atenție variabilă.

În acest context, presa specializată în direcția științei și tehnicii are un rol primordial și chiar o responsabilitate în cunoașterea și înțelegerea generală a factorilor reali de progres

** Membru al Filialei „Valeriu Branițe" - Timiș a UZPR.*

După 20 de ediţii

REMETEA MARE - FESTIVALUL REZISTĂ...

Când dr. etnolog Maria Mândroane a fost primită în rândul membrilor UZPR, nu ştiam prea multe despre laborioasa sa activitate.

Îi urmărisem numele alăturat unui Festival - cel al Condeierilor Plugari din Banat - desfăşurat, de obicei, la Muzeul Satului Bănăţean (unde era, de ani de zile, muzeograf), în cele mai multe cazuri cu participarea reprezentanţilor presei rurale din această zonă de tradiţie.

Odată devenită membră UZPR, am înţeles că nu era vorba doar de un festival - ajuns la aproape douăzeci de ediţii - ci, mai ales, de un fenomen unicat (în ţară şi chiar peste graniţele ei) pe care ea, cu perseverenţă, pasiune şi chiar îndârjire îl patrona.

În scurt timp, însă, a venit un moment care avea să schimbe radical o stare de lucruri care părea să-şi urmeze cursul firesc: Maria urma să se pensioneze, iar Muzeul avea un nou director, venit dintr-un ONG, care era preocupat de conservarea caselor tradiţionale din mediul rural.

Nu vrem să comentăm ce s-a întâmplat din acel moment, cine a influenţat evoluţia şi, mai ales, dacă şi cine poate fi considerat vinovat...

Cert este că o parte din agoniseala Mariei a început să se risipească, lucrurile s-au amestecat de-a valma şi tot ce până atunci părea bine aşezat, a început să o ia razna...

Atunci, cunoscând - inclusiv din presă - ce părea să se întâmple la Muzeu, am încercat să intervenim, încheiind un protocol de colaborare între Filiala noastră a UZPR şi noua conducere a Muzeului, printre obiective numărându-se şi încercarea de a conserva parte din patrimoniul scris (şi oral) al satelor bănăţene (condeieri, presă rurală, monografii, folclorul local etc.)...

Am reuşit - cel puţin până în prezent - să restabilim doar o relaţie relativ normală cu Muzeul, care ne-a şi găzduit o parte din acţiunile tradiţionale organizate altădata de Maria.

De asemenea, am încercat să promovăm mai mult Fenomenul, pe plan local şi la nivelul UZPR.

Sprijinul era, deocamdată, destul de modest.

Dar important pentru moralul Mariei, care căuta, în disperare de cauză, resurse şi parteneri pentru a continua ce făcuse de atâtea ori - organizarea Festivalului Condeierilor Plugari din Banat, ajuns la o ediţie aniversară, a XX-a!

Totdeauna (sau, mai bine zis, mereu) ţi se întinde o mână exact de-acolo de unde nu te aştepţi.

Prietenii la nevoie se cunosc, iar Maria Garaş (vrednică şi tonică păstrătoare de tradiţii) şi soţul ei au reuşit să-l convingă pe primarul Cosmin Chira (şi, prin el, pe consilierii locali) ca Remetea Mare să găzduiască şi să susţină Festivalul.

Iar un alt sponsor generos, din aceeeaşi zonă de preocupări, venerabilul domn Vasile Linţia, preşedintele Asociaţiei pentru Vorbirea Bănăţană, să o ajute la apariţia publicaţiei fenomenului, dar şi a unei cărţi de suflet - *Culegere de cântece bătrâneşti (Balade)*...

Astfel încât, deşi părea atât de îndepărtat, visul Mariei a prins viaţă...

Timp de două zile, Remetea Mare a devenit astfel locul de întâlnire al condeierilor plugari şi al

iubitorilor de cultură tradițională, cu prilejul **celei de-a XX-a ediții a Festivalului Condeierilor Plugari din Banat**.

Desfășurată în zilele de **12 și 13 septembrie 2026**, ediția jubiliară a reunit condeieri din Banatul istoric, creatori populari din mai multe județe ale țării, alături de oameni de cultură, artiști, creatori și iubitori ai satului românesc, într-un program în care poezia, cântecul popular, cartea și evocarea satului bănățean s-au aflat în prim-plan.

Sub genericul *Tradiție – Cultură – Oameni – Locuri – Condeie*, la ediția aniversară au fost prezenți condeieri plugari din Banatul istoric, alături de creatori populari din Hunedoara, Alba, Mureș, Harghita și Dolj.

Nu o să relatăm desfășurarea Festivalului în diversitatea multiplelor lui forme de exprimare artistică care s-au etalat după deschiderea festivă realizată de primarului comunei și președintelui Filialei *Valeriu Branișteˮ* Timiș a UZPR (parteneri în festival).

Amintim doar că, pe rând, ca într-o adevărată manifestare, pe scenă s-au colindat cunoscuta cântăreață Lia Lungu, copiii din comună (îndrumnați de prof. Corina Izbașa), toți ceilalți condeieri plugari, creatori populari și artiști invitați.

Momentele muzicale au fost susținute apoi de Maria Garaș, Maria Petchescu, Liliana Savu Badea și Georgian Schinteie, iar Ansamblul *„Flori remețeneˮ* a întregit programul artistic (sub îndrumarea coregrafică a Dezdemonei Toma Rusoaie).

Cea de-a doua zi a festivalului a început la Biserica *„Adormirea Maicii Domnuluiˮ* din Remetea Mare, unde condeierii plugari au participat

la Sfânta Liturghie și au cântat în strană, participând și la un moment de pomenire a celor dispăruți.

Programul zilei de duminică a continuat la Căminul Cultural din Remetea Mare cu *masa rotundă* dedicată unei teme ce privește direct viitorul mișcării: *Fenomenul condeierilor plugari – închis sau deschis?!,* moderată de Dan Liuț, președintele Asociației Scriitorilor în Grai Bănățean.

Într-o atmosferă apropiată și deschisă, participanții și-au prezentat creațiile, au recitat poezii și au vorbit despre creația lor, dar și despre rostul condeierului în lumea satului de astăzi și despre posibilitatea ca această inedită formă de creație să continue, adaptându-se, într-o lume rurală aflată, ea înșiși, într-o schimbare profundă.

În cadrul întâlnirii au avut loc și lansări de carte și revistă, iar programul ediției jubiliare a cuprins premierea participanților, precum și a unor locuitori merituoși ai comunei Remetea Mare.

A fost, desigur, și o ediție a bilanțului, dar și una în care, privind spre viitor, s-a putut constata că mai *există tineri dornici să păstreze trecutul, care scriu, rostesc poezia dialectală, cântă și care pot cinsti și continua misiunea generațiilor de dinaintea lor.*

Ediția jubiliară a arătat - așa cum aprecia, insipirat, și Claudiu Românu (coordonator al cenaclului Tinere condeie) și membru al Asociației pentru Vorbirea Bănățană, că, *alături de cei care au dus condeiul până aici,* ***se întrevăd și cei care îl pot purta mai departe,*** care trebuie să rămână uniți (poate chiar într-o asociație sau fundație).

Iar după 20 de ediții, la Remetea Mare, condeierii bănățeni au arătat, cum scria Claudiu, că mai are încă ***brazde de tras.***

REDACȚIA

„GRAIU MUMII” - LIMBA SUFLETULUI ...

Maria MÂNDROANE*

Mergând pe firul istoriei noastre milenare, de la cei mai vechi locuitori ai Terrei, noi românii ne regăsim cu rădăcinile și suflul unui popor binecuvântat de Dumnezeu în „Grădina Maicii Domnului”. Un popor pe cât de vechi, pe atât de nobil. Locuitorii lui, traci, daci, țărani, „rumânii” au constituit împreună, peste veacuri, seva pământului, a țării numită Dacia, apoi peste milenii România. Cu popor de țărani, satele erau împrăștiate, cu case în pâlc, cătune cu locuințe bordeie semiîngropate, acoperite cu pământ și stuf, din cauza hoardelor barbare, a migrațiunilor dese, când sătenii erau obligați să-și părăsească casa și pământul pentru a se refugia prin păduri sau pentru a-și schimba vatra satului, în favoarea unui loc mai puțin expus atacurilor, calamităților etc. Stabilizându-se cumva, prin apartenența la pământ, au început să-și construiască casele monocelulare și bicelulare, din lemn sau lut, cu ceva acareturi și adăposturi pentru animale... Dar și de aici au fost alungați, din cauza conjuncturilor istorice, mereu potrivnice. Unele sate s-au strămutat albia, altele au fost părăsite parțial, locuitorii lor plecând în pribegie, revenind... Cu greu se poate vorbi de o stabilitate, pe mai multe etape istorice, când incursiunile prădătorilor păreau să nu se mai sfârșească...

Odată cu constituirea limbii române, apartenența la locul unde s-au născut și la unitatea de neam, românii, mai ales bănățenii, au redus simțitor strămutările de pe pământul strămoșesc, odată cu dominația austriacă, prin acele colonizări etapizate, dirijate și prin alinierea caselor pe linia drumului.

Dintotdeauna, dar mai ales din vremuri de urgie, românul, prieten cu codrul și cu muntele, a găsit aici un sanctuar de rugăciune și apărare, supraviețuind deasupra tuturor relelor. Toate documentele vechi pomenesc de românul *„lipit”* de munte. Trăind în mijlocul naturii oamenii devin mai întâi vânători, apicultori și păstori. Acolo, în creierul munților și în desișul pădurilor se nasc și inegalabilele noastre doine, purtând ca amprentă dorul, dragostea pentru tot ce trebuia să-i aparțină pe drept și jalea pentru ceea ce i s-a luat, pentru nedreptate și nesiguranța încălcărilor barbare. Apoi, mai târziu, în conjuncturile istorice pentru ceea ce veneau alții să-i ia.

În timp ce mamele se alinau legănându-și pruncii în *cântecul de leagăn*, neîntrecut prin frumusețe și duioșie, bărbații indiferent ce făceau și pe unde se aflau, slobozeau din inimă *Doina*, cu rolul ei terapeutic, iar ca substitut cântecul fluierat, din gură, din frunză, până la fluierul-instrument, care ajunge să fie nelipsit din „praștchia” (chimirul) ce-i încingea mijlocul. Doinind omul se elibera, scotea afară din inima lui supărarea, nedreptatea, jalea, lăsând să înflorească sentimentul nobil, dragostea pentru ființa apropiată inimii, pentru copii, familie, rădăcină, țara. Doina îi făcea să se simtă liberi, puternici, iar speranța de mai bine, tot prin cântec, le alimenta sufletul. Creativitatea să năștea ad-hoc și se manifesta, asemenea rugăciunii de care suflul românesc nu s-a dezis niciodată.

Dor și doină devin elemente inseparabile, un sentiment profund care s-a născut și a rămas în sufletul românului, din vremurile întunecate până azi, ca o categorie unicat, alimentate și întărite prin cântecul trăgănat și fără egal, care în Banat are o profunzime mult mai puternică decât în celelalte zone.

Deși distruse sistematic de puhoaiele năvălitoare, satele au rezistat sub tăvălugul istoriei. Grupate pentru un timp, în jurul unor cetăți, satele aservite au avut parte și de oarecare protecție, prin conducătorii acestora, dar când cetățile au fost cucerite sau distruse, comunitatea a trebuit să se apere singură, organizând-se, având în frunte un lider, un conducător: voinicul, eroul (din baladele populare) sau haiducul, oamenii din rezistență, de la începutul comunismului, etc.

În Valea Caraşului unde munții nu erau foarte înalți, iar peșterile ofereau condiții prielnice pentru refugiu, oamenii satului își aflau acolo scăparea, în nenumărate rânduri. Pe timp de pace aceste peșteri ofereau un adăpost, împotriva animalelor sălbatice (în munca la pădure), dar și în transhumanța locală, de la deal-la munte vara, tot așa cum iarna turmele erau coborâte de la deal, unde se găseau majoritatea sălașelor, în luncă, unde iernile erau mai blânde.

Prin abuzurile dominațiilor străine sau catastrofa războaielor, oamenii luau frecvent drumul codrului, conturându-se acel dublet locuibil: sat-sălaș, colibă, odaie. Mai mult decât în sat, sufletul românului se regăsea acolo pe sine, asamblându-se perfect la marea cetate, creată de Dumnezeu, care nu doar că-l apăra de pericole, dar îi devenea adăpost și îi oferea hrană, îl făcea un om liber, în opoziție cu toate relele venite peste sat. Agricultura - în funcție de pământ și de stabilitatea socială - primește consistență într-o perioadă mai târzie, în care omul se putea așeza pe vatră, mai ferit de pacostea năvălirilor. Muntele însă, cu pădurea-i bogată, în asigurau o existență sigură, în orice condiții.

Dintotdeauna oamenii satului trăiau în obști, comunități strâns legate între ele, pentru apărare, indiferent de organizare, pe parcursul atâtor transformări istorice. Fie că se adunau la focurile din pădurile populate, în vremi de restriște, în vatra caselor proprii sau în vatra satului, în zile de pace și sărbătoare, oamenii comunicau.

Graiul mumii și cântecul constituiau seva pământului, din care răsărea viața, viața lor, mereu grea și foarte grea. Cu mult și foarte mult timp, înaintea cuvântului scris, cuvântul izvorât din graiul mumii împreună cu cântecul au osificat circulația valorilor, ca stare de spirit.

Cuvântul lega oamenii iar cântecul îi înnobila. Erau primele simboluri ale unei civilizații tradiționale, din care s-au născut și celelalte producții indispensabile în cultura unui popor: dansul, miturile, riturile și datinile care conturau sens și determinare, apartenență și identitate.

Oameni circulau doar în interiorul comunității. Arareori în afara ei, dar și atunci forțați de împrejurări de și de pericole (năvăliri, războaie, cătănia forțată sub Austro-Ungaria etc.). Totul se producea aici, de la valorile materiale, la cele spirituale. „Trocul" diversifica lumea satului și necesitățile fiecărei gospodării. Oamenii se ajutau unii pe alții și comunicau, cântându-și dorurile, prin doină, cântecele bătrânești (baladele) născute din ea, prin cântece de jale și de revoltă, de înstrăinare. Omul repudiat în „Sfatul bâtrânilor" pentru ceva greșit, alungat din sat, se considera un condamnat. El nu se mai regăsea într-o altă lume, care nu era satul lui. Din acest sentiment s-au născut o seamă de cântece specifice.

Cântecul - cu puterea lui înălțătoare - era, în același timp, și cea mai puternică solie de propagare și însușire a sentimentelor, fără egal în alte limbi ale pământului: *doare-dor-doină,* în legătură directă cu Pământul, *țărână-țarină-țăran-țară.* Ne amintim de *legile belagine*, în care legile erau cântate pentru a fi reținute sau de Sfatul bătrânilor unde cuvântul devenea literă de lege, netăgăduit de nimeni. Nici din interiorul și nici din exteriorul comunității respective...

Mitul și ritul converg din primele elemente: Cuvânt- cântec: *creație, mit, rit; muzică, ritm joc*. Sensibilitatea, creativitatea omenească la care se racordau oamenii satului, au condus la o diversitate extraordinară, de la creații personale sau de grup, care cu timpul au lărgit paleta, devenind anonimat, până la manifestări în grup, ce țineau de datină.

Comunicarea între oameni devine acea forță interioară și exterioară, cu mare deschidere, îmbogățire spirituală, cultură, progres. Țăranul român, înzestrat nativ de Dumnezeu, a găsit mereu pârghii de ridicare, chiar și din propria cenușă, cu voința autodepășirii, spre progres și mai ales prin credința nestrămutată că se poate, că Dumnezeu stă deasupra tuturor. Lucrurile începute nu erau niciodată lăsate de izbelişte

Cuvântul scris a existat din străvechime, necesar fiind în actele oficiale, de curte și la conducători și clasele privilegiate, indiferent că este vorba de limba latină vulgară, din care s-a conturat mai târziu limba română sau limba slavonă, de mare circulație în limba oficială de cancelarie și bisericească, la un moment dat.

Societățile tradiționale n-au cunoscut cuvântul scris, decât foarte târziu. Ele trăiau într-un univers autentic și autohton, în care limba mumii - ca și cântecul - se transmiteau și se preluau din generație în generație. Întâlnirile de grup, plecând de la Familia mică și nemoșaguri, până la Familia mare - care era Satul - se derulau din interior spre exterior. Un univers specific în care Cultura populară dădeau ritm și sens zilelor de muncă, dar și zilelor de sărbătoare.

Acest univers rural își derula, încă, rânduielile vechi, chiar și atunci când știința de carte a pătruns, timid, începând cu secolele XVIII-XIX, până către jumătatea secolului XX, când a ajuns să egaleze, un univers constituit, de milenii, prin oralitate.

Șezătorile populare, clăcile pot fi numite primele școli formative, fiindcă prin ele oamenii intrau în contact cu o altă lume, cu forța ei de a oferi bucurie, lumină și credință. Puterea recuperatoare a binelui venea mai ales prin poezie, cântec și joc, prin arta povestirii și harul cântăreților locali. Puterea exemplului funcționa ca un magnet, fiindcă fiecare participant dorea să iasă în evidență cu ceva deosebit. În Șezătoare, munca se împletea cu creația (povestire, ghicitori, poezie), iar harul cântecului cu mobilitatea și bucuria jocului. Fiecare avea „talantul" lui. Unii erau neîntrecuți în meșteșugul cioplirii lemnului, în fier sau în lut, iar femeile în măiestria costumelor populare, a țesutului, a lucrului de mână. Nu era o întrecere (sau poate chiar era), ci era puterea exemplului, din care fiecare avea ceva de învățat, unul de la celălalt. Cu tineri, maturi și bătrâni, bucuria acestor întâlniri de grup era greu de egalat. Copiii preluau, învățau de la bătrâni, iar tineri și maturii se manifestau cu bucurie și dorința participativă la toate manifestările de grup. Jocurile bătrânești aici se învățau și se preluau de către tineri și copii. Până azi, aceste jocuri, care au fost numeroase și diferite de la sat la sat, ca și cântecul, au avut continuitate.

Din păcate, în plină „democrație" mai vorbim azi doar de o limba standard, cu ușoare derivații, în Banat, unde poezia graiului a devenit practic o școală de rezistență, - în ceea ce privește graiul mumii - păstrat de bătrânii (tot mai puțini) din satele românești, care se încăpățânează să renunțe le rânduielile vechi.

Dar după ei, dar după noi?! Iată întrebarea?! Limba vorbită, nescrisă, se autodizolvă încet, încet, pe nesimțite, cu întregul ei patrimoniu: producțiile populare, patrimoniul construit de veacuri, iar respectul pentru limba populară, pe care am numit-o, mereu, *„ca un fagure de miere"* este în cădere liberă.

Cu excepția unui grup restrâns, pe care noi, lucrătorii în domeniu, punem accent, tinerii preferă limba de circulație, engleza, în defavoarea limbii materne. Tradițiile românești sunt în derivă iar cântecul și-a pierdut foarte mult din autenticitate și auditoriu. Cei care ne conduc ne sfidează și calcă cu bocancii noroiați peste milenii de istorie, tradiții, identitate națională. Fenomene și Monumente de mare valoare sunt eliminate. Pur și simplu, cică „accidental", azi dispare o biserică, prin incendiu, mâine dispare o statuie a unui erou, a unui poet valoros... Religia este scoasă din școli, dintr-un an în altul, poeții neamului dispar din cărțile de literatură; fenomenele cu marcă de „unicat" - precum, în Banat, **Fenomenul condeierilor plugari** sau **Mărțișor peste Banat** - au fost demolate bucată cu bucată...

Unitatea de odinioară - când oamenii satului făceau zid de apărare cu propriile lor trupuri, ca să-și apere hotarul, glia strămoșească și tradițiile - s-a pulverizat! Luptătorii de odinioară, eroii neștiuți ai neamului, de prin satele românești, au plecat demult în lumea fără dor a strămoșilor.

Urmașii - mulați pe tehnicile moderne de computer, telefonie mobilă, inteligență artificială, etc - se comportă asemeni unor mașini dirijate. Stau cocliți în confortul caselor, asigurate de părinți și bunici și în visele zborului neostoit, dar nu de înălțime, ci de interese materiale: școala de formă, funcții bine plătite și muncă deloc, dacă s-ar putea...

Ei sunt primii care au pierdut complet contactul cu Pământul, cu Cerul și cu Dumnezeu, cu România, mândru că acum sunt „cetățeni europeni". Noțiunea de Țară, de Popor, pare, pentru ei golită de sens, ca și noțiunea de Patriotism.

Noi - generația dintre două lumi, care am avut alte lupte și alte așteptări - nu mai reușim, poate, să ținem piept acestor tehnici de demolare. Mai mult, nu reușim nici măcar să transmitem generațiilor tinere moștenirea noastră, pentru că numărul acestor tineri - care ar putea prelua măcar câte ceva din patrimoniul limbii-mumă și a limbii literale, cu imensa și nesfârșita ei bogăție de odinioară - sunt din ce în ce mai puțini, iar vocea noastră seamănă, tot mai tare, cu vocea lui Ioan în pustie...

Cum istoria însăși se mistifică și se rescrie adevărul acestei lumi vechi, România pare să fi intrat, aproape ireversibil, în avarie!...

** Membru al Filialei „Valeriu Branițe" -Timiș a UZPR*

SIMPOZIONUL DEDICAT ZILEI NAȚIONALE A LIMBII ROMÂNE

Constanța Sylvia HÂRCEAGĂ*

Vorbim în fiecare zi limba română, cu ea ne ducem viața, năzuințele și dorul, este limba noastră literară, limbă oficială și națională cu care ne identificăm în raport cu alții, străini, dar o sărbătorim o singură dată pe an, pe 31 august (după ce această zi a fost decretată sărbătoare națională a identității și moștenirii culturale a românilor prin Legea nr. 53/2013).

După ce în Republica Moldova în 31 august 1990, Parlamentul a hotărât că limba română este limba oficială, națională de stat și s-a trecut la grafia latină, începând din anul 2012, comunitățile românești, organizațiile și asociațiile culturale ale acestora din Serbia, Ungaria, Bulgaria și Ucraina organizează și ele, în această zi de sfârșit de august, manifestări culturale pentru cinstirea limbii române.

Anul acesta, 2026, este primul în care comunitățile românești din Ucraina pot organiza, pe 31 august, activități cu caracter cultural dedicate limbii române, ca urmare a deciziei pe care Volodimir Zelenski, președintele ucrainean, a luat-o cu ocazia vizitei sale în România.

Și tot anul acesta, Academia Română și Academia de Științe a Moldovei, în parteneriat cu Muzeul Literaturii Române din București, au organizat o manifestare comună dedicată limbii române, prilej cu care președintele Academiei Române, domnul Marius Andruh, și cel al Academiei din Chișinău, domnul Ion Tighineanu au adresat mesaje la începutul acestei manifestări de înaltă ținută științifică.

Prin toate aceste acțiuni vedem întărirea rolului identității române și a dialogului cultural pe plan european, pentru că limbile sunt punți care unesc culturi și oameni. Vedem și revitalizarea limbii ca tezaur strămoșesc, care unește trecutul cu prezentul și viitorul neamului nostru, căci *„limba este însăși floarea sufletului etnic al românimii”,* spunea Mihai Eminescu.

Dar limba română - cu toată frumusețea, bogăția și forța sa expresivă - nu a așteptat o zi anume pentru a fi sărbătorită. Scriitorii și poeții, marii învățați și gânditori au fost ctitori și apărători ai limbii române, au celebrat-o de fiecare dată în scrierile lor, au cântat-o în ode și i-au dedicat imnuri, i-au dat cele mai frumoase forme lingvistice, ridicând creația artistică pe cele mai înalte culmi.

Este una din constatările domnului **Ioan Medoia**, unul din veteranii presei timișorene, în cadrul **Simpozionului dedicat Zilei Naționale a Limbii Române**, pe care UZPR - Filiala „Valeriu Branițte” Timiș l-a organizat în parteneriat cu Cenaclul literar „Seniorii” și cu Muzeul Satului Bănățean, luni 31 august, într-un cadru natural pitoresc, pe malul lacului, sub îmbrățișarea maiestuoasă a pădurii.

Această manifestare ne amintește că, *„limba română e patria mea”,* că 30 de milioane de oameni din întreaga lume vorbesc românește, iar această zi îi unește pe toți cu o tainică legătură etnică și lingvistică, una din caracteristicile limbii fiind vitalitatea. Iar limba noastră română este un exemplu de vitalitate, *„fiind poate componenta cea mai rezistentă a identității noastre ca națiе” - A susținut,* domnul **Gheorghe Sinescu** în comunicarea *„Compendiu de istorie a limbii române”.*

Caracteristici ale limbii române - limbă vie în continuă evoluție -precum frumusețea, forța expresivă și de sugestie, subtilitatea cu care poate transmite cele mai frumoase gânduri, sentimente și idei, bogăția vocabularului pe care limba prin mijloace proprii îl îmbogățește mereu și îl schimbă în funcție de necesitățile vorbitorilor, au făcut obiectul prezentării domnului Gheorghe Ciulpan, cu titlul, cum altfel, *„Limba noastră-i o comoară”*...

Un fenomen uimitor, un adevărat miracol spun cercetătorii, este acela că *unitatea de limbă a strămoșilor* noștri nu a dispărut odată cu destrămarea statului antic al regelui Burebista, întins pe o vastă arie geografică, cuprinzând Europa Occidentală și de Sud-Est.

În comunicarea cu titlul *„Repere ale vechimii, unității și continuității limbii române”*, Constanța Sylvia Hârceagă a prezentat poziția Academiei Române din anul 2018, referitoare la unitatea limbii române prin cele 4 dialecte ale sale - **cel dacoromân** (care reprezintă românitatea de la Nordul Dunării, inclusiv enclavele

de dacoromâni dintre Caucaz și Marea Baltică) și **cele aromân, istroromân și meglenoromân** (care reprezintă românitatea din Sudul Dunării).

Cea mai covârșitoare dovadă a vechimii, unității și continuității limbii române o reprezintă aria ei de vorbire în Europa de azi, faptul că „*limba română este cea mai răspândită limbă maternă din tot Sud-Estul Europei, și are cei mai numeroși vorbitori dintre toate limbile din regiune”* (Ioan-Aurel Pop, Elogiu limbii române).

Că această unitate a limbii și poporului român a fost apărată și „din tinda bisericii” de către preoțimea ortodoxă, cea care cu har a slujit și a fost de folos neamului românesc, a ținut de-a lungul secolelor ca unitatea de limbă să dăinuie odată cu credința, tradițiile și obiceiurile - au fost câteva din adevărurile susținute de Pr. Dan Gîrjoabă în expunerea sa *„Limba și unitatea neamului, slujite din tinda bisericii”*.

„Limba română, graiul nostru de acasă” a fost titlul lucrării prezentate de etnolog dr. Maria Mândroane. Dialectul dacoromân, care stă la baza limbii române literare, este graiul pe care-l vorbim acasă în satele noastre, este limba cea veche ce a dăinuit peste veacuri și milenii și prin care strămoșii noștri ne-au transmis toată învățătura, înțelepciunea, filozofia lor despre lume și viață. Autoarea a deplâns alterarea limbii, tradițiilor și obiceiurilor prin introducerea în lumea satului a unor obiceiuri noi, printr-un proces invaziv ce duce la degradarea vieții satului de odinioară.

Manifestarea dedicată limbii române, moderată de președintele Filialei *„Valeriu Branițe”* Timiș, domnul Ioan David, s-a încheiat cu un Moment poetic în care au fost prezentate creații proprii ale membrilor Cenaclului literar „Seniorii”, dar și ale poeților noștri clasici.

** Membru al Filialei „Valeriu Branițe” -Timiș a UZPR*

„LIMBA NOASTRĂ-I O COMOARĂ ...”

Gheorghe CIULPAN*

M O T T O :
Limbii române, de ziua ei
Nu-i rău că limba are-o zi anume,
Ca o aniversare, zi de nume,
E rău că nu se prăznuiește permanent,
Ci doar o dată-n an, eveniment.

Limbă indo-europeană și, mai exact, limbă romanică, ,,limba noastră-i limbă veche / limba vechilor cazanii” și ea ne-a integrat în Europa și în lume înainte chiar de existența unor structuri și organizații ca UE, ONU sau NATO.

Cu limbile de sorginte latină este soră bună și, aidoma lor, este o limbă flexionară moștenind, din latina mamă, declinările și conjugările care o diferențiază radical de limbile aglutinate. Dar dacă celalte limbi romanice vorbite și astăzi (italiana, franceza, provensala, sarda, spaniola, catalana, portugheza) prezintă mari deosebiri dialectale de la o zonă geografică la alta, încât locuitorii țărilor respective sunt nevoiți să facă apel la limba literară spre a se înțelege, limba română are un caracter unitar. Fenomenul transhumanței, bunăoară, care a făcut ca în pășunile Munților Carpați să se întâlnească și să trăiască alături, o bună parte a anului, baciul moldovean, cu cel ungurean și cu cel vrâncean, a păstrat această unitate lingvistică și, de aceea, în ciuda unor diferențe fonetice și lexicale, românii din toate zonele geografice ale țării se înțeleg între ei vorbind limba de acasă și nu doar pe aceea învățată la școală și cunoscută sub numele de *limba română literară.*

Iar limba aceasta a lor este o limbă plastică, muzicală și, mai ales, o limbă polisemantică. La noi, cuvintele - pe lângă sensurile proprii sau denotative - capătă și alte sensuri, conotative, în funcție de contextele în care apar. Expresii idiomatice sau galicisme întâlnim și în alte limbi romanice, dar polisemia, în limba română, a contribuit (și contribuie) la o expresivitate aparte, ce trimite la adevărate incantații magice, așa cum au dovedit-o Eminescu, Blaga, Arghezi, Barbu, Goga, Carianopol, Creangă, Sadoveanu, Neagu și mulți alții asemenea lor. De aceea limba română este ,,o comoară în adâncuri înfundată”, ,,limbă dulce”, ,,fagure de miere” și chiar ,,patria mea”.

Spre a dovedi virtuțile generate de polisemantism, vom încerca, în cele ce urmează, să scoatem în evidență măcar o parte dintre numeroasele sensuri ale cuvântului **CAP.** Substantiv care are atât un sens propiu sau denotativ, denumind acea parte a corpului purtată pe umeri și în care stăpân absolut este creierul, (de la care pornesc și ni se trag toate), dar și multe sensuri figurate, date de contextele în care apare sau de acele expresii idiomatice de care pomeneam mai sus, ori de înțeleptele proverbe și zicători românești.

Sensurile sale figurate apar atât în limbajul beletristic, cât și în limbajele specializate (tehnico-științific, publicistic sau gazetăresc, juridic și administrativ) precum și în vorbirea colocvială unde, mai cu seamă în *exprimarea argotică*, cuvântul dobândește multă expresivitate.

Astfel, figurat, CAP are înțeles de conducător (capul oștirii, capul familiei), vinovat (capul răutăților), o altă parte a corpului (capul pieptului), individ (ființă, lucru), istm (capul unei peninsule), o margine (capul satului), sfârșit (capul rândului), fruntaș (capul cinstei), iar în limbaj argotic substantivul ,,cap” are o bogată serie sinonimică: devlă, etaj, mansardă, comitet central, calculator, bostan, dovleac, tărtăcuță, troacă, căpățână, antenă.

Substantivul ,,cap” este și rădăcina multor cuvine derivate - căpos, capsoman, încăpățânat, căpăstru, capișon, capelă, capelan, capabil, incapabil, capacitate, incapacitate, capiște, a capitula, capel maistru, capitală etc.

Cuvânt vechi, aparținând fondului lexical principal, acest substantiv este și foarte productiv contribuind la formarea unui impresionant număr de expresii neaoșe, plastice și mai ales sugestive. Și aici vom aduce destule exemple, fără a avea pretenția că le menționăm pe toate: *a-l ajuta capul* = a gândi repede și bine, a fi deștept, *a-și bate capul* = a se frământa, *a pune capul la contribuție* = a se concentra, a gândi, *a-l duce capul* = a fi deștept, *a-i da de cap* = a soluționa, a rezolva, *a-i da bătăi de cap* = a-i pune piedici, a-l încurca, *a-l durea capul* = a avea migrene, a avea necazuri, *a nu-l durea capul* = a fi sănătos, a nu avea griji, *a folosi capul* = a gândi, a cumpăni, *a băga la cap* = a învăța, *a-și pierde capul* = a se zăpăci, a fi decapitat, *a scurta de cap* = a-i tăia capul, *a se lua cu mâinile de cap* = a boci, a se mira, *a fi de capul său* = a fi fără griji, *a-și lua lumea în cap* = a pleca oriunde, *a-și face de cap* = a se destrăbăla, *a și-i pune în cap* = a-și face dușmani, *a-i pune capul* = a-l ucide, *a-și pune cenușă în cap* = a se căi, a-și cere iertare, *a ridica capul* = a-și reveni, *a sta cu capul sus* = a fi demn, *a bate la cap* = a cicăli, *a scoate capul* = a se ivi, *a fi tare de cap* = a fi prost, *bătut în cap* = prost, tare de cap, *e vai de capul lui* = e sărac, e necăjit, e prost, *a face cum îl taie capul* = a face cum vrea el, etc.

Multiple sensuri conotative dobândește cuvântul ,,cap” și în proverbele și zicătorile care, aforistic, au înmagazinat experiențele de veacuri ale poporului nostru. Și aici am ales doar câteva exemple care să ne susțină afirmația că limba română este deosebit de productivă: *Cap ai, minte ce-ți mai trebuie!, Unde nu-i cap, vai de picioare!, Care-i prost, e prost la cap, Peștele de la cap se-mpute, Te legi la cap, fără să te doară!, Până nu dai cu capul de pragul de sus, nu-l vezi pe cel de jos!, Câte capete, atâtea păreri, Capul face, capul trage!, Capul plecat, sabia nu-l taie!, O fi bărbatul capul, dar femeia e gâtul!...*

O discuție aparte ne prilejuiește verbul ,,a căpătui”, și el un derivat al substantivului ,,cap”, mai cu seamă în forma sa reflexivă *,,a se căpătui*” care, pornind de la sensul primar *,,a pune capul pe căpătâi”,* adică ,,a dormi liniștit”, ,,a se odihni fără griji”, a ajuns, în goana după chivernisire, să aibă sensul de ,,a se îmbogăți”.

Am lăsat la final acest verb cu valoare de expresie cu o nuanță peiorativă pentru că acum a devenit profesiunea de credință și a omului contemporan care, pentru ,,a se căpătui”, de multe ori își ,,pierde capul” făcând nelegiuiri și provocând ,,bătăi de cap” celor din jur spre a fi, el și ai săi, ,,în capul cinstei”.

Vedeți, așadar, câte sensuri capătă un singur cuvânt (care poate însemna și ,,origine” = ,,cap și începătură”) ? De aceea Mihai Eminescu a fost și rămâne mare - pentru că a pus la treabă destul de puține cuvinte însușite temeinic din ,,limba vechilor cazanii”, din aceea a cronicarilor, precum și din graiul ,,cu-ndemnuri pentru vite”al înaintașilor (așa cum va afirma ceva mai târziu ,,Meșterul de la Mărțișor”, cum nu mai făcuse nimeni înaintea sa) și a creat o limbă poetică de neîntrecut, curată și dulce ca ,,un fagure de miere”, din stupul heraldic de odinioară, nepoluat de corcituri care ne invadează astăzi.

Tudor Arghezi spunea că *,,Poezia se isprăvește o dată cu poetul, limba crește o dat cu neamul”.* Astăzi, neamul se împuținează la noi, iar limba se împiestrițează cu făcături din alte limbi, devenind struțo-cămila botezată ,,romgleză”. Dovadă că nu învățăm nimic nici din istoria care, la 1848, pe lângă lucrurile bune, ne-a adus și bonjurismul cu celebrele sale ,,fripturission”,, monseur” și ,,alivoar țățico”...

De ziua ei, îi urez limbii române să reziste, așa cum a făcut-o în lunga ei istorie, împotriva tuturor teribiliștilor care se străduiesc să o siluiască ,,din toate pozițiile”.

** Membru al Filialei „Valeriu Branițe” -Timiș a UZPR*

P. S.:

Dar cu limba, ce-ați avut?

Limba română nu-i apărută prin decret,
Ci-n timp a zămislit-o tot norodul,
Iar noi, în loc s-o creștem, o sugrumăm discret,
De parc-am vrea să îi cântăm prohodul...

REPERE ALE VECHIMII, UNITATĂȚII ȘI CONTINUITĂȚII LIMBII ROMÂNE

Constanța Sylvia HÂRCEAGĂ

Ideea de unitate și continuitate a limbii și poporului român, a unității etnice și lingvistice, a fost prezentă mereu în conștiința strămoșilor noștri, traversând secole și milenii. Destrămarea statului dac al lui Burebista, ce se întindea pe un spațiu vast al Europei centrale și de Sud-Est, divizarea românilor în cnezate sau state feudale, nu au dus la pierderea acestei conștiințe a originii comune, a apartenenței de neam și de limbă, religie, tradiții și obiceiuri. Limba stră-română, acea latină vulgară, a continuat să fie vorbită iar unitatea teritorială, a limbii române surprinde cu atât mai mult cu cât vorbitorii acesteia au aparținut, timp îndelungat unor organizații statale diferite . Ei au continuat să vorbească limba în graiurile lor și s-au înțeles, toate la un loc formând unitatea limbii literare române, la crearea căreia au contribuit toți scriitorii clasici și moderni. Varietățile geografice ale unei limbi sunt numite **dialecte, subdialecte și graiur**i. Ori, după cum știm, limba română are 4 dialecte: dacoromân, aromân sau macedoromân, istroromân și meglenoromân (unii cercetători considerau, mai demult. și pe cel retoroman).

Academia Română precizează că *„poporul român are 4 ramuri istorice – dacoromâni, aromâni, meglenoromâni și istroromâni. Toți acești români formează o unitate etnică și vorbesc aceeași limbă. Conform adevărului științific, unitatea românilor, dialectele românești se întind pe un spațiu vast din Maramureș și Carpații nordici până în Epirul de Nord și Tesalia în Sud, din Istria până la Marea Adriatică și în Vest la Marea Neagră și dincolo de Nistru în Est.* Vorbitorii acestor dialecte sunt urmașii populației autohtone *romanizate în Imperiului Roman de Răsărit”*.

Dacă privim harta vechii Europe, care prezintă așezarea triburilor strămoșilor noștri traco-geto-daci în vremuri de demult, dacă ne uităm azi la enclavele de daco-români aflate de la Caucaz și până la Marea Baltică, dacă ne uităm în sudul Dunării unde se găsesc cele 3 ramuri istorice ale strămoșilor noștri care vorbesc aceeași limbă, avem dovada de necontestat a unității limbii trace, a identității ei cu actuala limbă vorbită de poporul Daco-român.

Limba română este continuatoarea directă și neîntreruptă a acestei limbi pe care strămoșii noștri au vorbit-o de secole și milenii pe vatra lor veche strămoșească, atât la sudul cât și la nordul Dunării, pe spații geografice vaste. Și cel mai ușor de remarcat despre aspectul ei unitar este acela că vorbitorii de limbă română din diverse provincii istorice se înțeleg între ei fără nici o dificultate. Miracolul cel mare, recunoscut inclusiv de cercetătorii străini ai limbii române *„e că, în ciuda intemperiilor vremii, poporul român și-a păstrat unitatea de limbă și de neam”*.

Pe bună dreptate academicianul Bogdan Petriceicu Hașdeu, în urma cercetării limbii române și a substratului dac autohton pe baze noi științifice, demonstra întinderea ariei de vorbire a limbii române: la sud se învecinează cu albaneza (traco-ilira), la nord cu lituaniana, în vest cu idiomurile celtice, situând-o într-un cadru nou al europenisticii din acea vreme și *„voia ca limba română să-și cucerească în știință statutul de limbă internațională”*, scrie Paul Anghel. Continuatorul cercetării limbii dace în timpurile noastre este academicianul Grigore Brâncuș, care, pe baza comparatisticii, aduce argumente despre vechimea limbii române și continuitatea ei, iar *„o caracteristică a celor mai vechi limbi ale continentului nostru este dată de articolul hotărât așezat la sfârșitul cuvântului, element ce se regăsește în mod perfect la toate dialectele și idiomurile limbii române – albaneză, macedoneană, aromână, retoromană...*”. Și, dintre toate celelalte limbi neolatine care s-au dezvoltat din latina populară vulgară, doar limba română păstrează genul neutru al substantivelor, numai ea păstrează cele 2 foneme vocalice „ă” și „î”, printre alte elemente ca substrat autohton. Ceea ce face ca filologul Vasile Pavel (din Republica Moldova) să susțină că *„în extremitatea de est a latinității s-a format o singură limbă neolatină și denumirea ei corectă este limba română”*.

Dialectul dacoromân este singurul dialect al limbii române care se vorbește la nord de Dunăre, el constituie baza limbii române literare și naționale și este limba oficială a României și Republicii Moldova.

După aria geografică, dialectul dacoromân are mai multe graiuri, precum: maramureșean, dobrogean, bănățean, moldovenesc, muntean. Spre deosebire de dialectele de la sudul Dunării, dacoromâna nu a fost izolată geografic, ea a evoluat ca o limbă literară unitară, a dezvoltat un dicționar de cuvinte bogat și modern, între graiurile dacoromâne nefiind diferențieri care să împiedice înțelegerea vorbitorilor. Căci una dintre caracteristicile fundamentale a limbii este **stabilitatea** ei. Vorbită de atâtea secole, limba s-a perfecționat mereu și a impus acele forme avantajoase în raport cu necesitățile vorbitorilor, care - exersate în timp - au ajuns la un nivel ce nu mai putea aduce modificări. Numai vocabularul este într-o continuă prefacere, în funcție de reperele dezvoltării tehnologice și ale cunoașterii, gramatica limbii române fiind structurată de mai mult de 2 milenii, iar limba noastră nu a cunoscut salturi în dezvoltarea ei, ci a avut o evoluție naturală, autentică și progresivă.

Celelalte 3 dialecte ale limbii române - istroromân, meglenoromân și aromân - se vorbesc în sudul Dunării și aparțin celor 3 ramuri ale poporului român: aromâni sau macedoneni, meglenoromâni și istroromâni (*„fraţii uitaţi”* din Peninsula Balcanică), ele fiind legate genetic și lingvistic de poporul român, de limba cea veche comună. Căci istoria limbii române nu poate fi despărțită de istoria poporului român, ci ele se împletesc armonios în evoluția lor istorică.

Dialectul istroromân este cel mai estic și izolat idiom al limbii române, este puternic influențat de limba croată. Vorbitorii, acum destul de puțini, se găsesc în Peninsula Istria, în Croația, unde sunt recunoscuți ca minoritate națională. Acum, unii cercetători străini consideră istroromâna ca fiind o limbă distinctă aparținând grupului de est al limbii romanice.

Dialectul meglenoromân este vorbit de o populație de vlahi, megliniți, răspândiți în Grecia, Republica Macedonia, România și Turcia. Dar meglenoromânii trăiesc, în principal, în ținutul Meglen din Grecia, unde ar fi 2 800 de vorbitori. Sunt o ramură a poporului român, ei își spun *vlahi, vlaș, vlah sau vla* - acesta fiind numele dat de vecini și folosit pentru toți românii de la sudul Dunării. Puțin cunoscuți și studiați, ei nu au niciun fel de statut oficial și nu sunt recenzați ca meglenoromâni, fiind supuși mereu procesului de asimilare. Sunt multe lucrări controversate cu privire la originea și limba pe care o vorbesc, unii o consideră o limbă de sine stătătoare, aparținând grupului de est al limbii romanice (o teorie susținută și de acad. Alexandru Graur).

Dialectul aromân este cel mai apropiat de limba română și derivă din limba comună stră-română, păstrând mai multe elemente din substratul traco-dacic și din latină (în comparație cu limba română actuală), fiind mai arhaic decât cel dacoromân. Aromâni, armânii, numiți de multe ori și machedoni (nu sunt macedoneni) vorbesc aromâna dar, în țările în care locuiesc, ea nu este recunoscută oficial, educația lor în limba maternă fiind limitată și, în plus, sunt supuși unui amplu proces de asimilare. Trăiesc răspândiți în Grecia, Albania, Macedonia de Nord, Bulgaria și România, mai ales în Dobrogea, unde avem o comunitate mare aromânească, cu drepturi și libertăți depline. Aromânii vorbesc mai multe graiuri, în funcție de regiunile geografice istorice unde locuiesc: fărșerot, grămoștean, pindean, saracacean.

Legat de aceste drepturi și libertăți, în anul 2018, anul Centenarului Marii Uniri *„Academia Română ia act cu îngrijorare de continuarea și intensificarea unor activități politice care urmăresc denaturarea adevărului istoric cu privire la aromâni și dialectul aromân. Scopul acestei activități este declararea aromânilor ca minoritate națională în România -ca fiind popor aromân, având o limbă proprie diferită de limba română. Aceste acțiuni fac parte dintr-o acțiune mai largă de separare a românilor sud-dunăreni, aromâni, vlahi, meglenoromâni, timoceni, ca și a altor români din afara granițelor României, basarabeni, herțeni, bucovineni, de limba și poporul român”*.

Pentru falsificatorii istoriei de ieri și de azi, ai limbii și poporului român, manipularea informațiilor a devenit o procedură curentă; o folosesc în interesul unor puteri publice, al unor interese statale, adevărul istoric și științific fiind ascuns. Autorii unor lucrări ce aduc informații adevărate sunt denigrați, *„s-ar zice că am revenit la vremurile când Inchiziția dădea foc cărților cărora nu le aproba conținutul*”. Adevărul pe care mulți nu-l vor este acela că vorbitorii acestor dialecte sunt urmașii populației autohtone, ei fiind atestați, din cele mai vechi timpuri, ca popor

unitar pe un teritoriul unitar, în nordul și sudul Dunării, având aceeași limbă, religie, tradiții și obiceiuri, dar, trecuți prin toate vitregiile vremii, supuși romanizării și asupririi altor popoare, discriminării și asimilării. De-a lungul timpului, independent de voința lor, limba s-a izolat și a dat naștere dialectelor, sub influența străinilor care au pătruns în Balcani - fenomen care a dus și la deplasări ale vorbitorilor în acest spațiu geografic. Adevărul istoric este acesta: dacoromânii sunt continuatorii românității din nordul Dunării, în timp ce strămoșii noștri - care au devenit aromâni, meglenoromâni și istroromâni - sunt continuatorii românității în partea de sud a Dunării.

Dialectul retoroman (romanșa) este vorbit de romanși, o populație de origine traco-iliră celtică, ce a supraviețuit, din timpuri străvechi, pe crestele Alpilor, la 4 000 de m înălțime. Ei nu-și spun retoromani, ci „rumanși/rumâni", ca toți valahii din Balcani, iar Elveția - unde se vorbește romanșa - oficial se numește *„Rumantschia/ Rumanșia"*. Deși îndepărtate geografic, limba româna și retoromana sunt conexate din punct de vedere lingvistic, istoricul Nicolae Iorga și filologul Ovid Densușianu dovedind că ele sunt înrudite, retoromana fiind foarte apropiată de limba stră-română. De altfel, cel dintâi român care i-a vizitat pe retoromani a fost Nicolae Iorga, în anul 1937, anul în care a ținut și o Conferință la radio pe această temă. El vorbea despre *„o singură unitate lingvistică, ce pornea de la Oceanul Atlantic și până la Marea Neagră. Între noi românii, care ne întindem pe amândouă malurile Tisei și între ceia ce au rămas ei, romanșii, nu este nici o discontinuitate. O singură pânză de rasă influențată de romani, o singură limbă cuprinzând elementele sufletești ale marelui popor ivit din vechea rasă ilirico-tracă și din Roma străbună"*.

Unitatea acestor dialecte ale limbii române este recunoscută și a fost susținută, de-a lungul timpului, de cercetătorii lingviști și istorici români și străini precum Ion Heliade-Rădulescu, Ovid Densușianu, Nicolae Iorga, Alexandru Philippide, Sextil Pușcariu, Theodor Capidan, Al. Rosetti, Tache Papahagi, Eugeniu Coșeriu, Wilhelm Meyer-Lubke, Gustav Weigand, Matteo Bartoli, Giuliano Bonfante, Alf Lombard, Carlo Tagliavini, Gerhard Rohlfs. Și, mai mult de atât, limba română este atestată ca o limbă unitară, cu 4 dialecte, în enciclopediile străine de mare prestigiu: Enciclopedia Britanică din 1911, The Encyclopaedia Americana - 1919, Dizionario Enciclopedico Italiano - 1961, Grand Larousse Encyclopedique - 1964, The New Encyclopaedia Britanica - 1981, Brockhaus Enzyklopaedia - 1981.

A face din aceste dialecte ale limbii române limbi distincte, de sine stătătoare, precum limba vlahă, moldovenească, meglenoromâna, istroromâna, aromâna, muntenegreană, cu implicarea și sub influența factorului politic - ce folosește limba ca pe un instrument politic - înseamnă a crea niște aberații lingvistice. Iar dorința de a rupe dialectele de limba română de care ele aparțin, cât și aceste ramuri ale poporului român de trunchiul lor istoric; înseamnă că aceste țări (precum Ucraina, Serbia, Rusia, Grecia, Bulgaria) duc o politică de dezbinare și, în același timp, de asimilare, existența românilor din prejma granițelor României fiind mereu într-un real pericol. Recunoașterea adevărului istoric, respectiv a unei limbi literare unice în spațiul est-romanic - atât la nordul, cât și la sudul Dunării din timpuri străvechi, preromane - nu afectează, în nici un fel, nici ambițiile, nici orgoliile și, cu atât mai mult, independența statală și suveranitatea cuiva. Ci înseamnă posibilitatea reală de a restitui și a folosi întreaga moștenire creatoare a literaturii, a artei, a bogatei tradiții cultural-istorice.

Acum când istoria este folosită tot mai des ca o armă politică, limba - ca și poporul care o folosește - are nevoie să fie apărată și protejată. Suntem datori să citim în limba noastră, să o ferim de intruziuni nefirești, și, mai ales, să-i cunoaștem istoria adevărată, căci *„fără să ne lăudăm, trebuie să constatăm că limba română este cea mai răspândită limbă maternă din sud-estul Europei și că are cel mai mare număr de vorbitori dintre toate limbile din regiune"*, scrie academicianul Ioan-Aurel Pop.

Bibliografie: Ioan-Aurel Pop, *Elogiu Limbii Române*, Editura Litera București-Chișinău, 2020; Garabet Ibrăileanu, *Spiritul critic în cultura românească,* Editura Internațional, București, 1998; Eugeniu Coșeriu, *Unitatea limbii române-planuri și criterii. Limba română și variațiile ei locale,* Editura Academiei Române, București, 1995 și Mihai Eminescu, *Despre cultură și artă*, Editura Junimea, Iași, 1970, ediție îngrijită de D. Irimia

BISERICILE DE LEMN - VETRE DE SPIRITUALITATE ȘI CULTURĂ

Teodora IDVOREAN*

Arhitectura de lemn este caractersistică bisericilor construite în secolele trecute de românii din Banat și Ardeal. Martore ale unui trecut zbuciumat, ele au fost ridicate în satele de deal și de munte, în care viața autentică, frumoasă dar grea, i-a pus adesea la încercare pe cei care au trudit ca să le înalțe spre cer.

Ţara Făgetului este împodobită de biserici de lemn cu o arhitectură aparte. Majoritatea adăpostesc frumoase picturi interioare (cel mai adesea din secolul al XVIII-lea), ce pot constitui o introducere captivantă în lumea ortodoxiei. Unele dintre ele au fost strămutate din județul vecin - Hunedoara. Dar cel mai vechi lăcaș se află, se pare, la Partoș, în sud-vestul județului Timiș. Este o datorie de onoare să le prezentăm, în continuare, măcar pe o parte din ele:

Mânăstirea Partoș

Cea mai veche mențiune documentară despre acest așezământ monahal datează din 1571, când, după 19 ani de la ocuparea Banatului de către turci, ieromonahul Laurențiu, aflat în drum spre Brașov și Alba Iulia, a zăbovit timp îndelungat în Banat și a făcut, în 1562, ca danie, o tipăritură care atesta existența aici a unei bisericuțe de lemn. Între 1650 – 1653, după trei ani de păstorire a credincioșilor creștini ortodocși, **Sfântul Iosif cel Nou de la Partoș**, mitropolitul Timișoarei, s-a retras la mânăstirea de aici, unde a petrecut ultimii ani de viață. La moartea sa, în 1656, trupul neînsuflețit al sfântului a fost zidit în naosul bisericii, în dreptul ușii de intrare. Harta austriacă, din 1723, a Banatului arată că la vremea aceea mănăstirea era izolată, înconjurată de păduri și mlaștini. Iarna grea a anului 1777 a alungat călugării de la Partoș, dar mănăstirea a revenit la viață în 1782, când protopopul Jebelului, Ioan Șuboni, a lăsat unui meșter să zugrăvească chipul sfântului (această icoană păstrându-se până astăzi). În anul 1944 s-a reluat viața monahală, aici așezându-se câteva călugărițe. În timpul regimului comunist, mănăstirea a fost desființată și înlocuită cu parohia Partoș. Între 1955-1956 s-au efectuat săpături în interiorul bisericii vechi. Astfel, moaștele Sfântului Iosif cel Nou au fost scoase din mormânt și duse la Catedrala Mitropolitană din Timișoara în vederea canonizării oficiale. Din 2008, prin grija IPS Nicolae, Mitropolitul Banatului, mănăstirea a fost reactivată, de data aceasta pentru călugări.

Biserica de lemn de la Crivina de Sus

Lăcașul cu hramul „Cuvioasa Paraschiva” este așezat în vârful unui deal, în mijlocul unui cimitir, și este cel mai vechi așezământ religios din Țara Făgetului. O atestă inscripția chirilică amplasată pe portalul sudic, care consemnează 1676 ca an al ridicării acestuia. Se consideră a fi cea mai reușită realizare arhitectonică păstrată în Banat, fiind înscrisă ca monument istoric de clasă A. Bârnele pereţilor sunt cioplite în tehnica “patru laturi” și se îmbină la colţuri în sistem “coadă de rândunică”. Tot la exterior sunt mai multe console cioplite din bardă, care simbolizează capul de cal într-o formă stilizată. Biserica are turnul scund, prismatic, și este acoperită cu șindrilă. Pe pereții exteriori au fost fixate mai multe “cruci ale eroilor” care ne amintesc de tinerii care au pierit în luptă și nu au fost îngropați în cimitirul satului. Pardoselile sunt din scânduri de brad, așezate pe grinzi transversale. Este văruită în alb și nu are pictură interioară. Doar iconostasul este original. Istoria acestui edificiu este extrem de bogată; documentele și inscripțiile de pe biserică amintesc de prima așezare a lăcașului, în Ilia, județul Hunedoara, de unde a fost adusă, în anul 1717, pe râul Mureș și transportată apoi cu carele trase de boi. Potrivit unor surse, biserica a fost donată comunității din Crivina de către o văduvă bogată. O inscripție de pe latura sud-estică a altarului, corelată cu istoria zonei, avansează ipoteza potrivit căreia biserica ar fi servit, odată, ritului calvin. Lăcașul din Crivina de Sus a fost centrul unui proiect multidisciplinar - care s-a desfășurat începând din anul 2013 - fiind renovat și adus la frumusețea de odinioară.

Biserica „Sfinții Apostoli Petru și Pavel” din Zolt

Localitatea Zolt (care aparține în prezent de comuna Fârdea) este așezată într-o vale pitorească, înconjurată de dealuri și păduri. A fost amintită, la 1454, ca fiind proprietatea lui Ioan Huniade. Biserica de lemn a fost construită în secolul al XVIII-lea și este monument istoric de clasă A. Planul este unul simplu, de tip navă, care se termină spre răsărit cu absida altarului, poligonală. Lăcașul este construit din bârne de stejar și acoperit cu șindrilă, iar fundația este din piatră. Pereții, lucrați numai cu barda, sunt îmbinați prin cuie de lemn și nu sunt tencuiți la exterior. Pe balustrada de la podul corului se află următoarea inscripție cu litere

chirilice: *„Zugrăvitu-s-a această sfântă sobornicească şi apostolească biserică în zilele împăratului nostru Iosif al doilea şi prea blagoslovirea episcopului nostru...Timişoara, popa Mihai Popovici, Petru Obeadă, George Obeadă, Teodor Zugravul, Tănase din Lugoj, anul 1781”*. Deasupra turnului este un bulb de inspiraţie barocă placat cu şindrilă. Pe peretele de sud al naosului, ca şi pe cei ai absidei, în exterior, au fost aplicate mai multe cruci, în amintirea tinerilor din sat căzuţi în primul război mondial. În interior, biserica este integral pictată, pe bolţi şi pe pereţi, în tehnica specifică zonei - tempera direct pe suprafaţa de lemn. Pictura a fost realizată, în anul 1781, de către Teodor Zugravul şi Atanasie din Lugoj. În pronaos se află portretul ctitorului, cneazul Petru Obeadă, ceea ce conferă unicitate acestui vechi lăcaş de lemn.

Biserica de lemn „Cuvioasa Paraschiva” din Poieni

Data construirii nu este cunoscută cu exactitate. În vreme ce unele surse dau anul 1759 ca fiind cel în care a fost ridicată, altele susţin că acest lucru s-a întâmplat în 1791. Cert este că a fost strămutată la Poieni - din cătunul numit Valea Bisericii - în jurul anului 1800. A fost construită din bârne masive de gorun, având pereţii exteriori căptuşiţi cu şindrilă. Turnul este împodobit cu doi bulbi de inspiraţie barocă, ce se suprapun către crucea din vârf. Învelitoarea acoperişului şi coronamentul turnului clopotniţă sunt din şindrilă. Biserica are un altar semicircular şi un naos cu o boltă în leagăn, despărţit de pronaos printr-un perete. Pictura interioară, realizată în stil neoclasic, a fost lucrată pe pânză, în ulei, şi lipită apoi pe pereţi şi boltă, fiind realizată, în anul 1812, de zugravul Petru Nicolici. La baza timpanului se păstrează încă pisania scrisă în alfabetul chirilic.

Biserica „Cuvioasa Paraschiva” din Margina

Biserica din Margina datează din anul 1737. Ea se găseşte azi în mijlocul cimitirului de la extremitatea nordică a satului, dar, conform tradiţiei locale, iniţial ar fi fost construită în locul numit *“Ocolitura lui Ilişoni”* şi doar o dată cu sistematizarea aşezării (intervenită la sfârşitul secolului al XVIII-lea) a fost adusă pe vatra actuală. A fost ridicată pe un fundament şi un soclu scund din piatră de carieră, peste care s-au aşezat tălpoaiele masive. Pereţii - ciopliţi din bârne de stejar - sunt acoperiţi, la exterior, cu lipitură de pământ. Deasupra pronaosului se înalţă un mic turn clopotniţă placat cu scânduri. Doi bulbi suprapuşi, de factură barocă, fac trecerea către crucea din vârf. Învelitoarea acoperişului este din şindrilă. Pictura bisericii a fost realizată - în deceniul trei al secolului al XIX-lea - de Lazăr şi Gheorghe Gherdanovici, tată şi fiu, în prezent fiind păstrată mai bine pe bolta din altar. Clopotul bisericii e cel mai vechi din Banat. Aproape întreaga biserică a fost renovată, dar intervenţia brutală a restauratorilor a făcut obiectul unei cercetări penale. Biserica de la Margina a beneficiat de cea mai mare sumă pentru restaurare – 1,6 milioane de lei.

Biserica „Cuvioasa Paraschiva” din Bătești

Biserica - monument istoric - a fost construită, probabil, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, fiind adusă pe tăvălugi, trași de 12 perechi de boi, din satul Veța (astăzi dispărut). Ridicată pe fundație de piatră, cu bârne masive în structura pereților, biserica are acoperișul învelit în șindrilă. Încheieturile de la pronaos și de la altar se termină în “coadă de rândunică”, lucrate îngrijit, fără nici cel mai mic cui. Interiorul bisericii a fost pictat în 1783, în ulei pe pânză, care a fost aplicată apoi pe bolțile bisericii. Autorii valoroasei picturi interioare sunt celebrii pictori premoderni români Gheorghe Diaconovici și Ștefan Popovici, din Bocsa Vasiova. Podoaba picturală se mai păstrează doar în altar și pe bolta naosului. Iconostasul este pictat direct pe lemn.

Biserica “Naşterea Sfântului Ioan Botezătorul” din Românești

Biserica din Românești datează din secolul al XVIII-lea si a fost adusă de pe Valea Mureșului. Este construită din bârne de stejar, încheiate în „coadă de rândunică“. Pereții au fost acoperiți la exterior cu lipituri de pământ. Are o formă de navă împărțită în pronaos, naos și altar. Turnul de lemn cu bulb de inspirație barocă este considerat unul dintre cele mai frumoase din Banat, fiind și el acoperit cu șindrilă. Interiorul a fost pictat de un artist fără școală, probabil un pictor țăran. Clopotnița se află într-o altă construcție de lemn, lângă biserică. Monumentul a fost pictat, dar pictura a fost acoperită cu var. Biserica de lemn de la Românești este într-o avansată stare de degradare. Șarpanta acoperișului este șubredă, la fel și peretele de nord al lăcașului, expus mai mult intemperiilor.

Biserica „Cuvioasa Paraschiva” din Jupâneşti

Biserica din Jupânești datează din secolul al XVIII-lea. Peste doar câțiva bolovani de piatră, așezați la colțuri, au fost puse tălpoaiele, peste care stau suprapuse bârnele masive, cioplite pe toate cele patru fețe. Îmbinările sunt făcute cu cepuri de lemn, fără a se folosi fier. Ca element particular al bisericii,

intrarea bărbaţilor a fost amenajată în peretele de nord al naosului. Învelitoarea acoperişului este din şindrilă, la fel ca şi acoperişul piramidal al unui mic turnuleţ ridicat pe pronaos. Picturile interioare, originale, care datau de la începutul secolului al XVIII-lea, nu se mai disting. Se mai păstrează în biserică doar câteva icoane, cruci şi obiecte de cult de secolul XVIII. Porţile lăcaşului de cult se mai deschid doar la înmormântări şi la 14 octombrie, de sărbătoarea Cuvioasei Paraschiva.

Biserica „Cuvioasa Paraschiva" din Curtea

Lăcaşul din Curtea este cel mai spaţios din Banat şi datează din anul 1794, această dată fiind trecută în pisania chirilică a bisericii. Fundaţia edificiului este din piatră de carieră, iar pereţii, din bârne de gorun, sunt construiţi în sistemul "în căţei", fiind tencuiţi la exterior, iar la interior placaţi cu scânduri de stejar. Pereţii de vest şi sud imită - în relief de tencuială - crucile de eroi tipice monumentelor de lemn. La cunună, îmbinările realizează cele mai mari şi mai frumoase multiconsole, adevărate aripi ale edificiului. Învelitoarea acoperişului este din şindrilă, la fel şi vârful turnului. Pictura datează din 1806 şi a fost atribuită pictorului lugojan Petru Nicolici. Pe o cruce de lemn, păstrată în altar, apare pe postament inscripţia în chirilică: *„Această cruce s-a făcut Sfintei Biserici la Curtea prin îndrumarea preacinstitului domn Petru de Atanasievici, proto-vesbiterul Făgetului la anul 1820".*

Biserica „Sfântul Dumitru" din Dubeşti

Lăcaşul a fost construit în jurul anului 1650, pe o temelie de piatră, din bârne cioplite din stejar, având un turn ridicat pe un sistem de grinzi solide, aşezate pe planşeul din tinda bisericii. În 1931 s-a înlocuit vechea învelitoare a acoperişului din şindrilă cu cea actuală din tablă zincată. Pictura din interior a fost realizată în culori naturale, fiind de inspiraţie bizantină, iar cea de pe bolta naosului este deteriorată (doar vag se mai disting scenele din Patimile Domnului).

Biserica "Adormirea Maicii Domnului" din Groşi

Biserica din Groşi a fost ridicată, în anul 1741, de Peru Neculai, la Căpâlnaş, pe Valea Mureşului. De acolo a fost adusă, în 1826, în satul ce aparţine de localitatea Margina. Se aseamănă cu cea de la Bătești, cu deosebirea că aici spaţiul interior este mai mare, iar pereţii exteriori de bârne au fost tencuiţi cu pământ. Învelitoarea acoperişului şi a cea a turnului au fost îmbrăcate cu tablă zincată. În interior se păstrează fragmente din pictura inițială, de secol XIX. Inscripțiile - de pe intrarea în naos și de pe grinzile din altar - constituie valoroase izvoare documentare.

În România, marile catedrale, biserici și mănăstiri au fost, de regulă, precedate de bisericuțe de lemn. Întâietatea lemnului în arhitectura noastră sacrală se datorează atât bogăției naturale, din codrii altădată nesfârșiți, cât și unei puternice tradiții în arta lemnarilor. Astăzi, foarte multe dintre aceste așezăminte sunt, însă, într-o stare precară. Lemnul este un material ușor degradabil și, în plus, autoritățile au tratat, de cele mai multe ori, cu nepăsare aceste vetre de spiritualitate și cultură.

Banatul nu face excepție de la acest fenomen. Abia în ultimii ani au început lucrări de restaurare a vechilor lăcașe de cult ridicate din lemn. Din păcate, de multe ori s-a intervenit neprofesionist și aleatoriu. Aceste valoroase obiective trebuie aduse la înfățișarea de odinioară prin programe de conservare, care să respecte cu strictețe indicațiile arhitecților. Numai așa aceste bijuterii ale patrimoniului national vor putea dăinui...

** Membru al Filialei „Valeriu Branişte" -Timiş a UZPR*

Crivina de Sus

Zolt

Margina

Bătești

Jupânești

Curtea

Dubești

Groși

Românești

Matei BÎTEA

Născut în 1964 la Reșița, locuiește în Timișoara. A debutat la începutul anilor 90 în Timpul, Caraș-Severin, ca fotoreporter. Autor al volumului de reportaje „Hai să ardem școala!”, la Editura Marineasa, în 2006. Membru UZPR - Timiș.

CHEILE CARAȘULUI. ÎNTOARCERE ÎN TIMP, ÎNAINTE DE SCHIMBAREA CLIMEI...

1. În Cheile Caraşului, chiar sub Cetatea Turcului, legenda spune că este săpat un tunel care dă într-o peșteră și de unde, dacă erau asediați, oștenii din cetate se aprovizionau cu apă. Copil fiind și devorând cărțile-ghid ale regretaților Marius Bizerea și Vasile Sencu, mi-aduc aminte că împreună cu un prieten chiar am încercat „să facem” în sens invers tunelul, adică să urcăm din peșteră la cetate.

Planul n-a reușit, căci după ce ne-am nămolit și am ajuns acasă (în Reșița) ca vai de capul nostru și-am luat niște scatoalce absolut opuse educației de tip parenting pozitiv de azi, ne-a trecut cheful de explorat avene!

Bun, e cazul să spunem totuși că un sâmbure de adevăr există. Respectiv acela că între bazinul circular dn interiorul cetății și Peștera de sub Cetate chiar există un fel de tunel, dar care pare a fi mai degrabă un puț natural, nicidecum săpat de mâna omului (voi afla asta peste ani de la efemerul meu coleg de breaslă, istoricul Mircea Rusnac de la Muzeul Banatului Montan din Reșița).

Acum, Cetatea Turcului e altfel decât cea din copilăria mea. Atunci avea ziduri de piatră, acum doar niște urme, ca măselele stricate. Piatra bună au luat-o crașovenii și au pus-o-n fundațiile caselor. Când eram copil vedeam cetatea de hăt-departe...

Am povestit cele de mai sus pentru a vă da o idee despre ce a însemnat Cetatea Turcului și Cheile Caraşului pentru mine, dar și pentru alți copii din acele vremuri când, deși erau curse de navetiști de la Caraşova la Reșița, nu una ci mereu un convoi de autobuze, noi de multe ori mergeam pe jos sau cu bicicleta. Ne scăldam în Caraș, la Prolaz sau sub podul de la Caraşova, după care ajungeam acasă frânți, dar destul de puternici încă să înfruntăm parentingul negativ. Despre mersul la Sărbătoarea Liliacului nu mai are sens să povestesc, poate altădată...

Fac parte dintre cei care am crescut colindând Munții Banatului și frecam cu peria de sârmă copacii sau pietrele, toate astea pentru a face o cruce, o bandă sau un triunghi, adică niște semne pentru marcajele turistice. Și mă gândeam că poate ar fi de interes ca, din când în când măcar, să-mi amintesc cum era înainte de schimbarea de lume, de climă, de ființa din mine. O poveste despre Cheile Caraşului la care m-am referit de multe ori; într-un reportaj, o informație, niște fotografii...

1. Nopțile din Prolaz

Pentru cine nu știe, Prolaz este o poiană largă pe care o face Caraşul. Iese din strâmtoare, obosit căci vine de la Comarnic, de sub Semenic, apoi râul se desface puțin pentru a se închide apoi și a merge pe sub Cetate, la Peștera Liliecilor și intră-n la drum în Caraşova. Și mai departe...

Cea mai fainâ imagine din Prolaz este canionul. Care, acum, are apa mai scăzută. Iarba e arsă și pe la sălașe nu mai găsesc pe niciunul din prietenii mei. Unii sunt în cer, de fapt cred că toți. Casa lui Ivan este la fel cum o știam, acolo dormeam în pod când veneam cu colegii mei cheflii din redacție. Ajungeam până-n poiană, veneam de la Crucea Iabalcei, ne puneam frânți berea-n apă și plecam în canion și ne speriam strigând unul la altul: vipera, vipera! Ivan, abia ne aștepta să venim, se plictisea fără noi. Avea o mână ciuntită de când i-a explodat o grenadă artizanală în palme. Dădea și el la pește...

Moș Beiu nu mai e, în mod sigur s-a dus în cer ... Veteran de război care a luptat pe Cotul Donului. Era bolnav ultima oară când l-am văzut. Casa lui Ursu e tot așa. Pustie. Ferestrele casei lui Călina sunt la fel cum le știam, făcute din parbrize de autobuz, pare că nu s-au mai deschis de mult ca să aerisească. Ce să mai fac acum aici!? Și țin minte că de 1 Mai veneam cu cortul...

Mai este o cabană de timișoreni care și-au dorit să stea aici în weekenduri măcar. Auzisem însă că vor s-o vândă...

La Prolaz nici înainte nu stătea mai nimeni, decât bătrânii celor din Caraşova, aveau grijă de animale, mai creșteau un porumb. Și dădeau la pește... Acum, din Caraşova, cine are brațul tare a plecat în lume.

În Prolaz este rezervație, nu poți construi nimic. Și-acum îmi pare rău că n-am luat un sălaș atunci când aveam ocazia, s-a oferit Călina să-mi dea o

jumătate din pământul lui, cu grajdul pe care eu l-aș fi transformat în casă, mi-aș fi pus panouri fotovoltaice și m-ar fi durut în fund de lumea asta! Dar, deh, n-am avut nevasta potrivită: *„Ce să faci omule acolo, nu-i curent, nici semnal la telefon nu ai, spune-mi mie de ce să mergi acolo!?”* (acum am și semnal.)

Aici, la Prolaz, este liniștea pe care o vreau...

Mai admir eu strâmtoarea tăcută a cheilor și apoi o iau din loc. Mărturisesc că atât mi-am propus pentru ziua aceasta, să vin în Prolaz și atât. Să-mi retrăiesc tinerețea. Dar, dacă tot sunt aici (viermișorul din mine), de ce să nu merg și la Peștera Liliecilor? Ce mare lucru, ies apoi în Carașova și fac auto-stopul, să mă întorc la Crucea Iabalcei de unde-mi iau mașina și valea spre casă.

2. Căldură mare și turma de oi...

În poiană, pe partea stângă, dar și pe cea dreaptă a râului, este răsfirată o turmă de oi. Mai în față, către mine, cum veneam eu dinspre canion, o grămadă de câini se tolănesc la umbră, lângă ei doarme un om. Îi văd spatele, stă chircit pe iarbă. Ce naiba să fac, cum trec printre ei!? Dau cu bățul în pământ să trezesc câinii care să latre și să trezească omul. Ghinion. Se trezesc doar dulăii care încep să hămăie și se reped la mine. Omul... nimic!

Mă lupt eu cu ei așa, îi țin cu bățul la oarece distanță, dar sunt prea mulți și mă înconjoară, mă pun cu spatele la un copac și strig la om: Eeee, alooo! Între timp unul aproape că mă ștanțează, așa, un pic. Cred că ar fi reușit el mai mult, căci eu nu mai aveam putere, dar se trezește omul meu și-i cheamă, câinii mă abandonează imediat și se culcă la loc.

„Vezi? Înainte de a intra în poiană trebuia să strigi la mine, ca să-i potolesc, vezi că acum parcă dorm, nu mai au treabă cu nimeni!” Da, amară constatare, după ce era să le dau carnea de pe picioare. Începem să povestim, aflu că el șade la sălașul de la Crucea Iabalcei și a venit cu oile, că a ars iarba și n-are ce le da să pască. Omul e cam știrb și abia-i deslușesc vorbele. Și-ntreb de unul, de altul, el zice că nu, nu mai e! Nici Ivan? Nici Călina? Nici Ursu? Nici, zice el. Și-mi povestește de o femeie care s-a luat cu unul de la Anina, de aia e sălașul acela gol acum...

Totul este așa cum m-am gândit și eu mai înainte și doar v-am povestit deja.

Nu mă interesează femeia aceea de la Anina și-i dau bineț și plec.

Pe tot drumul n-am văzut decât două fete de la oraș, turiste curajoase, cu un câine care veneau spre Prolaz, de unde plecasem eu. Asta timp de vreo două ore de mers prin chei. Pe poteca săpată în stâncă. Pe vremuri... ehe... grupuri, grupuri, iubitori de munte, maneliștii nu se inventaseră.

3. Peștera Liliecilor și cea de după Cârșă

Ca să fiu sincer, dacă n-aș fi știut că e acolo, că acolo trebuie să fie, dacă aș fi fost un fante de oraș care merge cu picioarele încrucișate pentru că nu face orele de sport, aș fi trecut pe lângă peșteră. Poiana e-nțesată cu oameni adulți și copii care fac plajă sau se joacă. Un câine se apropie de mine, mă miroase, hâmâie puțin și-i trece. S-așează domol la picioarele mele de parcă ar fi fost al meu. O femeie mă-ntreabă dacă-l cunosc pe câine...

Apoi, nemaiașteptând răspunsul mă-ntreabă unde este peștera? Îi arăt cu bățul, uitați, acolo trebuie să fie, după râu! Dar este de urcat pe stânci, vă trebuie o frânghie măcar... nu știu dacă mai sunt niște pitoane bătute, ar trebui să fie...

Am plecat, sictirit de ignoranța acestor orășeni sau ce-or fi fost. Puteau să citească pe panoul din poiană și-ar fi înțeles unde e Peștera Liliecilor.

Am ajuns la Peștera de după Cârșă. Din fericire este ferită de drum, nu știu mulți de ea și-i foarte bine. M-am suit și i-am privit intrarea, un tavan căzut, o boltă dintr-o peșteră mai veche. Pe vremuri, împreună cu niște prieteni din Lugoj, am făcut noi împreună un fel de club speo. I-am zis „Emilian Cristea”, iar investigarea Peșterii de după Cârșă a fost printre primele acțiuni.

Mi-aduc aminte că aveam o iubită, o nemțoaică roșcovană, cu care m-am sărutat în peșteră.

Am mai stat câteva minute. Am adulmecat aerul și mirosul iubitei mele și-am plecat ...

Intrarea în Peștera de după Cârșă

Canionul Prolaz, poate cel mai frumos loc din Cheile Caraşului

Poiana Prolaz văzută de sus

Croat din Iabalcea cu oile în Prolaz

SPAȚIUL LOCUIBIL CARE TE REPREZINTĂ

Nicoleta POPESCU*

Ai o locuință și vrei să (re)amenajezi spațiul de care dispui în așa fel încât să simți că acela este locul confortabil pe care îl poți numiAcasă. Ce este de făcut?

Pentru a obține cele mai avizate răspunsuri la întrebările legate de amenajarea interioară, am purtat o amplă discuție cu doi specialiști de marcă din Timișoara, parteneri în viață și în proiectele la care lucrează, **lector dr. arh. Otilia Tudoran și conf. dr. arh. Camil Milincu**, câștigători ai mai multor premii la competiții naționale și internaționale de mobilier, având experiență didactică și contact direct cu diferiți clienți.

Profilul beneficiarului și preferințele sale

Prima etapă înaintea proiectului propriu-zis o reprezintă analiza, pentru că fiecare proiect de amenajare interioară este unic și reflectă personalitatea, stilul de viață și preferințele beneficiarului, dar și talentul și simțul estetic al designerului: *Ce intenții are persoana în legătură cu spațiul respectiv? Îl dorește ca spațiu de expus și fotografiat ori ca unul de locuit pentru familie, durabil și ușor de întreținut? Care este* ***bugetul*** *disponibil*?

În funcție de **comportament și de implicarea beneficiarului** se disting cei care au încredere totală în designer și nu se implică în munca acestuia, ei dorindu-și să primească o locuință gata de a fi folosită. La polul opus sunt cei care vor să controleze totul, până la cele mai mici detalii, și vin adesea cu propriile soluții sau cu imagini de pe Pinterest. Există și indecișii, care își schimbă frecvent opțiunile, propun îmbinarea unor elemente aparținând unor stiluri diferite, de aici apărând și riscul de a crea un haos vizual. Atunci trebuie să intervină ferm specialistul, astfel încât proiectul respectiv să nu fie un fiasco.

Ce **priorități** are clientul? Cei care au copii mici sau animale prioritizează funcționalitatea și durabilitatea. Ei vor cere materiale ușor de curățat și mobilier cu forme rotunjite, mai multe spații de depozitare. Clienții tineri singuri (sau fără copii) pun accent pe estetică, tehnologie și divertisment, astfel că vor cere amenajări minimaliste, moderne, zone de bar și de socializare, elemente de Smart Home. Există și categoria seniorilor, care doresc, prioritar, confort și accesibilitate. Adesea cer mobilă ergonomică și integrarea în spațiu a unor obiecte vechi, cu valoare sentimentală, care au o poveste.

Raportul calitate-preț/buget. Cei orientați spre buget vor să obțină un aspect plăcut, cu investiții minime, astfel că vor opta pentru un mobilier de serie. În categoria premium se află cei care caută exclusivitate, materiale scumpe, lemn masiv și mobilier la comandă.

Tendințe în amenajările interioare

Tendințele actuale în materie de desgin interior merg pe ideea de confort: materiale naturale și spații în care este ușor de trăit. Cât privește mobilierul, lemnul masiv aduce căldură și senzația de stabilitate pe termen lung. Finisajele recomandate sunt cele mate și semimate sau cu lacuri care lasă lemnul să respire. Ca linie generală, se preferă un minimalism cald și linii simple, în care ordinea și simplitatea coexistă cu obiecte personale și texturi naturale.

În materie de lemn, se pune accent pe autenticitate, texturi tactile și nuanțe echilibrate, pe fronturi minimaliste și finisaje moderne. Se caută nuanțele medii și calde, lemn cu fibră vizibilă, cu noduri discrete, care dau un aspect organic: frasin, stejar natur, fag perlat, care reflectă lumina și nu încarcă spațiul. Esențele închise este bine să fie folosite doar ca accent, păstrând finisaje mate și naturale.

Aportul inteligenței artificiale

Și în designul interior se folosesc o serie de aplicații software, care utilizează inteligența artificială - IA pentru vizualizarea și amenajarea locuințelor, pornind de la elemente simple. IA îl ajută pe designer să genereze concepte, transformând o încăpere goală într-un spațiu de locuit mobilat. Propune idei de amenajare adaptate preferințelor și permite așezarea virtuală a mobilierului în camera reală.

Dar IA are și limite. De pildă, nu poate calcula mereu corect instalațiile electrice, sanitare și rezistența structurii. Propunerile pot arăta bine vizual, dar sunt dificil de pus în practică într-un spațiu cu dimensiuni atipice. În cazul daunelor, care uneori pot fi foarte mari, nu IA plătește, ci toată suma cade în sarcina designerului. În concluzie, IA oferă instrumente foarte utile, dar controlul minuțios al specialistului este esențial.

* *Membru al Filialei „Valeriu Branițe” -Timiș a UZPR*

SUB SEMNUL LUI „N-A FOST SĂ FIE”

• Trei povești încheiate prematur, ce compun istoria producției de automobile din vestul României

Eugen COCEA*

*Chiar dacă nu se poate mândri cu o tradiție bogată în domeniu, partea de vest a țării a consemnat, de-a lungul timpului, câteva repere majore în istoria auto din România sau de pe actualul teritoriu românesc. Cele trei exemple de aici, care trec în revistă aceste momente cheie fac parte din volumul ”*Istoria automobilului. Repere și personalități”*, un amplu demers de documentare jurnalistică din domeniul auto, ce va vedea, foarte curând, lumina tiparului* .

Premiera efemeră.

Primul dintre acestea a fost fabrica **Marta** (acronimul de la Magyar Automobil Részvény Társaság Arad / Societatea pe Acțiuni Maghiară de Automobile Arad), care a funcționat în perioada 1909-1914, în orașul de pe Mureș. A fost prima fabrică de automobile din Regatul Maghiar și implicit de pe teritoriul actual al României (având în vedere că atunci Aradul făcea parte din Austro-Ungaria). A funcționat ca sucursală a firmei americane Westinghouse, prin intermediul subsidiarei franceze din Le Havre. În 1910 a demarat producția de automobile dotate cu motoare în patru cilindri, de 20-40 CP. Până în 1912, anul în care Westinghouse a dat faliment, la Arad s-au fabricat 150 de automobile.

Preluată de Austro Daimler, fabrica și-a păstrat numele și a continuat să producă automobile, mai ales pentru taxi. De asemenea, a început să producă camioane Daimler și autobuze. Activitatea a încetat după Primul Război Mondial, când Aradul a trecut în componența României, iar legătura cu firma-mamă Daimler s-a rupt.

Primul automobil conceput și produs în serie în România.

De numele lui **Nicolae Malaxa,** unul dintre cei mai de succes industriași români din perioada interbelică, este legat și primul autoturism românesc. La uzinele Malaxa din Reșița s-a realizat prototipul Malaxa 1C, după care modelul a intrat în producția de serie. Deși proiectul s-a încheiat brusc, odată cu naționalizarea comunistă din 1948, a rămas în memoria colectivă drept **primul automobil conceput și produs în serie în România**. La scurt timp după naționalizare, Malaxa a emigrat în Statele Unite, unde fiica sa Irina, împreună cu soțul George Emil Palade, ulterior câștigător al premiului Nobel pentru fiziologie și medicină, se stabiliseră în 1946.

Automobilul a fost realizat după un concept propriu, de o echipă de ingineri și tehnicieni de la uzinele Malaxa din București, IAR Brașov și ASAM (Administrația Stabilimentelor Aviației și Marinei), conduși de inginerul Petre Carp. Mașina a fost produsă în circa 200 de exemplare, începând din 1945, apoi linia de asamblare a fost demontată și trimisă în Uniunea Sovietică, împreună cu schițele și documentația existentă la acel moment. Așa se explică absența din arhivele românești a documentelor referitoare la Malaxa 1C, singurele mărturii vizuale fiind câteva fotografii din acea perioadă.

Mașina cântărea circa 500 kg și avea o caroserie elegantă, prinsă pe șasiu prin tampoane de cauciuc, cu motorul și transmisia amplasate în spate. Putea lua la bord șase persoane, iar viteza maximă era de peste 100 km/h, cu un consum mediu de benzină de 10 litri/100 km. Propulsorul de 30 CP era cu trei cilindri în stea, inspirat de la motoarele de avion. Sistemul de răcire era foarte ingenios, aerul fiind captat de o fantă aflată deasupra parbrizului și canalizat prin acoperișul dublu, cu ajutorul unui ventilator, până în spate, la motor.

Cel mai mare eșec al industriei auto din România.

Proiectul AFML (autoturism de foarte mic litraj) a demarat la începutul anilor 1980, la inițiativa lui Nicolae Ceaușescu, care dorea un automobil popular al românilor, ieftin și economic, în genul lui Fiat 500. Așa a apărut autoturismul **Dacia 500**, supranumit **Lăstun**, al cărui prototip a fost definitivat în 1984. Perioada de testare a durat patru ani, astfel că producția a început abia în 1988, la Timișoara, în halele fostei întreprinderi Tehnometal, care nu a avut nicio legătură cu uzinele de la Colibași, unde se producea Dacia 1310. Specializată în producerea

de cuști pentru iepuri, tractoare și utilaje agricole, fabrica de pe Bega a fost redenumită **Întreprinderea de Autoturisme Timișoara**.

Conceptul a fost al unui autoturism urban economic pentru 2+2 persoane (doi adulți și doi copii), cu un consum de circa 3 litri/100 km și cu greutatea totală sub 600 kg. Motorul cu doi cilindri, de 499 cmc și 22,5 CP era, de fapt, o jumătate din propulsorul de pe Oltcit. Amplasat transversal deasupra punții față, răcit cu aer și cuplat la o cutie de viteze manuală, putea imprima viteza maximă de 106 km/h.

Caroseria de tip hatchback cu două uși plus hayon urma să fie realizată din rășini sintetice rezistente la coroziune. Dotările erau minime, iar interiorul era spartan. Totuși, nu lipseau soluțiile evoluate pentru acele timpuri, precum mânerele ușilor ascunse, ștergătorul de parbriz amplasat central sau barele de protecție încorporate în forma caroseriei.

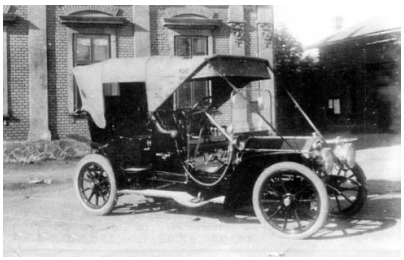
Lăstunul s-a fabricat între anii 1988 și 1991, într-un volum mic (între 5.400 și 6.500 de exemplare, în funcție de sursă), în trei serii. Au existat și câteva studii de versiuni constructive secundare (buggy, caroserie alungită), însă niciuna nu a ajuns la faza de producție. Cea mai cunoscută a fost cea cu caroserie alungită, prezentată public în 1989, în cadrul Târgului Internațional București (TIB) și denumită neoficial **Dacia 500 Maxi**. În această variantă, Lăstunul putea să transporte patru persoane în condiții sporite de confort, cu un spațiu mai generos pentru bagaje.

Deși nu a avut parte de o perioadă prea lungă de producție, Lăstunul a rămas în istorie. Din păcate, ca un exemplu negativ. Mașina a fost departe de ceea ce s-a dorit inițial. Consumul mult prea ridicat (8 litri/100 km), multiplele probleme de calitate, mai ales la caroserie, și prețul mult prea mare (de la 25.000 de lei prevăzut inițial, s-a ajuns la 50.000 de lei, cu 25.000 de lei sub o Dacie 1310) au făcut din Lăstun un candidat serios la titlul neoficial de cea mai proastă mașină care s-a fabricat vreodată. În primul an de după Revoluție, scandalul calității slabe a devenit public, dezvăluind faptul că, în mare parte, producția era formată din rebuturi.

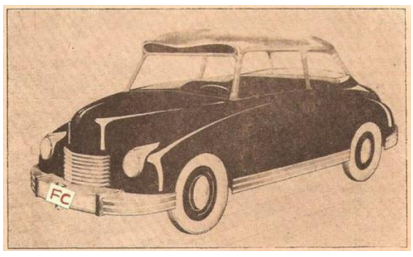
La începutul anului 1990, Comisia Națională pentru Standarde Metrologie și Calitate a interzis producerea și comercializarea modelului, după ce s-au constat defecțiuni în procesul tehnologic. Totuși, vânzările au continuat până în 1991, când stocul a fost epuizat. În 1992, Guvernul a decis închiderea fabricii, pe motiv de necompetitivitate. Ulterior, o parte din fabrică a fost preluată de Daewoo Craiova, care a folosit-o doar ca depozit zonal pentru partea de distribuție a modelelor sale **Matiz și Cielo**.

La momentul redactării acestor rânduri, clădirea administrativă a fostei fabrici și mare parte dintre halele de producție sunt devastate și așteaptă momentul demolării, pentru a lăsa loc unor clădiri rezidențiale, așa cum s-a întâmplat cu multe foste întreprinderi comuniste din respectiva zonă industrială a Timișoarei. Modelul Dacia 500 Lăstun nu a fost deloc o idee rea, însă a avut neșansa unui context total neprielnic, fiind afectat iremediabil de tarele industriei comuniste.

** Membru al Filialei „Valeriu Branişte" - Timiş a UZPR*

MARTA 35-45 HP Dublu-Phaeton

Malaxa 1C

Dacia 500 Lăstun

ARTĂ - SPORT - CULTURĂ

Dan GÂRLEA*

Nimic nu poate fi mai grăitor, dacă ne aplecăm cu tot dinadinsul către aceste trei discipline, întrucât abia atunci vom intelege și constata că împreună formează o temelie a dezvoltării umanității, deși în aparență pot fi considerate domenii separate.

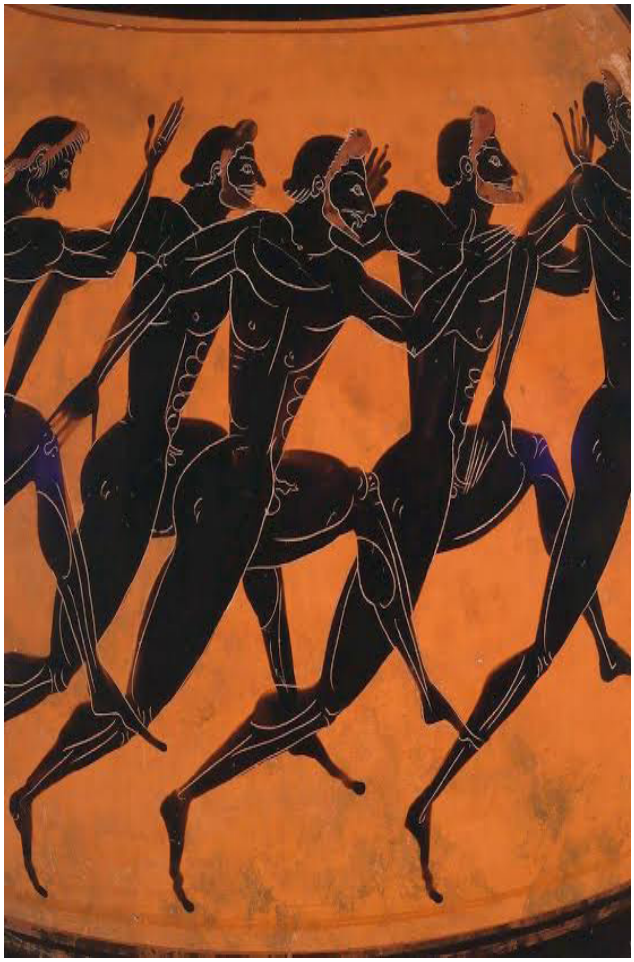
Încă din cele mai vechi timpuri, sportul a făcut o simbioză, cu arta cât și cultura. Într-un fel, în sport se disting foarte multe procedee care, de nenumărate ori, aproape în toate ramurile au fost catalogate exprimări de artă! În gimnastică s-a detașat, într-o anumită perioadă, Nadia Comăneci, care, prin tot ce a creat și a realizat, a depășit granițele artei... La caiac-canoe s-a detașat Ivan Patzaichin. La fotbal au fost Dobrin, Dumitrache, Hagi care, prin Driblingurile excutate și golurile marcate, au pus reușitele pe un piedestal al artei! Nu putem trece neobservate marile realizări din atletism, cu Iolanda Balaș, Maricica Puică, Gabriela Szabo... La handbal, de-a lungul anilor, au făcut artă pe terenul sport Penu, Gruia, Birtalan, Gațu, Guneș, Dedu și toată generatia care a obținut cele trei titluri mondiale...

Iar ca o zestre - care s-a născut din simbioza dintre sport și artă - este cultura... Acest ansamblu de valori, cu tradiții, identitate națională, fair-play, întreceri, climat de sănătate și respect. Asta pe de o parte... Iar ca cercul acesta să se închidă intr-o horă armonioasă, legăturile între instituțiile de gen - teatre, opere, stadioane, cluburi sportive, academii și scoli sportive - trebuie să nu fie făcute doar pe hartie sau să dea bine unor inițiative pentru CV-uri! Directorii instituțiilor, antrenorii, conducătorii cluburilor, părinții și însăși sportivii de performanță trebuie să interacționeze intr-un mod plăcut pentru întărirea disciplinei și al gradului de percepție, a frumosului și a civilizației.

Am descoperit antrenori de fotbal care își duceau jucătorii la teatru precum regretatul Mircea Luceascu! Acesta își trimitea fotbaliștii la școală și îi îndemna către centrele de cultură sau participau împreună la întâlniri literare și lansări de carte. Cu părere de rău, sportivii, într-o majoritate covârșitoare, au destinații - în zilele noastre - destul de deocheate, multe dintre acestea departe se artă și cultură!

Vizavi de aceste relatări, salutăm ideea de **asociere între Teatrul Național din Timișoara și Clubul Sport Municipal** din orașul de pe Bega. Numai că această asociere, exact ce spuneam anterior, nu trebuie să se rezume doar la unirea publicului dintre cele două instituții ci, printr-o implicare din ambele tabere, care să creeze o punte de legătură și între sportivi și artiști ai genului. Atragerea sportivilor către artă și cultură să fie un obiectiv principal că și așa, mă doare să o spun, s-au cam manelinizat - în general - mai toate acțiunile distractive!

** Membru al Filialei „Valeriu Branițe" - Timiș a UZPR*

CÂND POLI ELIMINA PE CELTIC

Octavian STĂNCIOIU*

Eliminarea lui Celtic Glasgow în Cupa Cupelor 1980 a fost, poate, cel mai strălucitor capitol din întreaga istorie a fotbalului politehnist timișorean și una dintre marile isprăvi ale fotbalului românesc în cupele europene.

Peste ani, în 2002, antrenorul echipei, Ion V. Ionescu, va scrie în revista timișoreană *„Regele Fotbal”* despre acel moment remarcabil următoarele:

*

Înaintea meciului cu Celtic, am fost chemaţi „sus”! Sus la Partid, la Primul secretar! La tovarăşul Dincă! Sau poate Dinică! N-am ştiut niciodată cum îl chema! A luat cuvântul în faţa echipei şi ne-a spus grav, rar şi solemn: „Şi-acum, măi, tovarăşi, vom începe!!! Aţi înţeles?!! Să luptaţi, măi, tovarăşi, să-i batem pe capitalişti, ce, ei au trei picioare?! Să-i antrenaţi, tovar’şe antrenor, să mănânce, cum s-ar zice, pământul! Iar tu, Nedelcule, să tragi, măi, tovarăşe, nişte şuturi, nici Pele să nu le apere! Ai ‘nţeles?”!! *„Da’, permiteţi, tov. Prim-secretar, Pele nu joacă portar, el e atacant”!!* „Auzi, băi, toa’şe Nedelcu, Partidu’ ştie mai bine ce joacă Pele, să nu ne-nveţi dumneata pe noi, stai jos”!!

Şi, cum-necum, având jucători foarte buni, conducători iscusiţi şi, ce e drept, condiţii excelente de pregătire, i-am bătut şi i-am eliminat pe scoţieni!

După care s-a petrecut faza a II-a!

La banchetul de după joc, la „Continental”, alături de masa noastră, a echipei, s-a făcut şi-o „masă” a conducerii de Partid, în frunte cu tov. Dinică! Muzică şi veselie! Şpriţuri, fripturi şi bucurie! Când, la un moment dat, vine „unul” şi-mi şopteşte la ureche că „vă cheamă tov. Prim la dânsul la masă”!!! *Frică şi emoţie! Ce dracu’ am făcut, ce n-a fost bine, ce am mai spus…?!* „Ascultă, băi, tovarăşe, ai văzut, dac’aţi ascultat indicaţiile Partidului, că câştigaţi! Băturăţi, dar putea fi mai bine, trebuia să băgaţi cinci goluri, mama lor de capi-talişti…”! *„Să trăiţi, tov. Dinică, aşa e, data viitoare le băgăm cinci goluri!!!”.* „Aşa, băi, tovarăşe, hai du-te şi vezi să fie ăia disciplinaţi, să nu <consume> prea mult alcool, că dăunează la organism…”!!

Şi încă una şi tot cu tov. Dinică!

Dar asta e de comă!! Jucăm noi, aici, acasă, pe „1 Mai”, cu Târgu-Mureş! Eram cu vreo 20-30 de minute înainte de-a ieşi la încălzire, când intră, speriat-transpirat şi panicat, în vestiar preşedintele nostru, tovarăşul K! „A transmis tovarăşul Prim-secretar Dinică sarcina ca până în minutul 20 să conducem cu 3-0! A spus că-i sarcină de Partid şi nu se discută…”!! *Şi-a ieşit mai transpirat şi mai îmbujorat, grăbit să ajungă Sus ca să raporteze îndeplinirea sarcinii!*

Am rămas cu toţii uluiţi! Unii speriaţi, alţii timoraţi, alţii veseli, alţii indiferenţi, şi-am intrat la joc!!

Şi n-o să credeţi!

Minune! Incredibil şi irefutabil! În minutul 19 conduceam cu 3 la 0!!! Nu ne venea să credem, părea fantastic şi imposibil, dar era chiar 3 la 0! Şi, de-atunci încolo, am început să-l vedem „altfel" pe tov. Dinică! Ne rugam în gând să ne mai trimită asemenea „sarcini" şi la alte meciuri! Dar, „luat cu probleme de Partid şi de Stat", el ne-a uitat…

„Trecut-au anii-n zbor ca nori lungi pe şesuri…" *Sau cam aşa ceva… Şi prin optzeci şi ceva, îl „trimite" Partidu' la noi, ca preşedinte, pe unul Ciordăcescu! Venise din Bucureşti, era un fel de ziarist! Şi din prima zi a întors Clubul pe dos! I-a schimbat pe toţi! A mutat mobilierul şi-a schimbat tablourile! A făcut legi şi regulamente noi! A introdus condică! Şi-atâtea altele, toate în numele şi în spiritul Partidului!*

Şi vine prima deplasare „afară"! În Occident! Cine pleacă, cine nu, ăla are „probleme", ăla „nu e căsătorit", ăla „l-a prins o dată cu valută" etc.! În fine, pleacă Echipa, în fine, începe Turneul, în fine, încep „diurnele"! Şi, în fine, încep şi „întrebările"! Că „unde-s banii"! Că „de ce numai atât"? Că „gazdele ne-au dat mai mult"? Că „omu' " i-a luat singur şi i-a împărţit cum a vrut el!... Şi altele...

** Membru al Filialei „Valeriu Braniște" - Timiș a UZPR*

Legendele fotbalului timișorean

SILVIU BINDEA - UN FOTBALIST DE EXCEPȚIE ȘI UN ATLET COMPLET

Alexandru USUSAN*

Epoca de aur a fotbalului timișorean n-ar fi avut aceeași strălucire dacă din linia de atac stelară a Ripensiei, alături de **Beke**, **Ciolac**, **Schwartz** și **Dobay**, ar fi lipsit **Silviu Bindea**! Această formulă, știută și visată la vremea respectivă de fiecare copil, s-a cristalizat odată cu venirea lui **Bindea**, în primăvara anului 1932, la Timișoara, de la Victoria Cluj.

Născut la 24 octombrie 1912, la Blaj, dintr-o familie cu șapte copii a cizmarului Vasile Bindea, Silviu și-a pierdut mama când avea șapte ani. În 1920 întreaga familie s-a mutat la Cluj.

”Binduț”, cum îl alintau colegii și prietenii, a făcut școala primară la Mănăștur, absolvind apoi cursul inferior al Seminarului Pedagogic Universitar. La vârsta de 14 ani a fost legitimat la juniorii Victoriei Cluj, iar la 17 ani a fost promovat la prima echipă. Calitățile sale, viteză debordantă, dribling de excepție, șut din alergare și de pe loc, centrări perfecte, au făcut ca la 18 ani să fie convocat în naționala României pentru un meci amical cu Ripensia, desfășurat pe stadionul CNEF din București, joc câștigat de timișoreni cu 1-0.

În primăvara lui 1932, Ripensia a fost invitată la un turneu la Cluj, jucând un amical și cu Victoria, încheiat 4-4, **Bindea** marcând două goluri pentru ardeleni. La banchetul de după meci, acesta a fost felicitat de faimosul atacant al timișorenilor **Rudy Wetzer**, care i-a propus să vină la Ripensia. Apoi, secretarul general al clubului, Dionisie Balazs, l-a convins pe tatăl lui Silviu să-l lase să se mute la Timișoara. Iar a doua zi acest lucru s-a și întâmplat.

Bindea a fost angajat ca funcționar la primăria Timișoara și a primit o cameră în Blașcovici, unde locuia o rudă a lui Rudy Wetzer, care l–a ajutat foarte mult să se adapteze în noua sa viață, oferindu-i o serie de sfaturi utile.

Ulterior, Ripensia i-a aranjat să facă armata la Timișoara, la Regimentul 1 Cavalerie, în cazarma amplasată atunci în spatele actualului hotel Continental, fiind coleg cu coechipierul său de la Ripi, portarul **Dumitru Pavlovici**.

Primul meci al lui **Bindea** la noua sa echipă a fost la Alba Iulia, câștigat cu 5-1, Silviu marcând un gol și oferind două pase decisive lui Wetzer. Acesta a fost începutul aventurii sale la Ripensia, club cu care a câștigat patru titluri de campion și două Cupe ale României, fiind fără discuție, cea mai valoroasă extremă dreaptă din țară în perioada interbelică.

Bindea a impresionat și marile cluburi de pe ”Bătrânul continent”. În Cupa Europei Centrale a pus serios umărul la eliminarea lui AC Milan. După 3-0 în România, el a deschis scorul în returul din Italia, gol care s-a dovedit a fi decisiv pentru calificare, ”Ripi” pierzând cu 3-1. Iar apoi a fost calvarul fundașilor lui Ferencvaros, în dubla cu budapestanii.

Evoluțiile sale au atras atenția celor de la Juventus Torino, care i-au oferit un salariu de șase ori mai mare decât cel de la Ripensia, unde ”Binduț” câștiga 10.000 de lei pe lună, dar acesta a refuzat!

La 18 august 1934, un număr mare de atleți și fotbaliști s-au prezentat la București la examenul pentru obținerea brevetului de atlet complet. **Bindea** a trecut cu brio de toate probele, cea de 100 de metri viteză, la care a scos un timp excelent, 10,7 secunde, în condițiile în care recordul pe țară era de 10,4 secunde, deținut de vărul său Moinea, cea de 1.500 de metri, aruncarea greutății, săritura în lungime și săritura în înălțime.

În pofida unui fizic firav, 1,69 metri înălțime și 63 de kilograme, **Silviu** a fost un jucător agresiv și curajos din cale-afară, fiind de 27 de ori selecționat în națională, pentru care a marcat 11 goluri, fiind prezent la Campionatele Mondiale din 1934 și 1938.

Ca antrenor a activat la juniorii Ripensiei, la CFR Timișoara, la CAM Timișoara și, în două rânduri, la Stiința Timișoara (în 1955-1956 și 1960-1961).

Spre sfârșitul vieții s-a retras pe plaiurile natale, la Blaj, trecând în neființă la 6 martie 1992. La puțin timp după ce a plecat dintre noi, *”Fotbal vest”* titra: *”Dacă Bindea n-ar fi existat, Timișoara ar fi trebuit să-l inventeze!”*

Nimic mai adevărat!...

* *Membru al Filialei „Valeriu Branițte” - Timiș a UZPR*

TINEREȚE... CU BĂTRÂNEȚE
• Reflecțiile jurnalistului Zoltán Kovács la 70 de ani

Mariana CERNICOVA-BUCĂ*

Zoltan Kovacs lansarea cartii de interviuri Tinerete ... cu Batranete 29 septembrie 2026, foto Constantin Duma

Ajuns la frumoasa vârstă de 70 de ani, jurnalistul, patronul de presă și animatorul vieții culturale bănățene Zoltán **KOVÁCS** a venit în fața comunității cu un nou volum de autor, sub incitantul titlu **Tinerețe... cu bătrânețe**. Apărut la **Editura Mirton** din Timișoara, volumul reunește 132 dintre interviurile realizate de autor de-a lungul a mai bine de patru decenii. Primele datează din anii tinereții, dinainte de 1989, când a publicat în *Szabad Szó*, *Munkásélet*, *Előre*, *Ifjúmunkás*, *A Hét*, *Jóbarát*, *Új Élet*, *Munca* și *Drapelul Roșu*. Celelalte aparțin jurnalistului format, care după Revoluția din decembrie s-a exprimat liber în publicațiile Trustului de presă *Agenda*.

Zoltán Kovács a fondat, la 11 februarie 1990, săptămânalul ***Agenda*,** căruia i-a adăugat, câțiva ani mai târziu, cotidianul *Agenda Zilei*. Ceea ce făcuse el însuși în calitate de colaborator la ziare a știut apoi să ceară și să demonstreze și în trustul de presă pe care l-a creat: informația utilă pentru cititor, respectul pentru interlocutor și distanța față de disputa politică.

Publicațiile s-au distins prin echidistanță și prin refuzul partizanatului politic, oferind cititorilor știri din domenii variate și informații practice, într-o vreme în care cea mai mare parte a presei era politizată. Sub conducerea sa, săptămânalul *Agenda* a devenit un fenomen

n Kovacs lansarea cartii de interviuri Tinerete ... cu Batranete 29 septembrie 2026, foto Constantin Duma

al presei locale, cu un tiraj de peste 100.000 de exemplare pe număr. Paginile cărții oferă, retrospectiv, dovada acestui crez. Între interviurile de dinainte și cele de după 1989 nu vedem o ruptură de stil, ci continuitatea unei poziționări asumate. Se schimbă epoca și se schimbă interlocutorii, dar metoda rămâne aceeași: dezvăluirea informațiilor și a personalității interlocutorului, într-o manieră elegantă și convingătoare, pe înțelesul tuturor și în folosul binelui public.

Împărțirea între presa de limbă maghiară și cea de limbă română este echilibrată, semn al unui jurnalist care a slujit comunitatea bănățeană în toată diversitatea ei. Interviurile apărute inițial în limba maghiară sunt redate în traducere, conferind astfel volumului posibilitatea de a ajunge la un public larg.

Interviul ca „artă a conversației”

Interviul este deopotrivă un procedeu jurnalistic de obținere a informației și un gen publicistic de sine stătător. În pagina de ziar el îndeplinește cel puțin trei funcții:

a) Oferă varietate vizuală și stilistică. Structura întrebare–răspuns aerisește pagina și rupe monotonia „paginii-bloc”. Cele 132 de interviuri din acest volum, găzduite inițial în peste zece publicații, arată cât de constant a recurs autorul la această formă de organizare și prezentare a demersului jurnalistic.

b) Asigură credibilitate și autoritate informațiilor prezentate. Informația vine direct de la sursă, de la cel care decide sau cunoaște: directorul OJT, șeful sucursalei CEC, prefectul, primarul, ministrul, guvernatorul BNR. Cititorul nu primește o interpretare, ci o mărturie.

c) Aduce plăcerea stilului conversațional. Interviul se citește ca o discuție la care asiști. Multe titluri sunt chiar replici ale interlocutorilor, de pildă *„Mă bucur din suflet pentru aplauzele din Timișoara”* sau *„Locul în care te-ai născut nu se poate uita*”. Cititorul aude vocea omului, nu doar a gazetarului. Majoritatea titlurilor extrag esența dialogului și lasă vocea interlocutorului să ajungă la cititor dintru început, invitând cititorul să exploreze detaliile ce împlinesc informația.

Titlul volumului face aluzie la basmul *Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte*. Prima lectură privește metoda: interviul nu îmbătrânește și nu moare. În cultura europeană, dialogul, „părintele” interviului, are o vechime

Zoltan Kovacs lansarea cartii de interviuri Tinerete ... cu Batranete 29 septembrie 2026, foto Constantin Duma

de peste 2.000 de ani. „Bătrânețea” trimite la faptul că interviurile vin din perioade pe care le lăsăm în urmă: anii ,80, tranziția, anii 2000 și 2010. Tinerețea rămâne însă prezentă, nu doar în realizările evocate, care își păstrează actualitatea, ci chiar în vocea autorului, care aparține primei părți a titlului: este o voce tânără, animată de o curiozitate nestăvilită.

Interviurile lui Zoltán Kovács au trei trăsături distinctive: **politețea desăvârșită, interesul uman și absența politicii din discurs**. În niciunul dintre texte interlocutorul nu este încolțit, ci invitat să vorbească. Chiar și în dialogul cu oficiali din poliție, justiție sau vamă, cu oameni de afaceri controversați sau cu personalități care abordează subiecte sensibile, tonul rămâne unul de respect reciproc.

Interesul uman nu este o descoperire de după 1989, ci străbate întreaga carte, încă din primele pagini. Înainte de 1989 îi întâlnim pe pensionara Mária Vígh, la 104 ani și aflăm cronica vieții lui Károly Unoka. Apar și portretele oamenilor muncii: modelarul, maestrul dulciurilor, sculptorul în lemn. După 1989, firul continuă cu Miss România Dana Pintilie, colecționarul de cărți poștale ilustrate Octavian Leșcu și seria *Portrete în actualitate*.

Absența politicii din discurs se observă cel mai bine acolo unde ne-am aștepta cel mai puțin. Din interviurile de dinainte de 1989, doar unul („Amintiri de la Festivalul Mondial al Tineretului și Studenților”) are o tentă politică explicită. După 1989, deși autorul stă de vorbă cu doi președinți ai României, un prim-ministru, miniștri și prefecți, conversația nu alunecă spre bătăliile politice, rămânând în sfera ideilor și realităților relevante pentru publicul larg,

indiferent dacă acesta împărtășește sau nu orientarea politică a intervievatului.

Ion Iliescu vorbește despre Timiș și Timișoara, „apropiate inimii" sale. Emil Constantinescu vorbește despre Timișoara ca loc de început al schimbării. Elena Udrea vorbește despre proiecte de dezvoltare, Anca Boagiu despre gara Timișoarei, Sorin Grindeanu despre podul din Calea Șagului. Decizia politică apare doar în măsura în care ea susține actul administrativ, diplomatic, economic sau social.

Citite laolaltă, interviurile devin o incursiune antropologică în viața de zi cu zi a Timișoarei și a județului Timiș.

Regăsim bucuriile și dilemele unei comunități: restricția de apă caldă și coșurile de cadouri de sărbători, cozile pentru autoturisme și deschiderea primului mall, înregistrarea mașinilor de scris la Miliție și apariția unor firme private.

Regăsim și victoriile ei: campioni, festivaluri, candidatura la Capitala Culturală Europeană. Și regăsim reacțiile orașului la marile evenimente naționale și internaționale: Revoluția din 1989, tratatul româno-ungar, războiul din Iugoslavia, regimul vizelor, integrarea europeană.

Un capitol aparte îl formează dialogurile cu oamenii de presă, adică privirea jurnalistului asupra propriei bresle. Zoltán Kovács îi intervievează pe directorii publicațiilor *Renașterea bănățeană* și *Timișoara* la apariția numărului 1000, marchează, prin interviu, cei 60 de ani ai postului Radio Timișoara și omagiază tradiția industriei poligrafice timișorene.

Epilogul: cel care întreabă devine cel întrebat

Cartea se încheie cu o răsturnare de roluri. Sub titlul „Epilog" sunt reunite opt interviuri realizate de jurnaliști cu autorul volumului. După 132 de dialoguri în care a pus întrebările, Zoltán Kovács se așază de cealaltă parte a mesei. Este, într-un fel, partea cea mai fină a volumului: metoda prin care și-a descoperit interlocutorii îl dezvăluie acum pe el.

Din cele opt conversații se conturează portretul unui om al cetății, cu mai multe fațete. Este jurnalistul format în redacțiile de dinainte de 1989 și inițiatorul de presă care a fondat *Agenda* în primele săptămâni ale libertății. Este conducătorul de trust care a transformat o publicație într-un fenomen al presei timișorene și chiar naționale.

Este creatorul Fundației internaționale „Zoltán Kovács" și rotarianul angajat. Nu întâmplător, printre interviurile din volum se află și cel cu Cristian Jurj, guvernatorul Districtului Rotary 2241 România și Republica Moldova. Zoltán Kovács este și autorul de carte care adună acum între coperți o viață întreagă de întrebări, fericit îngemănate cu răspunsuri.

Epilogul închide și cercul deschis de titlu. Interviurile vin din vremuri pe care le lăsăm în urmă, dar omul care răspunde în ultimele pagini are aceeași curiozitate tânără ca reporterul de la *Szabad Szó* care stătea de vorbă, cu decenii în urmă, cu o pensionară de 104 ani.

Volumul de față se alătură altor două cărți ale autorului: *Calendar Timișorean, file din istoria orașului* și *Comunismul și cioburile sale – 45 de ani cu bune și cu rele în România*, apărută în 2024. Din mărturisirile sale, aflăm că are un program editorial ambițios. Nu avem îndoieli că va veni, în curând, în fața cititorilor cu o nouă realizare remarcabilă!

** Membru al Filialei „Valeriu Branițte" - Timiș a UZPR*

Ambrozel

ROSTUL ȘI PROSTUL

Anul trecut, în toamnă, m-am întâlnit, la ceas de seară, cu vecinul *Presu* (l-am poreclit așa, pentru că îmi tot spunea că el este căsătorit cu *presa* ...). I-am propus un popas la o halbă de vorbă, în drum spre casă. I-am citit bucuria pe obraz: *„- Mergem vecine, dar mai întâi, intrăm pe la redacție* (la ziarul la care lucra)*, să bag „rostul” la materialele care vor apare mâine”*. Neînțelegând despre ce *„rost”* este vorba, am acceptat. Recunosc! Mi-a stârnit o mare curiozitate ...

Redacția era la etaj, într-o casă mai veche din centru, ocupând un apartament cu 3 camere destul de spațioase. Pe tastatura calculatorului, amplasat pe biroul său, trona o coală de hârtie purtând o listă de titluri. Aruncând, pe fugă o privire, am observat că în dreptul fiecărui titlu erau mâzgălite cu pixul, niște semne și prescurtări de cuvinte. *Presu* s-a așezat comod la computer deschizând fișiere în ordinea de pe listă. La fiecare modifica titlurile și răstălmăcea fraze cuprinse în texte. *„- Mă Presule, mă uit ce faci și nu pricep. De fapt, care-i treaba ta ?”* „- Eu ? ... Trebuie la fiecare articol să bag < rostul >”. *„- Adică?”* ... „- Vezi tu ? ... Noi zilnic adunăm informații < crude > de la < iepurii noștri de câmp > și de la unii colaboratori, prezenți fizic la diferite evenimente. Șefu’ alege ce intră și ce nu ... Apoi, pentru cele decise, îmi transmite cum să orientăm articolele, astfel încât să respecte politica celor care ne < marcă banul >... Prin fiecare articol trebuie să transmitem rostul corespunzător cerințelor.” „ - *Adică?*” *„*- Păi, noi dăm cititorului informația, dar învăluită în interesul nostru, al politicii plătite. Altfel, ce rost are să publicăm ? ... De exemplu: la informația asta, șeful mi-a indicat pe foaie < + >. Înseamnă că este vorba de unul de-ai noștri. Reporterul scrie că în comuna X proiectul primarului C.A. < a eșuat >... Nu-i pe rostul nostru. Eu modific scriind că < au existat unele dificultăți ... >. În alt articol, fiind vorba de-un edil de-al lor, în loc de < s-a cheltuit >, eu scriu < s-au risipit >. Dincoace, unde este vorba tot de unul de-al lor, Șefu’ mi-a indicat <->. Eu trebuie să bag <rostul> nostru. Adică, trebuie să schimb din <i s-a reproșat că ... >, în < este vinovat de ...>. Pricepi?”. *„- Dar cititorul ? ... Ce zice ?”* „- Zice mai departe cum vrem noi ...” *„- Adică, ... pune botu’...?”*. „- Unul câte unul ... Iar, după ce se învață, cu rostul nostru, cititorul ne dă idei noi și informații adecvate. Astfel, rostul nostru, devine și rostul lui. Și uite-așa, am devenit noi <vocea poporului>, respectându-ne clienții.” „- *Și dacă se schimbă ... plătitorul ?”* „- Ne supunem și aplicăm în ziar noul rost.”. *„- Și cititorul ?” ... „-El deja a devenit prostul nostru. Așa că pune botu’ și va lua de bun tot rostul nostru, ... izvorât tot din libertatea de exprimare câștigată cu mari sacrificii revoluționare ... ”.*

Dezamăgit, l-am lăsat pe *Presu* în rostul lui, plecând încet spre rostul meu. Deci, ... așa va să zică ... Servim informație, cu <*rost*> ascuns.

Pe drum mi-am adus aminte de „Poiana lui Iocan”, din *Moromeții* sau de scena citirii ziarului „Vocea Patriotului Naționale” ... din *O noapte furtunoasă*. ... „*Combate bine, n-am ce zice! E liber-schimbist!*” (Jupân Dumitrache). Totuși, pe-atunci se ironiza cititorul, care interpreta mesajul scris în ziar, după cum se pricepea. Pe când *Presu* cu ai lui publică materiale al căror rost adevărat nu se află în ceea ce spun explicit, ci în ceea ce urmăresc să producă în mintea celui care le citește. Chiar dacă informația în sine este reală, datele expuse sunt reale, ansamblul poate fi construit astfel încât cititorul să ajungă aproape inevitabil la concluzia dorită de autor sau de beneficiarul materialului. Astfel, manipularea nu presupune întotdeauna inventarea unei informații, fiind suficiente *selectarea ei, ordonarea, accentuarea* și/sau *nuanțarea*.

În fond, nu m-am supărat pe *Presu*, ci pe conjunctura în care s-a ajuns acum. În prezent, o mare parte din MEDIA aduce pe piață un produs informațional, aproape gratuit pentru „*Măria Sa cititorul*”, dar finanțat din surse interesate mai mult de capacitatea de influențare/determinare, decât de respectarea adevărului „gol-goluț”. Și jurnalistul își poate expune propriile opinii, dar fără a le deghiza în materiale de presă cu un <*rost*> ascuns, creat din interese private, sub aparența obiectivității.

Ambrozel – fără rost (!?)

(Pamfletul l-am scris în iarnă. Până acum nu mi l-a primit nimeni spre publicare. Mi-au spus că n-are rost ... Prețu a fost disponibilizat. Nu mai lucrează demult la ziar, ci în marketing la o firmă, unde se ocupă de promovarea, cu un anume rost, a penelor de pirchiță. Îi merge bine. Acum, rostul lui este ... să-i meargă fulgii. La ziarul cu pricina, pentru economie, Șefu’ băga singur rostul la articole, ajutându-se de Inteligența artificială. Deșteaptă treabă! Te-ajută gratis să pari deștept, prostindu-i pe alții.

Mulțumesc Redacției ALDINE! Rostul lor este doar să respecte deontologia profesiei de jurnalist. Pe bune!)

CHARLOTTENBURG – 255 DE ANI ÎN CERCUL UNUI SAT

Constantin DUMA

Există locuri pe care istoria le păstrează prin monumente, altele prin documente. Charlottenburg și-a păstrat istoria chiar în desenul său.

Privit de sus, satul din județul Timiș apare ca un cerc aproape perfect, înscris de om în peisajul colinar al Banatului.

La 255 de ani de la întemeierea sa, în 1771, această geometrie continuă să fie principala sa marcă de identitate.

Istoria locuirii zonei este însă mai veche decât satul pe care îl vedem astăzi. Conscripția din 1717 menționează în această parte a Banatului așezarea **Bariza**, cu 19 case, iar harta Banatului din 1723–1725, păstrată în Österreichisches Staatsarchiv, consemnează numele localității. Relația exactă dintre vechea Bariza și amplasamentul viitorului Charlottenburg trebuie însă tratată cu prudență: documentele confirmă existența așezării, dar nu demonstrează fără echivoc suprapunerea vetrelor.

1. Anul decisiv este 1771. În contextul colonizării habsburgice a Banatului este întemeiat **Charlottenburg**, în aceeași etapă în care apar și alte așezări ale văii Beregsăului.

Procesul de colonizare a fost coordonat de Carl Samuel Neumann Edler von Buchholt. Sursele indică 30 sau 32 de familii – diferență pe care documentarea istorică trebuie să o păstreze, nu să o elimine artificial – însumând 131 de coloniști veniți din diferite regiuni ale Europei Centrale și Occidentale.

Ceea ce diferențiază Charlottenburgul este **concepția sa geometrică**. Casele au fost așezate circular, în jurul unui vast spațiu central. Curțile, grădinile și terenurile gospodăriilor continuau radial spre exterior. În centru se afla o fântână, iar spațiul era plantat cu duzi. Patru drumuri, dispuse simetric, făceau inițial legătura dintre centrul satului și teritoriul din jur.

Una dintre cele mai importante mărturii cartografice este planul realizat în 1775 de inginerul cameral Franz Häscher. Documentul, păstrat în Arhivele Naționale ale Ungariei, permite citirea satului până la nivelul parcelelor. Sunt reprezentate gospodăriile, terenurile agricole, viile, livezile și pășunile, dar și biserica, casa parohială, cimitirul, cârciuma, măcelăria și moara. Pe unele parcele sunt înscrise chiar numele proprietarilor.

2. Satul devine foarte repede și obiect de observație pentru călătorii și cărturarii epocii. La 5 martie 1779, Johann Caspar Steube descrie fântâna din mijloc, cercurile de duzi, casele dispuse la distanțe egale și cele patru căi de acces. Ceea ce îl impresionează este simetria aproape absolută a așezării.

Un an mai târziu, Franz Griselini, în monumentala sa lucrare despre istoria politică și naturală a Banatului Timișoarei, publicată la Viena în 1780, acordă Charlottenburgului o atenție specială. El remarcă explicit satul care formează **un cerc în jurul plantației centrale de duzi** și descrie, în același timp, casele, materialele din care erau construite, grădinile și anexele gospodărești. Mărturiile lui Steube și Griselini sunt importante tocmai pentru că surprind Charlottenburgul la numai câțiva ani după întemeiere.

Documentele cartografice arată însă că satul nu a rămas încremenit în proiectul inițial. În 1784, inginerul Koller verifică și corectează măsurătorile anterioare, modificările fiind înscrise pe documentele cadastrale. Harta permite urmărirea adaptării geometriei proiectate la terenul real al văii.

3. O altă imagine esențială vine din 1821. Este copia realizată de Anton Franz von Baselli după ridicarea lui Kasimir Johann Haag. La o jumătate de secol de la întemeiere, structura interioară a drumurilor se modificase: dintre cele patru axe inițiale, numai trei drumuri principale mai conduceau spre centru. Geometria ideală a proiectului din secolul al XVIII-lea fusese obligată să negocieze cu relieful, apa și necesitățile comunității.

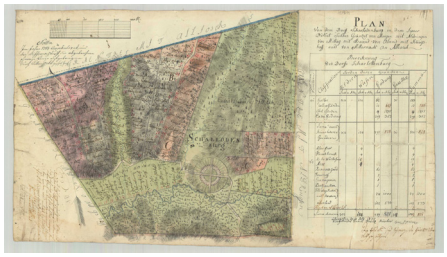
4. Tocmai aici se află una dintre cheile identității Charlottenburgului. Satul nu este numai o curiozitate

geometrică. Cercul său păstrează memoria unei epoci în care administrația habsburgică încerca să ordoneze teritoriul, agricultura și așezările prin măsurătoare și proiect.

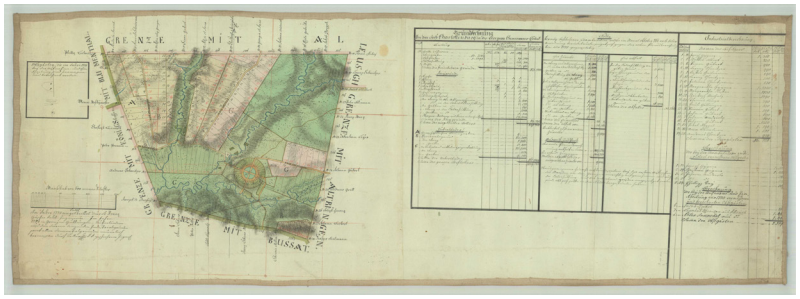
Dar terenul și oamenii au modificat treptat desenul inițial. Documentele din 1775, 1784 și 1821 permit citirea aproape pas cu pas a acestei transformări.

După 255 de ani, imaginea aeriană a Charlottenburgului păstrează uimitor de limpede ideea de la care a pornit satul. Cercul este încă acolo.

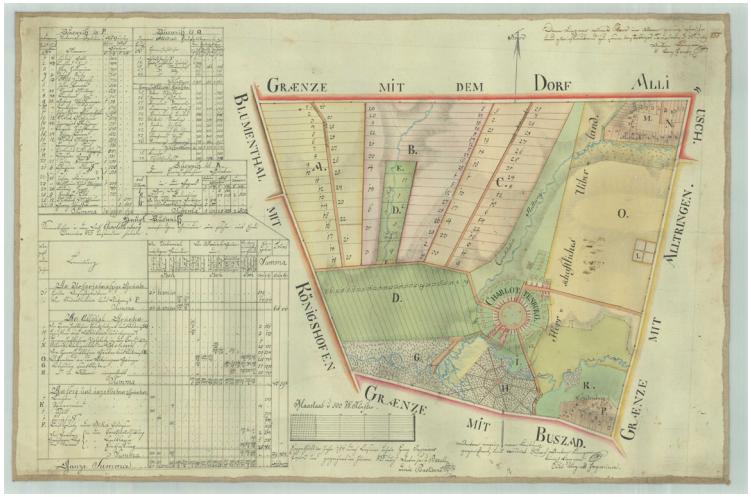
Privit astăzi de sus, Charlottenburg devine el însuși un document: un plan din secolul al XVIII-lea care continuă să existe, la scară naturală, în peisajul Banatului.

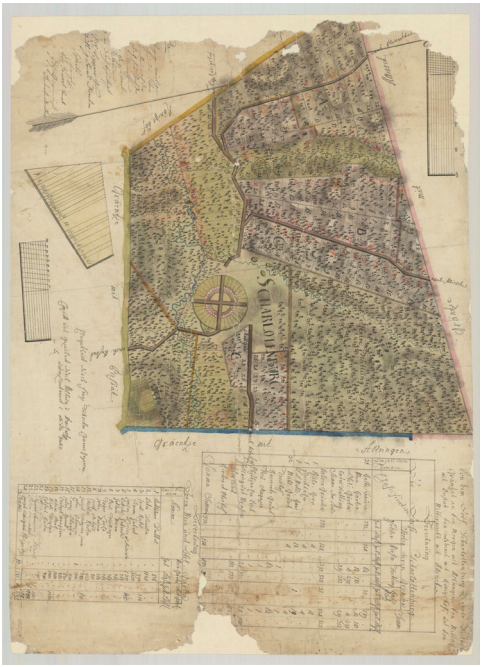
[IMAGINEA 1 – Harta Banatului, 1723–1725]: Bariza înaintea întemeierii Charlottenburgului. Österreichisches Staatsarchiv, Kriegsarchiv, KS B IX a 554.

[IMAGINEA 2 – Franz Häscher, 1775]: „Plan von dem Dorff Scharlodenburg…”. Planul cadastral al Charlottenburgului, cu corecturile ulterioare ale inginerului Koller. Magyar Nemzeti Levéltár, colecția de hărți, S 1 – No. 102/1.

[IMAGINEA 3 – Häscher–Koller, 1784]: Charlottenburg după verificarea și corectarea măsurătorilor cadastrale. Magyar Nemzeti Levéltár, colecția Mappierungs Direction.

[IMAGINEA 4 – Haag/Baselli, 1821]: Kasimir Johann Haag – Anton Franz von Baselli, planul Charlottenburgului. Magyar Nemzeti Levéltár, S 1 – No. 102/3.

COPERTĂ: Charlottenburg, vedere aeriană, 2 iunie 2024.
Foto: Constantin Duma

PRIMA PUBLICAȚIE DIN BANAT

Hans VASTAG*

Sărbătorirea la Timișoara, sub egida UZPR, a 255 de ani de la apariția primei publicații de pe teritoriul României de azi - **Temeswarer Nachrichten** *(Știri din Timișoara) - readuce în discuție o serie de controverse, pe care încercăm să vi le prezentăm pe scurt. Reproducem, în context, câteva din constatările personale cuprinse într-o lucrare mai amplă, prezentată și la* ***Simpozionul*** *organizat la Timișoara cu prilejul acestui eveniment.*

Temeswarer Nachrichten *(Știri din Timișoara)* a fost un săptămânal în limba germană, apărut la Timișoara, editorul și redactorul său fiind **Matthias Joseph Heimerl**, beneficiar al unui privilegiu imperial ce i-a permis deschiderea, în 1769, a primei tipografii din Banat.

Privilegiul i-a fost acordat în contextul în care Împăratul Iosif al II-lea al Sfântului Imperiu Roman (1741-1790), călătorind prin Banat pentru a-i studia afacerile administrative, a observat că credincioșii ortodocși greci mențineau un contact cu Rusia pentru a obține cărțile liturgice. Nemulțumit, a căutat o soluție pentru a contracara această situație, decizând înființarea unei tipografii la Timișoara, pentru satisfacerea cererii de cărți religioase pentru români și sârbi.

Astfel, în *„Instrucțiunile pentru Administrația Banatului”,* era inclus și capitolul *„Înființarea unei tipografii”*, prin care administrația provincială era instruită și îndemnată *„să găsească un ofertant potrivit care - pe propriul risc și cheltuială și fără implicarea vistieriei - să poată înființa la Timișoara, cât mai curând posibil, o tipografie în limba germană, munteană și romani*”.

Similar, după Congresul Sârb de la Karlowitz, în 1770 s-a autorizat și înființarea unei „tipografii ilire”, tipograful și librarul vienez Joseph von Kurzböck primind și el un privilegiu imperial.

Înființarea tipografiei nu a fost lipsită de probleme, președintele Trezoreriei Imperiale, contele Karl Friedrich Anton von Hatzfeld informând-o pe împărătească despre intențiile lui Franz Patzko - care, tocmai sosit la Timișoara, formulase cerințe excesiv de mari pentru tipografie - dar și ale lui Johann Konrad Heinrich Heller din Oradea și Matthäus Heimerl.

Beneficiind însă de sprijinul influentului și bine finanțatului tipograf și editor vienez Johann Thomas von Trattner, dar și formulând cerințe mai rezonabile și avansuri mai mici din partea administrației, Heimerl **a primit privilegiul imperial**.

În aceste condiții, încă din 2 septembrie 1770, administrația provincială a Banatului a raportat Vienei că Heimerl a primit vechea casă de mătase, situată în „suburbia Fabrique”, pentru înființarea tipografiei, dar și un împrumut considerabil de 1.500 de guldeni, cu asigurarea că va putea funcționa - pentru următorii doisprezece ani - ca **unic tipograf autorizat în Timișoara.**

Deși nu se știa prea mult despre viața lui Heimerl înainte de a se afla la Timișoara, scrisoarea sa de candidatură dezvăluie că fusese angajat anterior într-una dintre cele mai distinse tipografii, unde putea realiza lucrări mai pure și mai curate decât orice alt tipograf rural.

Legat de începuturile tipografiei lui Heimerl, s-a presupus că își începuse deja activitatea în 1769, presupunerea având la bază un document intitulat „*Instrucțiunea despre cum trebuie să se comporte un ofițer atunci când conduce un transport în probleme de bani și conturi*”, tipărit de *Matthäus Joseph Heimerl, tipograf privilegiat imperial și regal.*

Cu toate acestea, sunt opinii avizate cum că „Instrucțiunea” nu a fost publicată decât în 1779, fiind vorba așadar doar de o greșeală de tipar.

Mai ales că - deși locuia la Timișoara din 1770 - Heimerl a încheiat un contract cu administrația provincială a Banatului de-abia la 6 februarie 1771, prin care era autorizat - ca tipograf administrativ privilegiat imperial și regal - să tipărească documente oficiale (brevete, instrucțiuni, circulare, chiar și manuale școlare.

Privilegiul privat se extindea și la *publicarea unui ziar săptămânal*, precum și la *„toate anunțurile necesare în regiunea Banatului*esupuneri a fost dată de documentul intitulat „*Instrucțiunea despre cum trebuie să se comporte un ofițer atunci când conduce un transport în probleme de bani și conturi*”.

De altfel, doar la câteva săptămâni după semnarea contractului, pe 18 aprilie 1771, Heimerl a și publicat primul număr al *„Temeswarer Nachrichten”* (Știri din Timișoara), ziarul fiind tipărit în format de jumătate de pagină, cu patru pagini pe pagină și considerat prima publicație apărută în Banat.

Ocazional, când exista un supliment numit - „*Ansatz zu den Temeswarer Nachrichten*” (Supliment la Știrile din Timișoara) - el avea șase până la opt pagini, calitatea tipăririi demonstrând standarde înalte, dotarea superioară a tipografiei și o concepție modernă.

Nu sunt informații despre tirajul lui *„Temeswarer Nachrichten”* (probabil câteva sute de exemplare, având în vedere numărul potențialilor cititori), ultimul număr - 13 (datat 17 iulie 1771) fiind păstrat în Arhivele Camerei Curții din Viena.

După cum sugerează și numele, „Temeswarer Nachrichten” își propunea, în primul rând, să fie un organ de

informare ce se adresa tuturor straturilor populației și care evita să fie o imitație a ziarelor vieneze.

Ziarul a publicat, pe lângă cele mai actuale documente ale administrației provinciale bănățene, și știri și reportaje despre evenimentele din Europa, inclusiv de la curtea imperială sau de pe frontul de război ruso-turc .

Săptămânalul includea secțiuni precum piețe săptămânale, prețuri la alimente, dar și conținutul unor decrete ale administrației provinciale austriece, iar într-un supliment bi-anual s-au publicat și articole pe teme culturale, istorice și sociale, abordându-se (atenție!) și discuții și dezbateri legate de multiculturalism și interculturalism în regiune.

Editura a oferit și articole satirice și distractive despre societatea timișoreană și a publicat un calendar, adresându-se unor segmente mai largi ale populației.

Vorbind la aniversarea de 225 de ani de la apariția acestei publicații, ziaristul Eduard Schneider a pătruns în intimitatea publicației, observând că secțiunea locală a acesteia prezenta regulat anunțuri mici („Lucruri de vânzare"), informații despre prețurile cerealelor și alimentelor la piața săptămânală, anunțuri de licitație, informații despre *„persoanele care caută un loc de muncă și cele care își oferă serviciile"*, despre extragerile loteriei sau despre lucrurile de vânzare (în special de cărți) și chiar instrucțiuni practice despre creșterea viermilor de mătase.

După publicarea a 17 numere, *Temeswarer Nachrichten* își încetează apariția, poate și sub influența concurenței prea puternice din partea ziarelor vieneze, la care erau abonați cu prioritate abonații intelectuali (primul ziar politic din Banat, *Gazeta Timișoarei*, falimentând și el în 1784).

Prin intermediul lui s-a inițiat astfel și **tradiția jurnalismului german în Banat**, continuată pe scară largă de-a lungul secolelor. De altfel, o altă contribuție remarcabilă este și **descrierea istorică a Banatului**, publicată anonim și în tranșe, cu intenția de a oferi informații- neconsemnate în alte părți - despre această provincie. Anunțată încă de la numărul 2, această descriere a istoriei regiunii este considerată de mulți fiind chiar un *început al istoriografiei germane în Banat* (autor fiind acreditat a fi, după multe cercetări, *Johann Jakob Ehrler*, auditor al administrației regionale Banat).

În absența, multă vreme, a oricărui exemplar al săptămânalului, începuturile presei germane din Timișoara au rămas mult timp învăluite în mister. Ba, mai mult, au existat (și încă există) idei cum că primul ziar s-ar fi intitulat *„Intelligenzblatt"* (Ziua de Informații).

Descoperirea de către un doctorand, în anii 1950, a primelor 13 numere ale *„Temeswarer Nachrichten"* în Arhivele Camerei Curții de Justiție din Viena - rătăcite într-o altă colecție decât în secțiunea „Tipografie - dosare bănățene" - a înlăturat aceste presupuneri (făcute fără a avea o dovadă a existenței fizice a acelui ziar).

*

Fără îndoială, apariția tipografiei și dragostea pentru scris a lui Heimerl a dat roade, ziarul nefiind singura realizare editorială cu care el rămâne în istorie.

Lucrarea prezentată la Simpozionul aniversar - din care am reprodus aceste considerații -conține și o istorie cel puțin la fel de interesantă a apariției - la aceeași tipografie - a lucrării Fragmente de scriitori necunoscuți din antichitate". *publicată de Heimerl și apreciată ca fiind* cea mai veche tipăritură bănățeană.

* Profesor din Stuttgart, originar din Jimbolia
(Traducerea și editarea articolului Dumitru MNERIE)

Num. I.

Donnerstags, den 18 April, 1771.

Temeswarer Nachrichten.

Es ist mittelst des Wiener Diarii in No. 26 eine vom 23 März 1771 datirte allerhöchste Verordnung bekannt gemacht worden. Da nun solche in Handel und Wandel den wichtigsten Einfluß hat: so hat man solche hie nachzuholen, und dem geneigten Publico hiemit vorzulegen wollen.

Wir Maria Theresia, ꝛc. ꝛc. entbiethen allen und jeden Einwohnern und Unterthanen Unserer gesammten Erbkönigreichen und Landen, wes Standes, Würde oder Wesens sie sind, Unsere K. K. und Erzherzogl. Gnade, und geben euch hiemit andurch zu vernehmen, wie seit geraumer Zeit bemerket worden, daß durch Erhöhung des Goldwerthes in denen uns benachbarten auswärtigen Landen, das gehörige Verhältniß der Gold- und Silbermünzen in Unseren eigenen gehoben, somit durch heimliche Ausfuhr der ersten, und durch übermässige Einfuhr der letztern, dem Handel und Wandel derselben Beschwerlichkeit zugezogen worden ist.

Um diesem abzuhelfen, haben Wir beschlossen, setzen, ordnen, und befehlen hiemit, daß vom ersten May des laufenden 1771sten Jahrs nachfolgende Goldmünzen, gegen die in ihrem unveränderlichen Werth verbleibende Unsere- und Reichs-convention-mässige Silbermünzen, der Zeit in Unseren gesammten Erbkönigreichen und Landen nachfolgenden

Foto 1. – Imaginea primei pagini a numărului 1 din ziarul „Temeswarer Nachrichten" (Știri din Timișoara) – 18 aprilie 1771.

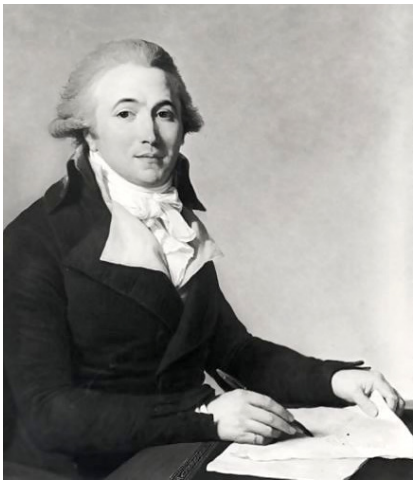

Foto 2. - Tipograful Matthias Joseph Heimerl (1732 – 1784)

255 DE ANI DE PRESĂ ÎN BANAT

ACADEMIA ROMÂNĂ - FILIALA TIMIȘOARA
BIBLIOTECA ACADEMIEI ROMÂNE – FILIALA TIMIȘOARA
UNIUNEA ZIARIȘTILOR PROFESIONIȘTI DIN ROMÂNIA, FILIALA „VALERIU BRANIȘTE” – TIMIȘ

în colaborare cu
UNIVERSITATEA POLITEHNICA TIMIȘOARA
UNIVERSITATEA DE VEST DIN TIMIȘOARA
ASOCIAȚIA ROMÂNĂ DE ISTORIE A PRESEI

vă invită să participați la simpozionul științific

cu tema

255 DE ANI DE PRESĂ ÎN BANAT

Cuvinte de întâmpinare:

Academician Mircea DUMITRU
Vicepreședinte al Academiei Române
15 minute

Înaltpreasfinția Sa Ioan SELEJAN
Arhiepiscopul Timișoarei și Mitropolitul Banatului
10 minute

Academician Dan DUBINĂ
Președintele Filialei Timișoara a Academiei Române
10 minute

Conf. univ. dr. ing. Florin DRĂGAN
Rectorul Universității Politehnica Timișoara
10 minute

Ing. Dan CONSTANTIN
Președintele Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România
10 minute

Alocuțiuni din partea:

Prof. Hans VASTAG
Temeswarer Nachrichten, primul ziar din sud-estul Europei a apărut la Timișoara în 1771
10 minute

Prof. univ. dr.
Adrian Dinu RACHIERU
Povestea nestiută a unei reviste de cultură („Banatul”, Serie nouă)
7 minute

Prof. scriitor, publicist, editor
Gheorghe JURMA
Scurtă istorie a presei și tiparului din Reșița
7 minute

Drd. Mariana STRATULAT
„Libertatea” la 80 de ani. Continuitate, memorie și identitate în presa românească din Banat
7 minute

Prof. dr. ing. Dumitru MNERIE
File din istoria publicațiilor tehnico-științifice din Banat
7 minute

Preot, CS III, dr. Daniel ALIC
Presa bisericească scrisă din Banat
7 minute

Publicist Gheorghe CRIȘAN
Forum studențesc - reverberații ale presei altfel
7 minute

Zoltan KOVACS
Publicist, membru al Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România, Filiala Timișoara
Fenomenul Agenda
7 minute

Parteneri:
Direcția Silvică Timiș
Cramele Recaș
Cramele Aramic

Moderator:
Conf. univ., CS II, dr. Ioan David
Coordonatorul Bibliotecii Academiei Române, Filiala Timișoara
Președintele Filialei „Valeriu Branișteˮ - Timiș a Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România
15 minute

Manifestarea va avea loc vineri, 16 octombrie 2026, începând cu ora 11.00, în Aula Filialei din Timișoara a Academiei Române, Bd. Mihai Viteazu, nr. 24.

Uniunea Ziariștilor Profesioniști din România (UZPR) - Filiala „Valeriu Branișteˮ - Timiș din Timișoara și Academia Română - Filiala Timișoara organizează **vineri, 16 octombrie 2026**, începând cu ora 11,00 un **Simpozion dedicat împlinirii a 255 de la apariția primei publicații** (*Temeswarer Nachrichten)* **în Banat** și în sud-estul Europei.

Manifestarea se va desfășura în **Aula Filialei Timișoara a Academiei Române** (Bd. Mihai Viteazul, nr. 24), intervențiile fiind susținute, printre alții, de domnii acad. **Mircea Dumitru** - vicepreședinte al Academiei Române, acad. **Dan Dubină**, președintele Filialei Timișoara a Academiei Române, **Dan Constantin,** președintele UZPR, de reprezentanții conducerii Mitropoliei Banatului și a Universității Politehnica din Timișoara, de ziariști și istorici consacrați care vor aborda diverse aspecte de maxim interes legate de evoluția presei în Banatul românesc și sârbesc.

În cadrul manifestării va fi prezentat și volumul de comunicări științifice ***„File din istoria presei bănățene. Restituri (I)”***, realizat cu prilejul Simpozionului, dar și numărul 2-3 al revistei **ALDINE**, editată de Filiala „Valeriu Branișteˮ - Timiș a UZPR.

Organizarea Simpozionului prilejuiește și o altă acțiune de maxim interes, desfășurată tot în ziua de 16 octombrie - respectiv o **consfătuire zonală a UZPR**, în cadrul căreia conducerea centrală a Uniunii se întâlnește cu reprezentanții filialelor din zonă, respectiv din județele Timiș, Arad, Hunedoara, Caraș-Severin, cât și ai Filialei din Serbia.

În cadrul Consfătuirii vor fi discutate o serie de probleme legate de mai bună funcționare a UZPR ca organizație națională de creație de utilitate publică, de diversificarea și intensificarea activităților la nivel local, dar și de modificarea Statutului Uniunii, pentru a fi pus în acord cu evoluția mass-media, dar și cu progresul tehnic tot mai pregnant înregistrat în acest domeniu.

Programul sărbătoririi celor 255 de ani presă în Banat va cuprinde și alte acțiuni dedicate acestui eveniment, printre care și o întâlnire - dezbatere cu studenții Facultății de Științe ale Comunicării a Universității Politehnica din Timișoara - desfășurată joi, 15 octombrie a.c., începând cu ora 10, la Atelierul-școală al Facultății de Construcții - la care vor participa ziariștii Mariana Cernicova-Bucă și Gheorghe Crișan (cadre didactice în domeniu) - membri ai Filialei „Valeriu Branișteˮ - Timiș a UZPR și conf. univ. dr. Adina Palea (din partea facultății).

Manifestarea se bucură de sprijinul unor parteneri importanți, printre care amintim Universitatea Politehnica din Timișoara, Universitatea de Vest din Timișoara, Direcția Silvică Timiș, Primăria comunei Bogda, Muzeul Petre Stoica Jimbolia, Cramele Recaș și Cramele Aramic - Buziaș.

